

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
УЛУТТУК ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫ

ГУМАНИТАРДЫК ЖАНА ЭКОНОМИКАЛЫК
ИЛИМДЕР БӨЛҮМҮ

Ч. АЙТМАТОВ АТЫНДАГЫ
ТИЛ ЖАНА АДАБИЯТ ИНСТИТУТУ

«АЙТЫШ» СЕРИЯСЫ

АЙТЫШ

4-том

ТОКТОСУН, АШЫРААЛЫ

*Академик Абдылдажан Акматалиевдин
жалпы редакциясы менен*

Түзгөндөр: *Абдылдажан Акматалиев,
Мээрим Көлбаева*

БИШКЕК
«ПРИНТ-ЭКСПРЕСС» – 2016

УДК 821.51
ББК 84 Ки 7-5
А 37

Кыргыз Республикасында 2014–2020-жылдары мамлекеттик тилди өнүктүрүүнүн жана тил саясатын өркүндөтүүнүн улуттук программасы боюнча Кыргыз Республикасынын Президентинин Жарлыгы (2014-ж. 2-июнь, № 119) жана

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтомунун (2015-ж. 6-апрель, № 151-б.) негизинде жарык көрдү Басмага Ч.Айтматов атындагы Тил жана адабият институтунун Окумуштуулар Кеңеши тарабынан сунуш кылынды

Чыгышына жооптуу:

А.А.Акматалиев

Рецензент:

Филология илимдеринин кандидаты, доцент Н.Нарынбаева

Редколлегия:

Акматалиев А.А.

Мусаев С.Ж.

Байгазиев С.О.

Садыков Т.

Жайнакова А.Ж.

Токтоналиев К.Т.

Маразыков Т.

Эркебаев А.Э.

А 37 **Айтыш:** 4-том.

Токтосун, Ашыралы. / Түз. А.Акматалиев, М.Көлбаева. – Б.: «Принт-экспресс», 2016. – 488 б. («Айтыш» сериясы).

ISBN 978-9967-12-589-6

Кыргыз элинин оозеки жаралган көркөм чыгармаларынын бири – айтыш. Жыйнакта Токтосун, Ашыралы сыяктуу ырчылардын чыгармачылыгынын орчундуу бөлүгүн түзүп, акындык жүзүн даана көрсөтүп турган айтыштары топтоштурулду.

Жыйнак жалпы окурмандарга арналат.

А 4702300200-16

УДК 821.51

ББК 84 Ки 7-5

ISBN 978-9967-12-589-6

© КР УИА, 2016

© «Принт-экспресс», 2016

СОВЕТ МЕЗГИЛИНДЕГИ АЙТЫШТАРДЫН АБАЛЫ

Канча кылымдардан бери калыптанган көчмөндүк түзүлүш акырындык менен бузулуп, элдин отурукташуусу, чарбанын ирилештирилүүсү менен коштолуп, мындан улам калктын аң сезими жаңы нукка багыт алып, коомдук жаңылануу мезгили келди. Акындар «эркиндикке, теңдикке эми жеттик» деп сүйүнүшүп, баардык шартты түзүп берген чыгармачылык камкордукка ээ болгонун жар салышты. Мурункудай «жек-жаатка бөлүнүүчүлүк, бирин-бири боктоп, кордошуу өңдүү жаман жосундар калып, ырчылык өнөр элге арналып, театрлашып, негизги чыгармалары жыйнак болуп чыгып, өзүлөрү олимпиадага, декадаларга катышып, нукура маданияттуу жолго түшкөн... А түгүл Карамолдо, Атайлар нотаны, Калык, Осмонкул ж.б. жазганга үйрөнүп, айрымдары профессионал акындарды туурап жаңы стиль, формадагы кыска ырларды, поэма айтыштарды жазууга багыт алышкан» [Обозканов, А. Төкмөлүктүн башаты, калыптануу этаптары жана синкреттүү табияты – Б.: «Шам», –2006. –124]. Мына ушул сыяктуу жаңыга умтулуу, баштагы коомдук түзүлүштөгү карама-каршы таптардын жок болушу, уруулар ортосундагы тирешүү мамилелеринин жоюлушу эл аралап ырдап жүргөн акындарга өзгөчө таасир берип, чыгармаларынын идеялык-тематикалык жактан жаңылануусуна алып келди.

Совет мезгилинин алгачкы жылдарында өткөрүлгөн союз кошчунун съезди (1923), Баку шаарында болгон тюркология-

лык съезд (1926) сыяктуу жалпы элдик чогулуштар акындарга өзгөчө таасир берип, жаңы заманды жар салууга киришишти. Ошол мезгилиндеги кыргыз театры менен филармониясынын түптөлүшү, кыргыз басмасынын жолго коюлушу өңдүү окуялар таланттуу ырчы, акындардын башын бириктирип, чыгармачылык чөйрөнүн калыптанышын шарттайт. Мындан сырткары кайсы акын кай жерге барып, эл кыдырып, аш той болобу, ар түрдүү элдик жыйындар болобу ырдап жүрө берүүчү чачкын мүнөзүндөгү талант тартуулоосу системага түшүп, элдик клубдарда, жыйындар өтүүчү залдарда, театрларда өтө турган болду. Мурда кайсы өрөөндө, кайсы тойдо же ашта айтылган айтыштар ошол жыйынга чогулган элдин назарына гана тартуулана турган болсо, телевидение, радио, газет-журналдардын коомго кызматтары уюштуралгандан тарта айтыштар таралуу аймагы боюнча өтө кеңейди. Мындан улам мурдагы айтыштардагы эки акындын жеке кармашы, эки уруунун намысы, же эки байдын намысы сыяктуу атак-даңктын тиреши алдыга чыгып, айтышта уткан акындын аброю бийиктеп, материалдык колдоо тапса, жеңилгени моралдык да, материалдык да, жоготууга учурап, айрым учурларда физикалык жактан күч колдонууга дуушар болгон абалдары жоюлуп, эми биргелешип, жалпы элдин көңүлүн ачуучу, жаңы турмуштун салтанатын, жетишкендиктерин, бактылуу келечекти, үзүрлүү эмгекти чагылдырууга багыт алды. Мындан улам социалисттик курулуштун ийгиликтерин даңазалоо, өлкөнүн өнүгүп-өсүшүнө чакырган агитациялык-чакырык мүнөзүндөгү саясий айтыштар жаралды.

Совет адамдарынын достугун, биримдигин, Лениндик партиянын камкордугун даңазалашып, анын жаңы заманга карай ураандары акындардын айтыштарында өзөктүү бир темага айланды. Акындар Осмонкул менен Алымкул Ленин күнүнүн урматына «Лениндин айтканы, унутулбас белги деп, кызма-

тыңды эл билет, кылымдар эстеп унутпай» деп ар бир сөзүн унутулгус белги катары санаган элдин эсинде экенин белгилеп,

Алымкул:

Туюкту бузуп жол чалып,
Жиреп чыккан Ленин,
Душмандын туусун кулатып,
Тиреп чыккан Ленин.
Жанчылган элди жарыкка,
Сүрөп чыккан Ленин

Осмонкул:

Ленин курган улуу иш,
Партия дайым улаган.
Баш коштуруп дүйнө элин,
Достуктун ишин чыңаган.
Ленин тирүү биз менен,

Кубанып айтат ар бир жан [Айтыштар II том / Түз.: Токомбаева А. – Ф.: «Кыргызстан» - 1972, – 166] – деп алым сабак формада Лениндин кылган иштерин даңазалашып, партия анын ишин улантуучу экенин элге жар салышса, «Лениндин өткөн күнүндө» аттуу айтышында Калык менен Осмонкул:

«Улуу Ленин кемеңгер,
Орундатты тилекти,
Эл бирдигин партия,

Курч болоттон ширетти» – деп Ленин кылган иштерин элге жар салышты.

Ал жылдарда таланттууларды топтогон алгачкы кароолор (1935) уюштурула баштайт. Андай жыйындарга топтолгон талант ээлеринин айтыштарында мурдагы күтүүсүздөн жолугуп, кайсы суроодон баштап, эмне менен жыйынтыктай турганы белгисиз, сөз тапкычтыкты, чечендикти, куюлушкан көркөмдүүлүктү талап кылган чыныгы айтыштын

нугу бурулуп, белгиленген тема менен кезектешип ырдашуу мүнөзүнө айланган жаңы айтыштар жаралган.

Минтип чыгармачылыкка болгон кам көрүү жолго коюла электе Улуу Ата Мекендик согуш башталып, жаңы замандын келишин ураалап тосуп алган акын, ырчыларыбыздын чыгармаларынын нугу Ата журтту коргоого бурулуп, бирде жеңишти тилеп, бар мүмкүнчүлүгүн майданга арнаган тылдагы каарманды даңазалашса, бирде фронттун алдыңкы сабында өлүмгө тике карап, жеңиштин туусун бийик көтөргөн жоокерлер сүрөттөлүп жатты.

Осмонкул:

Балам, сен барбасаң ким барат?

Балам, сен жарабасаң ким жарайт?

Атаңдын берген батасы,

Согуштан эми кайтып кел,

Көргөнүңдү айтып кел! [Айтыштар II том / Түзг.: Токомбаева А. – Ф.: «Кыргызстан» - 1972, –182] – деп ак баталарын берип жатышты.

Согуштан кийинки жылдары акындарыбыздын айтыштары тематикалык жактан, мазмун жактан кеңип, ошол учурдагы элдин турмуштук талаптары, баатырдык, эмгек күрөштөрү, өлкөдөгү өзгөрүштөр, чоң-чоң курулуштардын курулушу сыяктуу олуттуу өзгөрүүлөргө бурулуп, жаңы образ, жаңы мазмун менен поэтизациялоого умтулуусун көрүүгө болот. Айрыкча, 50-жылдарда коомдук-саясий, чарбалык-турмуштук айтыштар көбөйдү.

Совет мамлекетинин койгон пландары, алардын аткарылышы, ага карата колхоз, совхоздордун абройго ээ болушу же эскертүү алышы да ырчылардын айтыштарында негизги темага айланып, эки акын эки совхоздун же колхоздун өкүлү катары жетишкендиктерин даңазалашып, экинчиси кемчиликтерин көрсөтүп ырдашып, атаандашуу акындар арасында жүрбөстөн област, колхоз совхоздордун тирешүүсү ката-

ры ырдалган. Бул Токтоналы менен Ысмайылдын «Таалайлуу кыргыз элибиз», «Айтып өт элге саламды», «Жай сурашуу», Токтосун менен Эстебестин «Эки колхоз», «Малчылардын эрдиги», Осмонкул менен Алымкулдун «Совхоздор жөнүндө айтыштарында» ачык көрүнөт.

Совет мезгилинде төкмө акындардагы дагы бир өзгөчөлүк арноо, куттуктоо айтыштарынын арбын жаралганынан көрүнөт. Акындар республикалык чоң-чоң жыйындарды куттуктап, жаңы-жаңы курулуштардын салынгандыгына арноо айтышса, Токтогул, Осмонкул, Тоголок Молдо сыяктуу акындардын юбилейлик даталарына карата куттуктоо айтыштарын ырдашты. Токтоналы менен Ысмайылдын «Кыргызстан компартиясынын XI съездине куттуктоо ыры», Токтоналы менен Ысмайылдын «Тоголок Молдонун жүз жылдыгындагы ыры» ж.б. мисалга тартууга болот. Тактап айтканда, социалисттик турмуш айтыштардын байыртадан калыптанган салттуу жөрөлгөлөрүнө тематикалык, мазмундук жаңылоолорду кийирип, жаңы сапатка ээ кылып, ага жаңы коомдук милдет такты. Мына ушундай социалисттик мүнөздөгү жаңы айтыштык мазмун Эстебес Турсуналиев, Токтосун Тыныбеков, Тууганбай Абдиев, Орозбек Кутманалиевдердин чыгармачылыгында уланды.

Совет мезгилиндеги айтыштардын жанрдык структурасынын жаңыланышы, мазмундун байышы жана анын коомдук маанисинин өсүшүнө алып келгени менен, жанрдын жалпы өнүгүшүндө пассивдешүү бар экендиги байкалбай койбойт. Бул мурунку заманда ырчылар элдин көркөм табитин калыптандырып, көңүл ачуу, өнөр жарыштыруу маанайында ырдашса, совет мезгилиндеги акындардын кызматы, жаңы, өнүккөн совет элинин жетишкендиктерин жар салуу, совет мамлекетинин идеологиясын жайылтуучу, таратуучу милдетин аткара баштаганынан улам мурунку замандагы курч тилдүү, куйкум сөздүү чечендикти талап кылган кор-

доо, табышмак өңдүү түрлөрдүн пассивдешип, айтыштар жайынча мүнөз күткөндүгүнө, айтыштар филармонияга же театрга атайын орундарга алынып, жуп-жубу менен ырдашкан акын – артисттер тарабынан аткарылганына байланыштуу кароого болот.

Кандай да болсо совет мезгилинде айтыш жанры мазмундук жактан жаңыланууларга учуроо менен өз өнүгүүсүн улады, акындар коомдун, элдин саясий, тарыхый, маданий өнүгүшүн ачык чагылдыруу менен ошол доордун көркөм картинасын тартып беришти. Мындан улам айтыш жанрынын өсүш эволюциясындагы жетишкендиктерди жана кемчиликтерди толук белгилөө, илимий анализге алуу, жыйынтыктарды чыгаруу максатында ошол учурдагы айтыштарды кыскартпастан толук киргизүүнү ылайык көрдүк. Кимдир бирөөлөргө бул ишибиз жакпасы, ал айтыштар өз кызматын өтөп бүттү да деген ойго жетелениши мүмкүн. Бирок, эмнеси болсо да ал айтыштар жакшы, жаманы менен жанрдын өсүш эволюциясынын бир доору катары тарыхта сакталып калуусу кажет.

Түзүчүлөр

ТОКТОСУН

КОРГОЛГО ЖОЛУГУШУУ (экинчи вариант)

1947-жылдын октябрь айынын орто чени. Жол жүрүп келе жатып, Кабактын капчыгайында бир топ элге жолугушуп калдык. Албандан башкасын тааныган жокмун...

...Менин негизги издегеним Коргол болчу. Себеби, ал кишини 1937-жылдары биздин айыл Тегенеге келип ырдаганын уккамын. Бирок анда жаш кезим эле. Андан кийин согуш учуру болуп калып, алыста көп жүргөндүктөн көрбөй калдым. Айылына барып үлгүсүн алайын деп бара жаткам. Бирок сүрдөгөндүктөн сырымды айткан жокмун. Корголдун атын багып, кулак салып олтургандан башканы билбейм...

...Текчедеги жыйылган жүктүн үстүндө турган Корголдун комузун алдым да, күүлөй баштадым. Анда мен деле эл арасында ырдап комуз чертип жүрчүмүн. Болгону Корголдой чоң ырчыларды көрө элек болчумун. Ошондуктан, бир чети ызаат кылып, экинчи жактан жээк жалмаган уйдай кандай неме дебесин деп иймендим. Комузду күүлөгөндөн кийин Ыбыкемдин «Жаш тилегин» черте баштадым эле:

– Э балам, сенин дагы чокон атар күүлөрүң бар окшойт, ырдап да жүрбө? – деди Коргол. Сүрдөгөндүктөнбү же отун ысыгынанбы, билбейм, айтор, аябай тердеп кеттим.

– Аз-аздан ырдай коём, Коке!

– Кана балам, бир-эки ооз ырдап көрчү, аяк башыңды байкайын. Мен деле Токомо жаңы жолукканда сага окшоп сүрдөп, тердеп-тепчип жатып араң ырдагам. «Ит үйүр болсо,

жолборско үрөт» – дегендей кийин теңтуш катары ырдашчу болуп кеттик. Кана, балам. Өнөрүңдү аяба. Мына бу олтурган эл да уксун. Күү чертишиң тың окшойт, – деди Коргол.

Эл дагы: «Өнөрүң болсо өргө чап» деген, айланайын, кана, бир нерсе деп кой», – дешти.

Ошондо мен комузду ырчы күүгө бурап, Коргол менен минтип учураштым:

Ассалоому алейкум,
Амансызбы жан аба!?
Көңүл бурар бекенсиз,
Көксөгөн мендей балага.
Жолуга албай жүрчү элем,
Жоргом сиздей агага.
Карыдан үлгү албасам,
Калат деп өнөр талаада.
Атагыңды укканда,
Алчу элем дайым санаага.
Эл оозунан мен уктум,
Эң эле кызык кеп уктум,
Эзелки Коргол ырчыны,
Элиме келди деп уктум.
Укчу элем мурун кабарын,
Уларым сиздей абанын.
Учурашып жаңыдан,
Урматтап айткан саламым.
Келип калса кокустан,
Көрсөм деп сизди дегдедим,
Торгоюм Коргол келди деп,
Келгендикти белгилеп,
Тосуп алды эл-жерим.
Элиме келген кары деп,
Эрмек кылат баары деп,
Эңседим мен да дегдедим!

Талпынып жүргөн баламын,
Артыңдан ээрчип барайын.
Айткан тилиң алайын,
Табына келчү кушка окшоп,
Тарбия болсун бергениң.

Коргол:

Күнчүлүк жолго чабылса,
Күлүктүн чыгат күлүгү,
Укпаган кыргыз бар бекен,
Улардай болгон үнүмү.
Какшаган ырчы Коргол деп,
Кабарым көпкө билинди.
Жаш кезимден жаңшанып,
Жаакка жандым тилимди.
Калк ырдатып көрдүңөр,
Каргадай бала инимди.
Тамтаңдаар бекен деп турсам,
Таасын тулпар кадимки,
Тай буурулдай жүгүрдү.
Токомдун жүрүп артынан,
Торгой болдум кулпунуп,
Кутулганым камчыдан.
Кубалашып ырдашып,
Кур калбагам жарчыдан.
Кутула албай жүрөмүн,
Карылыктын дартынан.
Бүгүн жок эртең аттанып,
Кетип калсам калкыман,
Корголдон үлгү алгам деп,
Ар жыйынга барганда,
Айта жүргүн артыман.

Ошентип Коргол мага кайта жооп берди.

МЕНИ КАЛЫК АТАМ КОШУП АЛДЫ

Корголго экинчи жолугушуу

(экинчи вариант)

1949-жылы 15-октябрда айылдан эле артисттер мени өз катарына кошуп алышты. Хор коллективин, Абдырашит Бердибаевди баш кылып жөнөтүп жиберипти, Фрунзеге Калык, Адамкалый баш болгон алты киши командировкасын дагы узартып Токтогул районуна бардык. Ал убактагы жолдун татаалдыгын айтпа. Мен Кетмен-Төбөнүн атын укканым менен көргөн эмесмин. Нарындын түндүк тарабын жээктеп жүрүп олтуруп, Таш-Көмүрдөн Токтогулга кеч күүгүмдө келдик. Конок үйү бары-жогун кайдан билейин. Осмонов Ташкенбай деген кишиникине түштүк. Ал күнү жатып калдык. Эртеси пахта заводунун клубуна оюн (концерт) койдук. Ошол убакта райондун пахта планы ортолоп калган экен. Балбаков Жумабай башкарма болуп, иштеген «Өрнөк» колхозу баарынан алдыда деп экинчи эле күнү ошол айылга жиберди.

Калык атамдын кабарын угуп, Коргол да келип калды. Мени көрүп:

– Э.. кагылайын Каке! бул менин тайымды байгеге чаап, сынап көрөйүн деп ээрчитип алдыңбы? – деди.

– Жок, Каке! Сындан өткөрүп, күлүктөрдүн арасына кошоюн деп алдым. Мен да карып бара жатам. Каптын кагынчыгын ушу балама берейин, анын үстүнө Салмоорбе-

гим жалгыз, бул да эр жалгыз экен. Экөө бир туугандай болуп жүрсүн. Кыскасы, кенже баламдай кылып алып бара жатам.

– Аяк ташташы кантип калыптыр?

– Азыр өзүң байкап көрөсүң.

Кана, балам, Токтосун,

Карында сөзүң козголсун.

Сагынган Коргол атаңа,

Саламдашчу окшойсуң.

Мен жүгөнүн шыпырдым,

Коргол сен алыпсың ноктосун.

Ал балам, комузуңду. Саламдашып атаңа, чыгарып кой добушуңду, – деди Калык атам. Ошондогу Токтогул районунун биринчи секретары Эшимов Бекмолдо, райисполком Саадабаев Жумакадыр да бар эле. Комузумду күүлөп минтип саламдаштым:

Ассалоому алейкум,

Акын ата эсенби?

Эңсегенде жолуктук,

Эсендеше кетели.

Элдир-селдир ырдаган,

Эрмегиң элем кечеги.

Өйдүк-сөөдүк болсо да,

Өз элимдин чечени.

Коко, өзүңүз айткансыз,

Токтосунум болот деп,

Так ордума конот деп,

Тайларымдын этеги.

Үлгү алып өзүңдөн,

Үйрөнгөн тилим безеди.

Жаншанып ырдап жатканым,

Жаак-тилди чапканым.

Жагабы же жакпайбы,
Жаңы оолуккан сезеби?
Комузумду койгулап,
Кош жаагын чойгулап,
Керсейбей ырдап жүрөмүн,
Келе калса кезеги,
Ушинтип жүргөн кезимде,
Улуу тоодо сайраган,
Өзүңүздөн кийинки,
Атам Калык тапканым.
Ээрчип жүрүп үлгү алып,
Эл ырчысы болсом деп,
Эңсеп бара жатканым.
Жыйынды көрсөм элирчү,
Жыйырма эки жаштамын.
Жыргал шаарым Фрунзе,
Жылып бара жатканым.
Ак калпак элдин борбору,
Аземдүү кооз шаар дейт,
Атамдын уксам айтканын.
Айылда алабармандык,
Аңдашымча өзүмдүн,
Али да болсо таштадым.
Атам менен айтышкан,
Ары-бери тартышкан.
Аксакал Осом ырларын,
Атамдан алып жаттадым.
Өзү менен ырдашып,
Өзөлөнүп сырдашып,
Омоктуу ырчы кыргызга,
Осмонкул боло баштадым.
Сиз менен кошо жүргөндө,
Сөз түйүнүн билгенде,

Акындык жолун баскамын.
Али да турат эсимде,
Алабарман кезимде,
Акылымдан шашканым,
Чыкпай калды оюмдан,
Чын пейил менен айтканым.
Өткөн жылы күзүндө,
Октябрь айдын ичинде,
Жалал-Абад шаарына,
Жарышка барып кайткамын.
Айтышарга киши жок,
Айылдын менде иши жок,
Анда ырчылыкка ачкамын,
Ээ-жаа бербейт турбайбы,
Элирип турган жаш чагым.
Балалык кылып тиш салып,
Барпыга барып жолуктум.
Көзү көрбөйт экен деп,
Көмөлөтүп кетем деп,
Көпкөндүк кылып оолуктум.
Тентектигим муш болуп,
Тепкиге өзүм туш болуп,
Тескери түш жоруттум.
Каарына келди бейм,
Катыгымды берди бейм.
Кайта араңдан соолуктум
Кызыса өөдө-дөн билбей,
Төгөт экен мөндүрдөй,
Тизгин какты болгомун,
Тийишпей эле жөн жүрбөй,
Эркимче коюп ырдатып,
Эәнбаш кылып салыпсың.
Этиеттеп көндүрбөй,

Алпы экен акындын,
Арзыган адам көргүдөй.
Алтындай экен ар сөзү,
Адамга акыл бергидей.
Үлгүсүн алсам экен деп,
Үңүлүп кайра келгидей.
Колунда комуз жок экен,
Бирок тили шок экен.
Өзөгүндү куйкалап,
Өрттөй турган чок экен.
Ар бир сөзү билгенге,
Атылган эле ок экен.
Бою дагы чоң экен,
Ою дагы зор экен.
Каарданып ырдаса,
Казып койгон ор экен.
Жаалына калганга,
Жайып койгон тор экен.
Качып эле кетпесе,
Кайнатылуу шор экен.
Арстандай ченгел салганы,
Ажыдаарча арбады.
Былчылдата берди бейм,
Былк этер алым калбады.
Боору ачып кетти бейм,
Болтойгон бала экен деп,
Болушту мага алганы.
Жаалынан тайганы.
Ак көңүлү кармады.
Бир көргөндө Барпынын,
Билине түштү салмагы.
Аялдаган окшоду,
Акырындап токтоду.

Жанына жакын олтуруп,
Жашырбай айттым оюмду.
Жаштыгымды кечир деп,
Жакшылап ачып жолумду.
Ак батаңды бергин деп,
Аяган жокмун сомумду.
Балпайган бай чеңгээлге,
Батырдым эки колумду.
Сырдашчу уул экен деп,
Сылап койду соорумду.
Алып койгон өңдөндү,
Ала качма оорумду.
Көзүмдү ачып бакшыдай,
Көтөрүп койду боорумду.
Андан кийин тоо-ташка,
Урунганды таштадым.
Кирген суудай күрпүлдөп,
Жулунганды таштадым.
Бул жерде ырчы барбы деп,
Бурулганды таштадым.
Опсуз эле иш экен,
Ойлоп көрсөм баштагым.
Үч күн болду кошулдум,
Үйүр алып буларга.
Ыр, күү үчүн башынан,
Ышкылуу жан кумар да.
Атам алып баратат,
Айткан сөзүн угам да.
Акылга - акыл кошулса,
Акын болуп чыгам да.
Аларды ойлоп олтурсам,
Алып учат жүрөгүм.
Элдик ырчы болсом дейм,

Эңсеген менин тилегим.
Кел деп, тоссо арман жок,
Кең Фрунзе түнөгүм.
Атакеме кошулуп,
Аялдын темир комузун,
Аны да кагып жүрөмүн.
Аталарга ишенип,
Анчалык жок күмөнүм.
Айткандарын аткарсам,
Артист болуп кирермин.
Мүнүшкөрүм атамдын,
Тууруна түнөрмүн.
Кондуруп жүрчү колуна,
Куштай болуп түлөөрмүн.
Балтыр этим толтуруп,
Байгеге чапса чү дээрмин.
Үмүт узун, максат чоң,
Үзүлбөйт андан күдөрүм.
Өтөмбү, жокпу? – артистке,
Жетелеген атамдын,
Өз колунда жүгөнүм.
Баянын айтып кыйланын,
Баятан бери ырдадым,
Олтурган элим тындадың.
Тамшанамын тойбоймун,
Таткандан бери ыр даамын.
Акындык чоң белес дейт,
Ал дагы көзгө элестейт,
Ашсам деймин кырларын.
Алтынын каткан төрүнүн,
Аңтаргым келет сырларын.
Ээрчидим эле өткөн жыл,
Таңдайынан бал тамган,

Таңшыган чечен торгоюн,
Комузум таптап күлүктөй,
Кулагын күүгө толгодум.
Өзүңүз кетип мен калып,
Өзүмчө ырдап тойлодум.
Өзөктү өрттөп алыс жак,
Өзүңүздү ойлодум.
Арзып жүргөн кезимде,
Аткарылып ойдогум.
Артынан ээрчип баратам,
Атактуу Калык жоргонун.
Бирге басып билсем дейм,
Бул кишинин чоң жолун.
Баласы болуп атамдын,
Баратам кармап оң колун.
Артында жүрсөм арман жок,
Аралап – кыргыз борборун.
Артистке өтсөм кокустан,
Айланып дагы келермин,
Саңоорундай шумкардын.
Сакалыңдан өбөрмүн.
Атамдар менен кошулуп,
Аралашып отуруп,
Ар жерди барып көрөрмүн.
Тапканым ушул ата деп,
Тартуулап ырдап берермин,

– деп басылдым. «Балам, сен мурун бул жерге келген эмес-сиң. Кайсы жерге келдиң, бул айыл кимдер өскөн айыл. Жолу кандай экен? Эки-үч күндөн бери көрүп жүрөсүң. Эли кандай, пейили кандай экен, айта кетпейсиңби?» – деди унутканымды эскертип Калык атам. Ал кишиге мурун келбегенимди, бул жакты көрбөгөнүмдү өзүм айттым эле. Ошондо мен теримди аарчып алып, кайра ырдап турган жерим:

Атам эсине алыптыр,
Акырын көзүн салыптыр.
Көөдөндөгү сөздөрдүн,
Көп жери унут калыптыр.
Келишкен Кетмен-Төбөгө,
Келгендигим аныктыр,
Торгою болгон элине,
Токомдун келдим жерине.
Туулган жери турбайбы,
Тулпардай болуп элире.
Улардай сайрап олтурса,
Уюган эли кебине.
Уламалап укканды,
Унчукпайт деген эмине!
Калктан сурап билгеним,
Кагаздан окуп жүрөмүн,
Кантип батсын териме,
Калык ата, сиз дагы
Чоңоюпсуз жаш кезде,
Чоң Нарындын жээгинде.
Үйүр алып өскөн жер,
Үч-Теректин төрүндө.
Азыр да эңсеп турасыз,
Аралап барып көрүүгө.
Ини, ага, эже-карындаш,
Имерилип келишсе,
Ийилип салам берүүгө,
Токомдун ээрчип артынан,
Торгой болуп таңшыган.
Толгон ырчы чыккан жер,
Добушун кыргыз уккан жер.
Кетмен-Төбө өрөөнү,
Кереметтүү кутман жер.

Инидей болуп жүрүүчү,
Бир энеден туулган,
Бир тууган болуп жүрүүчү,
Эшмамбетти эл журту,
Эгизи деп билүүчү.
Казангаптан Токтогул,
Каалап сурап албаса,
Жаңыбай, Курман, Жолойу,
Жанында жүрүп чоңойду,
Токомдон үлгү албаса,
Топорлорду жандаса,
Коргол болуш оңойбу?
Баласындай болсо да,
Бактысы бар киши экен,
Таалимин алып оңолду.
Кокем өзү айткандай
Коошпос элге корс кыял,
Кол жуугандай жоголду.
Куудан экен Бекназар,
Кубантып элди чер жазар.
Аттокур менен Кулуке,
Акын экен алынча,
Алар дагы кеп айтар.
Ошолордун баарына,
Током ага, атасы.
Инилерге ийгилик,
Балдарга тийген батасы.
Илеби жанды жылыткан,
Ичиктин экен жакасы.
Туягы ташка майышпас,
Тулпардын экен такасы.
Эркин доор сүрө албай,
Эңсегендей жүрө албай,

Ичинде кетти капасы,
Токтогулда турбайбы,
Сөз тунугу, тазасы.
Кечиргиле аталар,
Кебимдин болсо катасы.
Ушул болду тапканым,
Улантармын арт жагын.
Жакшылап билип түшүнсөм,
Жака белдин салттарын.
Көргөнүмө кубанам,
Көсөм ырдын алптарын.
Сагалап жүрүп үйрөнөм,
Сактап калсам арман жок.
Сөзүңөрдүн артканын.
Экөөңөрдүн бириңер,
Улантып ырдап коёрсуз,
Мен болсо токтой баштадым –

деп комузумду дубалга желөп теримди аарчып отурдум.

– Кана, Коргол, сен менден мурун бул балага жол көрсөткөн экенсиң. Балаңдын арымы кантип калыптыр? Комузунду алып, кой жоргонду салып, жакшы болсо ыраазы болуп, көөнүң толуп, начар болсо ат башын тартып, акылыңды айтып көрчү. Мен да сени көптөн бери көрбөй тилиңди да, өзүңдү да, окшуйган көзүңдү да, мурч аралаш сөзүңдү да сагындым, – деди Калык атам. Ошондо Коргол атам комузду колуна алып, адатынча чөгөлөп олтура калып ырдап турган жери:

Э, балам,
Толукшуп турган чагымда,
Эл кыдырып, жер таанып,
Ээрчип жүрдүм жаныңда,
Токомдун акыл, насааты,
Түгөл сиңген каныма.

Катарлашып бирге өстүк,
Калыктын бала чагында.
Бул жакка келип калчу эле,
Муз тоңгондо Нарынга.
Тоо ашып Током көп барчу,
Токтобек биздин айылга.
Эл аралап ырдадык,
Эш, Кулама сайында.
Аш-тойдон калбай барчубуз,
Ак-Суу, Тегене жагына.
Эзелки өткөн күндөрдү,
Эстей берем дагы да.
Өткөн жылы кышында,
Кырк чилденин тушунда,
Атаң Коргол айлыңа,
Барып калган учурда.
Көрдүм эле өзүңдү.
Уктум эле сөзүңдү.
Балам элең Токтосун,
Кетмен-Төбө биз жакка,
Келип калган шөкүлдүү.
Жүлүндөн кайра тутантып,
Жүрөктө күйгөн өртүмдү.
Амандашып ырдадың,
Айтканыңды тыңдадым.
Учурашып ырдадың,
Уюп угуп жыргададым.
Өнөрүң барда өргө чап,
Өтө электе кырдаалың.
О... балам сени көргөндө,
Оюма түшөт мурдагым.
Өзүнөн жакшы билемин,
Баламын ага-тууганын.

Суранчы, Барпы абаңдын,
Токтобекте турганын.
Атаң эрте өлдү эле,
Уламалап апаңдан,
Укту бекен кулагың.
Билбегенди Токтосун,
Билсин деп айтып турамын.
Көргөн менен билгенди,
Түшүнтүп айтып койбосом,
Жетпейби мага убалың.
Атаң болсо Тыныбек,
Менден улуу кары эле.
Энең Күлкан эң сөзмөр,
Элпек мүнөз жан эле.
Төрөгөнү токтобой,
Уул болсун, ким болсун,
Бир балага зар эле.
Зарлантип койгон жараткан,
Заманасы тар эле.
Көксөп ыйлап жүргөнү.
Көз алдыма элестеп,
Көрүнүп турат дагы эле.
Айы-күнү жакындап,
Болуп калган чагында,
Жер которуп ата-энең,
Көчүп келген болучу.
Токтобек биздин айылга.
Анан сени бөлөдү.
Ага-иниден бата алып.
Алдына атаң өңөрдү.
Э... балам мен дагы,
Эл менен бергем батамды.
Эчактан көрүп билчүмүн,

Энең менен атаңды.
Өзөндүү жерде жалбызым,
Өлгөндөн калган жалгызым.
Тилекти кудай келтирдин
Тыкемден калган жетимим.
Уккансың улар үнүмдү,
Узартыпсың тилинди.
Ырыскым жугуп калганы,
Ырдашыңдан билинди.
Кулунуңда тапкамын,
Тай кезиңде таптадым
Куяндай күлүк болсун деп,
Кунаныңда чапкамын.
Ээрчитип жүрүп элиңе,
Эрмек бол деп таштадым.
Калган экен эсинде,
Калыктай бол деп айтканым.
«Акын болсоң анык бол,
Атагы чыккан Калык бол».
Деген сөз бардыр оюңда,
Аталап жыттап сакалдан,
Сен асылсаң мойнума.
Жетимчилик кезегим,
Менин да түшүп оюма.
Жетим жүрүп жетилсе,
Кыргызга ырчы болор деп,
Кысуучу элем боорума.
Күү үйрөтүп комузду,
Күүлөп бердим колуңа.
Эл аралап эки айча,
Ээрчип жүрдүң соңумда.
Кадимкидей айтыштың,
Карагай-Сайдык оюңда,

Колхозчулардын тоюнда,
Кубангандан өзүңө,
Камдадым сага туурумду,
Конот го деп ордума.
Тилегендей Токтосун,
Болуп калган экенсиң.
Туурума ээ болуп,
Конуп калган экенсиң.
Көңүлүнө Калыктын,
Толуп калган экенсиң.
Аман болсоң, э балам,
Атаң менен кошулуп,
Фрунзеге жетерсиң,
Ар жагыңда бар эле,
Артисттикке өтөрсүң.
Айтыш, тартыш үйрөнүп,
Акын болуп кетерсиң.
Баласындай Калыкка,
Жакын болуп кетерсиң.
Айтканымды билип ал,
Акылыңа түйүп ал.
Ар ырчынын өзүнчө,
Албан түркүн түрү бар.
Жоошу жумшак муңайым,
Каардуусунун сүрү бар.
Илбериңки ырчынын,
Илеби шекер, тили бал.
Ийменбестен андайдан,
Ирээттүү сөзүн илип ал.
Акындыктын алп жолун,
Акырындап билип ал.
Бир жери кемийт дейсиңби,
Бирин эмес миңин ал.

Күжүлдөп чуркап талбаган,
Күлүгүн ырдын минип ал,
Куйругун шарт түйүп ал.
Таскагынан жаздырбай,
Таамайлап топко кирип ал.
Боломун десең чоң ырчы,
Бозокорго ырдаба,
Уу-дуусун басам деп жатып,
Урунасың кыйлага.
Алты аял баш кошсо,
Айткан сөзүн тыңдаба,
Эки-экиден сүйлөшүп,
Эч кимиси сөз укпай,
Көп көчкөн журттай көңүлүм,
Калып калган мындан да.
Аш-тамакка сыпаа бол,
Опкок ырчы атанып,
Обу жок жерден булганба.
Баш-аягын байкабай,
Болбос ишке сурданба.
Өтө момун болом деп,
Өз энчиңден кур калба.
Көпкө эрмек боло бер,
Көп конгон жерге коно бер.
Кемибейсиң ырыстан,
Кеңешиң элиң турганда.
Бул ырыскы экен деп,
Бутуңа жибек чулганба.
Жетип алба байкабай,
Жетесинен урганга.
Эл ашык болот жарчыга,
Эрмек боло калчуга.
Элиң каалап сураса,

Эч нерседен тартынба.
Элпек ырчы атанып,
Эмгек сиңир калкыңа
Өлбөс болуп түбөлүк,
Өрнөгүң калат артыңда.
Колдон келсе азамат,
Күлүктү тандап минбейби.
Куп жарашык денеге,
Күлгүндү тандап кийбейби.
Эңсегенде жетпеген,
Элиңди эзип тепсеген,
Каргыш тийген куу заман,
Кала берди илгери.
Калыктын деле эсинде,
Кандайча өткөн күндөрү.
Жан-жакасы Нарындын,
Жаш кезекте жүргөнү.
Ушул жердин кызы эле,
Уздай бала чагында,
Урмат менен сүйгөнү.
Калык дагы мага окшоп,
Күү чыгарып үн коштоп,
Тоо элинин торгою,
Токтогулдан үйрөндү,
Жаш кезек эле э, Калык,
Жаңшаттык кызыл тилдерди.
Айрыкча жигит-келинден,
Алыстай албай бир жери,
Өткөндөр түшүп эсиме,
Өктөмдүк кылып сезимге.
Өзүм да болдум алагды.
Эстебеске айла жок,
Эзелки дебей аларды.

Көз тирүү экен Калыгым,
Көрдүк эки заманды.
Сен болсо барып борборго,
Түштүң жарык чоң жолго.
Жайдыр-кыштыр бир жүрүп,
Жакындап алдың чоңдорго.
Китеп болуп ырларың,
Чыгып жатат жыйнагың,
Жеткениң ошол болжолго,
Кейигениң эсимде,
Биз менен бирге жүргүн деп,
Кал десең болбой койгондо.
Жалгыз эле ырдабай,
Жалгыз эле жыргабай,
Эл чогулган тойлордо.
Теңтуш элек башынан,
Бирге жүргөн жашынан.
Көз кырыңды сала жүр,
Көр сокуруң Корголго.
Керемет жер баарына,
Кең Фрунзе шаарында,
Сен болсоң жалгыз эмессиң,
Алымкул менен Осмонкул,
Алтындар бар жаныңда.
Жарпыңды жазып сүйлөшөр,
Жанаша жүрүп дайыма.
Жаман экен мага эле,
Жалгыз калган айылда.
Барпы болсо башынан,
Жеке көнгөн жашынан,
Жалал-Абад шаарында.
Баламдын айткан бир сөзү,
Түшө калды эсиме.

Барпыны айткан чагымда,
Катуу тийип байкабай,
Калганын айтты каарына.
Атаңдай киши каарыса,
Ага балам, таарынба.
Эсенаман эски ырчы,
Эл кыдырган кески ырчы.
Уу тил менен Өтөнү
Ууктурган заарына,
Аңгөөдөк болуп жашынан.
Айдак сөзгө кирбей жүр.
Өзүңдөн улуу адамга,
Өктөмдүк кылып тийбей жүр.
Улууга кылсаң урматты,
Кичүүгө кылгын зыйнатты.
Барпыны билем башында,
Бир көргөмүн жашымда.
Сагызган чапан кийинип,
Сайкалдын келген ашына
Эки-үч жигит бар эле,
Ээрчитип алган кашына.
Анда балам угуп тур,
Анжиян, Аксы, Таластан,
Ырчы, күүчү, жомокчу,
Ышкыбоздор көп келип.
Ырчыдан баш адашкан,
Ырыскулбектин балдары,
Ырчыдан, ырчы тандады,
Ныяз акем болучу,
Күүчүлөрдүн балбаны,
Током, Эшмамбет болучу,
Топко ырдаган ардагы.
Алыстан келген мейман деп,

Барпыны Током тандады.
Токомду Барпы жандады,
Жар чыкырып калышты,
Салт боюнча андагы,
Ар бир үйгө бир-бирден,
Жамыраган козудай,
Жайылып кетти калганы.
Анда көзү Барпынын,
Ачык эле көрчү эле,
Билбейт экен комузду.
Оң бөйрөгүн таянып,
Обдулуп ырдай берчү эле.
Уккандын баарын нас кылып,
Үстү-үстүнө бастырып,
Каптап нөшөр өткөндөй,
Кара жамгыр төккөндөй,
Какшанып ырдай берчү эле,
Калыбынан өзгөрбөй.
Куюлуп турчу ырлары,
Каптын оозун чечкендей,
Эшмамбет, Током болбосо,
Эч кимибизден сестенбей.
Өткүрлүк кылып тийипсиң,
Өзүңдү, өзүң текшербей.
Сезинен коркуп Барпынын,
Сергипсиң суу сепкендей.
Мындан кийин Токтосун,
Абайлап балам ырдап жүр.
Алды-артыңды текшерип,
Кексе болот карылар,
Кебине кетпе өрттөнүп.
Калык экөөбүз жаш кезде,
Кимдер менен дешпедик,

Өзүңдү дөө ойлосоң,
Өзгөлөр чымын эмес да.
Баш-аягын баамдап,
Байкаш керек эскерип.
Катыгың берген Барпы акын,
Калтырыптыр эстелик.
Эми, балам, билерсиң,
Эсиңе ала жүрөрсүн.
Карылар коёт кечирип,
Балдардын кеткен күнөөсүн.
Жашчылык жанган өрт болот,
Жарашыктуу көрк болот.
Жакадан кармап жүрсө да,
Жаңылышы көп болот.
Э... балам андайдын,
Эстүүсү эрте оңолот.
Эси жогу шол бойдон,
Эл-журттан чыгып жоголот.
Акылы жарым эс болбо,
Ачуусу чукул терс болбо,
Кайрымы жок эч кимге,
Кара мүртөз, нес болбо.
Жакшы жүрүп жатык бол,
Жамандыкка кез болбо.
Айлыңа барган кезимде,
Айткан акыл сөздөрүм.
Али да бардыр эсиңде.
Укпайт экен дегенсип,
Ушак айтып эсирбе.
Урулукка берилип,
Учураба кесирге.
Жакшылык кыл дайыма,
Жетим менен жесирге.

Арамдыкты ойлобой,
Акыйкат болсун сөзүндө,
Жагып турат өзүмө,
Жаагын жана башташы.
Айтылуу күлүк болчудай,
Арышын кере ташташы.
Тийиптир балам колуңа,
Тилегимдей оюңда.
Бакма балам болсун деп,
Бала атка консун деп,
Басыпсың келип бооруңа.
Эл ырчысы кыларсың,
Эркиндиктин доорунда.
Эминени кааласа,
Эңсегени колунда.
Салттуу акын болсун деп,
Саларсың өз жолуңа.
Аралашып каларсың,
Э... балам акындардын тобуна.
Анда-санда унутпай,
Ала жүр мени оюңа.
Пайгамбар, сага жар болсун,
Бара жаткан жолуңа.
Эки жыл болуп баратат,
Элиңе барып кайтканым.
Эсимде турат менин да,
Эрчитип бирге басканым,
Эңсеген кезде тапканым.
Үйрөнүп кал балам деп,
Үлгүмдү сага таштадым.
Ай сайын кубат азайып,
Ал-күчтөн тая баштадым.
Агарып сакал-чачтарым,

Алтымыш жети жаштамын,
Түз эле жерден чалыштап,
Тозок болду басмагым.
Кебез тоону бет алып,
Кеткени бейм жаш чагым.
Кейиген менен кайгырып,
Келбес болду баштагым.
Болчу болсоң болуп ал,
Борборду көздөй аттандың.
Унутпай эске сактагын,
Улуулардын айтканын.
Эрдесинип бирөөнү,
Эч күнөөсүз какпагын.
Кокустан балам бар болсо,
Корс мүнөздү таштагын,
Азамат болсоң чынчыл бол,
Арамдыкка берилип,
Абийириңди сатпагын.
Эртели-кеч унутпай,
Эсиңе алып жаттагын,
Ырыңдан дайра ташысын,
Булбулдай тилиң таңшысын.
Күн чыкканча талбаган,
Күкүктөй үнүң шаңшысын.
Ыракмат айтып уккандар,
Ырыскың элден ачылсын.
Батам ушул Токтосун,
Барган жерден жол болуп,
Бак-таалайың ачылсын.

О-омийин. – Эл деген кандай! Жалпы дуу деп алакан жайды. Күл азык болчу акыл, билбегенге кайран сөз, таллаалап кетти а – деди олтургандардын бири. Ошондогу менин кубанганымды айтпай эле коёюн. Эки залкар акын,

Адамкалый баш болгон артисттер, бир үй толтура эл алкоосун берип, жакшы каалоосун чурулдаган үн менен «Ак жолуң ачылсын» деп турса, таш да болсо коргошундай балкып кетет экен.

Азап тартсам жаш кезде,
Ата-энемдин жогунан.
Кандуу согуш жылдары,
Кайлоо түшпөй колуман.
Карагандыда жүргөн күн,
Кете электе оюмдан.
Корголго шакирт түшкөмүн,
Кеп келип ишим оңунан,
Элирип ырдай берчүмүн.
Эл болсо эле чогулган,
Эми да бактым бар экен.
Эл ырчысы Калыктын,
Ээрчип жүрөм соңунан, –

деп өз ичимден ыр ойлоп кудундап койдум. Жүрөгүм алып учат. Кайта элге барып ушул көргөн-билгенимди жарыя кылып ырдап келсемби дейм. Менин бул толкундуу кубанычым албырып кеткен эки беттин отунан билинсе керек.

Коргол атам:

Албырып турат эки бет,
Ага кыл балам канимет.
Өрөпкөбөй азыраак,
Өпкөңдү басып сабыр эт.
Ээрчипсиң Калык атаңды,
Кут болсун деп сапары.
Кубанып бердим батаны.
Элдир-селдир ырдаган,
Эселек кези меники.
Эңкейип колдон алчу кез,
Эл кыдырып барчу кез,

Эми Калык сеники.
Бир эки жаш болсо да,
Менден кичүү инисиң,
Каргадайдан тең өскөн,
Кандай сыр болсо кеңешкен.
Катарымдын бирисиң,
Алп ырчы Калык атанып,
Ааламга кетти дүбүртүң.
Акын кылып баламды,
Аткарарсың үмүтүн.
Тай-буурулдай таптагын,
Талыкпастан күнү-түн,
Торгойдой тилин сайратып,
Топ ичинде жүгүрсүн.
Жетелеп жүрүп адам кыл,
Жетимчем байкуш сүйүнсүн, –

деди. Калык атам көңүлүнө жаккан сөз болсо, карс-карс күлүп алар эле. Адатынча күлүп:

– Э... Коргол, сен деле мага окшоп эл артисти болуп эл кыдырып жүрө берет элең. Баарыдан да 1939-жылы Токомдун 75 жылдык тоюна барганда өкмөт тараптан да, биз дагы айтсак да, Жоомарт канча асылды. Артист болуп өз катарлаштарың менен иштеп Фрунзеде калгын десек, кашайып эле болбой койбодуңбу. Болбосо биз жегенди жеп, ичкенди ичип, биз жазган китепти сен да жазып бирге иштешип жүрөт элек, – деди. Анда Коргол:

Э... Калык санаама салба ошону.
Сайсөөгүм бошоду.
Тапканым ушул турбайбы,
Таштабайм деп бозону.
Жадыма такыр келбептир,
Жаш кезде өңдүн тозору.
Айылдан чыкпай калган деп,

Айың, ушакка кошору.
Калык өзүң билесиң,
Корголуңдун мүнөзүн.
Айттырбастан билчү элем,
Ар түркүн сөздүн жүйөсүн,
Күлгүндөй жашым барында,
Күжүлдөп турган чагымда.
Күн чыкканча сайраган
Күкүгү элем айылда.
Даанышмандар өзүндөй,
Дагы эле жетет кадырга.
Көшүлүп коём кез-кезде,
Көпчүлүктүн алдында.
Кетмен-Төбө жеримде.
Керегим тийип элиме,
Кеткендерден бир белек,
Керез болуп калдым да.
Өткөндү көп эстетпей,
Өзүң комуз алгын да,
Өйүз-бүйүз укчу эле,
Өкүм үнгө салгын да,
Самадым эле сөзүңдү,
Сагындым эле өзүңдү.
Каухардай болуп жалт эткен,
Карап турам көзүңдү.
Кадырлашкан жашымдан,
Калыгым келген шөкүлдүү.
Жыяйынчы эсимди
Жыргатайын сезимди,
Айтканыңды мен угуп,
Ага-ини менен тең угуп,
Алайынчы энчимди.
Керемет Кетмен-Төбөдөн,

Кезегин кудай келтирди,
– деп Коргол атам кайрадан токтоду. Ошондо Калык атам эки жагын имере карап, анда-санда ак баскан сакалын салаасы менен тарап, комузун алып, ырчы күүгө бурай салып, адатынча мурутунун учун эки-үч жанып, коңур үнү менен ырдай баштады:

Корголум, келдиң ардагым,
Колума комуз кармадым.
Келбей жүрүп сагынгам,
Кетмен-Төбө аймагын.
Көрө кетсем экен деп,
Көңүл эңсеп калгамын.
Өзүңдү көрүп кубандым,
Өчкөндөрдөн тамганым,
Өлгөндөрдөн калганым,
Козгоп кеттиң бул жерде,
Топ ырчыны баш кылып,
Эшмамбетти каш кылып,
Эчендердин арбагын.
Томуктай бала чагымда,
Токтогулдун жанында.
Элдир-селдир эң алгач,
Ырдаганым жадымда.
Кулагым төшөп, кунт коюп,
Тыңдаганым жадымда.
Ээрчишип бирге жүрчү эле,
Эшмамбет экөө дайыма.
Жаңыбай, Курман, Аттокур,
Кулуке, Жолой, Бекназар,
Өнөрпоз эле булар да.
Алар менен экөөбүз,
Аралаш жүрдүк бир катар.
Өткөндөрдү эскерип,

Экөөбүз айтпай ким айтар.
Токомдо эле ыр-күүнүн,
Уюткулуу ордосу.
Элди көрсө элирип,
Ээ-жаа бербей теминип.
Эшмамбет эле жоргосу.
Күл азыгы түгөнбөс,
Карк алтындуу дорбосу.
Эмине деген залкарлар,
Эсиңе салып ойлочу.
Булардын баары бапырап,
Барган жери той болчу.
Комуздары толгончу,
Колдору кошо ойнолчу.
Ышкыбоз ушул элине,
Ыр-күү деген мол болчу.
Тике карап бет алып,
Тийишкен ырчы оңбоочу.
Ал да өзүнчө бир кезде,
Аккан селдей убакыт,
Түгөнбөстөн ташкындап,
Түрмөктөтүп чубатып,
Бүтө электе бирибиз,
Башкасы кайра улантып.
Ооздон-оозго алышчу,
Ордолуу элди кубантып.
Тамшанчы эле уккандар,
Алардын азыр бири жок,
Айланып келчү түрү жок.
Жашчылык жандын көркү экен.
Жалынсыз эле өрт экен.
Топон суу тосуп турса да,
Тобокел деп көрчү экен.

Капилет келсе карылык,
Кадырың өтпөй таарынып.
Качанкыны ойлонуп,
Кабагын карыш салынып.
Кекеткенсип каласың,
Келбейт деп жаштык кайрылып.
Салам айтпас болгон соң,
Самандай өңүң саргайып.
Сагынам неге зарылып,
Андан көрө Корголум,
Өлүм берсин карганда,
Өмүр берсин балдарга.
Жаштыгың ошол эмеспи,
Жанындагы балдарың,
Жарап турса жардамга.
Ээрчип жүрсө бойтоңдоп,
Эки жакка барганда.
Комузду бирге күүлөшсө,
Кош булбулдай үндөшсө.
Кыялыңды эргитет,
Кызык барбы андан да.
Өнөрүң калса артыңда,
Өлбөйсүң бул жалганда.
Кубат-күч берди бул заман,
Кулачты кере жайганга.
Курч калем бар колумда,
Кумга да из салганга.
Китеп деген өлтүрбөс,
Экинчи бала турбайбы.
Эч болбоймун арманда.
Азыр Коргол мен деле,
Алтымыш беш жаштамын,
Кырындамын туу белдин,

Кызыталак жаш чагым.
Кылчайбас жолду баштадың.
Кетмен-Төбөдө жүргөндө,
Келесиң эске баштагым.
Кер мурут жигит чагымда,
Келиндин көрсөм аппагын.
Кебимдин тандап каухарын.
Келиштирип мактадым.
Кош босого эшикти,
Коргол сен мурун аттадың.
Акбакайың али эсте,
Айылдан издеп тапканың.
Эки ырыңдын бири ошол,
Эртели кеч какшадың.
Кайран кез кеттиң саналып,
Капкайда калды балалык.
Эки келбес өмүрдү,
Эңсесек кайдан табалык.
Акыры бир күн калабыз,
Аяктай көргө камалып.
Андан көрө Корголум,
Ак таңдайды чабалык.
Ага-ини көөнүн алалык.
Өрнөктү берип жаштарга,
Өмүр деген чиркинди,

Өлбөс кылып салалык, – деп ырын токтото коюп, үстүндөгү кара чийбаркытчан кемселин чечип, чак болуп, калыбына келгенсип, кайратты кудай бергенсип, денем ысып баратат, демди элим жаратат. Адамкалый чоң элең, алты артистке зор элең, жаш кезимде өскөн элге келдим, жаңы журт тандап көчкөн жерге келдим, курбу-курдаш теңге келдим, туйлап аккан селге келдим, тулаң жыттуу желге келдим, кызыктарды өткөргөн айылыма келдим,

кыз жактырып тандап сүйгөн кайыныма келдим, кичинем-де атымды чыгарган дайыныма келдим. Элди көрүп элирип турам, этиме батпай семирип турам, оёзду бузган күлүк өңдүү, ооздугум кемирип турам, жеңди чечип салып, ченемсиз күүдөн чалып, черим таркаганча чертейин, кандай дейсиң? – деди.

– Э... Каке! «Өнөрүң болсо өргө чап, кор кылбай алтын жанды бак», – деп Током ырдагандай, өнөрүң болгондон кийин эмнесине тартынасың. Эл да сени сагынып калыптыр. Билгендей Жумабай үйдү кенен салыптыр. Кана, Каке! Көптөн бери бирге эле жүрөм. Кенен чечилип ырдаганыңды уга элекмин.

Калык атан мен тайлак,
Качып турам жалтайлап.
Каарына тийгенди,
Жутуп коёт бир чайнап,

– деп эле Осмонкул сенин даңазанды, зоболоңду асманда тат. Туубасак да, тутунган балабыз деп турушат мына бул эл. Сен ыр менен бол, а биз болсок, бали-бали деп туралы, Жумабайдын бергенин жеп туралы, бир нерсе берсе кичине ысып туралы, бербесе ичибизден сызып туралы деди эле:

– Адамкалыйды жалаң эле кыякчы, темир комузчу десе мында жорго бар окшойт, – деди бир карыя киши.

– «Сыныктан башканын баары жугат» деген эл сөзүн дагы бирөө айтып коштоп кетти.

– Кана эмесе, элдин эсенчилиги үчүн, Какемдин ден соолугу мындан да оңолуп, кадимки калыбына келиши үчүн алып жиберели деген сөздөр болду. Шыңгыраган добуштар, дуу сөзгө аралашып барып баары басылды.

Ошондо Калык атам комузун колуна алып, мандашта нып ырдай баштады:

Жокчулуктун зарпынан,
Жонуна жүгүн артыңган,

Жетелеп эки баласын,
Жер кесип, тоо-таш арасын,
Атам тентип келген жер,
Ак тилегин берген жер.
Өйүз-бүйүз эки өзөн,
Өзүм өсүп өнгөн жер.
Ышкыма ышкы кошулуп,
Ырчылыкка көнгөн жер.
Тоо элинин торгою,
Токтогулду көргөн жер.
Катарына кошулуп,
Канатымды керген жер.
Ырдан бүткөн түбөлүк,
Ырыскымды терген жер.
Акындык жолун үйрөнүп,
Айыл ичин бир көрүп,
Аралашып жүргөн жер.
Айырмасын ырлардын,
Ажыратып билген жер.
Адам болуп мен дагы,
Айдалымды кубантып,
Асылды тандап кийген жер.
Атты тандап жабдыктап,
Аспиеттеп минген жер.
Алкыш алып көп элден,
Ак батасы тийген жер.
Арзып келип Жумгалдан,
Атам Акы тапкан жер.
Кел бери деп туугандар,
Коюнун бизге ачкан жер.
Келиштирип үй жасап,
Керегесин тарткан жер.
Көксөгөнү бүт болуп,

Көңүлүнө жаккан жер.
Бөжөктөй кылып балдарын,
Бөжүрөтүп баккан жер.
Бей-бечара биздейге,
Берекесин чачкан жер.
Айдаган жерге суу буруп,
Арыгын атам чапкан жер.
Урма дубал там салып,
Устунун коюп жапкан жер.
Убайым тартпай кышкысын,
Урматын көрүп жаткан жер.
Эрбейген Калык чоңоюп,
Эрезеге жеткен жер.
Мээнеттеш болуп атама,
Маңдайдан терин төккөн жер
Байлар кетсе жайлоого,
Биз жакага көчкөн жер.
Ой менен тоону аралап,
Ошентип жүрүп өскөн жер.
Комуз кармап биринчи,
Колума алып черткен жер.
Током менен кошулуп,
Топ аралап кеткен жер.
Акынын Калык баласы,
Адам болот дешкен жер.
Керме тоосу керемет,
Кетмен-Төбө өзөнүн,
Көрбөй жүрүп көп жылы,
Көксөп калган экемин.
Тамбаса да киндик кан,
Мээримиден айланып,
Мен садага кетейин,
Көз алдыма тартылып,

Көрүнүп турат кечегим.
Аккан суудай ташкындап,
Алп урган жаштык кезегим.
Жакындап келсем дагы эле,
Жаш чагымды сеземин.
Токомдун татып шекерин,
Торгойдой тил безедим.
Өткөргөн жокмун мен дагы,
Өмүрүмдүн бекерин.
Тандап элдин ичинен,
Таңдай тилдүү чеченин.
Тарбиялап өстүрдүм,
Таасын ырчы эченин.
Ошолордун ичинен,
Оюма толук түшүнгөн,
Осмонкулум улуусу,
Обдулуп ырдап туруучу.
Оозунан мөндүр төгүлсө,
Орошон кыргыз угуучу.
Өзүм менен айтышат,
Өөдө-төмөн тартышат.
Ышкыбоз элим мен менен,
Ыраазы болуп кайтышат.
Акындыгы андан да,
Ашып кетип баратат.
Безенген тили далайды,
Басып кетип баратат.
Андан кийин тапканым,
Аш-тойлордо чапканым.
Каракунан, Сарыкунан,
Каалап уккан ар дубан.
Каракунан саяктан,
Калкы оозуна карашкан.

Бизге барып консун деп,
Биринен-бири талашкан.
Күчкө кирген күлүктөй,
Күжүлдөп күндө таң ашкан.
Кечеги кандуу согуштан,
Келбей элден адашкан.
Сарыкунан Солтодон,
Сайрап чыккан ортодон.
Аземи коңур үнү бар,
Алыска чапчу түрү бар.
Айтыша келген акынга,
Арыстандай сүрү бар.
Кырс мүнөзү келгенде,
Кыйнасаң да ырдабай,
Кармап калчу жини бар.
Ошонусу болбосо,
Олтурган элдин гүлү ал,
Оргуган шекер тили бал.
Борончунун Ысмайыл,
Бар-жогуна түк кайыл.
Тартынбай ырдайт тапканын,
Турса дагы бүт шайыр.
Жаакташканын ырдатпай,
Жармашып алып уйгактай,
Жерине жете сындаган,
Жеңмейинче тынбаган.
Улам артын улаган,
Ууга тилин чылаган
Бизде болсо көп ырчы,
Бери ошол көк ырчы.
Катылбаса катылбайт,
Катылгандан тартынбайт,
Кааданы билген жөн ырчы.

Окуучунун кенжеси,
Ошо Ысмайыл болучу.
Ортого ырдап мен жокто,
Ордумду баса коюучу.
Азыр болсо Ысмайыл,
Айтылуу ырчы болгон кез,
Абийир, данкка конгон кез.
Кычыткылуу куйкум сөз,
Кыйналбастан тапкан сөз,
Андан бери Корголум,
Аралап кыргыз тоолорун,
Айыл-кыштак, шаардын,
Ар жеринде болгомун.
Туз буюрган жерине,
Түнөгөмүн, конгомун.
Дагы бирди тапсам деп,
Дааналап топко чапсам деп,
Карыган чакта ойлодум.
Кабыл болуп ойдогум,
Жерине барган чагымда,
Жеңижок, Нурмолдонун,
Элинен балам кабылды.
Эңсегеним табылды.
Колумдан алып комузду,
Кошулуп бир аз чабылды.
Болочогу эл ырчы,
Болоору мага билинди.
Акырындап ордума,
Косоору мага билинди.
Арык суусу дайрадай,
Толоору мага билинди.
Жүйрүк кунан тартынбай,
Жүгүрүп келсе кашына,

Жүрчү Калык мен белем,
Жүгөн катпай башына.
Такасы жок кирчүдөй,
Тайгылбай сайдын ташына.
Угуп көөнүм кубанды,
Урмат менен өзүмө,
Учурашкан сөзүнө.
Көп жыл бирге жүргөндөй,
Көрүндү жылуу көзүмө.
Бала кылып алайын,
Байбичеме барайын.
Туурума түнөсүн,
Туйгун болуп түлөсүн.
Акырымдан жем жесин,
Акындыкка дем берсин.
Калыктын уулун көрсөк деп,
Талаадан уккан эл келсин.
Дедим дагы Корголум,
Дем берип дене бойлорум,
Колунан кармап баланын,
Кошо алып барамын.
Ачсам деймин таалайын,
Аткарсам дейм талабын,
Бүркөлтпөстөн кабагын.
Бүткөнү ошол санаамын.
Көшүлгөн жорго болгондо,
Көрөсүң байкап аягын,

– деп Калык атам мончоктоп аккан терлерин аарчый баштады. Дың деп учкан чымындын үнү угулбай жымжырттыкта олтурган эл ырга эркисизден байланган сыяктуу жанданышып, өз ара: – оп-баракелде! Калык болбосоң коё кал! Куп төктү бейм,– дешип күбүр-шыбыр сөзгө өттү.

Ал убакта эл ыраазы болуп, кулагы толуп бүтмөйүнчө, жүр эми кетели, деп бири-бирин түртмөйүнчө тараш деген жок эле. Балам, кыргызда сөз бар эмеспи, «кары келсе ашка, жаш келсе ишке» деген. Биз кичине эс алып алалы. Андан көрө Коргол атаңдын «Ак Бакайын» өзүнө ырдап берчи. Жаштыгын бир эстеп калсын, – деди Калык атам. Көктөн тилегеним жерден болуп, тобокел деп ырдай бердим. Аңгыча тамак тартты, тапыраган элдер кайтты, иттин үнү угулат десе, карыганда нике бузулуп кемпирим кайда бармак эле? – деп Коргол да кошо жатты. Короз чакырды, таң да атты, эртелеп эл ишке шашты, баары эле дүпүрөп жатса уктайт белең, кара ташты. Жумабай келип эшик ачты, кана меймандар, чай ичиңиздер, – деп айтты. Чайланып да бүттүк, түндөгү убада боюнча райкомду күттүк. Анткени талаага бармакпыз, теримчилерге тамаша салмакпыз, иштеп жаткан жерлеринде ырдап, көңүлдөрүн ачмакпыз. Райкомдун биринчи секретары Эшимов, райисполкомдун председатели Садабаев экөө келишти. Эл менен учурашкандан кийин: «Жумабай, аттарың даярбы?» – деди Эшимов.

– Баары даяр жолдош Эшимов.

– Анда аттарды тарткыла. Какемдин аты азоо эмеспи?

– Жок, бары тең эле минилип жүргөн жоош аттар.

Ошентип, Коргол, Калык атамдар менен мен комузчан Адамкалый кыякчан атка миндик. Эки кыз менен бийчи Жамалидин үйдө калышты. Жолдо бара жатканда: катар атчан бастырып алым сабак ырдайлы дешти. Мен баштай турган болдум. Мурун Коргол менен жүргөндө ат үстүнөн алым сабак айтышып жөнүн билип калган элем. Теримчилерди аралай бастырып барып:

Токтосун:

Аралап келдик аталар,

Ак пахталуу талааны.

Алп эмгекчи эл менен,
Амандашып алалы.

Калык:

Пахтасындай жаркырап,
Баарынын ачык кабагы.
Эмгегинен табылат,
Эңсеген максат талабы.

Коргол:

Бастырып балам ырдай бер,
Башкага бурбай санааны.
Кылчактай бербө көрүнсө,
Кыз-келиндин карааны.

Токтосун:

Калыстык кылып атаке,
Карачы, Коргол абамы.
Жаңыдан ырдай баштасам,
Жапканы жатат жалааны.

Калык:

Кезеги барда кылчакташ,
Керек дечи а дагы.
Антип Коргол айтпаса,
Ак жерден жалаа жаппаса,
Аткарылбайт талабы.

Коргол:

Эсиңе түшө калдыбы,
Эзелки жаштык баягы.
Үйүргө көнгөн жылкыдай,
Үйрөнгөн адат калабы.
Биз болсо эски карт күрөң,

Балабыз күлүк жабагы.
Токтогулдун жеринде,
Той болуп жатат чабалы.

Токтосун:

Жүгүрсөм чыга аламбы,
Же, жүткүнүп жетпей каламбы?
Болжоюн өз чамамды.

Калык:

Көөшүлүп балам ырдай бер,
Көңүлдү кылбай алагды.
Эрмек болгон эки атаң,
Эзелтен күлүк жаралды.
Токтогул менен кошулуп,
Томуктай чакта озунуп.
Той-аштарга бара алды.
Сууту келген чагында,
Суурулуп байге ала алды.

Коргол:

Көрүнбөйт эми карааны,
Көп эстетпей аларды,
Калык, Коргол келет деп,
Какшанып ырдап берет деп,
Калк угуптур кабарды.
Корголду кылып алагды,
Коргой бербе балаңды.
Теримден кабар алалы,
Теримчи куру калабы?

Токтосун:

Теңтуштарым көп экен,
Теримчилердин четинен,

Кубантып ырдап алайын,
Кур калбай мен да энчимен.

Калык:

Бактылуусуң Токтосун,
Балам бизди ээрчиген.
Көзүңдү албай ырдай бер,
Көп-көп пахта терчүдөн.
Этектерин толтуруп,
Эртелеп төгүп келчүдөн.

Коргол:

Токтогулдун кыздарын,
Тоо шамалы желпиген.
Эңкейсе эңет экиден,
Желгенде илет жетиден.
Каз катар бара жатканы,
Кадимки көктө Жетиген.
Өпкөрүйсүң жубарымбек,
Өпсөм деп бирин бетинен.

Токтосун:

Береке деп кырманга,
Бел байлап кошо теримге,
Перизаттай биринин,
Бетинен өпсөм эмине?

Калык:

Оймок ооз кыздарды,
Обдулат балам көрүүгө.
Көңүлдү тартып алчудай,
Көөрү бар өңүндө.
Ошолор менен кечинде,

Оштонуп ырдап кезинде,
Олтурам дейт төрүндө.

Коргол:

Абайлап көрсөң балаңдын,
Ар нерсе бар көөнүндө.
Жөөлөкүсү дагы бар,
Жөн отурбай төрүндө.
Куп ылайык турбайбы,
Кутманын элдин ырдайын,
Кубаныч кирсин көңүлгө.
Балам бүттү тамаша,
Баштайлы терим жөнүндө.

Токтосун:

Токой, черлүү төр экен,
Толгон тоонун арасы.
Жылжып аккан сел экен,
Жылга-жылга салаасы.

Калык:

Тегинен байлык кетпеген,
Тегиз келет талаасы.
Байлыгын билип жердеген,
Башынан ата-бабасы.
Башкармасы Жумабай,
Балбактын болчу баласы.

Коргол:

Табылгандай дабасы,
Таңшыганын карачы.
Башынан Калык өскөн жер,
Бал тилин салып сабачы.

Боз жорго элең кошулчу,
Болбосун эч ким нааразы.
Балбактын уулу Жумабай,
Байгеден чыкчу кунандай,
Ийгилик күткөн жери бар,
Ишенгени эли бар.
Тырышып жатат биринчи –
Тынбаймын деп тууну албай.

Токтосун:

Эмгеги сиңсе жамаатка,
Эзелтен берки адат да.
Эпкиндүү болсо эл-журту,
Эңсеген тууну алат да.

Калык:

Алыста болсо марага,
Айтылуу күлүк барат да.
Чыкканы байге алат да,
Чыкпаганы калат да.
Бул колхоз кантип албасын,
Булайып жаңы чыккансып,
Булуттуу көктү жуткансып,
Бир топ жердин теримин,
Бүтүрүп койду заматта.

Коргол:

Тулпарың деле чуркабайт,
Туура эмес сууп, таң ашса.
«Өрнөктүн» эли Калыгым,
Өзүнчө тулпар карашса.
Түгүндө калбай бир киши,
Түн сүрүлүп, таң атса.

Каркыра желе тарткансыйт,
Каз-катар терип баратса.
Калк кайратын карачы,
Кантип бүтпөйт заматта,
– деп анан алым сабак ырга өттүк:

Мен:

Өрнөк деген өскөн эл,
Өркүндөп алга көчкөн эл.

Коргол:

Өйүз-бүйүз көп колхоз,
Ошолордон өткөн эл.

Калык:

Ак алтынын «Өрнөктүн»,
Ашыгы менен төккөн эл.

Мен:

Эмгекти сүйгөн жанындай,
Эли жакшы турбайбы.

Коргол:

Эл эмгегин жебеген,
Жери жакшы турбайбы.

Калык:

Эл, жери бирдей айкашкан,
Теги жакшы турбайбы.

Мен:

Тамчылап турган маңдайдан,
Тери жакшы турбайбы.

Коргол:

Желпиген жерин атыр жыт,
Жели жакшы турбайбы.

Калык:

Дегдегенин бүтүргөн,
Деми жакшы турбайбы.

Мен:

Керемет тапкан эмгектен,
Келини жакшы турбайбы.

Коргол:

Келиндерге шарт түзгөн
Шериги жакшы турбайбы.

Калык:

Береке чачкан эмгеги,
Бейили жакшы турбайбы.

Мен:

Бир жан өтпөс алдына,
Бригадир экен Абия.

Коргол:

Балакет бала экенсиң,
Байкап алган аны да.

Калык:

Келинди айтпай кимди айтат,
Кечке жүрсө жанында.

Мен:

Айттым эле эмгегин,
Ашырып план бергенин.

Коргол:

Бир кармап койгон окшойсуң,
Пахтага кошо эмчегин?

Калык:

Кармаса эмне болуптур,
Көп эле кажый бербегин.

Мен:

Ала-Тоо болуп турбайбы,
Абиянын жыйганы.

Коргол:

Анда башка келиндер,
Айылдап кеткен турбайбы.

Калык:

Көңүлүн буруп Корголдун,
Бул эмине кылганы?

Мен:

Алпы экен эмгектин,
Абияга ким жетсин.

Коргол:

Аша мактап жатасың,
Абия менен тилдешсиң!

Калык:

Айбыкпай, балам, ырдай бер,
Ал акындык милдетиң.

Мен:

Теримге тийген кош колу,
Тегирмен эле окшоду.

Коргол:

Батма, Бурул, Ашыркүл,
Баары анын достору.

Калык:

Аракети тез тура,
Алардын алга озгону.

Мен:

Көздөрү жарык күлмүңдөй,
Жайнаган пахта түрүңдөй.

Коргол:

Күлкүлөрү бир сонун,
Күкүктүн назик үнүңдөй.

Калык:

Күлкүсүн Кокем көп эстейт,
Карыса да түңүлбөй.

Мен:

Жадырашат баары тең,
Жайнаган жаздын гүлүңдөй.

Коргол:

Жоодураган көздөрү,
Жомокто пери үрүндөй.

Калык:

Кызматын, Коке, айтсаңчы,
Кыздарга көп үңүлбөй.

Мен:

Карашы жанды эритет,
Качаңкы сырды билгидей.

Коргол:

Жубарымбек, балам, жөн ырда
Жүрөгүмдү күйгүзбөй!

Калык:

Карылык бөгөт болдубу,
Кадимкидей жүргүзбөй?

Мен:

Керегиңер табылар,
Кемпир, чалдар дагы бар.

Коргол:

Кемшиңдебей кемпир, чал,
Керегиң жогоң ары бар.

Калык:

Алтымыштан ашканда,
Алардан качкан чагы бар.

Мен:

Керек экен карылык,
Кейийт белеңер таарынып.

Коргол:

Кокуйлап турам жаш чакка,
Колумдан кетип айрылып.

Калык:

Кейигенден не пайда,
Келбеген соң кайрылып.

Мен:

Кадыры сиңсе айлына,
Касиет бар го карыда.

Коргол:

Аттиң ай! Көрөр күн болсо,
Алтымыш ашкан чагыңда.

Калык:

Ошондо да тийишип,
Олтургуң бар жанында!

Мен:

Байкап көрсөм кыялы,
Баладай эле сыягы.

Коргол:

Келиндерди ырдасаң,
Кемийт беле туягы?

Калык:

Кызыл көйнөк кыздарга,
Кычышып көзүң турабы?

Мен:

Оюна түшүп баштагы,
Обдулуп ырдай баштады.

Коргол:

Алтындан кымбат турбайбы,
Ар кимдин эле жаш чагы.

Калык:

Укмуштуу дары ичсе да,
Улукман кана тапканы?

Мен:

Салават болот эмеспи,
Сакалынын аппагы.

Коргол:

Айырбаш кылса жаштыкка,
Аябайт элем акчаны!

Калык:

Башкасынан ырдайлы,
Бузулуп кетти арт жагы!

– деп Калык атам ырдагандан кийин, эл суроосун эске алып, комузун күүлөп, теске салып, кан Шырдактын Боз жоргосун, Калык атам коштоду. Аймагы тоого курчалган, ары жагы Кашкар, Турпандан, алты хандан жоргосун алдырды, айыгышкан калмак, кыргыздар, алыс жолго салдырды, жүргөн жери жаш кезде, жүрөгүн жандырды, жүзү да албырды, тегерегин улам карап, учкан куштай жайып канат, төктү бейм ырдап жамгырды. Калк көзүнө тартып койду Кара Шаар, Камбылды. Таң атканча талбай ырдап, калк кумарын кандырды. Узун түндө уктабастан, убап-убап эл тарады.

Андан кийин биз Токтогул районунун жакадагы колхоздорун аралап, концерт коюп жүрдүк. Адакем кыягынын курларын мойнуна илип, жоош-азоосуна карабай семизин минип, пахта кырманына кеткен болучу. Тартылып жаткан кыяктын үнү (аны биз жакта наама деп коёт, кыяк деп кыякты айтат), басылып ызы-чуу үн угулуп калды. Көрсө, Адамкалый кырманда аттын башын бирөөгө карматып коюп, тарткан экен. Эми бизди көздөй желейин дегенде аттын башын кармап турган киши коё берет. Араң турган чалпоо ат ала качып жөнөгөн экен. Байкабай коомай олтурган Адамкалый колунан кыягы жөн түшпөстөн ба–а–а... деп чоюлуп барып аттын арткы эки буту жакка барып түшөт. Аттын үркүп качканы ошондон экен. Канча болгон менен атка бышык киши эмеспи, жыгылган жок, бир топ жерден аттын башын кайрып келди. Бирок, ат кошкуруп, кыягын алдырбай жатса, Коргол минтип ырдап жатат:

Чалпоо аттай кыялың,
Чарчагандай сыягың.
Талп дей түшүп, ат үрксө,
Талаада калды кыягың.

Ойноо бала мүнөзүң,
Ат жалында жүрөсүң.
Оозун бекем чойбосоң?
Ооздук тарта албас болгон соң,
Обу жок неге минесиң?
Кээ бир аттын ээри бар,
Кээ бир аттын зээри бар.
Кайкалактап болбойсуң,
Качанкыңды ойлойсуң.
Сенде
Карылыктын кээри бар.

Карысың десем жаштайсың,
Катарын таап баспайсың.
Алыстап жүргүн жаштардан,
Аларга азыр жакпайсың.
Арасына батпайсың.
Аларга барып не азап,
Акта болгон аттайсын.

Көп карабай тигиле,
Көнсөңчү, иним, тилиме.
Кудукка салып кайырмак,
Ким жетиптир түбүнө!
Ээсиз жатат кыягың,
Эңкейип алсаң тигине.
Өпкөдөн желиң чыкты бейм,
Өлбөй калдың шүгүр де!

Эми, кыякты кылдат тартарсың,
Кызыкка аста батарсың.
Буйруган даамын татарсың,
Бук болуп үйдө жатарсың.

Ыксыз жерден качарсың,
Ыктуу жерде жатарсың.
Ырымдын билсең баамын,
Кийин, ыракматың айтарсың!.. –

деп тамашалап Коргол бир топко ырдады. Калык атамдын каткырыгы кең талааны жаңыртты. Адамкалыйдын кейпин,

Коргол:

Өткүр ат минип кызыгып,
Өңүң турат бузулуп.
Ант урган ат турбайбы,
Артистигиң билбестен,
Ала качкан кутуруп,

– деп койду.

– Э... Каке! Мейман кишини көп уялтпайлы. Андан көрө үй жакка баралы. Калган-каткан тамашаны кечинде дагы угаар, – деди Жумабай.

Адамкалый унчукпай туруп бир күлкүсү келгенде дудукча бир баа деп бакырып алып ичинен бүлкүлдөп калчу эле. Атынын ала качканынанбы же Корголдун айтканынанбы, ким билет? Аябай күлдү.

– О... Каке! Ырдабасаң коё кал! Сиз айткандай мейман эле деп сыйлап койсо болбойбу. Оңбогон ат экен. Кайсы жерге боз-ала кылып таштап кетет деп эсим чыкпадыбы мейли. Күлүктүгү болсо эми көрсөтсүн. Мен дагы өчүмдү алып алайын. Ансыз да насыбайым түгөндү эле базарга чаап барайын, бир балээге салайын, көрөйүн канча жарарын.

Андан кийин биз Токтогул районунан Үч-Терек районуна бармак болдук. Коргол атам коштошуп, өз үйүнө кетти. Менин дагы эсимде калган бир чоң окуя – Үч-Терек районуна барганда Сарыкунандын (өз аты Сагымбек) Калык атам менен жолугушуусу болду. Күн суук тартып калган кеч Улам кар жакындап келе жаткан эле. Калык атам Адамкалыйга айтты:

– Үч-Терек жакка барып, эки-үч жерине концерт коюп келели. Алар да өзүнчө район. Анын үстүнө биз Жумгалдан тентип келгенде ошол өйүзгө келдик эле. Тийбей кетсем, түз аттап кеткендей болом го. Сарыкунан да ошол өйүздө экен. Жаш кезимде тарбиялаган балдарымдын бири эле.

Адакем макул болду. Ошол кезди эске салып ичимден кайырган ырым:

Үчүнчү күнү жөнөдүк,
Үч-Теректин элине.
Эки, үч күнү болсо да,
Эрмек болуп келүүгө.
Эңсеген журтту көрүүгө,
Жер танабын тарттырып,
Желе-жорто бастырып,
Камчыланып темине.
Кайыкка түшүп Нарындын
Өткөндө аркы жээгине:
Калык келе жатат деп,
Калк кызыкка батат деп,
Калың эл толуп туруптур
Казкатар тартып кериле.
Эсен-соолук айттырбай.
Эл ичине элире,
Сары толмоч бир киши,
Салмактуураак басканы,
Саламдаша баштады.
Атам дагы шашпады.
Арышын керип баспады.
Турганынан туюлуп,
Тунуп угуп жатканы.
Оюмда калган мына бул,
Ал кишинин айтканы:

Сарыкунан:

Кайырма тондо жакамбы,
Кадимки Калык атамбы!

Кол кармашып көрүшчү,
Кучакташып өбүшчү.
Күндөр өттү качанкы.
Каргадай бала чагымда,
Калбай ээрчип жаныңда,
Алакан жайып алкаган,
Алдым эле батаңды.
Акын ырчы боло албай,
Айтканым элге толо албай,
Араң жүргөн чагымда,
Анда Пишпек айылда,
Ачкан элең капамды,
Суу сурагам бал берчү.
Сурайын адеп апамды.
Аписса менен Салмоорбок,
Анан бала-чакаңды.
Барбаганым көп болду,
Бакыраң көзүм төрт болду –
Бардыгы эсен жатабы?
Кечирерсиз, атаке,
Кебимдин болсо чатагы.
Барайын десем бардырбай,
Барып кабар алдырбай,
Бастырбай койду бутумду,
Балакет согуш чатагы.
Кучакты кере ачалы,
Кумарды бирге жазалы.
Келиңиз, ата, келиңиз,
Келе жүргөн жериңиз.
Келбей кетет экен деп,
Кейиди эле элиңиз.
Кучакташып көрөйүн,
Кумар кана өбөйүн.

Куп таркасын черибиз,
Чындап эле келдинби,
Чылбыр берген, жан атам,
Чыңырган менен үн жетпей,
Чындап беттен бир өппөй,
Чыдай албай баратам.

Сары толмоч киши кучагын жайды, атам да жайды, экөө тең беттен өбүшүп, көпкө кучакташып калды. Көздөрүнөн кылгырып кубанычтын жашы тамды. Көпкө чейин көрүшпөй жүргөн кишилерге мындан артык да кубаныч барбы. Анан экөө ажырашты, Калык барып кары-жашы менен кол кармашып амандашты. Артисттер да, эл да бир аз аярлашты. Алып келген аттарга мингизди, абайлатып жолго жүргүздү, бак ичиндеги аппак үйгө киргизди. Көрсө, сары толмоч киши Сарыкунан экен. Ошонун үйү болду бизге мекен. Келини таазим кылып жүгүндү, тизесине баш жеткенче ийилди. Кудай жалгасын деп атам айтты, кубанганынан өңү кызарып келин кайтты. Кенен үйгө керилтип дасторкон жайылды, үймө кылып үстүнө боорсок, нанды ар түркүн чүйгүн даамды.

Тоодо кар, түздө бубак тутамга келген убак. Тар клубга тапырашып, эл келди убап-чубап. Клубга батпайбыз, талаага койдургула деген элдин үнүнөн кулак тунат. Клубдун ичи ысык от жаккандай. Эл да, биз да олтура албадык чыдап. Ал аңгыча өздөрүнчө чечимге келди, клубдун эшигине чыгарышты элди. Алды менен Калык атам амандашып ырдап берди. Оюн көрсөтүлдү.

Кийин, Калык атам өткөндөн соң, ошол кезди эске түшүрүп өзүмчө күбүрөгөнүм:

Мөмүрөп карап эл турду,
Мөмөсүн ийген шактардай.
Бутагын ээлеп мекендеп,
Булбул сайрап жаткандай.

Катуу кызып алды бейм,
Калык атам ак таңдай.
Арасы сүрөөн ызы-чуу.
Ак куласын чапкандай.
Ан сайын атам элирет,
Арзыганын тапкандай.
Үстү-үстүнө күпүлдөйт,
Үйөр жүрүп жаткандай.
Жалт-жулт этет көздөрү,
Жаңы эле жарык жаккандай.
Кашкайып аппак тиштери,
Катарлап күмүш жапкандай.
Оргуштаган ырлары,
Оозунан шекер чачкандай.
Мен-мен дешип тургансыйт,
Мезгил жетпей пашкандай.
Эки жагын каранып,
Эриндерин жаланып,
Элириши башкача,
Элкин жолдо баскандай.
Касиеттүү сөздөрү,
Кап-кап кылып каткандай.
Каалаган эли келгенде
Казынасын ачкандай.
Каке, бали! деп турса,
Каз катар эл көп турса,
Кантмек эле шаттанбай,
Күңгүрөнөт коңур үн,
Күчкө кирген арстандай.
Колу да оор киши эле,
Комузга тийсе барскандай.
Айта албасмын ырларын,
Атам өзү айткандай.

Куйма кулак кез эле,
Купулга көбүн сактадым.
Эсил атам – көзү жок,
Эсиме туттум айтканын.
«Элдик бол балам» дечү эле,
Эбегейсиз кенч эле,
Эрте-кеч акыл берчү эле,
Эмгегин мен да актайын.
Үлпөтүнө кубандым,
Үйүндө Сарыкунандын.
Үйөр тобу келишкен
Үч-Теректик туугандын.
Өөрчүйт улам ырдаса,
Өзүндөй өжөр буудандын.
Өткөн менен кеткенди,
Өзөлөнүп эскерди.
Билинип турду өзүнөн,
Бий, болуштар ээлеген.
Теңсиздик күндү жек көрүү.
Эзилген элде эрк барбы?
Эң кереги бир гана
Эптеп оокат өткөрүү.
Өтүшкөн оору окшоду,
Өткөнүн бир топ козгоду.
Ачкалыктын зарынан,
Айыкпай ички дартынан,
Бир боорум мында өлгөн деп,
Буркурап ыйлап көмгөм деп,
Бектурганын жоктоду.
Каргылданып тамагы,
Кайрат кылып токтоду.
Эсине түшүп баштагы,
Эзген турмуш тактары.

Эгизим калган мында деп,
Эчкирип ие жаздады.
Мөлт дей түштү көзүнөн,
Мөндүр сымал жаштары.
Ойго чумуп кетишти,
Олтурган кары-жаш дагы.
«Бекишим» деп атамдын,
Безеленип айтканы –
Көз алдыма элестеп,
Көкүрөктө сакталуу.
Ар бир сөзү оюмда,
Алигиче жатталуу.
Мурун өлүп апасы,
Муңга батып атасы.
Калыгы менен Бектурган,
Карманган бала-чакасы,
Имерилчү тууган жок,
Ичине толуп капасы,
Атасы кайгы тартканын,
Армандын жүгүн артканын,
Өткөргөнүн ырдады,
Өкүнүч менен жаш чагын.
Күйүтүн кошо бөлүшүп,
Күрсүнүштү калк дагын.
Калк кабагы түйүлдү,
Кайгырганы билинди.
Аңгыча ойго алды бейм
Айтамын деп инимди.
Жалпы элди капа кылдым деп,
Жарабастыр мунум деп,
Байкап элди алды эми,
Башка жолго салды эми.
Адатынча дастанын,

Атам бирден чубатты.
«Жаныш менен Байышты»
Жактырып эли сурашты.
Каалаганын ырдады,
Каркылдап үнү тынбады.
Күлкүлүү жерде эл күлүп,
Күйүттүү жерде ыйлады.
Эңсегенин аткарып,
Эл кадырын сыйлады.
Алкыш алуу өзүнчө,
Адамга сыймык турбайбы!
Тамаша менен таң атты,
Тамшанып эл тарашты.
«Аягы бүтпөй калды ээ...
Аттиң ай!» – деп баратты.

БАРПЫ МЕНЕН ЖОЛУГУШУУ

1948-жылы жай айларынан тартып областтык кароого даярдана баштадык. Анда мен Жаңы-Жол районунда (азыркы Жаңы-Жол совхозу) клубдун башчысы элем. Эл ичиндеги өнөрпоздорду чогултуп, белгиленген убакта райондук кароо өткөрдүк.

Кароодон областтык олимпиадага Жумабай кыякчы, мен, Ормонбек үчөөбүздү жактырышты. Ошентип 10-октябрда Жалал-Абадга келдик. Олимпиада 1-октябрда болду. 12-октябрда жыйынтык концерт болмок. Кароодон өткөндөн кийин 12-октябрда «Саламдашуу» менен биринчи мен чыкмак болдум.

Ошондогу кубанычтын толкуну кандайча болгонун өзүм да даана айта албайм. Бир областтын кароосуна келген жүздөгөн көп улуттун ичинен (анда Жалал-Абад областы болучу) биринчи болуп саламдашуу мага өтө чоң кубаныч болду.

Комузумду көтөрүп жатаканага келе жатсам, ошондо эки жылдык мугалимдер курсунда окуп жүрүшкөн Жунай, Төрөназар дагы жолдоштор жолугуп, жүр, Токтосун, драмтеатрга бара кетели дешти, Кароо жайкы театрга өтгү эле. Театрга келсек фойеде сейрек чокчо буурул сакалы бар, башында өзбек топучан, толук киши таяк кармап отургучта олтуруптур. Жунай айтты:

- Барпы ырчынын атын уктуң беле?
- Ооба.

– Анда ошол Барпы ушул. Эки көзү азиз. Бул дайыма областтык кароодо биринчи ырдап чыкчу.

– Анда, эмне жана катышкан жок?

– Барпыны ансыз да билишет. Бул Токтогул, Эшмамбет, Карамурза, Накендер менен кошо чыккан. Андан көрө сен учурашып арасында кичине чымчылап ырда. Кычыткысына тийип койсоң, анан бул киши аянбай ырдайт. Аксакалдын ырын угуп калалы.

– Болуптур. Көп эле каарданса жанынан кетип калармын. Болбосо Корголдон үлгү алгандай үлгү алармын. Тобокел, – деп ошондо Барпыга тийишип ырдап турган жерим (мен комузду күүлөй баштаганымда үн чыккан жакка кулагын сала баштады) байбичеси жанында экен.

Көрүп турам биерден,
Тетиги,
Көгала сакал абамды.
Барпы акын ушу деп,
Балдардан уктум кабарды.
Сакадай бою сары алтын,
Салабаттуу кишиге.
Саламдашып алалы,
Карыянын кашында.
Кайкы тилди чабалы.
Кыйлага жашы барыштыр,
Кыргыз элдин ичинде,
Кыдырып тоо талааны.
Сырттан адам көрүнөт,
Сындасын мендей баланы.
Жардамга кошо барчудай,
Жаакташкан жан болсо,
Жаатташа калчудай
Жанында экен аялы.

Бүтпөгөндөй дүнүйө,
Бүркөлүп турат кабагы.
Жеңемдин мындай турушу,
Жетпейби кийим, тамагы?
Алтымыштан ашканча,
Алган менен тойбогон.
Сексенге кадам басса да,
Серпкендигин койбогон
Абам, аялды ушундай багабы?
Кайдагы тентек дебестен,
Аба, кабыл ал айткан саламды?

Аксы деген жерденмин,
Атайы эңсеп келгемин.
Арзып жүргөн кезимде,
Абам сизсиз көргөнүм.
Алган киши экенсиз,
Акын Током өнөрүн.
Көрбөй туруп сүйлөгөн,
Көптөн сиздей көрбөдүм.
Жаштарга жакын ыр экен,
Жарашыгы чын экен.
Шайликаның, «Мөлмөлүң»,
Азыр эле көп уктум,
Ар кимдерден мен уктум.
Жаш кезинде Барпы акын,
Карамурза, Накенди,
Орозматын баш кылып,
Онтолоткон деп уктум.
Ошолорду жөн уктум.
Карып калган кезинде,
Кайрат-күчү дагы эле,
Калдыбы деп сезимде,

Кайрылдым эле аксакал,
Кажылдашып кетүүгө.
Комузум бар колумда,
Кооз күүлөр чертүүгө.
Көөдөн согуп турган кез,
Көпкө кызмат этүүгө.
Элирет менин жүрөгүм,
Эңсегенге жетүүгө –
Маанайымды пас кылбай,
Маанилүү сөздөн айтып бер,
Мага окшогон жетимге.
Улуусуз сизди сыйлабай –
Урунгансып ырдадым,
Учураптай кесирге,
Акыл болсун айтканың,
Акын, аба, баштагын,
Карыңга катпай сөзүңдү,
Калп эле жумбай көзүңдү,
Калганын мага таштагын.
Атагыңды унутпай,
Айтып жүрсө болгону,
Артыңда мендей жаштарың,
Коргол деген карыдан,
Үлгү алып быйыл жаңыдан,
Азыраак чыкты таскагым.
Элирсем бир аз чыдарсыз,
Эрмегимди угарсыз.
Эсирген кандай бала деп,
Эл-жеримди сурарсыз.
Ачууңузга көп тийсем,
Ай аксакал деп тийсем.
Акындык менен кубарсыз.
Алабарман жаш бала,

Айтты деп сөздү аз гана,
Айласыздан турарсыз,

– деп мен басылдым. Адегенде катуу тийишип алып, кайра качкандан намыстанып, эмне болсо да тобокелге салдым. Барпы болсо уюткан коргошундай болуп, эч нерсени оюна албай менин ырыма кулак салууда.

– ... Балам бүттүңбү?

– Ооба.

Ошондогу Барпынын ыры (Комуз чертпейт экен. Таягын бекем таянып алып кара төкмөгө салып ырдады).

А...а Учурашып ырдадың,
Урмат менен тыңдадым.
Амандашып ырдадың,
Айтканыңды тыңдадым.
Алабарман экенсиң,
Акындык жолун булгадың.

Азиз элем жетелеп,
Алыс жолду төтөлөп,
Алып жүрөт курбалым.
Аялын, да жардамга,
Ала келген экен деп,
Айтып бир аз ырдадың.
Ал эмне кылганың?
Балам сендей кезимде,
Баары турат эсимде,
Көзүм ачык чагында,
Көп баргам далай айылга.
Каяша кылган ырчылар,
Калуучу менин каарыма.
Көпкөлөң тартып ырдадың,
Көзү азиз мендей карыга.
Көзү азиз экен деп,

Көтөрмөгө чалынба.
Көмөлөнүп жыгылып,
Көлгө барып малынба.
Катыгыңды берейин,
Капа болуп таарынба.
Билет элең баркымды,
Бир жүрсөң мурун жанымда.
Барпы, Барпы болгону,
Барпы атка конгону.
Ышкыбозум элиме,
Ырдан тарткан жоргону,
Бул айылдын тойлору,
Күкүктөй сайрап отуруп,
Гүлдөткөм нечен ордоңу.
Барпы ашпаган жер бекен?
Бардык кыргыз тоолору.
Кокту, колот, коолору.
Биле албадым баланын,
Кандай экен ойлору.
Качырсам деп турат го,
Карап көрсөм болжолу.
Чыгарайын эсинди,
Балам чыдап турсаң болгону.
Атасынан жеме укса,
Арылар, балким, шорлору.

– дегенде мен Жунайга айттым:

– Мына, тийиш деп отуруп балээге калтырмак болдуң!

– Эч нерсе эмес, көптү көрүп, көптү угасың, чыдасаң чыдарсың, чыдабасаң чыга качып тынаарсың, – деп бырс күлүп койду.

Барпы:

Мен да сендей жаш болгом,
Кыз-келиндер көрүнсө,

Кымыз ичпей, бозо ичпей,
Сендей , пиво, арагын кошо ичпей,
Жалаң кыялына мас болгом.
Кызыталак кары деп,
Кызыкканга ат койгом.
Алтымыш төрт жашымда,
Ал кыял менден жат болгон.
Куруп калсын карылык,
Кудурет кетип дарт конгон.
Жакшы экен жашчылык,
Жазгы күндөй бак конгон.
Жашчылыгың болбосо,
Айылда сендей акмак жок,
Атасына тап койгон.
Сый-сыпатты билбедин,
Сырттан деп мени сүйлөдүң.
Жакшы болду күчүгүм,
Жолборсуңа үргөнүң.
Таасын болсоң түбүңдө,
Такшалып кетер тилдериң.

– дегенде, аба, кечирип коюңуз. Сизди ачуусуна тийбесе а киши төгүп бербейт дегенинен мен атайын тийишип ырда- дым эле, деп өз жолумду кылдым. Аялы да мага кошулуп, жаш баланы анча каарыбай эле жөн ырдасаң боло? – деди. Ошондо Барпынын ыры:

Катуу тийдин башынан,
Карыяга кашынган.
Калкымдан сендей көрбөдүм,
Кайраттуу чыккан жашынан.
Карысына асылган,
Менин ырым Чангенттин,
Бозосундай ачыган.
Күздүн күнкү Акмандын,

Козосундай ачылган.
Арстанбаптын, Ачынын,
Агынындай ташыган.
Чын кары деп сыйласаң,
Чыкпай жүргүн кашыман.
Мен – мен Барпы болгону,
Барпы атка конгону,
Толукшуп сайрап отурган,
Тоонун болдум торгою.
Отуз үчкө толгондо,
Орундуу турмуш орноду.
Таалайга бүткөн бакты экен,
Талыбастай болжолу.
Жыйырма жети жашымда,
Жылалбай жаным кор болду.
Көрсөтпөй койду Ааламды,
Көзүмдүн аккан шорлору.
Жайылганын билбепмин,
Жаныма тузак, торлору.
Каргадай болгон жаш бала,
Качырганын койбоду.
Жыйынтыгы барга окшойт,
Жыгамын деген ойлору.
Күлүндөп турат көздөрүң,
Күйгүзөт мени сөздөрүң.
Ачуулана каласың,
Акыл айткан мага окшош,
Абаны кайдан табасың?
Бар айтканга көнбөсөң,
Балээге кокус каласың.
Ай-ай балам, ай балам,
Ардактаган тай балам,
Сендей нечен ырчыны,

Серпкен кезде жайлагам.
Ширеткендей болотту,
Шилтегенден тайбагам.
Азыр өткүр баласың,
Ачууңа саларсың.
Ардактап сыйлап отурган,
Абаңды кайдан табарсың?
Кыялыңды байкасам,
Кышкызыл күйгөн панарсың.
Кыялыма сен жаксаң,
Кызматыма жарарсың.
Ага да бар, ини бар,
Айткан жерге барарсың.
Барбай койсоң кокустан,
Бир балээге каларсың.
Угуп кой балам сөзүмдү,
Урматтагын өзүмдү.
Курчтугу бар турбайбы,
Кутургандай шөкүлдү.
Жорголугу бар экен,
Жолго түшүп көөшүлдү,
Абаңа көп тийбестен,
Ачып жүргүн көзүңдү?..

Анда мен:

Кытыгылап койбосо,
Кызыкпайт деп уккамын.
Карыя ырдап бербесе,
Калат деп ичте бушманым.
Топон суу болуп кетсе да,
Тосоюнчу беттешип –
Тобокел деп чыккамын.
Сергий түштү көңүлүм,
Сөзүңдүн татып туз даамын.

Качырышың башкача,
Канатындай шумкардын.
Жүгүрүшүң таптаза,
Жуда өзүндөй тулпардын.
Таасын чыкса экен деп,
Тай кезимде таскагым.
Сынчы абамдан оңолсо,
Сылтып баскан аксагым.
Элдик ырчы болсом деп,
Эркелеп сизге айткамын.
Кармайын аба колуңдан,
Каардуу сөздү таштагын.
Колуңа тийген мен бир куш,
Канатым тарап таптагын.
Үлгүндү берип үйрөткүн,
Ителгидей күүлөнткүн.
Тантык болсо сөздөрүм,
Таасындатып сүйлөткүн.
Жазгы гүлдүн ичинде,
Жагымдуу уккан кишиге
Таңшыган булбул үндөнткүн.
Кошулуп топко барайын,
Акыл-насаат сөзүңдү,
Артыңдан ээрчип алайын.
Ар жыйында ырдайын,
Айтканы деп абамдын.
Алды менен угулду.
Аздыр-көптүр саламым,
Абаке, берчи, колуңду,
Менин да аткарылсын талабым.
Мен эмес нечен ырчылар,
Үлгү алышкан улуудан.
Күжүлдөгөн күлүктөй,

Күүлөнсө топтон суурулган.
Жакшы деп аяк ташташы,
Жакканы элге утулган.
Айтканын угуп калсак деп,
Артынан калбай чууруган.
Азда болсо уктуңуз,
Ансыз да сынап чыктыңыз.
Алдыңда мендей уулундан.
Татына сөздөн үйрөнүп,

Таптагы куштай күүлөнтүп, – дедим. Ал күнү Болотов деген иниси бар экен. Областтык сотто адвокат болуп иштейт экен. Ошонукуна мени ээрчитип барып, таң атканча тамаша менен отурдук. Эртеси корутунду концертке мен саламдаштым. Барпы мага жооп ырын ырдады. Ошондон кийин Барпыны көргөн жокмун.

1950-жылы Фрунзеден Ала-Арча көрүстөнүнөн мүрзөсүн көрдүм.

КАЛЫК МЕНЕН ЖОЛУГУШУУ

1949-жылдын сентябрь айынын аяк чени. Анда мен райондук клубдун башчысы болуп иштөөчүмүн. Ормонбек Асанов экөөбүз райондун инструктору башчылык кылган үгүт-насият бригадасы менен малчыларды тейлеп, жаңы эле келгенбиз. Биз келсек айыл ичи өзүнчө дуу-дуу болуп жатыптыр.

Мени көргөндө райондук маданият бөлүмүнүн башчысы аябай сүйүнүп кетти: Келгениң жакшы болбодубу. Кайдан табам деп турдум эле. Биздин районго Фрунзеден Калык аксакал баштаган бир топ артисттер келди. Эркегинен кыздары көп. Төрт үйгө бөлүп мейман кылдык. Аларды эртеңден тартып колхоздорго алып чыга турган киши керек эле. Ага сен барышың керек. Райкомдо ушундай чечилди.

– Анда Калык аксакалдан башка ким бар экен?

– Адамкалый, Абдырашит. Калгандарын тааныбайм.

– Ал кишилер кайсы үйдө?

– Озондун үйүндө.

– Анда мен барып учурашып келейин, – деп жетип барсам, чарчап келген кишилер эс алып жаткан экен. Кайра кеттим. Клубду кечки оюнга ырастатып койдум. Бирок калптын эмне кереги бар. Клубдун аты болгону менен начар болучу.

Кеч бешим оогон кезде күн какты аттай болгон, мурдунун астында өлчөлүү муруту, жүлжүйгөн көз, колунда төрт бурчтуу сандыкча, эр ортонунан ашып калган курагы бар, дүңгүл шляпачан бир киши келди.

– Клубдун башчысы ким?

– Саламатсызбы аксакал. Мен болом.

– Былтыр биз келгенде Кыргызду туурайт. Өзү олимпиадага кетти деп уктук эле, ошол баласыңбы?

– Ооба, аксакал. Сиз айткан Кыргыз эмес, ал Кыргыз ырчы. Ошол кишиден аздыр-көптүр таалим алдым эле.

– Жүр эми клубду көрөлү.

Клуб жакпады. Райкомго бардык. Ошол убакта райондун өзүнөн башка төрт колхоз эл аралаш туруучу. Алардын да эли келмек. Эшикке коймок болдук. Электр жарыгы жок болгондуктан, чыракты арбын жыйнадык.

Менин эси-дартым Калыкты көрүү эле.

– Кечиресиз, сизден башкалары турдубу?

– Турбаганда эмне, чалгы чапкан чөптөй болуп кыйрап калды дейсиңби. Сага кимиси керек?

– Калык аксакал.

– Комузуң кайда? Биерде болсо ала бар.

– Макул деп, Анаркул уста чапкан Токтогул үлгүсүндөгү сулуу кичинекей өрүк комузду колтугума кысып алып жөнөдүм. Озондукуна келсем, башында булгун тебетейи бар көз айнекчен, карасынан агы көп сейрек сакалчан, жоокердин найзасындай мурутчан киши калемин колуна алып кагаздын оңунан тескери каратып арабча бир нерселерди жазып отуруптур. Болсо болбосо да, сүрөтүнө окшош экен, Калык ушул го деп:

– Салоом алейкум, ата! – дедим.

Менин үнүмдү укканда, кичине өйдө карап койду да, кайта кагазынын бир жерин мен тааныбаган тамга менен чийип коюп, анан алик алды. Колун кармадым. Темир устанын колунан да катуу экен. Ал кишинин ошондогу мүнөзү мага кандай сыр экенин билбейм. Тердеп кеттим.

– Отур балам, – деди. Отурдум, жөн-жайымды сурады. Айтып бердим.

– Балам, концерттен кийин кайда болосуң?

– Сиздер менен болом го, ата!

– Эмне өнөрүң бар?

– Эптеп бир нерсени жамап ырдап коём, райондук, областтык газеталарга ырым чыгып жүрөт.

– Түшүндүм балам! Былтыр да сен жөнүндө элден укканбыз. Өзүң жок экенсиң. Калганын анан эл турганда сүйлөшөлү, комузуңду берчи көрөйүн, – деди. Комузумду бердим. Колуна алып буроолорун көрдү. – Э... балам, обон да ырдайсыңбы?

– Ооба, ата!

– Ошондой, комузуңдун буроосу ырчы күүдө эмес, обон күүдө экен.

Биздин кобураган үнүбүздү угуп, үйдүн күн чыгыш тараптагы бурчунда жаткан, кара көз айнекчен, эки бети кара толмочунан келген, чийбаркыт кител-шымчан, эки эрини кичине калыңыраак толмоч жигит тура калып:

– Э, Каке! Бул келген ким экен? – деди.

– Салоом алейкум аксакал, – деп кол бердим эле, менин үнүм чыккан жакка бурулуп колун сунду.

– Атың ким? – деп мен жакка кулак түрдү.

– Токтосун Тыныбеков, ушул жерде клубдун башчысы болуп иштейм.

– А жакшы экен. Бизди тейлей турган ушу турбайбы, Каке?

Сиздин атыңыз ким деп сурагандан иймендим. Ансыз деле концерт убагында угуп алармын деген ойго келдим. Аңгыча мурун мага жолуккан киши үч-төрт адам менен кирип келди. Алар райондун жетекчилери эле.

– О, Калык! Абдырашит экөөңдөн башкасы соолуган балыктай жата береби? Э ... тургула, күн кечтеп калды. Концертке барар убакыт да болду. Силердей да жүүнү бош жаштар болобу, – деп бакылдады.

– О... Адамкалый! Акырын айтсаңчы, балдардын жүрөгү түшөт – деди Калык. Көрсө, мунусу Адамкалый Байбаты-

ров экен. Баары турду. Эшикке чыкканы эшикке, калганы олтуруп калды. Жеңил оокат даяр экен, үй ээси дасторкон жайды. Чайланып отурган убакта:

– Э... Токтосун, атаңа саламдашып, ырдап көрдүңбү? – деди Атабек. Ал киши аткаруу комитетинин председателинин орун басары эле.

– Жок, Атаке! Уялып турам, – десем.

– Уялган киши ырчы болобу, атаңдын көрү десе, ал комузуңду, «өнөрүң болсо өргө чап» деген, Калык эмне кудай бекен, ал дагы сендей жаш болгон, ырдагын, – деп Адамкалый бакылдап коё берди.

– Туура айтат балам, мен деле жаңыдан көз ачканда Токомдон кичине сүрдөп, анан кошулуп кеткем. Менден көрү сен Коргол, Барпыларды көрүп калыпсың го. Ме, комузуңду алып ырдап көрчү, аяк ташташыңды көрөйүн? – деди Калык атам. Олтурган эл да коштоп кетти.

– Бол, эми ырдап жибер. Ошондо мен комузумду ырчы күүгө бурап, минтип саламдаштым:

Көз ачып көрүп жарыкты,
Көп окудум тарыхты.
Оңой эмес сөздөрү,
Ойгондой кышкы калыпты,
Көрсөм деп эңсеп жүрчү элем,
Көсөм ырчы Калыкты.
Көк ала сакал карыя,
Калык ушул деп уктум,
Ата, көргөндүгүм аныкпы?
Жердептирсиң жаш кезде,
Жер кылып Кетмен-Төбөнү,
Ээрчиптирсиң Токомду,
Элден ашкан өнөрү.
Болот тура башынан,
Такшала элек ырчыга,

Таасын ырчы желөгү.
Ээрчичү экен карысын,
Элинде биздей бөбөгү.
Элдир-селдир ырчыбыз,
Эсендешип көрөлү,
Өзүңүздөн жукса экен,
Өнөрүмө көрөңгү
Аздыр-көптүр ашса экен,
Акындыктын көлөмү.
Алдастап кетсем жаңылып,
Атам жаман көрөбү?
Өткөн жылы көргөмүн,
Өкүм ырчы Корголду,
Такалаттым азыраак,
Ташыркатпай жоргомду.
Коргол менен бир бастым,
Кокту–колот ойлорду.
Кеткенче чогуу бирге аштым,
Керме-керме тоолорду.
Аздыр–көптүр үйрөндүм,
Акындыктан болжолу.
Антсем дагы атаке,
Айткандарым элимдин,
Купулуна толбоду.
Кулагынын таптакыр,
Курчу мага тойбоду.
Сакадай болгон балаңды,
Самагандай такшалтып,
Сайратсаңыз болбойбу.
Көмүскөдө калтырбай,
Көрсөтсөнүз чоң жолду.
Анда эле оюм болгону,
Акылга–акыл толгону.

Балапан жүнүм жетилип,
Башыма бакты конгону.
Кеч жыл өткөн күзүндө,
Кең Созоктун түзүндө,
Көрдүм эле Барпыны,
Көпкө аты чыккан жарчыны.
Улуу тоонун башында,
Улардай болуп таңшыды.
Тийишип ырдап коём деп,
Таттырды бейм «кантымды»
Сизге айтпасам кимге айтам,
Сыздатып жүргөн дартымды.
Азиз экен көздөрү,
Ачуу экен сөздөрү,
Ал кишиден тепки жеп,
Акынсынган балаңдын,
Акылы кийин өзгөрдү.
Мейли жаксын, жакпасын,
Менин тилим какшасын.
Жакшы билем чоң акын,
Жаш ырчысын какпасын.
Ача албай жүргөн кезегим,
Алтындай ырдын капкагын.
Жакшы болсо чыгарып,
Күүлөнүп топко жүгүрсө,
Күлүктү кимдер чаппасын?
Жоругум жакса кокустан,
Жоргодой кылып таптасын.
Көп үчүн ырчы боломбу?
Көөнүңүзгө толомбу,
Алп акыны кыргыздын,
Атам өзү баштасын?

– деп көйнөкчөн болсом да, тончон олтургандай тердеп-кур-гап бүттүм, бет аарчы менен бетимди сүртүп, кимиси эмне дейт – деп Калык атамды күттүм.

– Каке, бул балага сиз жооп бересизби, же мен жооп берейинби? – деди Абдырашит.

– Атасына салам айтса, сен жооп бермек белең? Какем өзү ырдайт, – деп Адамкалый менин комузумду алып, Калыкка берди. Ошондо Калык:

Суук түшсө кар болот,
Суу жеген жер жар болот.
Куну качса өзөндөн,
Куурап калган сай болот,
Күүгүм кирсе түн көркү,
Күн ордуна ай болот.
Арып калса карт күлүк,
Артынан чуркар тай болот.
Күкүк гүлдү сагынса,
Күүлөнүп учуп жай конот.

Жакшы адамдын мүнөзү,
Жашыл килем, шай болот.
Жаман адам мүнөзү,
Жылаан тилдүү заар болот.
Жаман деген бир ат бар,
Жууган менен кетпеген.
Жакшы деген бир ат бар,
Кууган менен жетпеген.
Төбөсүнөн урган бар,
Төшөгүңдү тепсеген.
Ар жагында жок болсо,
Акыл айтса сезбеген.
Күлүңдү көккө сапырып,
Гүл айдасаң өрттөгөн.
Жүзү кара дегизбей,

Жүргөн жакшы кеп менен.
Көп айдаган көч менен,
Ынтымак, ыркака ээ болот.
Ырыскысын теппеген,
Салам айткан балага,
Санат айтчу кейиптенем.

Кубанып уктум ырыңды,
Кубанычка элиң жыйылды.
Көпчүлүк көрдүң уулумду,
Көңүлүңөр бурулду.
Калык деп самап сен келсең,
Камдайын коноор тууруңду.
Күлүктү неге чаппайын,
Күлүктү неге бакпайын?
Эңсеген Калык мен келдим,
Ээрчисең ээрчи жаш тайым.
Элестеп кетти менин да,
Эзелки бала жаш чагым.
Карыганда ырымдын,
Калдыгын сага таштайын.

Кулагыңа иле жүр,
Көкүрөккө түйө жүр.
Кур кетпесин айтканым.
Өткөндөрдү ойлосоң,
Өзөктү өрткө ойнотом.
Жүлүнүмдү сайгылап,
Жүрөктүн муңун ойготом.
Кайран чер калмак жазылбай,
Калкка тарап айтылбай,
Калык ырчы болбосом.
Мен көргөн күндөр курусун,
Ал күндүн ити улусун.

Ачкалыктын дартынан.
Ар кимдин кылдым жумушун.
Азыркы күндө төрөлгөн,
Ала-Тоо экен ырысың,
Чоңдоруң чогуу келсе да,
Чочубай ырдап турусуң.
Бай заманы болгондо,
Башы жок кандай бала деп,
Байлатып урмак тымызын.
Боштондукка чыгарган,
Боздоп жаткан элимди.
Куткарган азап-тозоктон,
Күң болгон кыз-келиндди.
Кул деген атты жоготуп,
Кубандырган көңүлдү.
Токомчо мен да ырдадым,
Тоо бүркүтү Ленинди.
Жан жыргап жаздым черимди,
Жашарттым кайра өмүрдү.

Эркин ырчы болгону,
Эркиндик атка конгону,
Күнү-түнү талбастан,
Гүлдөттүм нечен ордону.
Токтогул болсо белгилүү,
Тоо элинин торгою.
Алтындай болгон жаш чагы,
Айдоодо жүрүп кор болду.
Жанашып ырдап отурса,
Жан жетпестей болжолу.
Жанып-жанып черткенде,
Жагалмай болчу колдору,
Токомдон алып үлгүнү,

Менин да ырым мол болду,
Басканым шыдыр жол болду.

Сен эмес балам үйрөткөм,
Осмонкулдай жоргону.
Оролуңа жеткенде,
Ошондой болсоң болгону.

Кулак сал балам карыңа,
Кубанып айтам баарыңа.
Ээрчитип ала жүрөйүн,
Эрмек кылып жаныма.
Жүгүрүп даңкың чыга албайт,
Жүрө берсең айылда.
Такшалтып алып барайын
Таасын ырчы баарына.
Өзүңдү чаап көрөйүн,
Өңчөй ырчыларыма.
Чаалыгып чарчап баратсаң,
Этиң калса ачышып,
Э, балам, мага таарынба.
Жаш балаңар Какендин,
Жактырып алган тайы да,
Жүрбөй калды дегизип,
Жүрөктү салба жалыңга.
Барганда чыксаң байгеден,
Бу деле менин багым да.
Калык үлгү берген деп,
Качан да болсо кадырла,
Ырыңа моокум канды да,
Кел, балам, колдон алдым да!

– деп комузун желөп тура калды. Мен барып кучактай салдым. Баласындай эркелетип, бетимден өпкөндө кубангандан көзүмдүн жашы куюлуп кеткенин сезбей калыпмын.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС ЫРДАЙЛЫ

Токтосун:

Саламдашып турабыз
Сагынышкан эл менен
Бир топтон бери карата,
Бир-бирибизди көрбөгөн.
Ушул турган көп элге,
Ар убакта келебиз,
Ар убак ырдап беребиз
Айнектей жүзүн көрөбүз.
Арасында олтурат,
Ата менен энебиз,
Эзелтен бери акындар,
Эл ичинде айтышчу
Эрмектешип кайтышчу.
Өжөрлөнүп кетишсе,
Өйдө төмөн тартышчу,
Биздин заман башкача
Кирсиз тунук таптаза.
Айтышалы экөөбүз
Азыркы күндө, жаштарча.
Жакшы болот жаштарга,
Жаман жолду таштаса.

Бул жараксыз иш болор,
Бултуюп көпкө таарынып,
Буурадай кек сактаса.
Кекерлешип турбагын,
Кек сактабай ырдагын.
Салабаттуу сөз айттым,
Санаанды башка бурбагын.

Эстебес:

Туура айтылды Токтосун,
Туугандарга саламың.
Көптөн бери элимдин
Рас, көрө элекбиз караанын.
Кадырлашкан сөзүң жок,
Кармашууну самадың.
Каруу күчүң толгон бейм,
Катуу чыкты жамагың.
Кыйынсына бербегин,
Мен да кызыл тилдүү баламын.
Өнөрүң эл сынасын,
Өз алыңа карагын.
Мен буурадай деп буркулдап,
Бул жерде кеттиң чымчылап,
Орондой берсең Токтосун,
Ортобуздан чыр чыгат.
Байкап айткын сөзүңдүн
Баш аягын кымтылап.
Кантер экен деп турсам,
Бул, кайраным мага тыңсынат.
Кекчил ырчы мен болсом,
Кенен ырчы сен болсоң,
Опурбай ырда, эл уксун,
Эми, оозундан кандай ыр чыгат.

Токтосун:

Кенен ырчы менмин деп,
Кеткеним жок мактанып.
Кейигенсип турасың,
Келген элге даттанып.
Курсакка катып ырыңды,
Куулангың бар сактанып.
Байкабай туруп сүйлөдүң,
Баламын деп апкарып.
Эмдигинче энеңдин,
Эмчегин ээмп жүргөнсүп,
Эпсиз айтпа анчалык.
Бала болсоң, бул жерде,
Бакырып эмне жүрөсүң,
Бардык элге жар салып.
Оюңа түшсө балалык,
Отурсаң боло Эстебес,
От боюнда чаң салып.
Кекээрлешпей экөөбүз,
Келсек боло чындыкка.
Эл аттанып жатканда
Эңсеген жети жылдыкка.
Ээн сүйлөп элирбей,
Ээн баш экен дедирбей,
Эбиң менен чыргыйтта.
Агалык кылып өзүңө,
Акыл айтам кайрылып.
Эстебес менен Токтосун,
Эрчишип келет деп,
Эмнени айтып берет деп,
Элиң турат сагынып.
Калкыма жети жылдыкта
Кана айтчы угайын
Кандайча болот жаңылык?

Эстебес:

Чындыгы азыр баламын,
Калган жок чачым ак чалып.
Мурдуң менен бир тийдиң,
Мушташа турган баштанып.
Кайсы убакта Токтосун
Калат сенден шашмалык.
Кыдырып сен да жүрөсүң,
Кыйла жерде какшанып,
Биз гүлдөгөн элдин жарчысы,
Күлүктөй болуп тапталып,
Эмгегибиз ыр менен,
Эл милдетин аткарып.
Эркиндик турмуш замана,
Элирет жүрөк шаттанып.
Мен да билем Токтосун
Жер гүлдөдү эл өстү,
Жети жылга аттанып.
Айга жетти ракет,
Аны да айтуу керек мактанып.
Алга элим баратат,
Абийир менен даңкталып.
Эң эле митаам болупсуң,
Эне-атаңдан жаш калып.
Казыркы өскөн күндөрүң,
Канча сенин билгениң,
Калк алдында айтып бер,
Калбасын ичте сакталып.

Токтосун:

Туулуп жыргал заманда,
Турмушка болбой арманда.
Жетимдик кез билинбей,

Жетилип өсүп калганда.
Жетим кекчил дегенсип,
Жемелейсиң ар кайда.
Керексиз мындай оюңду
Кессең да моюнга албайм да.
Уялып жүргөн экенсиң,
Улуудан насаат алганга,
Сен айтып жаткан ракет,
Сызып өтүп айдан да.
Жер жагына көрүнбөс
Наркы бетин сүрөткө,
Калтырбай тартып алганда.
Капиталисттик өлкөлөр,
«Аттиң ай, артта калдык!» – деп,
Аябай болду арманда,
Асман жердин арасын,
Аябастан арытты,
Күүгүм айдын бетине,
Күндөн алып жарыкты.
Кылымдар бою тынч жаткан,
Кызыктарын аңтарып,
Ачты жаңы тарыхты.
Бул болсо жети жылдыктын
Бизге берген белеги.
Айда да турат желбиреп
Орок балка герби бар,
СССРдин желеги.
Сүрөттөп баарын айтууга,
Сөздүн жетпейт ченеми.
Укканыңа ишенбей,
Калтырбай окуп билип ал,
Кокустан тиет кереги.
Күндө кырып сакалды.

Болсоң да бала-чакалуу
Баштагыдай дагы эле
Бала болгуң келеби.
Таасындап жакшы айтып көр,
Таштап эски жемени.

Эстебес:

Ракет менен кошулуп,
Бирге учкансып асманга.
Жанында кошо турдуңбу,
Айга белги такканда.
Көп билет десе кокоюп
Көтөрүлүп мактанба.
Мен да көргөм газеттен,
Сүрөтүн айдын тартканда.
Опулдайсың жөн эле,
Оюңа коюп жатканга.
Олтургум келбейт жаныңда,
Обу жок акыл айтканда.
Ушунун баары жер менен
Эмгекчи дыйкан эл менен.
Техниканын өскөнү.
Айга колун сермеген,
Байлыгын айтчы жеримдин.
Бакылдашпай мен менен,
Жакшы айтпасаң бир күнү,
Жакалашам сен менен.
Асман бербейт тамакты,
Алдың жердей сабакты.
Урматтагын жеримди,
Учууга берди канатты.
Уккандын баары чын болуп,
Укмуштарды жаратты.

Тамшандырып башка элди,
Таңыркатып каратты.
Партиясы Лениндин,
Бактыны бизге таратты.
Эрегишпей тууганым,
Эмгегин элдин ырдагын.
Өчөшө бербей курбалым
Өскөнүн элдин ырдагын.
Кайта уланса чырларың
Катуу тийип жүрбөсүн,
Кабыргаңа тырмагым.
Таап айтчы угайын,
Таалайлуу элдин жыргалын.
Мени коюп элди айткын,
Мейкин талаа жерди, айткын.
Кадыры зор аты көп,
Казылып жаткан кенди айткын.
Ракмат жакшы айтты деп
Раазы болуп эл кайтсын.
Санааңы тетир албастан,
Сахнада жалгыз калбастан
Мени менен тең кайткын.

Токтосун:

Балалык кылып Эстебес,
Баш аламан кеп айттың.
Ракет менен бирге учуп,
Бардың беле деп айттың.
Айга ракет жетти деп,
Алды менен сен айттың.
Айдан да озуп кетти деп,
Андан кийин мен айттым.
Жаш кезиңде жалмандап,

Жалакор болбой жөн айткын.
Жалакоруң жок болсо,
Жакалайм деп неге айттың.
Жайдыр кыштыр жанымда,
Жанаша жүргөн курбалым.
Ээрчишип сен менен,
Эл ичинде ырдадым.
Унутупсуң сый жагын,
Улантыпсың чыр жагын.
Айтышсаң эле дайыма,
Арбая түшөт тырмагың.
Амалкөй элең Эстебес,
Алдап алган окшойсуң,
Ала мышыктын тырмагын.
Эрегишпейм өзүңө,
Элим калыс сөзүмө.
Көктөгү жылдыз ай күндөр,
Көрүнбөйт окшойт көзүңө.
Көптөн бери карата,
Максат кылып жүргөнбүз.
Көктүн да сырын чечүүгө.
Ысыктыгы болбосо,
Күнгө да учуп жетүүгө.
Күлмүндөгөн жылдыздар,
Күндүн берки четинде,
Күндөн алган нурлары
Бүл-бүл этет кечинде.
Ырас айттың Эстебес,
Бар байлык жердин бетинде,
Кара жер берет кайратты,
Кардың ачкан кезинде,
Жалгыз эле сен эмес,
Жалпы элдин эсинде.

Үй саласың уктайсың,
Үлпөтүнөн чыкпайсың,
Киймин тандап киесиң,
Күлүгүн тандап минесиң.
Кыргыек, бүркүт, куш салып,
Кызыгына киресиң.
Тапканың жеп тоёсуң,
Таза ыраазы болосуң.
Бал суусунан жутасың,
Барчындай көккө учасың.
Гүлдөрүнөн жыттайсың,
Күлпөтүнөн чыкпайсың.
Маңдайдан акса кара тер,
Балкытат сени кара жер.
Жашоо үчүн адамга,
Баарыдан зарыл тамагы.
Карачы совет адамы,
Канаттуу болуп заманы.
Айга да барып туу тигип,
Алдыга кетти кадамы.
Жылдан жылга жыргалга,
Жылгандыгы а дагы.
Бирок, кээде былык бар,
Аны кантип каталы.
Атпай журтуң уккудай
Айыбын чукуп ачалы.
Кечки оокатка эт үчүн,
Келүүчү элек атайы,
Жете электе базарга,
Карамай болгон чапаны,
Бир топ кызыл кулактар
Менин этимди алгын деп,
Чойчу эле этек, жакаңы.

Арзан эт кымбат баа болуп,
Абдан өтчү азабы.
Үргүлөбөй муну ырда,
Быйыл кызыл кулактар,
Учурады чыгымга.

Эстебес:

Маанисин сөздүн ырдасам
Жалакор жака бурулдуң.
Канча жолу мен үчүн
Калп жалаага жыгылдың.
Өзүңдү өзүң баптабай,
Өлчөмүн байка ырыңдын.
Улуу деп койсо күчтөнбөй
Урунар жерге урунгун.
Коёт десе койбойсуң
Колтугуң керип болбойсуз,
Бүгүн жыктым же сенден
жыгылдым.
Күч карабайт сакалга,
Күчтүү болсоң такалга.
Күнүлөшүп экөөбүз,
Олтурабыз качанга.
Таап айткын бир сөздү,
Рас, тамактын көркү казанда.
Ошо сен көргөн кызыл кулактын,
Көбү сен жак катарда,
Көңүлүң калган өңдөнөт,
Көп барчу элең базарга.
Беш сомдукту он бешке,
Берчү эмес эле сатарда.
Дүкөнгө келсе бир буюм,
Барышчу таң азанда,

Турушуп жатып катарга,
Жаңжалдашып кыйкырып,
Жакалары жыртылып.
Жарты тыйын табылса,
Жанын таштап умтулуп.
Жакшы болду Токтосун,
Ошо жанкечтиден кутулдук.
Басып калды сандалып,
Башын салып шылкыйып.
Дагы бир сонун жакшылык,
Байлыгын элдин арттырып.
Көрө элек болсоң мен айтсам
Көрсөт дейсиң шаштырып.
Алгың келсе карызга,
Ар жерде дүкөн ачтырып.
Керегинче буюмду,
Берип жатат саттырып,
Канча да болсо аласың,
Каалаганың жактырып.
Кыскасы, жетишпеген нерсе жок,
Калкымды койду карк кылып.
Жети жылдык чоң сыймык,
Жериме келген кезеги.
Баа жеткис көбөйдү,
Байлыктын дагы эсеби.
Эми, калааны айта бербестен,
Колхоз-сохвозго өтөлү.
Жакында көрдүк кыдырып,
Жаңылыктан эчени.
Жалал-Абаддын бери жагы,
Таш-Көмүрдүн этеги.
Кумсарып жаткан талаа эле,
Мурун качан бар эле,
Ата-бабаң суу таппай,

Азап тарткан чагы эле,
Чоң дарыя бурулуп,
Нарын ГЭСи курулуп.
Анжиянга уланып
Атагы көпкө угулуп,
Асфальт жолдор салынып,
Автомобиль чубуруп.
Чар тарабы кең болуп,
Көчө салып эл конуп,
Кабат-кабат үйлөрү,
Капчыгай менен тең болуп.
Көргөн адам таң калат,
Көчөсү бүгүн тал-дарак.
Күн-түн өчпөй күйгөн шам,
Керимсел беттен аймалап.
Жарашыктуу жаңы шаар,
Жараткан элим саймалап.
Кана, улагын сөздүн калганын,
Узартып бир топ сайрагын.
Көкүрөккө жат кылып,
Көрдүң элдин аймагын,
Эмгектин айткын балбанын,
Элимдин айткын шаңдарын.
Үйрөтүп айткан сөз эмес,
Эстетип жаткан жардамым.
Жактырбасаң бул сөздү,
Жаңырар дагы жаңжалың.
Эми чамаңа карай кармагын,
Чалып жыгам деп туруп,
Чалкандан кетип калбагын.

Токтосун:

Чын-чынына келели,
Чындап айтып берели.

Квартирдин сага да,
Мендей тийди кереги.
Ай сайын көчтүң бир үйгө,
Аны унуткуң келеби.
Баарыдан да чоң кордук,
«Балаң болсо үйүмө,
Киргизбеймин» – дегени.
Кирип калсаң кокустан
Кичине жерден кыйыктап,
Күндө укчусуң жемени.
Квартирдин айынан,
Төкөлдөш жакта мен турдум,
«Талкушка» менен «Көк базар»
Ортосунда сен турдуң.
Жаңыдан үйлүү болгондо,
Жаңы конушка конгондо,
Жадыңдан чыкты тең курбум.
Эртели кеч базардан,
Эттин тандап семизин.
Акчага сатып мен алсам,
Мактап жатып бекерге,
Сен алчу элең терисин.
Жалган беле Эстебес,
Кыдырып издеп жүргөнүң,
Кызыл кайыш пальтоңун,
Чыкпай калган жеңи үчүн.
Аны мындай токтотуп
Айталы сөздүн негизин.
Шаанисин айтсам бир далай
Шаардагы өнөр жай.
Колхоздор: эгин, кант, пахта,
Асыл тукум малга бай.
Жайыты кенен жерге бай,

Жер алды толгон кенге бай.
Кышкысын кымкап жамынса,
Жайкысын кооз саймадай.
Төрт түлүктүү мал баккан,
Кылымдан бери кыргыз эл,
Кыдырып көчүп жайма жай.
Суктанарлык жайлоолор,
Суусамыр, Арпа, Сырт, Аксай,
Каркыра, Соң-Көл, Кең-Алай,
Төр-Жайлак, Кумбел, Кара-Арча,
Кара-Кужур, Кызыл-Жар,
Кыш жайыт Кенес-Анархай.
Башкасын мындай коёлу,
Анархай менен бололу.
Ар жылы барып ал жерде,
Комуз чертип ыр ырдап,
Малчынын болдук коногу.
Баш аягы көз жеткис.
Боз шыбактуу кум талаа,
Кат-кат жылдар пайдасыз
Какшып жаткан тим гана,
Ызылдаган ысыкта
Ышкырып жылаан бир гана.
Азыр жакшы билесиң
Анархай артык жер болду.
Жылгасы бүтүн уй сарай
Жыбырашып эл конду.
Жылт-жылт этет жондору
Жибек жүндүү койлору.
Жазында төлдөп эгизден
Жайкап толот коолору.
Малбы, ташпы билинбейт,
Майда бөксө тоолору.

Артезян кудук кастырган.
Адырлардын баарына,
Мезгил менен агызат,
Мал-суусаган маалында.
Калкыма жети жылдыкта
Канал казат Иледен,
Эргип агат таза суу,
Элим эңсеп тилеген.
Кумдуу чаптар көк болот,
Куу талаа, эгин, чөп болот.
Анда малдын сандары,
Азыркыдан көп болот.
Калк кадырын ырдаган,
Касиеттүү кеп болот.
Кашына берип Эстебес
Кайран сөздү жеп коёт.
Күрөшө турган өңдөнүп,
Күчала чыкты ырыңдан.
Анчалык эле мактанба
Айтышсам качан жыгылгам.
Кыйынсынам деп туруп
Кокус күлкү болбогун,
Кулап кетип кырыңдан,
Алыңа карап жөн ырдап,
Аман кайт ушул жыйындан.

Эстебес:

Капа болбойм туура айттың,
Калтырбай үй-жай жөнүндө.
Азыр бизди киргизди,
Ак сарайдын төрүнө.
Эмгегин өлбөйт эч качан
Иштейли кызмат элиме.

Качантан бери Токтосун,
Каршы элең кайыш-териге.
Карачы кийген батинкең,
Кайыш эмей эмине.
Баркын мунун билбейсиң,
Байкабайсың сүйлөйсүң,
Башында кайыш жек көрсөң,
Байпакчан эмне жүрбөйсүң?
Өзүң айткан мал чарба,
Пайдалуу дечи негизи.
Эт, май, сүт элге эң керек,
Аны кимдин келбейт жегиси.
Кайыш пальто меники,
Кандай пальто сеники,
Кыскасы баалуу кийимиң,
Койдун жүнү, териси.
Ар кандай кийсең жарашат,
Андан көрө көбөйсүң,
Колхоз, совхоз өрүшү.
Көркөмүн айттың калтырбай
Анархайдын жайларын.
Жайы кышы талыкпай
Өстүрүшкөн малдарын,
Айтпай кеттик Ак-Сайда
Аземдүү кооз жайларын.
Алачыктын ордуна
Ак үйлөрдүн салганын.
Ошончолук керектүү
Пайдасы элге чарбанын.
Эми айта бербей мал жагын,
Мен айтайын калганын,
Эмгектин талбас балбанын.
Эртеден бери Токтосун,

Эсиңе такыр салбадың.
Чакканга жакшы жаңгагын,
Кийгенге жакшы шайларын.
Оюңа такыр албадың
Ош, Жалал-Абад аймагын.
Пахтасы тоодой үйүлгөн
Баарысы ишке күжүрмөн.
Эрте туруп жүгүргөн,
Эмгек десе сүйүнгөн.
Пахтанын керек экени
Байкалат кийген кийимден.
Түрдүү баа буюму,
Дүкөндөрдө илинген.
Кымбат баа кездеме,
Кыз-келиндер кийинген.
Адамдын көркү чүпүрөк
Үстүңдө киймиң болбосо
Коркпойбу киши түрүңдөн.
Ак пахта түштүк жеримде
Ар намыс күчтүү элимде,
Атаандашып жарышат,
Айрыкча кызуу теримде.
Чөнтөгү толгон акчага
Байлыктын бири пахтада.
Эмгек деген эң керек,
Карыга да, жашка да.
Ушундай элдин эмгегин
Унутуп курбум таштаба.
Алтындан жылдыз тагынган
Белгилүү болуп таанылган.
Олчойгон нечен баатырлар
Ош, Жалал-Абад айылдан.
Айрыкча жети жылдыкка

Абыдан кыйын камынган.
Колхозу күндө байыган
Клуб, мончо, курулуп,
Көчөсү көрктүү жаңырган.
Жемиши жерде төгүлүп,
Жегиң келет баарынан.
Баштачы эми угайын,
Ушундай байлык жагынан,
Жалал-Абад, Ошко көп барбай,
Жаңырган элге көз салбай,
Жадагандай сыйкың бар
Якына менен чайынан.
Корктуңбу көк чай ичкенден
Кемийм деп казы, майыңан.
Эми айтчы угайын,
Эл ичинде жаңыдан.

Токтосун:

Кадырын сөздүн билбейсиң,
Кайдагыны сүйлөйсүң.
Жаман көрсөң кайышты,
Батинке кийбей бутуңа,
Байпакчан эле жүр дейсиң.
Жакшы көрсөң Эстебес,
Эмине үчүн кайыштан,
Көйнөк, ыштан кийбейсиң.
Ар убак ырдап жүрөбүз,
Арпа менен Аксайды.
Эмгегинен таанылган,
Эчен-эчен алптарды.
Ой менен тоого урунбай,
Омоктуу сөздөн баштайлы.
Келбети сонун келишкен,

Кенен Чүйдү ырдайлы.
Көп эле жерди кыдырып,
Көрө албадык мындайды.
Кымбат баа өсүмдүк,
Кызылча, кара куурайы.
Кырман толо күзүндө,
Кыпкызыл алтын буудайы.
Аябай чыгат ийилип,
Алма, алча, жүзүмү.
Арстанбап, Аркыт сыяктуу
Жаңгагы жок дебесе
Жалпы өсүмдүк түшүмү,
Кең Чүйдө эмей кай жерде.
Көркөм шаар Фрунзе,
Келечектин үзүрү,
Көчөсү тунук күзгүдөй
Көрөсүң бассаң жүзүңү.
Өзүң турган жериңи,
Өжөрлөнүп айтпайсың.
Өттү беле түйшүгү.
Жайкысын салкын сайма төр,
Жанаша Чүйгө, Ысык-Көл.
Жосуну жок сүйлөбөй,
Жогорку жагың карап көр.
Күнгөй менен тескейин,
Кышы-жайы тепсеңиң,
Качантан берки салты деп,
Камыры жок эт жеңиң.
Кымызына жык тоюп,
Кыпкызыл болду беттериң.
Абалтан жакшы билесиң
Апийимди эккениң.
Көк жөтөлдүү эме элең

Көрүнгөн эле доктурду,
Кадеин берчи дээр элең.
Дары өсүмдүк ушу деп,
Даңкын айта кетпедиң.
Минип алып кайыгын,
Суу бүркүттөй уңкуюп,
Андуучу элең балыгын.
Андан да аттап өткөнүң,
Ал эмеспи көпкөнүң.
Туулуп өскөн жер эле,
Турмушка бай эл эле,
Таласты таштап кеткениң,
Таарынган эмей неткениң,
Тамшанып жатып тартчу элең,
Тамекисин эстегин.
Санасак сан жетеби,
Салтанат менен кыргыз эл,
Саат сайын өскөнүн.
Салаа-салаа сайларга,
Салынып жаткан ГЭСтерин.
Жер жүзү угуп таң калат,
Жети жылда элимдин
Жеңиштерге жеткенин,
Эмине келсе оюңа,
Эзелкиңдей айтып көр,
Каның кызып Эстебес,
Капа болуп кумсарба.
Жалтак болуп жашыңда
Жаман өсүп калат деп,
Аягансып турсам да,
Ага болбой жармаштың,
Алыңа карай ырсаңда.
Серпкилеше келгенде,

Сендиректеп калчу эле
Сага окшогон кур чалма.
Өлчөп көрчү Эстебес
Өзүң кылган ишиңи.
Келбетин менен ишиң жок
Кемсинткнң келет кишини.
Ал сөзүңдү үйүңө айт,
Аrsaңдатпай тишиңи.
Эән баш сөздү таштагын,
Эл милдетин актагын.
Жок жаланы табам деп
Жон-жонго чыга качпагын.
Алдагы кейпиң салмактуу
Алдастап куру шашпагын.
Жакшы болот Эстебес,
Жети жылда элимдин,
Жетишкенин айтканың.
Үй-үйгө берет жарыгын
Үч-Коргон, Түргөн ГЭСтери.
Фрунзенин ТЭЦтери
Жымындаган нурлары
Жылдызды тартат көктөгү.
Элиме керек өнөр жай,
Эки эсе болсо өскөнү.
Калкымдын алга кеткени,
Коммунизмге өткөнү.
Кара балта тоолору,
Калк күчүнө багынат,
Астынан туннель алынат,
Асфальт жолдор салынат.
Ош – Фрунзе жолунда,
Машиналар жык толуп,
Кыйма-чийме чабылат.

Жылдан жылга жыргалга,
Жыла берет арылап.
Техникага маш болот
Кол күчтөрү аз болот.
Түтүнү жок жылыткан
Арзан отун газ болот.
Керектин баары табылат,
Кекерлешип мен менен
Келген элди жадатпай
Кетпес таалай багыңды айт.
Айталбас болсоң Эстебес,
Аягын өзүм токтотом
Азыр эле нары кайт.

Эстебес:

Эрегишти жаңырттың,
Эртеден бери жабыштың.
Кереги эмне бул жерде,
Бүркүт менен балыктын.
Баягыдан чычалап,
Башыңды чулгуп калыпсың,
Кызыл нур жапса жүзүмү,
Ал кыргыздын сыйы, үзүрү.
Арык болсоң Токтосун,
Алкым этиң салаңдайт,
Анча эmine шишиди?
Өзүңдүн көрүп жүзүңдү,
Анан сында кишини.
Ысык-Көл, Чүй, Нарынды
Ырдадың көргөн айылды.
Ыракат күндө эмгекчи эл,
Ырыскыга малынды.
Көрбөгөндүн баарысы,

Көз алдыга табылды.
Өнөр, билим өркүндөп,
Өстүрдү нечен кадырды.
Таалайды берген партия,
Талашпайт эч ким багыңды.
Кандай айтсаң ылайык,
Карачы туш-туш жагыңды.
Көрк жамынып таңданткан,
Кең Фрунзе шаарымды.
Фонтандар ыргыйт багында,
Заңгырап үйлөр көк тиреп,
Айнеги кирсиз мелтиреп,
Жаңыга чалгын чалышкан,
Жаңыны издеп табышкан.
Бардыгы тегиз өнөрлүү,
Балдары билим алышкан.
Таланттын балы тамчылап,
Таалайдын суусун агызган.
Күнү-түнү күйгөн шам,
Кем эмес көктө жылдыздан.
Келечеги кең шаар,
Кемибеген ырыстан.
Өз теңинен калбаган,
Өнөрүн күндө чамдаган.
Өстү биздин кыргыздан.
Көргөнүң болсо дагы ырда,
Көпчүлүктүн барында.
Кезектүү сөздө ката жок
Кек сактаба, таарынба.
Ушул эл кетет коштошуп
Мен эле калам жаныңда.
Курдашың жетет кадырга,
Же алым жетпей калгыча

Айтышам десең аны ырда.
Бурмалабай так ырда.
Өчөшөмүн деп туруп,
Өз тилиңен чалынба.
Эми айтпасаң башкадан
Эстен кеткис так салам,
Анан, өкүнбө арка жагында.
Жети жылдык жемишиң
Чачканын элге ырдадык,
Дарбазасын таалайдын
Ачканын элге ырдадык.
Кетпес бакыт, тынчылык
Келе берсин чырмалып.
Гүлдөдү мекен, эл өстү
Күлпөтүн дайым ырдайлык.
Эркиндик күндүн жарчысы
Эл менен бирге жыргайлык.
Эртеден бери экөөбүз
Эрегиштик чыңданып.
Ысыкка начар неме элең,
Олтурсаң керек кыйналып.
Башкага кезек берели,
Сонундар турат ыргалып.
Кезек келсе дагы да,
Келербиз мындан тыңданып.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

*Токтогулга – 100 жыл
(1964-жыл)*

Токтосун:

Ташкындап Нарын аккандай,
Таңга окшош нурун чачкандай,
Күлмүңдөйт мейкин талаасы,
Күмүштөн мончок таккандай.
Шарынан шаңдуу үн чыгат,
Шаттыкка чексиз баткандай,
Күрпүлдөп күчтүү күүлөнөт,
Күлүгүн тойго чапкандай.
Күн-түнү талбай сайраган,
Күкүгүн коштоп жаткандай.
Эңкейет энем Ала-Тоо,
Эмчеги ийип ташкандай.
Эркелетип балдарын,
Эсепсиз алкыш айткандай.
Жоголуп кеткен кулунун,
Жок жерден издеп тапкандай.
Ал тапканы Токтогул,
Акын уулу ак таңдай.
Боштондук ырын ырдаган,
Болуш, бийден жазганбай.
Эркиндик күнүн тилеген,
Элге жарык аткандай.
Жарык күндүн жарчысы,
Жүзгө толгон жашы ушу.
Токтогулдун мекени,

Тоолук кыргыз калк ушу.
Туугандарын чогултуп,
Той берип жаткан салт ушу.

Эстебес:

Ала-Тоо кыргыз элде өскөн,
Атыр аба жерде өскөн,
Узун- Акмат, Жийделүү,
Укмуштай сонун төрдө өскөн,
Талаасы мөмө, тоосу кең,
Саймалуу кооз жерде өскөн.
Басынтам десе зулумдар,
Барчындай Током сермешкен.
Намысын колдон бербестен.
Алтын жаак, жез таңдай,
Айтканы жанды терметкен.
Өзөндүн тунук суусундай,
Өнөрүн элге көргөзгөн.
Сагынтып кумар чер жазган,
Сайратып комуз «Кербезден».
Эңсеген ушул заманды,
Эчен жыл мурун көрбөстөн.
Түпсүз тунук эмгеги,
Түбөлүк жүрөт өлбөстөн!

Токтосун:

Акындын ыры байларга,
Атылып турган ок болгон,
Өткүр сөзү өзөгүн,
Өрттөгөн кызыл чок болгон.
Азабын тартып ырынын,
Айдалып алыс соттолгон.
Агасы орус эл менен,

Айдоодо жүрүп дос болгон.
Качууга жардам кылышкан,
Харитон, Семёнго окшогон.
Кедейге теңдик замандын
Келерин уккан достордон.
Эч теңдешсиз болжолу,
Эркиндик заман орноду.
Тоо элинин булбулу,
Табылып күткөн ойлору.
Басып жечү баягы,
Бай-манапты кордоду.
Теңдикти берген элине,
Кеңдикти берген жерине.
Алкышын айтып ырдады,
Атабыз улуу Ленинге.

Эстебес:

Эркиндик күндү тилеген,
Эмгекке элди сүрөгөн.
Толкуган укмуш чоң талант,
Токомо келип түнөгөн.
Атканда таңы Ильичтин,
Арылган Током күнөөдөн.
Ааламга даңкы билинген,
Атагын уккан сүйүнгөн.
Адамдын артык жоргосу,
Алыска талбай жүгүргөн.
Карагай комуз зым чертип,
Капкакка колун үйүргөн.
Тамшантып өнөр таланты,
Таң калып элдер үйүлгөн.
Айтылуу Током комузу,
Ааламга шаңшыйт добушу.

Дүйнө жүзү бүт билет,
Дүңгүрөп өстү конушу.

Токтосун:

Токтогул ГЭСи ток берип,
Толкуткан нурун төгүүдө.
Жарашып шайыр мүнөзү,
Жаралган жаңы өмүргө.
Жаркырап Током баратат,
«Жаш кыял» чертип жээгинде.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

Эмгек – бакыт, эмгек – даңк

*(«Сокур намыс баш жарат» аттуу
макалага үн кошуп...)*

Токтосун:

Баштасак сөздү санаттан,
Баштайбыз кошо адаттан,
Эркиндик нуру чачырап,
Элиме эчак таң аткан.
Көп улут совет эл менен,
Коммунизмге бараткан.
Ак калпактуу кыргыз эл,
Алп заманың канатчан.
Ат ордуна машина,
Алыскы жолго баратсаң.
Самолёт, поезд, пароход,
Табылат баары санасаң.

Илим-билими өскөн чак,
Илгерилеп кеткен чак.
Ата-энебиз көргөн күн,
Азап-муңга көнгөн күн, –
Алда качан өткөн чак.
Антсе да кээ бир адамдар,
Адаштырып эски салт.
Артка тартат кылчактап,
Унутпа дебейм өткөндү,
Урматтайм алга өскөндү.
Сырайып эпсиз көпкөндү,
Сындай турган кез келди.
Ала-Тоо кыргыз калкыман,
Айтамын ата салтынан.
Жол билги жоомарт меймандос,
Жомогунда айтылган.
Конок келсе тең бөлгөн,
Колунда болсо жарты нан.
Улууну кичүү урматтоо,
Ушунусу артык баарыдан.
Акыл-насаат кеп уккан,
Аксакал элдик карыдан.
Уул үйлөп, кыз бериш,
Үрп-адат, милдет башынан.
Эчен ата-бабалар,
Элине үлгү калтырган.
Кыз-келинден, уландан,
Кыйындар чыкты талпынган.
Бирөө чабан малчыдан,
Бирөө пахта данчыдан.
Эмгектин болуп баатыры,
Кызылчачы, саанчыдан.
Жетишкен ушул заманда,

Жерге кирсин алкынган,
Жеп-ичсе тойбой бузулган,
Жемсөө менен алкымдан.
Элде жок салтты чыгарган,
Эси жок далай ант урган.
Чыгалбай жүргөн наадан көп,
Чылыктыктын дартынан.
Эмесе элим, тыңдагын,
Эки бирдей жарчыңан,
Көз көргөн, кулак укканды,
Көмүскө кайда калтырам?
Жыйырманчы кылымда,
Жыргалын элдин ырдайбыз,
Жыртылган эски чылыкты,
Жылдырбайбыз, сындайбыз.
Элдин жакшы салттарын,
Жактырабыз сыйлайбыз.
Соолсун, бизден жоголсун,
Сокур намыс, кур намыс.
Ал жетпес ишке асылып,
Алдастап жанды кыйнайбыз.
Жоболоңдуу мындайды,
Жок кылбай биз тынбайбыз.

Токтосун:

Нур замандын жаштары,
Алга карай талпынып.
Адымын кере таштады,
Октябрда төрөлгөн,
Нур бешикке бөлөнгөн,
Ымыркай балдар бул кезде,
Чоң ата боло баштады.
Бирок чыкпай бутунан,

Эскиликтин капканы.
Кыпкызыл дилде болду бейм,
Кыздарын кыйнап сатканы,
Сүйөбү же сүйбөйбү,
Берсе болду акчаны.
Көңүлүнө түк кирбейт,
Көз жашынын акканы.
Кекиртегим толсо дейт,
Кенебейт андан башканы.
Калың алчу жагынан,
Катуу чыкты таскагы.
Жасай берет билгенин,
Жаркыраган заманга,
Жагабы же жакпайбы.
Акылың бар ата-эне,
Ал адатты таштайлы.

Эстебес:

Кийинки кезде аябай,
Киши өлгөн жерде таламай.
Катын-бала жылаңач,
Калгандыгын санабай.
Өлгөндүн иши көмгөн деп,
Өкүрүп келген элдер көп,
Ачууну ачуу басат деп,
Аракты абдан бермей көп.
Көмөбүз деп делбеңдеп.
Көп ичип алып аракты,
Молдосу турат келжеңдеп.
Окуй албай куранын,
Олтурат ээги эрбеңдеп.
Эки көзү кепинде,
Эч кимиңе бербейм деп.

Акыретте сооп болот,
Арбыныраак бергин деп.
Ач күсөндөй жутунуп,
Акча алат чеңгелдеп.
Аңгыча айтат кээ бири,
О, ант урган муну көргөм деп.
Ар жерден куулуп келген деп,
Арам тамак куркулдак,
Алдап элди көнгөн деп.
Ушинтип кээ бир жерлерде,
Урмат сый кылбай өлгөнгө.
Кааданы, салтты бузушат,
Кара бет, кээ бир шерменде.

Токтосун:

Кышта болсун, жайында,
Кыштак, шаар, айылда,
Кызмат шарты турбайбы
Кыдырып жүргөн чагында,
Капылет туш келесиң,
Кары-жашка карабай,
Каза болгон маалында.
Кадыр-баркы адамдын,
Билинет окшойт өлгөндө.
Кайран киши деп калат,
Кайгырып ыйлап келгенде.
Болору эми болду деп,
Камынышат көмгөнгө.
Кары өлсө той дешет,
Кана малың сой дешет.
Ача туяк мал тапкын,
Казы-карта, жал тарткын.
Өтсө эне-атасы,

Өксүп бала-чакасы.
Күйүтү ичке жык толуп,
Кетпей турса капасы.
Берсин деп сага өмүрүн,
Беркиси алып көңүлүң,
Күйүттү басар «ак молдо»
Кошо тартып көрүгүн.
Көрбөй калган дагы бар,
Көмүлчүнүн өлүгүн.
Союлчу малы союлат,
Тоюнчулар тоюнат,
Шариятын шар айтып,
Молдолор кирет кобурап.
Кыбыратып эринин,
Керели-кечке жобурап.
Бисмилласын миң айтат,
Жаназа менен дооронго,
Жандык кой деп чоңураак.
Тай түшүп калса кокустан,
Талашууга оолугат.

Эстебес:

Көпкөнбай деген бир жигит,
Көкөлөтүп той берет.
Көкөтөйдүн ашындай,
Көп мал союп чоң берет.
Кабарды катуу айттырып,
Канча жерден эл келет.
Куда-сөөгү мол келет.
Куржунда эт-май, сом келет,
Кайра куда кетээрде
Костюм, көйнөк, тон керек.
Алганынан бермей көп,

Ак көйнөккө сары көйнөк.
Анысын Кыкең байкабай,
Атым чыгат элге деп.
Көк бөрү тартат, ат чабат,
Көпкөндүгү башталат.
Оокаттын баарын сарп кылып,
Ойдогусун аткарат.
Камдаган жетпей калат деп,
Карызга элден акча алат.
Зоболом, даңкым чыгат деп,
Сокур намыс баш жарат.
Кыркалай казан астырып,
Кырк үйгө конок жаткырып.
Ар бир үйгө аракты
Арабалап тарттырып.
Кулкулдап кээ бир жуткучтар,
Кубанып жалган каткырып.
Кемпир-чалы жаш болуп,
Келин-кызы мас болуп,
Алдастап кусуп эшикте,
Абышкасы баш болуп.
Айланасы тамдардын,
Аябай чыла саз болуп.
Жыртаңдашып кемпирлер,
Жыгылып кайра каз конуп.
Ошондо калың элдин ичинен,
Бир картаң чал чыгат желпинип.
Кадыр-барктан тамтык жок,
Касиетин кетирип.
Оозунан арак бурулдап,
Окшуп коёт кекирип.
Алган токол абдан жаш,
Жигиттерден кызганып,

Айдап жүрөт жекирип.
Атаңарды кой де деп,
Аялы качат бекинип.
Арачалап жаш жигит,
Алдынан чыгат кезигип.
Көё бер деп жулкунуп,
Кол-жеңин түрүп чечинип.
Кутуруп кеткен акмак чал,
Бычак менен жигитти,
Курсакка саят келтирип.
Жазыксыз жигит жан берип,
Жатып калат көшүлүп.
Жетим калып балдары,
Жесир калып алганы,
Жер чапчып ыйлайт өкүрүп.
Ага дагы болбостон,
Акмактар чыгат эсирип,
Көпкөндүк, чоң той, көп арак,
Көрсөтөт мындай кемчилик.

Токтосун:

Эсиң барда этек жап,
Эзелтен туура сөз экен,
Элибиздин дегени,
Аз келгенсип өлүктөн,
Аш-тамагын жегени.
Уялбай мүчө сурашат,
Канча экен деп берери.
Ар айылдан аксакал,
Мүчөлөрүн алышат.
Ошол бойдон түз кетпей,
Дүкөндү көздөй барышат.
Аялдардын адаты –

Бүтүлүү турган буюмду,
Жыртыш дешип айрышат.
Бир карыш алган кездеме,
Билбеймин кимди жарытат.
Андан көрө маркумду,
Чын эле эске алышса,
Жер менен жер кылбастан,
Чоң эстелик салышса.
Эртели-кеч гүл коюп,
Эскеришип барышса.
Ошол го уул-кыздардын,
Жараганы намыска.

Эстебес:

Эми кудадан кепти баштайлы,
Курсакка бекер катпайлы.
Калың алмай, кыз сатмай,
Казыр да толуп жатпайбы.
Сүйбөгөн жерге сүйрөгөн,
Акча алган жерге тий деген,
Ал кызбы же тактайбы?
Кыз-жигит бири-бирине,
Жагабы же жакпайбы.
Анысына карабай,
Чыңыртып сатып ыйлаткан,
Чылыктыкты таштайлы.
Акчага кызды саткандай,
Атилас, эмес, мата эмес,
Баалашып кызды саткандай,
Байгеге чапчу ат эмес.
Арзыган жерге баш кошсо,
Анда кыз байкуш капа эмес.
Бакыртып кызын ыйлатып,

Баласын саткан аз эмес.
Кызым жаман болсун деп,
Кыйноочу эне – апа эмес.
Ачуу басар деп жеген
Аябай калың көп жеген.
Армандуу кылып кыз саткан,
Андай ата – ата эмес.
Булар аша чаап кеткендер,
Ар – намысын төккөндөр.
Эми, кыз-жигитте жок эмес,
Тескери жолго кеткендер,
Эне-атадан безгендер.
Элди-жерди турмушту,
Эх, чепуха дешкендер.
Акыл айтса ата-эне,
Ашатып туруп сөккөндөр.
Андайга барбайт акылдуу,
Алтындай нечен кыз балдар,
Окуп билим алышып,
Оболоп көккө учкандар.
Кадырлуу нечен баатыр бар,
Ааламга даңкы чыккандар,
Эмгек – бакыт, эмгек – даңк,
Эмгек менен конот бак.
Партия берген таалайды,
Барыктасак, сыйласак.
Жаркырап өскөн жаштарды,
Жаман жолго бурбасак.
Эмгекчил адам – жупуну,
Эске алалы ушуну.
Адал иштеп, ак жүрсөк,
Турмуштун ошол кызыгы.
Жаштар биздин келечек,

Жакшы таалим берели.
Бир туугандык, достуктун,
Жаркын нурун төгөлү.
Каарман совет элинин,
Улуу күчүн даңктайлы.
Эмгек менен көгөргөн,
Азаматты мактайлы,
Социалисттик жаңы салт,
Турмуш менен адымдап,
Өсүп бара жатпайбы,
Мына ошону даңктайлы.
Жашообуздун эң зарыл
Шарты кылып алалы.
Жолтоо кылса эски салт,
Жосунсуз ал жорукка,
Катуу чабуул салалы.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

БИЗ КИМ ЭЛЕК, КИМ БОЛДУК?

Токтосун:

Карасак кыргыз ким эле,
Караңгы элдин бири эле.
Капчыгай, колот, коктуда,
Кайтарып малды жүрдү эле.
Кыргыздын өткөн күндөрү,
Кыйналган кара түндөрү.
Элестеп турат көзүмө,
Эзилип элдин жүргөнү.
Өткөн менен кеткенди,
Өрнөк кылып сүйлөйлү.

Эстебес:

Өткөн күндөр курусун,
Өзүң да билип турусун.
Ата менен эненин,
Айтканынан угушум.
Байкуш кедей кор болуп,
Байлардын кылган жумушун.
Ал кездин башка заманы,
Ачылган эмес кабагы.
Ажыраткан күн болгон,
Ата менен баланы.
Эки жаат талашкан
Эн жаткан талааны.
Куурап жүрүп жыртылган
Куу тумшук кедей таманы.
Куур тон, жаргак шым кийип,
Курсакка толбой тамагы.
Баса калып бөрүдөй,
Бай, манаптар талады.

Токтосун:

Анда этектеп үрөн себишип,
Эгин болду эккени.
Куу жыгачка саптаган,
Анда курал болчу кетмени.
Чакылдап кургак жерлерге,
Чапкан менен өтпөдү.
Көрүнүп турат элестеп,
Көлдөтүп жашын төккөнү.

Эстебес:

Тумчугуп элим турганда,
Ким батыптыр жыргалга.
Кан жөткүрүп кайран эл,

Капталган кара туманга.
Чырмооктой чырмалган,
Кайгы менен муңдарга.
Айласыздан көнүшкөн,
Ажыдаар чачкан ууларга.
Тыңыраак чыкса кедейден,
Тируүлөй салган зынданга.
Сен кетменди айтып жатасың,
Кордугу көп мындан да.
Буурусун менен чийнени,
Өзүң кошо тарт дечү,
Өгүзүң жылбай калганда.

Токтосун:

Буурусунуң курусун,
Тереңдеп тиши батпаган,
Жердин койнун ачпаган,
Сүйрөткү, чийне бул күндө
Техникага алмашкан.
Тилгенде дыңды аңтарган,
Кыртышын жердин каңтарган
Трактор менен мактанам.
Ой-тоону бузуп жатканы,
Он эки тиш тартканы.
Экскаватор чеңгелдеп,
Эңшерип казып жатпайбы.
Күчүнө кирген күлүктөй,
Күрпүлдөйт суунун акканы.
Каны катып какшыган,
Какыр чөлдү каптады.
Жаркыраган сулуудай,
Жашыл талаа жапжаңы.
Шоокумдантат көргөндү,
Шоодурап өскөн бактары.

Жонуңдан өтчү куйкалап,
Жоголгон күндүн аптабы,
Чын болчу эски заманда,
Чийнелеп эгин тартканы.
Тегеренип теминге,
Чиркешип өгүз, аттары.
Азыр кандай ыракат,
Алга бара жатканы.
Аны такыр таштайлы,
Азыркы күндөн баштайлы.
Кыргызга болду керексиз,
Кыйкырып темин айдаган,
Кырдуу моло таштары.
Комбайным аркырап,
Кең талаада талпынат,
Өзү оруп, өзү бастырат,
Машинаны шаштырат.
Өнөрү өскөн жаштары
Көрктүү ишке ашыгат.
Касиеттүү эмгектен,
Калбайын деп шашылат.
Кырдай болуп эгиндер,
Кырмандарга ташылат.
Тиктетпестен шамалды,
Техника өзү сапырат.
Таштайлы эски жомогун,
Таптакыр калды орогуң.
Азыркы жаңы техника
Айылым күткөн коногум.

Эстебес:

Анда жетишпеген көп нерсе,
Мен айтайын кайтадан.

Ашкан курал жок эле,
Айры, күрөк, балкадан.
Анда такага темир таппаган,
Ташыркап аттар аксаган.
Ат така чапкан устаны,
Айылы бүтүн мактаган.
Аялдардын колунда,
Ийиги бар саптаган.
Керээлден кечке жүн ийрип,
Таар, шым, чепкен каптаган.
Ойлогон ойго жетпеген,
Кайгы-муң элди тепсеген.
Өмүрү көрбөй жакшылык,
Өткөн экен миңдеген.
Ойгонду кыргыз элибиз,
Октябрь берген күн менен.
Сүйкүмдүү ушул заманды,
Сүйлөгүм келет тил менен.
Комузду кармап күү менен,
Кошкум келет үн менен.
Кырк жылда кыргыз эл өстү,
Советтик боордош эл менен.
Сен айтып кет Токтосун,
Менде болсо билбеген.

Токтосун:

Балкалары чыкы-чык,
Жасаганы така мык.
Тартаңдап кечке тынбастан,
Тамакка тойбой ичи бук.
Ал күнүңдү коё тур,
Азыркыны менден ук.
Имерилчү колунда,

Ийигиндин ордуна
Фабрика курулду.
Азыркы элдин доорунда.
Өзү ийрип, өзү токуган,
Өнөрүнө кошулам.
Карачы кандай шумдук деп,
Канча жолу кеп уктум,
Карылардын оозунан.
Балканы элим таштады.
Ыракат берип эмгекке,
Станок иштеп жатпайбы.
Заңгырап бийик салынган,
Заводдордон баштайлы.
Сансыз эчен курулуш,
Салтанат менен салынып,
Самаганың табылып.
Мурунку кыргыз эми жок,
Ай ааламга таанылып.
Бир жылы татып миң жылга,
Өскөн кези жаңырып.
Ошолордун баарысы,
Октябрь берген жаңылык
Көңүл калган эскини,
Көрбөйбүз эми кайрылып.
Эскиден калган буюмду,
Музейге койдук алдырып.
Абалтан кыргыз жүргөн жер,
Ала-Тоонун койну эле,
Алачыкта жашоочу,
Анда шаар, кыштактар,
Айтчы, качан болду эле.
Октябрь таңы атканда,
Өксүгөндөр сүйүндү

Мунжулар туруп жүгүрдү.
Ар кандай айтса жарашат,
Касиеттүү бул күндү.
Эски убакта кыргыздар,
Өгүз, атка минчү эле,
Самсаалап жөө жүрчү эле
Самолёт, поезд, машина,
Санаага качан кирчү эле.
Техника деген эмине,
Тетигин кайдан билчү эле.
Алыс кетпей анчалык,
Ат менен жүрсө алты айлык.
Москва, Ленинградка,
Мейли чыгыш ыраакка,
Самолёт учуп закымдап,
Заматта коёт алпарып.
Эгерде Ленин болбосо,
Эркиндик келбейт болучу,
Брыстуу күндө туулдук,
Брдайлычы жар салып.
Ата-энебиз кечээ эле,
Алиппени алышчу,
Эки тамга, үч тамга,
Эжелешип таанышчу.
Эптеп атын жазышса,
Эргип күлүп калышчу.
Анда мектеп жок эле,
Ай талаага барышчу.
Ошентип жүрүп кат таанып,
Кырк жылда кыргыз жаңырды,
Кылымга даңкы таанылды.
Иретке салып айылды,
Ильичтин шамы жагылды.

Керемети жомоктун,
Келген ушу чагыбы,
Карачы туш-туш жагыңы.

Эстебес:

Эски убакта элимдин,
Эрки колго тийбеген.
Башынан байлап, малча айдап,
Бай-манаптар бийлеген.
Карачы эми башкача,
Кандай өстү кыргызым,
Күлкүсү шайыр көөнү шат,
Капалык жок оюнда.
Күлүгү күчөп турган кез,
Күнүгө эмгек тоюнда.
Партийный урааны,
Бардык элдин эсинде,
Жарышып иштейт малчылар
Биринен бири өтүүгө.
Арнап берген койлору
Ар чабандын өзүндө.
Кышкысын жылуу короодо,
Жайкысын жайлоо бетинде.
Телегейдей эненин,
Беш жылдызы жаркырайт,
Белги берип төшүндө.
Өстүрүп айыл чарбаны,
Өркүндөп өстү мал дагы.
Өнөр билим өркүндөп,
Өскөн элдин аймагы.
Какшыган жерге жеткирди,
Капчыгайдан дайраны.
Эркелеткен бул заман,
Эч кимдин жок го арманы.

Токтосун:

Жарым кылым болду го,
Кыйынчылык
Кыргыздан алыс калганы,
Оозго алар сөз эмес,
Ойлоп көрсөк андагы.
Эмки заман нур заман,
Эл жерим бүтүн жапжаңы.
Өнөр билим жетилип,
Элимдин өстү аймагы.
Жалпы элге керектүү,
Жакшы ырдадың чарбаны.
Мен айтайын башканы,
Элимдин кары-жаштары,
Кара жердин койнунан,
Каңтарып кенди казганды.
Көмүр, темир, күмүштү,
Алтындын кенин ачканды,
Чаңгыр-Таш, Кочкор-Атадан,
Нефтинин суудай акканы.
Сыймык берип эмгеги,
Суу бөгөп бузду асканы.
Мурун кыргыз элдери,
Билген эмес шахтаны.
Падышалык заманда,
Бир гана Кызыл-Кыядан,
Көмүр болгон казганы.
Эми көрчү Эстебес,
Таш-Көмүр менен Көк-Жаңгак,
Кызыл-Кыя, Сүлүктү,
Кырдады тоодой көмүрдү.
Хайдаркан менен Кадамжай,
Казып жатат кенимди.

Жашыл отун жетиштүү,
Жабдып жатат элимди,
Жазып жатат черимди.
Кырк жылда кыргыз көп алды,
Кызылча, пахта, эгинди.

Эстебес:

Жаркыраган заманда,
Жайылды кыргыз канаты.
Өркүндөп өсүп жаткан кез,
Жаңырган элдин жамааты,
Узарды кыргыз колдору,
Гүлдөдү шаар борбору.

Токтосун:

Кыргызымдын атагы,
Кылымга кетти болжолу.
Куттуу болсун элимдин,
Кубанычтуу тойлору.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

КУТ БОЛСУН ЭЛИМ СЫЙЛЫГЫҢ!

Токтосун:

Эмгектен тапкан ырысты,
Өрүштүү биздин салтыбыз.
Эриш-аркак, ынтымак.
Достукта жашайт калкыбыз.
Кызыган күлүк кейиптенген,
Кызыл тилди чабалы.
Кутмандуу күндө Эстебес,

Куюлтуп ырдап бербесек,
Кумары элдин канабы?
Акындар эркин айтсын деп,
Арышын кере чапсын деп,
Ак калпак кыргыз алган кез,
«Элдердин достук» орденин,
Ааламга кетип кабары.
Кут болсун алган сыйлыгың,
Элим кубанып айтам саламды!

Эстебес:

Кыялга толкуп бүгүн мен,
Кыйкырам шаңдуу үн менен.
Салтанаттуу күнүмдү,
Сайраймын булбул тил менен.
Жетиштик жыргал заманга,
Октябрь чачкан нур менен.
Өлкөдө тынчтык, досчулук,
Өркүндөп өсүп гүлдөгөн.
«Эл достугу» орден тагынып,
Элимде болуп жаңылык.
Советтик Кыргызстаным
Саймалуу гулдү жамынып.
Токтогул ГЭСи шаңкаят
Тоо койнунда жаңырып.
Айыл чарба жагынан,
Алдыга өстү чамынып
Дүңгүрөп кыргыз баратат,
Дүнүйөгө таанылып.

Токтосун:

Тоо томкоруп билегиң,
Толкундайт элим жүрөгүң.

Аскасы булут жиреген,
Ала-Тоо баштан түнөгүң.
Күлмүңдөтүп нурларын,
Күн чачкансыйт илебиң.
Күндөн да ысык достукту,
Күмүштөй кылып ширедиң.
Боордош он беш бир тууган,
Даам татып бир суудан.
Орок, Балка жылдыздуу,
Кубат алып бир туудан.
Бириңди-бириң сүрөдүң.
Өчпөс достук чырагын,
Түбөлүк жаккан Ленин!

Эстебес:

Канатын жайып өрүшүм,
Каалаган турмуш эл үчүн.
Бейпил совет өлкөмө,
Береке чачып жемишин.
Караган адам таңданган,
Карачы укмуш эл күчүн.
Эркиндик, тынчтык, жыргалда,
Эргисин, калкым, эргисин.
Акыйкатчыл улуу партия,
Аткарган максат негизин.
Таңшытып үнүм чыгарган,
Канатым тарап сугарган.
Кана курбум ырдайлы,
Калк таркасын кумардан.

Токтосун:

Соолбогон мүрөктөй,
Соккону бир жүрөктөй.

Достугу совет элимдин,
Бүт дүйнөдө салтанат.
Адилет, теңдик заманым,
Акындары жар салат.
Жетекчибиз партия,
Жеңишке бизди алып барат.

Эстебес:

Көп улут өлкөм арасы,
Көкөлөп барат карачы,
Бакыт, тынчтык, досчулук.
Партиянын максаты
Жабырсыз, муңсуз, кайгысыз,
Жашасын адам баласы.
Орносо тынчтык дүйнөгө,
Ошондо тынат санаасы.
Багытын элдин карасак,
Баа жеткис өсүп баратат.
Каарман совет элине,
Ынтымак достук таратат.
Кайратман элим күжүрмөн,
Каалаганды жаратат.

Токтосун:

Кубаты болгон элимдин,
Кубанчы болгон көңүлдүн.
Убайымсыз, кайгысыз,
Узунун берген өмүрдүн.
Кулпунган гүлгө бөлөгөн,
Кутманы болгон жеримдин.
Саратанда тердетпес,
Салкыны болгон төрүмдүн.
Чаң жолотпос илеби,

Чалкарындай көлүмдүн.
Ала-Тоодон аңкыган,
Атырындай желимдин.
Бак-таалайдын ээсисиң,
Бузулбас достук орноткон,
Бир өзүң деп билемин!

Эстебес:

Дүйнөгө тынчтык орносун,
Түтөгөн согуш болбосун,
Жашыл нур каптап жер жүзүн,
Жашарсын дайым соолбосун.
Каалаган жыргал турмушта,
Каткырып жаштар ойносун.
Көп болсо бирдик ынтымак,
Дүйнө жүзү кулпунат.
Тумансыз, кирсиз, булутсуз,
Чачырап турат күн сымак.
Ким кааласа согушту,
Тамыры күйүп кыркылат.

Токтосун:

Өркүндөп кыргыз аймагы,
Өзгөрүп күндө жапжаңы,
Асканы бузуп суу бөгөп,
Ноктолоп тентек дайраны.
Балбылдайт Ильич шамдары.
Баш ийдирип ГЭС куруп,
Кыштак, шаары баарында,
Кызуу эмгек кайнады,
Жумушчу, дыйкан түбөлүк.
Бирдиктин туусун кармады.
Көп улут совет элимдин.

Көкөлөйт дайым шаңдары.
Урматтаган бир-бирин,
Улуу достук ал дагы!

Эстебес:

Заманым алга закымдайт,
Күжүрмөн эмгек адымдайт,
Туткалуу совет, кең өлкөм,
Турмуштан такыр тарылбайт.
Тууру алтын, боосу алтын,
Туйгундар көккө чалгындайт.
Биздин достук урагыс,
Бүт дүйнө жүзү кадырлайт.
Эпкиңдейли эми биз.
Баасы кымбат, баркы өйдө.
Байлыкты берет жерибиз.
Күжүрмөн иштеп жаркылдап,
Достукту чыңдай беребиз.
Кас душмандар жоголсун,
Дүйнөдө тынчтык орносун!

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

8-МАРТ МАЙРАМЫН КУТТУКТОО

Токтосун:

Күүлөнтүп комуз чалалы,
Күкүктөй добуш салалы.
Сегизинчи март айы,
Дүңгүрөтүп ааламды,
Дүйнөгө даңкы таралды.
Кубанычтуу күн менен,

Куттуктайлы аялды!

Эстебес:

Жер бети гүлдөп жайнады,
Жемиштин оргуп каймагы.
Жан-жаныбар дүркүрөп,
Жаз айдын кандай шандары.
Ак жоолук келин, жеңелер,
Албырып көөнү жайдары.
Айрыкча кыздар, бозойлор,
Аткандай Чолпон таңдагы,
Акыйкат ушул теңдикти,
Атабыз Ленин арнады.

Токтосун:

Азаттык алып аялдар,
Алга кадам таштады.
Эркектер менен барабар,
Эмгектене баштады.
Союзга жетти даңктары,
Кубаныч го Эстебес
Элүү жылдык майрамда,
Кара-Суулук Тургундун,
Төшүнө жылдыз такканы.
Андай баатыр Ошто көп,
Аларды айтчы сен дагы?

Эстебес:

Атагы чыккан келиндин,
Ак алтын пахта теримден.
Колхоздун аты «Фрунзе»,
Району Ленинден.
Өлмөсхан азыр башкарма,
Кадырлуу кары-жаштарга.

Токтосун:

Суктанып эчен барганбыз,
Сулуу Сузак айылга.
Узденова Мария,
Сүйкүмүн карап тургум бар,
Сүт саап жаткан чагында.

Эстебес:

Төрлөргө малы жайылган,
Төлдөрү арбын алынган.
Туманда, жаан, бороондо,
Кетпеген малдын жанынан
Гүлбара деген баатыр бар
«Алай» совхоз айылдан.

Токтосун:

Төрт түлүктүү чарбага,
Төп келген кыргыз жерлери.
Күүлөнтүп таптап күнүгө,
Күлүктү чапкан элдери.
Тиги Ноокат жеринде,
Көрсөң көрктүү Көк-Белди.
Россия колхоздун,
Алыска кеткен өрнөгү.
Ураимова Тажинин,
Укмуштай айтсам жөн-жөнү.
Жаздын күнү короодо,
Жайнап турат төлдөрү.

Эстебес:

Жакшы ырдай баштадың,
Жалпы баарын жаш-карың.

Уккан, көргөн, билгенди,
Укмуштай эле мактадың.
Эмесе мен да айтайын,
Ээликпе, курбум, шашпагын.
Эмгегинен өскөн бар,
Эл билет экен аттарын.
Оштогу жибек комбинат,
Оюңа дайым сактагын.
Мен да барып көргөнмүн,
Боромбаева Наталья,
Кандайча иштеп жатканын.
Союзга болгон депутат,
Ишинен өөн таппадым.
Арзыкан Доскулова бар,
Аларды кантип айтпайын,
Кыргыз мучө кымча бел,
Кызыл боолуу түлөктөй.
Ар мучөсү келишкен,
Айтиев тарткан сүрөттөй.

Токтосун:

Азамат чыккан аялдан,
Айтып өтгүк кыйланы.
Кадырын мактап эл турса,
Канимет дечү бул дагы.
Кычыкка таштап кетпейли,
Кыздаркан менен Нинаны.
Укканга маалым Кыздаркан
Уркуянын сиңдиси.
Учтан түпкө калбастан,
Узарган экен үлгүсү.
Селонун иши жакшы экен,
Советке Нина башчы экен.

Эстебес:

Атактуу чыккан доктордон,
Артыкова Мариям,
Балдардын сүйгөн врачы,
Баарысы сыйлайт абыдан.
Ак халат кийген ак жоолук,
Алдына балдар келсе ооруп,
Айыктырып, дарылап,
Аябай тилейт ден соолук.
Мария врач депутат,
Мактоого туура эп болуп.
Уул-кызы өссүн элимдин,
Ушулардай көп болуп.

Токтосун:

Акындык менен Эстебес,
Араладык канчаны,
Айтпай кала жаздапмын,
Атактуу шофер Айшаны,
Сыймыктанам айтканы,
Кыдырова Батманы.
Батма мага үйрөткөн,
Барактап кагаз ачканды.
Калемди учтап кагазга,
Кандайча тамга жазганды.
Чыга берсин даңктары,
Угула берсин аттары.

Эстебес:

Кубанычтуу аял жалпыңар,
Кут болсун майрам мартыңар!
Эненин күнүн ырдашка,
Эки акындын парзы бар.

Мекенди, элди гүлдөткөн,
Маңдайдан аккан тамчыңар.
Акылдуу, эстүү, эмгекчил,
Аялдар дайым айтылар.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

КУТТУКТОО

Токтосун:

Боордош тууган эл келди,
Кең Фрунзе шаарына,
Куттуу болсун айталы,
Келген элдин баарына.
«Ала-Тоо жазы» майрамы,
Ал кыргыздын сайраны.
Бийчи, ырчылар келишти,
Бир атанын балдары.
Эл достугу эсепсиз,
Өскөндүгү ал дагы.
Жүрөгүбүз Москва,
Кан жүргүзгөн калкыма.

Эстебес:

«Ала-Тоо жазы» башталып,
Ар жерден келди туугандар.
Маданият майданга,
Аябай кызмат кылгандар.
Ааламга даңкы угулуп,
Асманга кулач сунгандар.
Көңүлгө аты жазылган,
Таанылуу таланттуулар бар.

Келишкен жери атактуу,
Ленинград, Киевден,
Кең Москва чоң шаар.
Ар бир республикадан.
Атактуу кыздар, уландар.
Соловьев – Седойдой,
Союзга даңктуу уларлар,
Сайраса, таңшып ырдаса,
Ченемсиз таркайт кумарлар.
«Москванын кечтери»
Бардык эл айтчу ырлар бар.
Кең пейил кыргыз төрү ачык,
Келгиле, достор, меймандар.
Дүңгүрөп залдар жаңырган,
Дүйнөгө даңкы таанылган.
Аткарган ар бир номерге,
Алакан тынбай чабылган,
Ал артисткасы Союздун,
Атагын алды жаңыдан,
Архипова Ирина,
Ардактуу чыккан шайырдан.
Кымбаттуу достор, келгиле,
Кыргыз эл көптөн сагынган.

Токтосун:

Түбү салкын, өзү алтын,
Карагайлуу Сибирден,
Бийлеп келди көп калкым.
Алкыш, урмат аларга,
Айталычы сөз наркын.
Бир кезекте Сибирде,
Токтогул барып жаткан жер,
Тил жолдошу комузун,

Карагайдан чапкан жер,
Жардам кылып Семёну,
Жан талашып качкан жер.
Аралап тоо, таш, талааны,
Арыз-арманын айткан жер.
Өнөрпоздор көп келди,
Батыш менен Чыгыштан.
Бардыгы тең атактуу,
Бүткүл дүйнө угушкан.
Павел Серебряков,
Уулу Юра экөө тең.
Бизге тааныш мурунтан,
Бен Бенцианов жылына,
Келип кетет чынында,
Укмуш сонун өнөрү,
Уккандар талбас ырына.
Таланттуулардын өнөрү
Таркайт тура кылымга.

Эстебес:

Адырлуу, тоолуу Кавказдан,
Атагын дүйнө макташкан.
Абасы дары, жери укмуш,
Ааламдан келип баркташкан.
Ачылган турдүү курорттор,
Ден соолук, өмүр сакташкан.
Кавказда туулуп төрөлгөн,
Кыргызда өсүп чоңойгон.
Аралаш иштеп бир жүрдүк,
Анда жаш бала соройгон.
Эсенбаев Махмудду,
Эл-жерим көрсө сүйүнгөн.
Таланты өсүп күндөн-күн.

Далайга аты билинген.
Эл үчүн иштеп Махмудум,
Өлкөңө жактың бийинден.
Кол-буту, бүткүл денеси,
Коргошун болуп ийилген.
Аткара бер, Махмудум,
Дүйнөлүк бийдин түрүнөн.

Токтосун:

Москванын шаарынан,
Мейманга келген жаңыдан.
Оркестрди билесиң,
Ай ааламга таанылган.
Уккандын моокун кандырган.
Укмуш күүлөр кайырган.
Ошолордун башчысы,
Ойдогусун тапчысы.
Эки жүздөй кишиге,
Чыбык кармап колуна,
Чын акылын айтчысы,
Светланов тууганым,
Сыймыгы болгон элимдин,
Сыйлыгын алган Лениндин.
Кубанат укса кулагым,
Меймандар бизге мол келди,
Москвадан хор келди.
Мурун дагы көрүшкөн,
Мөңгү эрибес тоо-жерди.

Эстебес:

Кең Фрунзе борборум,
Келгиле достор ойногун.
Басабыз тынчтык, бирдикте

Бакыттын кенен чоң жолун.
Ардактап тосуп жатышат,
Ак калпак кыргыз боорлорун.
«Ала-Тоо жазы» башталды,
Адамдын көөнү шаттанды.
Кубандырат бул майрам,
Кары менен жаштарды,
Жайлоодо малды бакканды,
Жакада иштеп жатканды.
Көмүр, темир түгөнгүс,
Көбөйтүп кенди казганды,
Эл кадырлап сыйлаган
Эмгек Баатыры – алптарды,
Кубаныч шаңга бөлөдү,
Кулпунтуп туш-туш жактарды.

Т. ТЫНЫБЕКОВ МЕНЕН О.КУТМАНАЛИЕВ

ЖАҢЫ ЖЫЛДЫ КУТТУКТОО

Токтосун:

Аралап тоонун кырларын,
Аңтарып коонун сырларын.
Бек кармап тынчтык тууларын,
Угузуп шаттык ырларын.
Сагынып салам берген кез,
Салтанат Жаңы жыл дагын.
Мээримине кубанып,
Менин да келет ырдагым.
Жаркырап Жаңы жылыбыз,
Жарык берчү нурубуз.
Салам айтып келгенде,
Сайрандап ырдап турубуз.
Куттуктап ырдап биз койсок,
Кубаныч болот мунубуз.

Орозбек:

Карасак кандай жаңылык,
Калкыбыз жылда жаңырып.
Каалагандын баарысы,
Каршы алдыңан табылып.
Козголуп ырдаар кезибиз,
Кой жоргодой чабылып.

Ойдогу максат күн келсе,
Олтурмак белем камыгып.
Жаңы жыл тынчтык жыл болсо,
Жаным кетсин кагылып!

Токтосун:

Жаңыдан келсе Жаңы жыл,
Жаркырай берсин биздин нур.
Жашоону жакшы көргөн эл,
Жаңы жылдай жарык тур.
Сепили өңдүү таалайдын,
Сен тынчтыкка көңүл бур.
Адилет жылда төрөлсүн,
Адамга адам болбой кул,
Көтөрүп согуш куралын,
Ким ойлонсо элге чыр.
Эне-ата согуш көрбөсүн,
Жазыксыз бала өлбөсүн.
Эсиргендин өзүн кыр.
Эзелтен тынчтык туткасын,
Эңсеген элге бизде туур.
Тынчтыкка каршы чыккандын,
Тырмагы калат дайым кур.

Орозбек:

Карачы, бүгүн Ааламды,
Каткырып көөнү жайдары.
Ёлкаларын орнотуп,
Жыргаган кези балдары.
Шаттыкка бөлөп элимди,
Шаңкайып атып таң даты.
Күн нуруна бөлөнүп,
Күлмүңдөп чыгып Ай дагы.

Жымындап турат жылдыздар,
Жыргалды тосуп алганы.
Жер болсо турат тынчтыкта,
Жеткире мооку канганы.
Жер эне тилейт элинин,
Акпаса деп кандары.
Жетимишинчи жылымдын, —
Жердей болсун салмагы!

Токтосун:

Жаңы жыл келет жылына,
Жашайбыз жыргап нуруна.
Күн-түнү элим жайдары,
Гүлдөгөн Совет аймагы.
Карасаң туш-туш жагыңды,
Кайнаган эмгек майданы.
Иңири күндүз өңдөнүп,
Ильичтин күйөт шамдары.
Чокудан чыга калуучу,
Чолпонду туурайт таң дагы.
Куттуу болсун Жаңы жыл,
Кубанткан элдин майрамы!

Орозбек:

Жеткилең көңүл бурамын,
Жетимишинчи жылыма.
Анткени атам толчу кез,
Айтылуу бир кылымга.
Эгерде Ленин болбосо,
Эрк тийбейт болчу чынында.
Чыга берсин шаттык үн,
Талыкпастан күнү-түн.
Армандуу болуп жүргөндө,

Аткарган элдин үмүтүн.
Акылман адам экен деп,
Ааламга жайган дүбүртүн.
Эркти берген элиме,
Көрктү берген жериме,
Ар кимдер айтат сүйүүсүн,
Атабыз улуу Ленинге!

Токтосун:

Карасаң окуп тарыхты,
Кайсы адам бизди жарытты.
Падыша, хандар эзиптир,
Байкуштар менен карыпты.
Кербөгөндү көрсөтүп,
Көзүнөн жашты агызды.
Эгерде Ленин болбосо,
Эл көрмөк беле жарыкты!
Теңдиктин ээси экен деп,
Телмирген элдер таанышты.
Тепкилеп жүргөн байларга,
Теңтуш да болуп калышты.
Өрттөп жүргөн жүрөктү,
Өчтөрүн кошо алышты.

Орозбек:

Жүз жыл мурун илгери,
Ким билет кандай жүргөндү.
Балким, байлар жыйгандыр,
Башынан ашкан дүйнөнү.
Калаарын билбей талаада,
Карыптардан үйгөнү.
Кайдан ага билинсин,
Кедейдин зарлап жүргөнү.

Так ошентип турганда,
Тарата турган түндөрдү.
Таалайга жарык күн берди,
Күнүбүз ата Ленин,
Аткарган элдин тилегин.
Айыктырган жүрөгүн,
Адамзаттын бактына,
Ал күндөй болуп ким келди!...

Токтосун:

Кубанам Ленин даңкына,
Кут берген аалам калкына.
Өлкөмдү баштап баратат,
Өзү түзгөн партия.
Көнбөгөн адам бар бекен,
Көсөмдүн түзгөн салтына.
Осуяты таралды,
Ойдо жүргөн данчыга.
Төрт түлүгүн төлдөткөн,
Тоодо жүргөн малчыга.
Эми кандай күн болду,
Эзилип жүргөн жалчыга.
Сен деле жалчы баласы,
Жүргөнүң, тоонун арасы.
Жаркырап атып жарык таң,
Жарым кылым өткөндө,
Жашообуз кандай саначы?...

Орозбек:

Көрбөсөм да уккамын,
Көкөйдү кескен бушманын.
Бечаралар жеңе албай,
Белсенип турган душманын.

Таягы бар колунда,
Талканы жок жонунда.
Эртели-кеч мал багып,
Эптеп-септеп жан багып.
Аска, зоонун боорунда.
Чор басып шордуу таманды,
Чой-чойлоп койдун соңунда.
Жүрөккө толуп арманы,
Жүргөндө кыргыз балдары.
Жүгөндөн башын бошотту,
Бир кезде жүрсөк кемсинип,
Бул кезде чексиз теңчилик.
Гүлдөдү элдин чарбагы.
Куу чөлдөр гүлгө оронуп,
Күкүгү бакта сайрады.
Жер тапшай жүргөн кедейлер,
Жемишин толо айдады.
Сен айтып өтчү Токтосун,
Кандайча эле калганы?

Токтосун:

Орозбек иним угуп ал,
Ойдогу сөзгө кулак сал.
Өксүп-өксүп айтчы эле,
Өткөндөрүн кемпир-чал.
Азыркы заман жыргалым,
Ар убак келет ырдагым.
Жылдызы жайнап койнунда,
Жыпары аңкыйт жылганын.
Көзүбүз көрүп жатпайбы,
Көл жасап сууну бурганын.
Баш ийбеген дайраны,
Багындырып бууганын.

Тоо койнун көркө бөлөнтүп,
Токтогул ГЭСТИ курганын.
Чак түштөй болуп жаркырап,
Чачыратат нурларын.
Мени менен кошулуп,
Мекенди далай ырдадың.
Ойноп ашчу элең го,
Ою менен кырларын.
Ак калпак кыргыз элиндин,
Аябай көрдүк сыйларын.
Башынан жакшы билесиң,
Кандайча жардам кылганын.
Көргөндү катпай көөдөнгө,
Көп ичинде ырдагын.
Жаңы жылда Орозбек,
Жакпай турат өзүмө,
Жалтангансып турганың.
Айтсаң боло тартынбай,
Азыркы турмуш сырларын?

Орозбек:

Ойлосом Токо жакшыбыз,
Ойдогу сөздү таптыңыз.
Туулуп өскөн жерим деп,
Токтогул ГЭСТИ айттыңыз.
Аламүдүн ГЭСТЕРИН,
Фрунзенин ТЭЦТЕРИН,
Ат-Башы, Нарын ГЭСТЕРИН,
Айтпай неге таштадың?
Жалкоо дейсиң иниңди,
Жаңыдан чыкса таскагым.
Жаңы жылга конокко,
Чакырган жер көп окшойт,

Чабалактап качпагын.
Малчы менен данчы бар,
Кызматын айтсаң болбойбу.
Кызылча менен пахтанын,
Бадыраң, пияз, помидор,
Баалуусу болот бакчанын.
Алма, өрүктүн ичинде,
Эсиңен чыгып калдыбы,
Эс алып жыргап жатканың?

Токтосун:

Ар убак жыргап жатат дейт,
Алма, өрүктүн түбүндө.
Анда да колхоз, совхоздун,
Эли менен жүргөнмүн.
Эрмек болуп күнүгө.
Сен эмине Орозбек,
Сагынып калган өндөнүп,
Саргайып жаттың үйүңдө?
Мен жай айында ырдадым,
Жаакты жанып тынбадым.
Апийимди тилүүдө,
Жакшынакай келин-кыз.
Жаркылдап иштеп жүрүшөт,
Жарашып таттуу сүйүүгө,
Тамекичи келинден,
Таптакыр оозго албасаң,
Таарындың эле кимине?
Түштүккө барсаң Орозбек,
Шабдаалы тандап жечү элең.
Жер көчкүгө барбадың?
Конзаводун билесиң.
Ээси толгон чарбанын.

Укпай калган экенсиң.
Азамат койчу Турганбай,
Арбын төлдү алганын.
Рахматаалы, Маруса,
Кыргызга даңкы дапдайын.
Мурунтан угуп жүрөсүң,
Мукашова Кайырды.
Пахта жактан Диларам,
Барктуу болуп таанылды.
Брыстын ээси өзүң деп,
Ырдай турган ырыбыз.
Кубанып элим тосушкан,
Кут болсун Жаңы жылыбыз!

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

ТАЖИК ЭЛИН КУТТУКТОО

Токтосун:

Ала-Тоо, кыргыз элимден,
Айтып ырдайм кеп менен.
Тянь-Шань, Алай, менменсип,
Бой тирешкен көк менен.
Ала-Тоонун төрүнөн,
Атактуу Ысык-Көлүмөн,
Кары менен жашыңа,
Канатташ тажик калкына.
Ардактап салам айтамын,
Ак калпак кыргыз элинен.

Эстебес:

Дүйнөгө даңкы таанылган,
Дүңгүрөп өсүп жаңырган.

Төрт ордендүү кыргыздын,
Төрүнөн келдик жаңыдан.
Кебез тоолуу кең пейил,
Элинен келдик жаңыдан.
Көрктөнүп талаа, кыштактар,
Көчөсү гүл, бак жамынган.
Күжүрмөн колхоз айылдан,
Гүлдөгөн борбор шаарынан.
Кымбаттуу тажик досторду,
Көрсөк деп жүрөк сагынган.
Урматтуу салам айтабыз,
Улуу-кичүү баарынан.

Токтосун:

Орун алган чыгыштан,
Он бештин бири Тажикстан.
Төрт түлүктүү малга бай,
Тоо тарабың Бадахшан.
Жемиш, пахта, данга бай,
Жерлериң кооз гүлстан.
Ини-агадай сыйлашып,
Керегелешкен мурунтан.
Таалай таап бир туудан,
Татышканбыз бир суудан.
Эл, жерибиз аралаш,
Эзелтен бери бир тууган.
Эркин эмгек күч берип,
Элибиз баатыр жылдызчан.
Коммунизм пигиндей,
Достуктун туусун тургузган.
Уул үйлөп, кыз берип,
Урматташкан мурунтан,
Боордош Тажикстаным,
Майрамдап келдик Кыргыздан.

Эстебес:

Таанылгыс болуп өсүптүр,
Дүйшөмбүнүн калаасы.
Бактылуу тажик баатыр эл,
Баарына жеткен чамасы,
Вахш, Гиссар, Нуректей,
Чоң ГЭСтерди жаратты.
Пахтасы жемиш бакчасы,
Байлыкка толгон арасы.
Памирдей бийик көкөлөп,
Бара жатат карачы.
Башынан тажик кыргыздын
Бир болгон тилек-санаасы.

Токтосун:

Көйкөлгөн майдан көк шибер,
Көрүнөт алыс тараптан.
Чылк эле жибек, ак-була,
Чубалат Ленинабаддан
Каарман элсиң тажиктер,
Кайрак-Кум көлүн жараткан.
Токтолот Сыр-Дарыя,
Тоо башында шар аккан.
Тукаба кийген кең талаа.
Туш тарабын карасаң.
Кызып эмгек тойлору,
Кыштак менен шаарында.
Күжүрмөндөр күч алып,
Иштеп жаткан маалында.
Сагынышкан тууган деп,
Салам айттык баарыңа.

Эстебес:

Салам бердик жалпыңа,
Санаалаш тажик калкыма.
Адымдап өскөн кезиңер,
Ай-жылдыз көздөй талпына.
Күжүрмөн баатыр элсиңер,
Күнүгө өсүп жаркыра.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

КАЗАК ЭЛИНЕ УЧУРАШУУ

Эстебес:

Учурашып ырдамак,
Казак, кыргыз салты бар.
Саламдашып алалы,
Саламатпы жалпыңар?
Элиңерден көп чыккан,
Эчен кыйын даңкы бар.
Абай менен Жамбулдай
Атагы чыккан жарчыңар.
Курмангазы сыяктуу
Кубултуп күүнү чалчулар.
Биздин да кыргыз элдерде
Токтогул, Өтө, Эшмамбет,
Тоголок Молдо, Барпылар,
Алымкул, Калык, Осмонкул,
Атагы чыккан жарчылар.
Кече бери чыгарда,
Осокем, казак элине
Салам айт деген карзы бар.

Каймагын жердин калпыган,
Кайратман нечен данчылар.
Миллиардды тапшырып,
Милдеттенме алчулар.
Элимден салам айт деди.
Данчыңарга данчылар,
Өрүшү кенен чардашкан,
Өстүрүп түрлүү мал баккан.
Мааниси зор малчылар,
Салам айтты элимден!
Малчыңарга малчылар,
Келген элдин баарынан.
Кең Фрунзе шаарынан,
Ийилип салам айтабыз,
Искусство наамынан!

Токтосун:

Алматанын калаасы,
Толкундап кыргыз тууганың.
Тосуп алды карачы,
Кадырлаш казахстандык,
Калкыңа айттык саламды.
Калдайган калың калайык,
Жалпыңа айттык саламды.
Эгиз козу кейиптенген,
Энелеш элим аманбы?
Салам айттык баарыңа,
Залдагы жаш-карыңа,
Аралап келдик туугандар,
Алматанын шаарына,
Ирегелеш агайын
Эңсеп келдик сагына.
Чогулуп бүгүн баш коштук,

Чоң театрдын залына.
Атагы чыккан кыргызга
Оркестр келди алдыңа.
Кубулжутуп күү чертет,
Кумардан толук кангыла.
Жээк-жааттарга ырдайм деп,
Эстебес келди алдыңа.
Мунун жери Талас, Жамбылда,
Бул жээн болот аргынга.
Кана, эмесе, Эстебес,
Калайык Нагаштарыңа,
Оозундагы өнөрдү,
Ортого төгө салгын да,
Саламым менин дагы бар,
Саламатпы баарыңар?
Жазуучунун ичинде,
Жашы да бар, кары бар,
Томдору чыгып окулуп,
Толкуган элге таанымал.
Түгөл салам айт деди,
Бизге Түгөлбай, Чыңгыз, Аалылар.
Сабит, Габит агалар,
Саламым кабыл алыңар.
Алардан салам айтпасак,
Барганда бизге таарыңар.
Саналаш биздей тууганың,
Сагынып келген чагы бар,
Өнөр билим жетилип,
Өскөн кези шаңыңар.
Өмүрлүк таалай-бак берген,
Октябрдын таңы бар.
Мааниси сонун жетишкен,
Маданият жагы бар.

Канатташ элдин саламын,
Кайрадан дагы кабыл ал.

Эстебес:

Өскөн кези эл-жериң,
Өнүктүргөн эмгегиң.
Калдайып шаар, бак болду,
Какшыган нечен чөлдөрүң.
Санаты мол салмактуу,
Санасам бүгпөйт кендериң.
Байлыгы мол баркы чоң,
Баа жеткис Балхаш көлдөрүң.
Караганды, Жезказган,
Кадимден билем өрнөгүн.
Сары-Аркада Сарыбай,
Салмактуу уксаң жөн-жөнүн.
Өстүргүлө туугандар,
Өнөр жайдын деңгээлин.
Ынтымак менен иштесең
Ырыска толот чеңгелиң.
Кадырын айтып жатамын,
Казакстан жерлерин.
Казак, кыргыз бир жайлайт,
Быягы Каркыранын төрлөрүн.
Азыраак тилден болбосо,
Абыдан окшош өңдөрүң.
Эшигиң ачык, колуң март,
Эзелден кенен пейилдериң.
Куттуктап ырда, Токтосун,
Бүгүн кубанып кетсин элдериң!..

Токтосун:

Саналаш элге айтылган
Саламыңды жактырам.

Ишимбай, Эмба нефтиси,
Иртыштай болуп ташыган.
Караганды шаарында
Иштеп көргөм жашыман.
Лавалардын ичине,
Жыгачтарын ташыгам.
Бурильщик бургу бураса,
Запальщик болчум аттырган.
Биз берген көмүр ок болуп,
Фашистке каршы атылган.
Көмүр, нефти, металлдын,
Азыр баасы кымбат алтындан.
Байкоңурдун талаасы,
Башкача болду, карачы.
Космонавтар учкан жер,
Көккө болуп арачы.
Карасам күндө көрүнөт,
Гагариндин караасы.
А деле Совет талаасы,
А деле Совет баласы.
Ал жерден учкан ракет,
Айга да жетти чамасы.
Ченемсиз кенен жери бар,
Жериндей кенен эли бар.
Атагы чыккан ааламга,
Арал, Балкаш көлү бар.
Көктү тиреп төбөсү,
Көкчө-Тоонун төрү бар.
Оскарровка, Нурадай,
Оргуштап аккан сели бар.
Жээн болуп жүрсөң да,
Жеткире билбейт экенсиң,
Жерлерин бүтүн көрүп ал!...

Эстебес:

Бирге өсүп келдик башында,
Бир тууганбыз азыр да.
Курчалып келген калың эл,
Кулак сал биздей акынга.
Кырк жылга толгон кыргыздын,
Майрамы болот жакында.
Канаатташ казак элине,
Көрсөтүүгө өнөрдү,
Оркестр келди калкыңа.
Атагы чыккан комузчу,
Булар Карамолдонун атында.
Кыдырып бир топ жериңди,
Кызмат кылат жалпыңа.

Токтосун:

Чоң коллектив оркестр,
Чогуусу менен барышат,
Өзөгү бирге тууганга
Өнөрлөрүн таанытат.
Канаатташ казак элдери,
Кадырлап тосуп алышат.
Мурун кыргыз элинин,
Бирөө болсо комузу.
Оркестри кошулуп,
Огеле көп добушу.
Кыргыздын күүсүн угушат,
Кымбаттуу казак конушу.
Кырк жылдык тойго баргыла,
Кыргыздан кабар алгыла.
Акындар ырдап чакырган,
Абалтан берки жер ушу.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

ӨЗБЕК ЭЛИН КУТТУКТОО

Токтосун:

Башынан ак кар кетпеген,
Барчындар учуп жетпеген.
Ала-Тоонун төрүнөн,
Атактуу Ысык- Көлүмдөн.

Эстебес:

Кары менен жашыңа,
Канатташ өзбек калкына.
Ардактуу салам айтабыз
Ак калпак кыргыз элинен.

Токтосун:

Күчүнө куу чөл багынган,
Күрпүлдөп аккан Нарындан.
Торгойдой тили сайраган,
Токтогул өскөн айылдан.

Эстебес:

Көчөсү гүл бак жамынган,
Көрктөнүп күндө жаңырган,
Ташкентке салам айтабыз,
Теңтушу Фрунзе шаарынан.

Токтосун:

Орун алган чыгыштан,
Өзбекстан гүлстан.
Урмат сыйга бөлөнүп,
Уул-кызы жылдызчан.

Эстебес:

Коммунисттик партия,
Көрктүү заман тургузган.
Арзып келдик мейманга,
Ала-Тоолук кыргыздан.

Токтосун:

Таанылгыс болуп өсүптүр,
Ташкендин кенен калаасы,
Тоолук тууган келди, – деп,
Тосуп турат карачы.

Эстебес:

Өзөн, тоосу аралаш,
Өзбек, кыргыз жамааты.
Энелеш өскөн туугандай,
Эзелтен бир санаасы.

Токтосун:

Эркек, аял, жаш, кары,
Эмгектин баатыр алптары.
Арбын алат жылына,
Ак алтындай пахтаны.

Эстебес:

Карааны тоодой көрүнөт,
Карасаң туш-туш жактары,
Адашып келе калгансыйт,
Ала-Тоонун ак кары.

Токтосун:

Жеринен жакшы бакканы,
Жемиш менен бакчаны.

Бышканда коон, дарбызы,
Болжолу сайдын таштары.

Эстебес:

Суу бөгөп тосуп асканы,
Ильичтин шамын жакканы.
Жарыгына таң калат,
Жаратылыш асманы.

Токтосун:

Түрлүү завод, фабрика,
Түгөнбөс байлык кени бар.
Кандай иш болсо бүтүрөр,
Калкынын кайрат деми бар.

Эстебес:

Жашыл килем жери бар,
Жасалма Чирчик көлү бар.
Маанисин билген адамга,
Мактана турган жөнү бар.

Токтосун:

Бухара, Кокон, Самарканд,
Булар эски шаар абалтан.
Тарыхтын далай изи бар,
Таап окуп карасаң.

Эстебес:

Эң биринчи курулган,
Ырас эски экен Самарканд.
2500 жыл болду,
Эсебин быйыл санасаң.

Токтосун:

Эскилер кайра жаңырды,
Эңсеген максат табылды,
Шаар кыштак дебестен,
Шаң бөлөп турат баарыңды.

Эстебес:

Ак алтындуу өлкө деп,
Ааламга даңкың таанылды.
Эки Ленин орденин,
Эмгегинен тагыңды.

Токтосун:

Саламдашып ырдадык,
Санаалаш өзбек калкына.
Адымдап бара жаткан кез,
Ай, жылдызга талпына.

Эстебес:

Күжүрмөн баатыр элсиңер,
Күнүгө өсүп жаркыра.
Көкөлөй уча бергиниң,
Көккө учкандай каркыра.

Токтосун:

Кубаты болгон өмүрдүн,
Кутманы болгон жеримдин.

Эстебес:

Жүрөктөн тосуп алалы,
Жүз жылдыгын Лениндин!

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

АКЫНДАР АЛЖЫШ АРНАШАТ

Токтосун:

Комузду колго кармагын,
Кошулуп, курбум, сайрагын,
Аралап көрүп турабыз,
Атактуу Оштун аймагын.
Калпып алды оштуктар,
Кара жердин каймагын.
Көрүп турубуз оштуктун,
Көкөлөгөн шаңдарын,
Элүү жылдык юбилей,
Эл баштаган сайранын.
Куттуктап ырдаар кезибиз,
Кубанычтуу майрамын.
Кызыл-тазыл жасалган,
Кыз-улан келди катарга.
Кызмат кылып талбаган.
Элди көрсөк, Эстебес,
Эргүүчү элек ар дайым.
Сүйлөтө бер тилиңди.
Созо бер бийик үнүңдү,
Куттуктаймын калың журт,
Кубанычтуу күнүңдү!

Эстебес:

Кыялым толкуп бүгүн мен,
Кыйкырам шаңдуу үн менен.
Кубанычтуу күнүңдү,
Куттуктайм шаңдуу тил менен.
Кутмандуу кыргыз эл жерим,

Кулпунуп өсүп гүлдөгөн.
Жемиштүү жыргал заманга,
Жетиштик элим ким менен.
Ааламга тийген жарыгы
Октябрь чачкан нур менен.
Өлкөмдө бирдик, досчулук,
Өркүндөп өсүп бүрдөгөн.

Токтосун:

Атабыз – улуу Ленин,
Аткарып элдин тилегин,
Тушоодон чечти кол, бутун.
Толкундатып жүрөгүн,
Көп улут совет эл менен,
Кыргыз да тапты түнөгүн.
Бир атадан тараган.
Бири болду бүлөнүн.
Агабыз – улуу орус бар,
Арка болуп сүрөрүм.
Жеңиштерге дайыма,
Каткырып эркин күлөмүн.
Эркиндик таалай түбөлүк,
Энчилеп берди калкыма.
Бийигин берди добуштун,
Бизге окшогон жарчыга.
Алгалап бара жатабыз,
Ай, жылдызга талпына.
Ырысын элдин даңктамак,
Ырчылардын салты да.

Эстебес:

Ак кары баштан кетпеген,
Ала-Тоо кыргыз өрүшүм.

Оң колуна кармаган,
Октябрдын жемишин.
Орноткон тынчтык белгисин,
Дүйнөдө элдер таң калды.
Элүүгө толуп Кыргызстан,
Эркин тоюн беришин.
Ардактап тосту элибиз,
Алексей Николаевич,
Косыгиндин келишин.
Партийный атынан
Октябрь Революциясы,
Орденин тагып беришин.

Токтосун:

Күзү жазга айланып,
Гүлдөп турган жер мына.
Күн-түнү талбай иштеген,
Күжүрмөн баатыр эл мына.
Алым сабак ырдашчу,
Абалтан курбуң мен мына.
Кызыл тилди сабалап,
Кынап айтчу сен мына.
Даңкын Оштун билесиң,
Дайыма келип жүрөсүң.
Элестетип ырдачы,
Эл, жеринин сүрөтүн.
Айтылуу Ош башталат,
Ала-Белди ашканда.
Токою толгон жемиш бак,
Тоолору тиет асманга.
Аралап барсаң чер жазат,
Арстанбап, Аркыт, Чаткалга.
Алайда бар Тал-Чоку,

Атабыз Манас баскан да.
Байкасак Ош бай экен,
Баа жеткис пахтага.
Жайнап чыгат кендери,
Кай жерин болсо казганда.
Көмүр, сымап, коргошун.
Сурмасын сузуп жатканда.
Ошонун баары, Эстебес.
Октябрдын бергени.
Бак-таалайдын келгени.
Катмары менен ачылды,
Катылган сыр жердеги,
Маңдайдан аккан терлери.
Жеримди көрккө бөлөгөн,
Жеткилең элдин эмгеги.

Эстебес:

Бүгүн үлпөт, бүгүн шаң,
Бүткүл элди кубанткан.
Таалайлуу эмгек күч алган,
Төрт ордендүү Кыргызстан.
Ырыска толкуп чөмүлгөн.
Ысык-Көл, Талас, Тянь-Шань.
Ордендүү Ош, Жалал-Абаддан,
Кетпес таалай бак келген.
Кең Чүйүм дайым гүлстан,
Келечеги кең Фрунзем.
Кем эмес Чолпон жылдыздан.
Ээ кылган мындай бакытка,
Эмгек бакыт, эмгек шаң.
Байлыгы ашкан шаарды.
Бактылуу элим тургузган.
Биздин тойго келишти,

Боордош туш-туш тараптан,
Кубанычка-кубаныч кошушуп,
Москва, Ленинграддан.
Өлкөмдө он беш бир тууган,
Жалындуу салам айтабыз,
Жалпы кыргыз калкымдан.

Токтосун:

Тоодо толуп малдары,
Ойдо пахта, дандары,
Таңгактары сан жеткис,
Тамекисин байлады.
Опол тоодой салмагы,
Олчойгон Оштун аймагы.
Анаров эки жылдызчан,
Ал эмгектин балбаны.
Өлмөскан, Саадат, Тажикан,
Өлкөмдүн сүйгөн ардагы.
«16» кыздын атагын,
Ойлончу уккан таңданды.
Эмгек менен тосуппу.
Элүү жылдык майрамды
Мындан ары оштуктун,
Күч кошулсун күчүнө,
Ийгиликти жаратчы,
Иш кошулсун ишине.
Ординдей кызыл нур,
Кошула берсин жүзүнө.

Эстебес:

Элүү жылдын ичинде,
Элим да өстү, жер өстү.
Ээ болуп сыйга, кадырга,

Эчен кыз, даңктуу эже өстү.
Ааламга аты угулган,
Ага да өстү, ини өстү,
Ала-Тоо керип кулачын,
Ай менен күнгө теңешти.
Токтогул ГЭСи шаңкая,
Тоо койнунан көл өстү.
Асканы бузуп жол салып,
Ар түрдүү байлык кен өстү.
Айыл-чарба жагынан.
Ак пахта, эгин кызылча,
Аябастан көп өстү.
Байлыкты айтсак сан жеткис,
Бардык жагы тең өстү.
Аңтарса кыргыз тарыхын,
Аштык кыр, ашуу белести,
Бүгүн Ошто салтанат,
Карачы укмуш чар тарап.
Шаар гүлдөп эл өсүп,
Көргөн адам тамшанат.
Ак эмгек, маңдай териңер,
Брыстуу, күнгө алып барат!..

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

БИРИНЧИ АЛЫМ-САБАК

Токтосун:

Салам айтып ырдамак,
Салты экен жарчынын.
Ырчысы болдук жаш чактан,
Брыстуу Совет калкынын.

Атагын мактап ырдайлык,
Тоодогу мыкты малчынын,
Ойдогу эчен данчынын,
Ак алтындан жылына,
Арбын түшүм алчунун.
Түштүгүм түмөн ак пахта,
Түгөнбөс байлык Ош жакта.
Кошулуп ырда сен дагы,
Колуңда комуз бар чакта.
Кайнаган эмгек көрөбүз,
Кайсы убакта барсаң да.
Кубанабыз Эстебес,
Көргөн кезде аларды.
Чоң чогулуш болот деп,
Уктук эле кабарды,
Урматтап айтпай аларды,
Унчукпай акын калабы?
Жыйылган элдин баарына,
Жиберем ысык саламды!

Эстебес:

Сен айтканда саламды,
Мен эле куру каламбы.
Эмгегин бүтүп тактаган,
Эринип үйдө жатпаган,
Эл таалайы жыргалдын,
Эшигин ачып аттаган.
Кажыбас кайрат күч берип,
Калк намысын сактаган.
Өлкөгө күчүн арнашып,
Өчпөгөн «Ардак тактадан».
Ойдогудай иштешип,
Областтын атын даңктаган.

Каарман баатыр эл келди,
Кары жашы тең келди.
Аябай ырдар кезибиз,
Ак алтынды тергенди.
Куттуктап ырдайм мен дагы,
Кутмандуу баатыр эрлерди.

Токтосун:

Ырас эле салтанат,
Ыракатта чар-тарап,
Ак алтын өстү быйыл жыл,
Аябастан жайкалат.
Өрнөктүү ишиң оштуктар,
Өткөн жылдан байкалат.
Быйыл да озгун алдыга,
Былтыркыдан кайталап.
Кажыбас булчуң баатырлар,
Кара жерди каңтарат.
Жер байлыгын элине,
Жеткире издеп аңтарат.
Андайларды акыны –
Ааламга мактап жар салат.
Ойдогудай иш болсо,
Олтурат белек чалкалап.
Былтыркыдан быйыл жыл,
Пахтанын жакшы өскөнү.
Жарашып турат көргөнгө,
Жашылданып көрктөрү.
Камданып жатат кырманга,
Ак алтынды арбын төккөнү.
190 миң тонна эмес,
200 миңге жеткени.
Кээ бир колхоз, совхоздо,

Мындан дагы көп берүү,
Эртелеп терип алууга
Эпкиндүүлөр ашыгат.
Сактай бербей сырыңды,
Сайрачы сен да батыраак.

Эстебес:

Сайраса мен да сайрайын,
Эмгектин нечен балбанын.
Айтып өтүң өткөн жыл,
Арбын түшүм алганын.
Сени менен Ош жакка,
Далай жолу баргамын.
Мен дагы жакшы билемин,
Кенен Оштун аймагын.
Сакалдынын эл-жери,
Сага да маалим дапдайын,
«Коммунизм» колхозу,
Калпыды жердин каймагын.
Быйыл дагы Султанов,
2200 гектарга,
Ак алтынды айдадың.
7000 тонна ордуна,
9000 тонна ак алтын,
Берүүгө белди байладың.
Ак сакалдуу карганың,
Бөжүрөгөн балдарың,
Терим кези болгондо,
Тегиз берет жардамын.
Ынтымак менен иштесе,
Ырыскы дечү ал дагын –
Аткаруу үчүн айтканды,
Чамдагын, Жоро чамдагын!

Токтосун:

Эзелтен бери Лениндик,
Ээси эң көп пахтанын.
Эстебес сен да билесиң,
Элинин кандай бакканын.
Жылдан жылга адымдап,
Алдыга бара жатканын,
Ошол жерден көрөсүң,
Эмгектин баатыр алптарын.
Кыз-келини кара каш,
Пахтадай болгон аппагын.
Кыдырып көрүп жүрөбүз,
«Кызыл-Жар» менен «Таш-Көмүр»
Совхозу тарап жактарын.
Он күндө эле көрөсүң.
Косектерин ачканын.
Эли терип жатканын.
Кыскасы «Ленин» район,
Кара-Суу менен жарышты.
Кара-Суулук туугандар,
Караандабай калышты.
Быйылкы жылы Кара-Суу
Ойлошор дейм намысты.
Кара-Суулук пахтачы,
Быйылкы жылы өсчү жыл.
Чечүүчү жылдын майрамын,
Эмгек менен тосчу жыл!

Эстебес:

Кара-Суу, Ленин жарышса,
Калган жок Сузак, Араван,
Социалисттик мелдештин,
Сыймыгы элге тараган.

Өткөн жылы Араван,
Өзгөчө ишке жараган.
Сузактык түшүм бербеди,
Упадай болгон пахтаны,
Учурунда тербеди,
Теримде «Жүзүм» совхозго,
Салкындап качып көнгөнбү.
Кур талаага жок болду,
Кыш, жайы кылган эмгеги.
Быйылкы жылы уялса,
Көрүнөр көпкө өрнөгү.
Анда экөөбүз барабыз,
Ак эмгегин көргөнү,
Аңгеме кылып бергени.
Сындап айткан сөзүмө,
Сыртын салып калбасын,
Сузактын пахтачылары.
Көңүлүнө албасын.
Адал мээнет ишинин,
Ар убак көрсүн пайдасын.
Анжияндан, оштуктар,
Быйыл артта калбасын.
Элим билет намысты,
Эмитен күчүн чамдасын!

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

ЭКИНЧИ АЛЫМ-САБАК

Токтосун:

Кана, курбум, баштайлы,
Кадимкидей сайрайлы,
Билегин түрүп эмгекте,

Жүрүшкөн эмгек алптарды.
Казылаарга аз калды,
Карааны тоодой канттары.
Түндөп-күндөп сугарып
Түшүмүн топтоп жатпайбы,
Кайратман өскөн башынан –
Калкымдын кары-жаштары.
Кашык суу кетпей талаага,
Канал болду казганы,
Жан ачыта тийсе да,
Жайдын ысык аптабы.
Түтүктөп жамгыр себелеп,
Түптөрүн түгөл каптады.
Көрүп турат көзүбүз,
Көпкө угулсун сөзүбүз.

Эстебес:

Кымбаттуу кызылчачылар,
Кызматың ырдайт жарчылар!
Ар гектардан түшүмүн,
Ашыгы менен алчулар.
Кырманда тоодой үйүлгөн,
Кызылча шекер, кантыңар,
Өрнөктүү эчен адам бар,
Өлкөгө жеткен даңкынар.
Кызылча десе биринчи,
Кыргыз элде айтылар –
Таалайлуу элдин тун кызы,
Төшүндө эки жылдызы,
Зууракан эне алпы бар.
Синдиси Керимбүбүнүн,
Союзга дайын баркы бар.
Эмгек менен көкөлөп,

Элим өстүң жалпыңар.
Канал казып, суу алып,
Какшыган жерди сугарып.
Суу көп ичсе кызылча,
Салмактуу чоң-чоң түп алып.
Ар түрдүү жемиш өсүмдүк,
Ардактап багып чыгарып.
Көрктөнтүп кооз жер бетин,
Көргөндүн көөнү кубанып.
Күжүрмөн элим силерсиң,
Күчүңөр ташкан чыңалып.
Кана, курбум, Токтосун,
Кайратман элге ырдайлык.
Өткөн жылы Сокулук,
Планын ашык толтуруп,
Алдыга чыгат ар жылы,
Атак-даңкка кол сунуп.
Кызылчасын быйыл да,
Казганы турат озунуп.
Чмырь деген баатыр бар,
Жанына далай Токтосун,
Жаңшагансың олтуруп.
Эмгекке эли күжүрмөн,
Эринип жатпайт созулуп.
Жаштарга берип жардамын,
Карылар иштейт кошулуп.
Кабар айт, Кант, Чүй, Кеминден.
Өткөн жылы Кеминдик,
Артта калды дедирген.
Кадыр-барктан кур калат,
Кайсыл иш болсун эринген.
Узартып ырда Токтосун,
Угалы сенин кебинден?

Токтосун:

Жакында бардым Кеминге,
Кеминдиктин элине.
Көк жашыл талаа көйкөлүп,
Көрктөнүп турган жерине.
Топурагын майдалап,
Топтолушуп иштеген –
Тотудай кыз-келинге.
Ошолорду көргөндө –
Ойдогуну айтмакпыз,
Кошо болсок эмине?
Айрыкча быйыл жакшы экен –
Кеминдиктин асты экен.
Суу бөлүп жүргөн мурапты,
Бекем байлан кулакты –
Белсенип иштеп сугатчы.
Түгөл бөлөт жөөккө,
Түк көрбөйсүң кургакты.
Эл ичинде көп экен,
Эмгектен тапкан зыйнатты.
Сокулукту ырдайсың –
Солкулдап эле тынбайсың,
Жакшыны тапсаң жабышып –
Начарга көңүл бурбайсың.
Андан көрө Ак-Суунун –
Ал-абалы кандайча,
Айтып көрчү курдашым?

Эстебес:

Эл өсүп жаткан чактыда,
Эмгек, таалай бактыда.
Социалисттик мелдешти,
Элим коюп жатат максатка.

Сокулуктун жанында,
Район бар Москва.
Кайнап чыккан арашан,
Капчыгайлуу Ак-Сууда,
Ошол аккан чоң сууну,
Кең талаага чачты да,
Чамынып быйыл Москва,
Жетебиз дешти астыга.
«Кызыл-Октябрь» колхозу,
Эмгекти сүйгөн калк тура.
Райымкулов Эндельман,
Өзүнчө чыккан алп тура.
Кээ бир, кээ бир чарбалар,
Кетенчиктейт оңолбой.
Бүк түшүп калган дайын жок,
Бүркүттөн корккон коёндой.
Кеминде «Киров» колхозу,
Келе жатат торолбой.
Аймагы кең атактуу,
Ал жердин аты – Боролдой.
Жакшы болбойт чарбаңар,
Жалкоолуктар жоголбой.

Токтосун:

Токмоктун өйдө жагында,
Кегетинин сайында,
Күркүрөп аккан өзөндүн –
Күнгөй-тескей жагында,
Эчен жолу барганбыз.
Эмгекти сүйгөн айылга.
Атактуу «Сын-Таш» колхозу,
Алардын даңкы дайын да.
«Калиновка», «Мичурин»,

Катарлаш өйдө жагында.
Жылда жетет кубаты,
Арбын түшүм алууга,
Калганын мындай коёлу,
«Сын-Таш» менен бололу.
Эчен жолу ыр ырдап,
Элинин болдук коногу.
Жайкалат жашыл талаасы,
Жарашыгын карачы.
Жыш кызылча жыбырайт,
Жылдыздай болуп көктөгү.
Токон, Сыдык сыяктуу,
Толуп жаткан ордендүү,
Жаркыраган төштөрү.

Эстебес:

Жеткире Чүйдү мактадың.
Жеп-ичкен чайың актадың.
Жең ичине катпагын,
Жетишпеген жактарын.
Ак- Бешимдин элдерин,
Алаксытып айтпадың.
Саргайып, өспөй кызылча,
Сары чырмоок басканын.
Ак-Бешимдиктер билбейби,
Кандай экен кант даамын?
Токмокто жүргөн базарлап,
Токтотсун кары-жаштарын.
Толкуган көлдөй эл күчү,
Күжүрмөн жакшы иштесе.
Гүлдөтөт туш-туш жактарын.
Эми мен Кара-Балтанын,
Эл-жерин айтам шашпагын.

Канттын ээси Калинин,
Кай бир жерин мактайын.
Панфилов деген чоң колхоз,
Баргансың далай айылга,
Сулайманова Гүлсара,
Атагы элге дайын да,
Гүлсара иштеп өскөн жер,
Гүлдөгөн кыштак «Жайылма».
«Ярославский» колхозу,
Катарлаш эле жанында,
Күн-түнү жакшы иштешет,
Түшүмдү жакшы алууга.
Алдыңкы колхоз болушуп,
Айдалган кызылчаларын,
Ардактап жакшы багууда.
Айлында мындай баатыр жок,
Ага сен курбум таарынба!

Токтосун:

Сындабай кантип кетели,
Сөздүн келсе кезеги.
Мактаган Кара-Балтанын,
Толбой калды планы,
Былтыркы жылда эсеби!
Ак-Бешимден кем эмес,
«Степь» колхоздорунда,
Кызылчанын кесели,
Жеринен түшүм аз болуп,
Жетпей калса шекери.
Шилекейин чууртуп,
Шекерсиз нан жешеби?
Кызматынан баар таап,
Кызарса боло иреңи.

Демякин, Остапенкого,
Түшүндүрүп айтсаңчы,
Түшүп калбайт жүрөгү.
Күн чыгыш жакка Эстебес.
Келмек болдум кайтадан,
Кант район кем эмес,
Мактаган Кара-Балтадан.
Кайратмандар анда көп,
Кара жерди каңтарган,
Айдарбеков сыяктуу
Алптарымды жар салам.
Карл Маркс совхозу –
Гектарынан 500 центнер,
Кенен-кесир кант алган.
Түзөлүп чуңкур-коолору,
Түштүз болуп жолдору.
Кызылчасын казганда,
Кант заводго тартканда,
Өзүнчө эле тоо болду.
Ушундай жакшы колхозду.
Урматтап айтсак болбойбу?

Эстебес:

Тогузунчу беш жылды,
Тосуп турган кезибиз.
Чечүүчү жылга салымды,
Кошуп турган кезибиз.
Жылдан жылга Кыргызстан,
Барлык чарба жагынан,
Озуп турган кезибиз.
Канттагы колхоз «Искра»
Чырмоокко чырмалып,
Чыгалбаганы өкүнүч.

Колхоз-совхоздо жок болсун,
Өкүнүч – кемчил кетириш.
Он жети миллион центнер,
Кызылча берер кезибиз.
Аткарылып убада,
Сөз өтөөсүнө жетиңиз.
Бир түбүн жерге калтырбай,
Эмгектенер кезибиз.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

ҮЧҮНЧҮ АЛЫМ-САБАК

Токтосун:

Кана, курбум, баштайлы,
Кадимкидей какшайлы.
Билегин түрүп эмгекте,
Жүргөндө эмгек алптары.
Ырчыга уят турбайбы,
Ышынып үйдө жатканы.
Казыларга аз калды,
Карааны тоодой канттары.
Түндөп-күндөп сугарып,
Түшүмүн топтоп жатпайбы.
Кайратман өскөн башынан,
Калкымдын кары, жаштары.
Кашык суу кетпей талаага,
Канал болду казганы.
Жан ачыта тийсе да,
Жайдын ысык аптабы.
Түтүктөп жамгыр себелеп,
Түптөрүн түгөл каптады.
Көрүп турат көзүбүз,

Көпкө угулсун сөзүбүз.
Өзндөй болгон кант даамы.

Эстебес:

Ырас айттың курбалым,
Ыраатын элдин ырдайын.
Коңгуроо добуш комузга,
Кошулуп мен да тынбайын.
Кенен Чүйдөн көрөбүз,
Керемет бөлөп турганын,
Дүркүрөп өсөт кызылча,
Күн чачкан сайын нурларын.
Калтырбай айттың башынан,
Каналга сууну бурганын.
Жасалма жамгыр себелеп –
Жайында тынбай куйганын.
Чогулса арбын түшүмдөр,
Чоң касиет бул дагын.
Элестетип көрөлү,
Өткөн жылдын жыйнагын,
Кирсиз тунук эмгекти,
Ким кандайча кылганын?
Өткөн жылы Сокулук,
Планын ашык толтуруп,
Оболоп чыкты алдыга,
Ойдогусун болтуруп
Кызылчасын быйыл да,
Казганы турат камданып.
Биринчи болуп озунуп,
Өткөн жылы Токтосун –
Артта калган кеминдик,
Араң турат чоочунуп.
Кемин жакка бардыңбы?

Көзүңдүн кырын салдыңбы?
Эмгек кылар ой барбы,
Эл катары кошулуп?

Токтосун:

Жакында бардым Кеминге,
Кеминдиктин элине,
Көк жашыл талаа көйкөлүп,
Көрктөнүп турган жерине.
Топурагын майдалап,
Топтолушуп иштеген,
Тотудай кыз, келинге.
Ошолорду көргөндө,
Ойдогуну айтмакбыз.
Кошо болсоң эмине?
Айрыкча быйыл жакшы экен,
Кеминдиктин асты экен.
Комсомол менен Жаңы-Алыш,
Көрсөтүп элге демилге,
Суктанып карап тургамын,
Суу бөлүп жүргөн мурапты,
Бекем байлап кулакты,
Белсенип иштеп сугатчы,
Түгөл бөлөт жөөккө,
Түк көрбөйсүң кургакты.
Желаргы болсо тынбастан,
Желпийт атыр ыргакты.
Алп жумушчу, колхозчу,
Айласыз мени ырдатты.
Айылдан көрөт экенсиң,
Аябаган урматты.
Эл ичинде көп экен,
Эмгектен тапкан зыйнатты.

Сокулукту ырдайсың,
Солкулдап эле тынбайсың.
Жакшына тапсаң жабышып,
Начарга көңүл бурбайсың.
Айбыңды айтсам Эстебес,
Ачууң келип чырдайсың.
Андан көрө Ак-Суунун,
Ал-абалы кандайча,
Айтып көрчү, курдашым?

Эстебес:

Кемин жакка Токтосун,
Барып келген экенсиң.
Көз кырынды талаага,
Салып келген экенсиң.
Комсомол, Жаңы-Алышты,
Таанып келген экенсиң.
Кээ бир начар жерине,
Наалып келген экенсиң.
Заветы Ильича -Кировду,
Көрбөй келген экенсиң,
Көңүлүңдү аларга,
Бөлбөй келген экенсиң.
Карап тур мен айтайын,
Калмурзаев Бугуну.
Ал башкарган колхозу,
Артга экени угулду,
Зеленский экөөбү,
Эл алдыга өскөндө,
Алар артка өсөбү?
Узарып жең, этеги,
Ударниктерге жетеби?
Болбосо көпкө аралаш,

Көмүскө өтүп кетеби?
Сокулукту Токтосун,
Мактай турган акым бар.
Мен эмес, Токо сенин да,
Кызыл тилиң такылдаар,
Чымырды айтпай кимди айтат.
Чынында биздей акындар.
Чын турмушту гүлдөттү,
Чымырдай нечен баатырлар.
Ак-Суулук кандай экен деп,
Аны да сурап айттын да.
Ырыскыга бөлөнгөн,
Району Москва,
Кызыл Октябрьколхозу,
Жылда өсүп астыга.
Жаркыратып Туусуна,
Ленин орден такты да.
Райымкулов, Эндельман,
Өзүнчө эле алп тура.
Эринбестен Токтосун,
Эрмек болуп ырдап бер,
Эмгекти сүйгөн калк тура.
Андай колхоз Ак-Сууда,
Толуп жатат Токтосун,
Ойдогусу орундап,
Болуп жатат Токтосун,
Бакты-таалай сыймыкка.
Конуп жатат Токтосун.
Мен айтпасам Чүй жакты,
Такыр айтпайт окшойсуң.
Кана, айтчы, курбалым,
Кайсы жактан козгойсун?

Токтосун:

Токмоктун өйдө жагында,
Кегетинин сайында.
Күркүрөп аккан өзөндүн,
Күңгөй, тескей жагында.
Эчен жолу барганбыз.
Эмгекти сүйгөн айылга,
Атактуу Сын-Таш колхозу,
Абалы даңкы, дайын да.
Калиновка, Мичурин,
Катарлаш өйдө жагында.
Жылда жетет кубаты,
Мол түшүмдү алууга,
Калганын мындай коёлу,
Сын-Таш менен бололу,
Эчен жолу ыр ырдап,
Элинин болдук коногу.
Жайкалат жашыл талаасы,
Жарашыгын карачы.
Ал жерде көп жыл Карыпбай,
Башкарма болду талыкпай,
Аймагы өстү дүркүрөп,
Жүрүшкөн мурда жарышпай,
Элинин жүзү, жайдары,
Электр чачкан жарыктай,
Кыштагы шаарга айланды,
Кызматын элдин аныктай.
Байгеден озуп турушту,
Аткалды кыйла жумушту.
Болжолуна жеткиче,
Болуп турду башкарма.
Куттуктап биз да ырдадык.
Төшүнө жылдыз такканда,

Агарып сакал, муруту,
Алтымыштан ашканда,
Болочоктун ээси деп,
Бошотту жолду жаштарга.
Азыр да Сын-Таш колхоздун,
Кыдырып көрсөң талаасын.
Көк жашыл болуп көйкөлөт.
Ыраазы болуп каласың.
Жаш кызылча жыбырайт,
Жылдыздай болуп көктөгү.
Жакшы болсо көктөмү,
Жарашыктуу көрктөрү.
Саналып турат түбүнүн,
Салмагы күндө өскөнү.
Токон, Садык, көбүнүн,
Орденге толгон төштөрү!

Эстебес:

Чүйдү аябай мактадың,
Чүйгүн даамын актадың.
Ак-Бешимдин элдерин,
Алаксытып айтпадың.
Санааңа такыр албадың,ъ
Сары чырмоок басканын.
Түбү чирип курт талап,
Түгөтө жеп жатканын.
Ак-Бешимдиктер билбейби,
Кандай экен кант даамын.
Орундалып планы,
Ордунан быйыл жылабы.
Ойлонушуп арт жагын.
Канттын ээси Калинин,

Кара-Балта жактарын.
Карап тур эми, Токтосун,
Калкка келет какшагым.
Жеткилең колхоз Панфилов,
Жери болсо Жайылма,
Күч алган кези мелдештин,
Гүлсара өскөн айылда.
Ак шекердин түшүмүн,
Арбын алат дайыма.
Кыргыздын кызы Гүлсара,
Кылымга даңкы дайын да,
Айылда андай баатыр жок,
Ага курбум таарынба,
Ярославский колхозу,
Катарлаш эле жанында.
Кылчайып барсаң, Токтосун,
Кызылча казган маалында,
Ар бир түбү сокудай,
Аны көргүн чоочубай,
Аралаш жүрүп жанында.
Анык түшүм болушу,
Ардактап жакшы багууда.

Токтосун:

Сындабай кантип кетели,
Сөздүн келсе кезеги.
Мактаган Кара-Балтанын,
Толбой калды планы,
Былтыркы жылда эсеби.
Ак-Бешимден кем эмес,
Ильич, Степь колхоздо,
Кызылчанын кесели.

Канатташ Казакстандан,
Карызга алабыз дешеби?
Жеринен түшүм аз болуп,
Жетпей калса шекери.
Шилекейин чуурутуп,
Ширесиз нан жешеби?
Кызматынан баар таап,
Кызарса боло иреңи.
Демякин, Остапенкого,
Түшүндүрүп айтсаңчы,
Түшүп калбайт жүрөгү.
Күн чыгыш жакка Эстебес,
Келмек болдум кайтадан,
Кант район кем эмес,
Мактаган Кара-Балтадан.
Кайратмандар анда көп,
Кара жерди каңтарган.
Айдарбеков сыяктуу,
Алптарымды жар салам,
Карл Маркс совхозу,
Гектардан 5 миң центнер,
Кенен-кесир кант алган.
Жол асты колхоз Ленин,
Жөн-жайын мактап айта алам.
Түзөлүп чуңкур коолору,
Түп-түз болуп жолдору.
Кызылчасын казганда,
Кант заводго тартканда
Кызылы Чоң Далыдай,
Өзүнчө эле тоо болду.
Ушундай жакшы колхозду,
Урматтап айтсак болбойбу?

Эстебес:

Аябастан ырдадык.
Алдыңкысын мактадык,
Арттагысын сындадык.
Чыгалбай жатат Искра,
Чырмооктон чырмалып.
Элге аккан суу каналдан,
Искрага акпайбы?
Жырып кетип арыгын,
Жылгаларды каптайбы.
Жоору куйрук кетменин,
Жолго таштап сугатчы,
Жонун күнгө кактайбы?
Агроном, башкарма,
Аларды издеп таппайбы?
Мунун туура эмес деп,
Мурапка барып айтпайбы.
Арттагы колхоз Искра,
Ал району Канттагы.
Уят го дейм аларга,
Ушинтип артка тартканы !

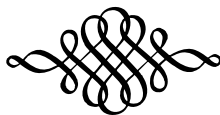
Токтосун:

Тогузунчу беш жылды,
Тосуп турган кезибиз.
Чечүүчү жылга салымды,
Кошуп турган кезибиз.
Жылдан жылга алдыга,
Озуп турган кезибиз.
Улуу, кичүү барыга,
Угулсун айткан сөзүбүз.
Кызылча баккан калкымды,
Кыдырып көрдүк өзүбүз.

Эстебес:

Эмгекчи элим уктуңар,
Эки акындын айтканын.
Эмгекке кулач жайгыла,
Эпкинденип жаш карың.
Жатып ичер жан бакты,
Жалкоолукту таштагың.
Санаанды бузуп кокустан,
Самогон жасап сатпагың.
Законду жакшы билесин,
Зарланып азап тартпагың.
Ай талаага кетпесин,
Алты ай жайкы бакканың.
Адал ниет иш кылып,
Абийир болсун тапканың.

Эңсеген таалай эшиган,
Эмгек менен аттагың.

ТОКТОСУН МЕНЕН МАМБЕТ

МАЙ КЕЛДИ (*Куттуктоо*)

Токтосун:

Жадырап жайнап жер бети,
Жарашыктуу келбети,
Мөмөлөр болсо түйүлүп,
Мөлтүрөйт шуру, бермети.
Аязды алыс кетирип,
Ак чапаны чечилип,
Мээримдүү күндүн нуруна,
Мөңгүнүн чети кетилип.
Тепкилеп кокту-коолорду,
Тентек суулар эсирип.
Каптаган жердин чөптөрү,
Калышат күндө жетилип.
Аземденет түр берип.
Атыр желге желпинип.
Толгон куштар үн салса,
Тургансыйт комуз чертилип.
Жарашыктуу баарына,
Жаз күнү кандай бейпилдик.
Жагымдуу жанга жаз айы,
Жамынып жалаң бачайы,
Жарашыгым кандай деп,

Жасанат окшойт атайы.
Жаз айынын сулуусу,
Жакшынакай нурлуусу,
Салтанаттуу май келди,
Сагынып жүргөн ай келди.
Буруксуйт Майым жыттарың,
Бурулуп келет жыттагым.
Оролуп сайма гүлүнө,
Гүлзарга келет уктагым.
Кубулжутат тилдерин,
Бактагы түркүн куштарың,
Көңүлүм эргийт кошулуп,
Көргөндө көккө учканын.
Жөргөлөп сансыз кумурска,
Жабыла кирет жумушка.
Жаз, жайы менен жем ташып,
Жатышат кышта ырыста.
Адал иштеп жан баккан,
Алардыкы дурус да.
Май турса муну айтат деп,
Маанисин билбей урушпа.
Көрктөнүп турат жер бети,
Көк тукаба жамынып,
Көпчүлүктүн алдында,
Көй кашкадай чабылып,
Серпишип ырдап отурсаң,
Сен үчүн болот жаңылык.
Карууң жок жан элең,
Калбагын мага багынып?
Обдула бербей жөнү жок,
Ойлочу, Мамбет, кайрылып.
Капа болуп жүрбөгүн,
Канатың калса кайрылып.

Эгерде күчүң бар болсо,
Эңкейсең эңип кете бер,
Эмине керек тайылып.
Куттуктап ырда Майыңды,
Кубанып турган чагыңды,
Кутмандуу элге таанылып?

Мамбет:

Жаркырап жаздын келиши,
Жадырап колун бериши,
Жаман эмес калкымдын,
Жалпы өсүмдүк себиши.
Көз кумарың кандырат,
Дүркүрөп эгин өнүшү,
Жакшылап дыйкан иштесе,
Убайын күздө көрүүчү.
Өркүндөп өсүп жаткан кез,
Малыбыздын өрүшү.
Абайлап кара Токтосун,
Жылдагыдан көп экен
Төлдөрүнүн эгизи.
Колунда турат калкымдын,
Былтыркы алган жеңиши.
Кубанычтуу күндөрдө,
Куттуу болсун элимдин,
Эл аралык улуу күн,
Май майрамдын келиши.
Урматтуу улуу күндөрдү,
Бизге окшогон акындар,
Куттуктап ырдап берүүчү.
Кубанып ойноп жыргашып,
Кошулушуп ырдашып,
Жаш бозой менен сулуу кыз,

Жанашып бакта бир басып,
Турган чыгар өзүңө,
Кулагын салып тыңдашып,
Уккусу келет бизге окшош,
Акындардын ырдашын,
Чырт этме эле кыялың,
Кете көрбө, Токтосун,
Аягын кантип тыямын?

Токтосун:

Ырас, чырт этме жайым бар эле,
Чырдашсаң болот дагы эле,
Кашымдагы Мамбетим,
Катылып турган чагы эле.
Чындыкты айтсам чыргыттап,
Чычалап кетчү жан эле.
Эрмектешип сен менен,
Курбу-курдаш тең менен.
Кутмандуу күндө турабыз,
Эсендешип эл менен,
Кимиси кандай айтат, – деп,
Ким жеңилип кайтат, – деп,
Кыйын сынчы эл деген
Жорго болсоң жорголо,
Жоругуң менен ойдоло.
Чымырканып байгеден,
Чыгамын деп ойлонбо!..
Жел өпкөрөк жан элең,
Жетпей калып зордонбо.
Айларымдын аяйы,
Атактуу ушул май айы,
Эл бирдигин ширеткен,
Эмгекчинин шайы айы.

Майрамдап жаткан эл менен,
Радио аркылуу,
Маектешип алалы.
Бапырашып отурат.
Тигине!
Баарынын ачык кабагы.
Жаңыдан бышкан анардай,
Албырып турат жамалы,
Элестейт көрчү көзүңө,
Биринчи Майга атайлап,
Алдыга койгон тамагы.
Эмесе таттуу болсун тамагы,
Муздабасын а дагы.
Таалайы үчүн элимдин,
Биз болсок тамашаны салалы.
Балким,
Стаканы чык этип,
Бирине бири тык этип,
Көтөрө турган эл бардыр,
Ошолор үчүн кана эми,
Көркөмдөп тилди чабалы.
Бурмалап кетем дегенсип,
Бузбагын Мамбет санааны.
Ырдап көрчү элиме,
Көрөйүн байкап чамаңы?

Мамбет:

Мен да көрөйүн деп турамын,
Калкым, Токтосундун ченемин.
Канчалыгын билсем дейм,
Казыркы күндө өнөрүн.
Жардамдашып коюуга,
Жаныңда жок өнөгүн.

Аман болсо шашпагын,
Мен да азабыңды беремин.
Алып калат көпчүлүк,
Сөзүңдүн болсо керегин.
Бизден башка ырчылар,
Эми чыкпайт дебегин.
Акын болсоң таасындап,
Сөз тазасын элегин,
Унутпайлык биз дагы,
Далай эл дайым чогулуп,
Көчөлөргө келерин.
Тантык акын экен деп,
Арасында жеменин.
Бир азыраак тура тур,
Көңүлүңү бура тур,
Сөзүңө жооп берейин.
Кайдан уктуң Токтосун?
«Тык» эткенди кулагың,
«Чык» эттирип жатат деп,
Бузулуп турат кулагың.
Эртерээк үйгө барсам деп,
Кетип турат чыдамың.
Бир азыраак убакыт,
Сабыр кыл, токто, чыдагын!
Угабыз деп эл турат,
Кыргыздын биздей уларын.
Жорток деп мени ойлобо,
Жорголой турган убагым.
Чычалаган мен болсом,
Чычалабас сен болсоң,
Айтышчу болсоң мен даяр,
Алдастабай чыдагын?

Токтосун:

Куттуу болсун элимдин,
Кубанычтуу майрамы,
Кары, жашы биригип,
Каткырып чыккан сайраны,
Бул күндү өтө урматтайт,
Жер шарынын аймагы.
Эмгекчи элдин бирдигин,
Чыңай турган Май айы,
Шаңга бөлөп турган кез,
Кыштак менен калааны.
Көк жашыл тонун жамынып,
Көркөмдүү гүлдөр тагынып,
Көйкөлтүп, ой, тоо, талааны.
Ушундай жерге мал баккан,
Урматтуу иште кайратман.
Кой, эчкисин жайнаткан,
Торпокторун мөөрөткөн,
Төрт түлүктүү чарбасын,
Төр-төрдү көздөй өрдөткөн,
Өлүмгө бир баш бербестен,
Өксүбөгөн эмгектен.
Малчыларга айтам саламды!..
Арпа, буудай айдашкан,
Кызылча, пахта, апийим,
Кызылын кырдай жайнаткан,
Жыргалын көрүп эмгектин,
Жылына чуулап чардашкан.
Данчыларга айтам саламды,
Шаарда сансыз курулуш,
Шааанилүү сонун бурулуш.
Инженер, техник, илимпоз,
Жалпыңарга айтам саламды!

Урматтап сен да ырдагын,
Унутуп койбой аларды,
Келечегим кең дейсиң,
Кекетип сөз бербейсиң.
Кер какшык сүйлөп майрамда,
Кекирейсең жарайбы?
Улуу-кичүү элиң бар,
Курбу, курдаш теңиң бар,
Куттуктап ырдап койбосоң,
Кумары элдин тарайбы?

Мамбет:

Сен айтсаң элге саламды,
Мен эмне куру каламбы.
Байкап турам Токтосун,
Баятан берки чаманды.
Мүдүрүлтөм дегенсип,
Бузуп турсуң санаанды.
Ар убак угуп жүрөмүн,
Ааламда болгон кабарды.
Тарбиялайт эл өзү,
Биздей нечен адамды.
Түшүнбөгөн турмушка,
Мен эмес, азыр караңгы.
Андан көрө, Токтосун,
Эптүү сөздөн сүйлөйлү,
Элди кылбай алагды,
Чөмүлүп терең ырыска
Жашаган жыргал турмушта.
Жадырап келген Май менен,
Элиме айтам саламды!..
Курбу-курдаш, бир тууган,
Көбүңө айтам саламды!

Азамат нечен жаштарга,
Ар убак иштеп эл үчүн,
Эмгектен баар тапканга.
Көкөлөп учуп жүрүшкөн,
Көк шумкар куштай асманда.
Жылдыздар менен сырдашып,
Жыргалын элдин ырдашып.
Таң калтырган адамды,
Таалайлуу кылган заманды,
Буларга айтам саламды!
Калк камын ойлоп алыстан,
Катарлап үйлөр салышкан,
Калк үчүн иштеп күнү-түн,
Калбаган артта жарыштан.
Жемиштүү ушул заманда,
Жеңиш менен барышкан,
Камсыз кылып үй менен,
Канчанын көөнүн алышкан,
Курулуш курган улан-кыз,
Куттуктаймын силерди!
Кубанычтуу күн менен,
Куттуктайм деген кебимди,
Токтосун, какшык ойлоп жүрбөгүн!
Кенен акын сен болсоң,
Кекирейген мен болсом.
Кеңитип ички сырыңды,
Келечек кептен сүйлөгүн?

Токтосун:

Кычыткы сөздөр айтканың,
Кытыгылай баштадың.
Унутуп калдың заматта,
Улуу Майды урматтап,

Эл майрамдап жатканын.
Көз алдыңа эскерчи,
Көңүлдүү кары-картаңың.
Катар, катар тизилип,
Параддан бүгүн басканын,
Музыканттар түркүн күү,
Кубулжутуп тартканын.
Керинейлер күпүлдөп,
Барабандар дүпүлдөп,
Чоорлору тартылып,
Чогуу «Ураа» айтылып,
Желбиреп кызыл туулары,
Элдерге тынчтык урааны.
Бактысы болгон элимдин
Портретин Лениндин,
Көтөрүшүп асманга,
Жана колонна өтүп жатканда.
Көз бурдуңбу Мамбетим,
Физкультурник жаштарга.
Кубанды го жүрөгүң,
Мектептин уул, кыздары,
Бойтоңдошуп басканда.
Балдарды көр, гүлдү көр,
Бачайыдай түрдү көр,
Жаңы келгин булбулдай,
Жагымдуу сонун тилди көр.
Алар да өттү чубашып.
Үнүнө үнүн улашып.
Караанынан айланган,
Ата-энесин кубантып.
Шаарда түрлүү жумушчу,
Шаанилүү кылган жумушту,
Кезек менен алар да

Келип өтүп турушту.
Элестетпей аларды,
Таштап кетсек дуруспу?
Бүгүнкү шандуу майрамда,
Болуп жаткан сайранда,
Эңсегенин аткарып,
Элим эс алып жатат ар кайда,
Ошо элимдин сүйгөн ардагы.
Кеңири мүнөз жайдары,
Уул, кызы балдары.
Кораблин минишип,
Космостун сырын билишип,
Кеңири кулач жайганы,
Мага да эртең келет деп,
Тигине! Тосуп турат ай дагы,
Камынгандар кээ бир жаш,
Келгенде Май майрамы,
Өз сүйгөнүн алганы.
Сүйгөнгө сүйгөн кошулса,
Сүйүнүч дечү ал дагы.
Бирок,
Уят болот жаштарга,
Үн катып мурун сүйлөшпөй,
Урматташып жүр дешпей,
Уурдап алып барганы.
Көпкө чейин жүрүшпөй,
Эрмектешип күйүшпөй.
Ээн жерден бөктөрмөй,
Эси жоктук ал дагы.
Жактырышкан жар болсо,
Жарашык сүйүү бар болсо,
Жалындап жүрөк жанбайбы,
Тартуу кылып жаштарга,

Татына сөздү арнайлы,
Кайдан көрдү бизди деп,
Айтып жатат сизди деп,
Ойчул кыраан кишилер,
Ойлосо бизди түшүнөр.

Мамбет:

Шаардык элдин сайранын,
Шаттанып, Токо, сайрадың.
Баарысын айттың сүрөттөп,
Парадга басып бараткан,
Жашы менен карыганын.
Жалпыбыз үчүн кубаныч,
Жактырып көрүп турабыз.
Жакшылык дечү ал дагын.
Шаардан чыкпай Токтосун,
Чалкалап жатып албагын.
Акындар ырдап берет деп,
Кулагын салып элеңдеп,
Күтүп жатат алар да,
Унутпайлык ал жагын.
Айтсак кантет Токтосун?
Айыл чарба жагынан,
Эмгектин каармандарын,
Ушуну айтсак сонун да.
Ысык-Көлдүн боюнда,
«Новый путтук» туугандар,
Коммунисттик эмгектин,
Колхозу болду ушул деп,
Калкынан атак алганын.
Ээлери болот ошолор,
Төрт түлүктүү чарбанын.
Өстүрүшкөн ал колхоз,

Бардык чарба жагынан.
Сапаты менен сан жактан.
Бул кайсы колхоз эле деп,
Баягы барып келгенди,
Өз көзүң менен көргөндү,
Унутпагын кайраным.
Көркөмдөп айтсак жетишет,
Курулган сонун жайларын.
Көргөн жок белең сен өзүң,
Маданият борбору.
Заңкайтып клуб салганын.
Жалпы Союз эл билет,
«Новый путь» колхоз атагын,
Укпаган болсоң уккун деп,
Урматтап ырдап жатамын.
Жарашыктуу бул колхоз,
Жанында Чолпон-Атанын.
Күнгөй-Тескей, Ысык-Көл,
Гүлдөп турган убагы.
Таасын сөзүң айта бер,
Таркасын адам кумары!

Токтосун:

Мен айткан сөздү билбейсиң,
Мээңе такыр түйбөйсүң.
Жакшы пейлиң келгенде,
Жаркыраган күндөйсүң.
Кармаса кара мүртөзүң,
Капкараңгы түндөйсүң.
Ээн баш болуп өскөнчө,
Эл менен неге жүрбөйсүң?
Айылды көрчү аралап,
Ак шумкар менен абалап,

Каккылатып канатын,
Каалаган жерге бара алат.
Жайлоосу жердин салкыны,
Жанаша көктүн алкымы,
Кыштоосу жердин алтыны,
Кызыктырат малчыны.
Жайкалып турат тулаңы,
Жай, кышы жашыл шыбагы.
Бетегеси белестен.
Бер кел деп турат сыягы.
Безилдеп чуркайт дулдулу,
Безеленет булбулу.
Илбесин көрсө качырат,
Илгир, шумкар, туйгуну.
Бадалы кооз гүл ачып,
Башкача эчен түр ачып.
Алыстан башын булгалап,
Атыр жел жүрсө ыргалат.
Ырыска батып туш тарап,
Ышкыны кымыз жыттанат,
Көйкөлгөн кооз талаага,
Көрк берип турат кызгалдак.
Бул болсо Майдын келиши,
Бул болсо Майдын жемиши.
Өткөндөр жомок кылуучу,
Өзү окшойт айдын бейиши.
Апрель өтсө май келет,
Артынан ысык жай келет.
Май болсо куйрук жал берет,
Жай болсо бизге дан берет.
Жемиштери төгүлөт,
Жер байлыгы көрүнөт.
Андан кийин күз келет.

Анда тоодой күч керек,
Кары-жашы бүт керек.
Элдин эрки эң кыйын,
Эңсегенин бүткөрөт.
Кайраттанып иштесе,
Кандай жумуш түт келет.
Бул кубанычы элимдин,
Бул кутманы жеримдин.
Куттуктап элди ырдайлы,
Курсанты жакшы көңүлдүн.
Көркөмүн айтып ырдадың,
Көгөрүп жаткан көлүмдүн,
Эмгегин айтып тынбадың.
«Новый путтук» элимдин,
Алар түшүмүн жакшы алышат.
Апийим менен эгиндин,
Саймалантып жер бетин,
Сары алтын кылып келбетин.
Колхозу болуп аталды,
Коммунисттик эмгектин.
Эми Кең Таластын башында,
Бала-Өтмөктүн сазында,
Бакайдын кызыл ташында,
«Кара-Кол» деген колхозго,
Барчу элең жай, кыш, жазында.
Тааныштыра кетели,
Калк орногон шаар болду,
Кара-Колдун өзөнү.
Андан төмөн баралы,
Малчылардын маягы,
Досбергенов Төлөбек.
Баатырдан кабар алалы,
Мал киндиктүү «Тянь-Шань»

Байкачы куру калабы.
Рахматалы, Марусия,
Унуттуңбу аларды?
Мындай нечен даңктуу бар,
Алыска кеткен кабары,
Ала-Тоодой жеримдин,
Тоолорунда малчы бар,
Ойлорунда данчы бар.
Күрөлүп түрлүү кендери,
Күмүш менен алтын бар,
Намысын колдон бербеген,
Нарктуу кыргыз калкым бар.
Эмгек үзүр, эмгек даңк,
Эмгектенер ушул чак.
Калгандарын ойлоп тап,
Какшанып ырдап элге жак?

Мамбет:

Элге ырдагын деп келип,
Ээрчитип мендей түгөйүн,
Байкабай мага Токтосун,
Баарысын жапты күнөөнүн.
Сен жүргөндөй мен деле,
Эл менен кошо жүрөмүн.
Элсиз жерде жүрөт деп,
Элди кайдан билет деп,
Бар беле менден күмөнүң?
Эл эмгеги эң кыйын,
Эчактан бери билемин.
Күжүрмөн элим барында,
Күчтөн тайбайт билегим.
Менменсинген ырчынын,
Мен деле Токо, бирөөмүн.

Жалтантам деп ойлобо,
Жаш акындын жүрөгүн,
Шаар-кыштак айылда,
Шаанилүү болуп баарына.
Шатырашып эл күлүп,
Шаттанып жаткан чагында.
Күжүлдөшүп сен менен,
Куру калдың дегизип,
Курдашыңды каарыба.
Азыр келет мезгилиң,
Арзыган жерге барууга.
Жай маанисин ирээттеп,
Жаркырап Майдын келгенин,
Аралап ой, тоо баарысын.
Аябастан тердедиң.
Айтпай кеттиң, Токтосун,
Ак алтындын мекени,
Атактуу Оштун элдерин.
Ак пахтанын мекени,
Кара-Суу, Ош, Араван,
Атактуу Сузак, Жаңы-Жол,
Чыкпасын Токо санаадан,
Өткөн жылы жарышта
Пахтасын тоодой кырдашып,
Намыска алар жараган.
Бүгүн айталычы аларды,
Баалуу кылган эмгегин.
Өлкөбүз үчүн керектүү,
Арбын түшүм бергенин.
Күзүндө өткөн тоюна,
Жалган беле Токтосун,
Өзүңдүн барып келгениң?
Айтууга болбойт дейсиңби,

Тажикан, Саадат, Топчубай,
Эмгектин баатыр эрлерин.
Айтпасам деле билесиң,
Азаматтардын жөн-жөнүн.
Керилген Чүйдүн аймагын,
Келтирип эми сайрагын.
Эмгектин эки баатыры,
Эжекебиз Зууракан,
Аны унутуп калбагын,
Урматтап айтып саламды,
Узата бергин ар жагын?

Токтосун:

Май айындай жаркырап,
Маңдай тери тамчылап.
Эмгектен элим гүлдөсүн,
Багында булбул үндөсүн.
Бек тынчтык элге орносун,
Балакет согуш болбосун.
Балдар эркин чоңойсун,
Бак-таалайга орносун.
Саламдаштык эл менен,
Курбу-курдаш тең менен,
Майрамдашып эл жүрсө,
Отчёт берер мен эмес,
Тең келер мага сен эмес!..

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

СТУДЕНТТЕР ЖӨНҮНДӨ

Эстебес:

Кезек келди бизге да,
Кел Токтосун жаныма.
Айтышчу болсоң карагын,
Өзүңдүн чама алыңа,
Күчүң болсо аянба,
Бүгүн күүлөнө турган чагың да,
Кашаң болбой ылдам бол,
Кайраттуу ушул маалыңда,
Өнөрүңдүн сулуусу,
Өзүңдө эмес жаагыңда,
Өзүң жаман дегенге,
Өпкөлөнүп таарынба,
Четтен сүйөт келиндер,
Алда чекеңдин тагы барында,
Сенин бир кээде кыялың,
Алабарман балдардай,
Ушул айткан сөзүмдү,
Угуп алгын арданбай.
Орой мүнөз чорт кыял,
Ойногон сөзүң жаңжалдай.

Токтосун:

Келгин деп мени чакырдың,
Кеткен өңдүү капкайда,
Билбей калган экенсиң,
Бир басып келе жатканда,
Түк байкабас эмессиң,
Түртмөйүнчө капталга,
Кекетесиң жөнү жок,
Кезек бербей айтканга.
Өзүң менден сулуусуң,
Өөдөлөнүп мактанба,
Барбандатып мурдунду,
Байкабай торго капталба.
Алты бөлкө бир батат,
А... деп оозуң ачканда,
Кыйын болгон экенсиң,
Кыйыктап жалаа жапканга.
Сага айтчу сөздөрдү,
Куймак болот дейсиңби,
Курсагыма катканда,
Токсонго чыккан чалдардай,
Кыйды болуп калыпсың.
Кыйла жашка баргандан,
Кырс өсүпсүң бир жактан,
Илгерки сараң байлардай,
Оюңа келген сөзүңдү,
Оттой бергин арданбай.

Эстебес:

Чыйрак жигит сен болсоң,
Чыңданышып көрөлү,
Чыдай турган эр болсоң,
Чыргыттап калат экенсиң,

Чымчылабай жөн койсом,
Калың эл турат кашыңда,
Карашып биздей акынга,
Кызыктуу сөздөн айталы,
Кыйды болсо жашында,
Коркок киши тие албайт,
Кол күчү бар баатырга,
Билинбейт кээ бир сөздөрүң,
Бир кыялың шашылма,
Желпинип калган экенсиң,
Жел өпкөң кармап жайында.

Токтосун:

Антип жалаа жаппасаң,
Аткарылбайт талабың,
Карыш түшүп салаңдап,
Карая түшөт кабагың,
Чымчылашам деп жатып,
Чырга айлантпа аягын.
Кыйла сөздөр табылат,
Кыюусун тапкан акынга,
Коркпостон туруп окшоштуң,
Колу күчтүү баатырга,
Канатыңдын жогунан,
Араң турсуң окшошпой,
Асмандап учкан барчынга,
Колундан келбес нерсеге,
Кор болуп бекер талпынба,
Баарысы келип аларың,
Башын иет акылга,
Айта бер билген кебиңди,
Адатың болчу кашынма.

Эстебес:

Билимиң начар деп кеттиң
Билбегенимди эстеттиң,
Айтпасаң да айлыңдын,
Абатын айтып кетмекмин,
Токтой турчу Токтосун,
Толкундабай биерде,
Билимиң бизден мыкты эмес,
Мактана бербе бул элге,
Окутпайт экен кыздарын,
Ош, Жалал-Абад силерде,
Куурчактай кезинде,
Куда болот бирөөгө,
Жөргөмүштөй кезинде,
Жөнөтүп иет күйөөгө,
Кызды сатып калың жеш,
Кызык го дейм силерге,
Көбүнчө ушул адатты,
Көп көрөм айыл-кыштактан,
Базарда малдай содалап,
Балекет баскыр кыз саткан,
Ата-энеси боору таш,
Алмадай кызын сыздаткан.
Арылат качан эскилик,
Айтып бер курбум сиз жактан?

Токтосун:

Окубаса кээ бири,
Ош, Жалал-Абад балдары,
Билим үчүн көңүлүн,
Бурбагандык ал дагы,
Кызын сатып мал жеген,
Эчак болчу калганы.

Эмесе уккун Эстебес,
Кандай экен сен өскөн,
Кең Таластын аймагы,
Чаң тополоң сөз экен,
Чай менен жечү нандары,
«Тапанча» деп аташат,
Көмөч казан дегенди.
Силерден көрдүм Эстебес,
Темирден нан жегенди!
Болбосо өзүң ойлочу,
Боорсокту «бытыра» дейби,
Араңарда бар окшойт,
Батон менен булканы,
«Замирбек» деп жүргөнү.
Чөбөгөнү «тыбыт» – дейт,
Силердин эл жүн жейби?
Дагы бир сөз айтайын,
Дал болбой угуп байкагын,
Өткөн жыл сенин айлыңдан,
Эки кыз келди окууга,
Эркебүбү, Канчайым,
Энеси менен атасын,
Эртерээк акча жибер деп,
Энтеңдетти ай сайын.
Эне-атасы канетсин,
Бир жылга жетпей түгөттү,
Бирин-серин мал-салын.
Тийсе эле акча колуна,
Окуу кирбей оюна,
Агасы эле Эстебес,
Албасын деп оюна,
Акыл айтсам укпады,
Айткан сөзүм жукпады,

Мына ушинтип окуйбу,
Силер жактын кыздары?

Эстебес:

Тил жагынан козгосоң,
Табылат сөздүн нечени,
Ысык- Көлгө баргансың,
Алар «подвод» дешет кесени,
Кашыкты дагы өзгөртүп,
Казанды кайык дешеби?
Көңүлүнө карабай,
Көзүнө айткын туурасын,
Аны мындай таштагын,
Мындан да сөздү баштагын,
Тарбиясы жаман деп,
Таласка жалаа жаппагын.
Көөп кеткен балдар бар,
Көптүгүнөн акчанын,
Атасы айлык көп алат,
Баласы алат тапканын,
Карыш турган мектепке,
Машина менен жеткирет,
Көрбөйсүң жөө басканын.
Ошентсе да түк билбейт,
Окуу билим шарттарын,
Ушундай,
Көргөнүңдү айт Токтосун,
Көкүрөккө катпагын.

Токтосун:

Көп аралап көп көрдүм,
Тянь-Шандын аймагын,
Коё туруп ал жагын,

Козгогум келет жаңжалын,
Унута элек жерлер бар,
Эскиликтин залдарын.
Ат-Башыда Ак-Моюн,
Сага да маалым дапдайын,
Билесиң го ал элдин,
Жигиттери кыздарды,
Кантип, ала качканын,
Сени сүйдүм жүр десе,
Көрчү, көк бөрүчүл жактарын,
Баарыдан кызык мындан да,
Жумгалдан аркы Саркамыш,
Саркамыштык туугандар,
Адат кылып алыптыр,
Эскиликти кууганга,
Уялбайт экен эмгиче,
Уруучулдук кылганга.

Эстебес:

Туура айттың бул жерде,
Тянь-Шандын кабарын.
Кылыгын айта кетейин,
Мен дагы эки-үч баланын.
Кийим башы таптаза,
Бирок,
Кылган иши маскара
Караңгыда тоорулуп,
Кара жолдун боюнан,
Бара жаткан бир кыздын,
Басып чыгып жолунан,
Саатын чечип алыптыр,
Зарлантип туруп колунан,
Ушул иштин баарысы,

Тартибинин жогунан,
Мугалимдин кээ бири,
Сабактан бошоп чыкканда,
Өз баркын өзү биле албай,
Өз жөнү менен жүрө албай,
Сөз айтат экен уялбай,
Өзү окуткан кыздарга,
Таштасын ушул адатын,
Бурбасын жаман санаасын.

Токтосун:

Тартиби жакшы уул кыз,
Талыкпайт билим алыштан.
Өркүндөтүп билимин,
Өрнөгүн элге тааныткан.
«Окуу, окуу жана окуу».
Осуяты Ильичтин,
Келечектин ээлери,
Кеңирээк билим билишип,
Эмгеги менен актасын,
Элинин күткөн үмүтүн.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

**«ТАШ-КӨМҮР» СОВХОЗУНУН
ПАХТАЧЫЛАРЫНА АРНОО**

Токтосун:

Жыл өткөн сайын күрдөөлдүү,
Жеңишти элим жаратат.
Арышын керип адымдап.
Алп заманга баратат.

Эңсегендин баары бар,
Эминени самасак.
Кел Эстебес тынбайлы.
Кең мекенди ырдайлы.
Орден таккан төшүнө,
Оштуктарды сыйлайлы.
Олчоюп турган чоң область,
Ош тарабы турбайбы,
Эгинин тоодой кырдады.
Мөлтүрөгөн мөмөсү,
Тизилген бермет сыягы.
Бакча баккан жагынан,
Башынан маалым бу дагы,
«Ак алтынды» быйыл жыл,
Ашыра берчү убагы.
Комуздун кылын бурайлы,
Кошултуп үндү улайлы.
Эрте бүткөн элди ырдап,
Эрмегине чыдайлы.

Эстебес:

Сен ырдасаң, Токтосун,
Мен кантип куру калайын.
Жолдошум, сага кошулуп,
Жол жоргомду салайын.
Элпек эле башынан,
Эрке тилди чабайын.
Эңсеп турган элимдин,
Эрмегине жарайын.
Окуп, угуп жатамын
Оштуктардын кабарын,
Эчактан билем пахтадан,
202 миң тонналап,

Эли түшүм аларын.
Ойлонуп туруп айтпаса,
Оштуктар бербейт убада.
Эгерде берсе убада,
Эч тартышпай убара.
Аянбастан иштешет,
Аягына чыгара.
Азамат го! Оштуктар,
Айткым келет кубана.
Кандай экен пахтасы,
Кез келди сенден суарга.

Токтосун:

Жыйынтыктуу сөз угуп,
Жыргай түштү кулагым.
Эл жериң эле дегенсип,
Эстебес менден сурадың.
Укмуштарды айтайын,
Угуп турсун кулагың.
Таш-Көмүрдүн совхозу,
Кече күнү эле,
Таза бүттү планын.
Талаага кетпей эмгеги,
Таш- Көмүрдүн элдери,
Таалай дечи бу дагын.
Жанаша кендүү шаарымын,
Жээгинде чоң Нарындын,
Өйдө төмөн өткөндө,
Сен деле көп көргөнсүң
«Таш-Көмүр» совхоз айылын.
Ал жерди мурун, Эстебес,
«Ажай, Чынар» дечү эле.

Мен айтайын тарыхын,
Ошол жерде өткөргөм
Жаш кезимдин жарымын.
Жан курбу элең башынан,
Жашырбай айтам аныгын.
«Ажай, Чынар» илгери,
Адамдын баркын билбеди.
Жылааны чакса ышкырып,
Кара курт болчу тийгени.
Келестери лакылдап,
Салаңдап турчу тилдери,
Качырчу жөө адамды.
Кармай калса жиндери,
Такыр чала чөл эле,
Тамчы сууну табалбай,
Азап менен өтчү эле,
Адамзаттын күндөрү.
Көрсө анда техника,
Өсө элек кези турбайбы.
Механизм дооруна,
Көчө элек кези турбайбы.
Илгерилетчү илимге
Жете элек кези турбайбы.
Илимпоз болчу уул, кыздар,
Эселек кези турбайбы.
Өзүң эми билесиң
Өзгөргөн жердин мүнөзүн.
Асфальт жол менен зуулдап,
Ар дайым өтүп жүрөсүң.
Таалайлуу совхоз «Таш-Көмүр»
Таңдайда кызыл тил менен,
Тартып көрчү сүрөтүн.

Эстебес:

Кең Фрунзе шаарына,
Артист болуп, Токтосун,
Жаңыдан келген чагымда,
Осмонкул менен баргамын
Ош, Жалал-Абад жагына.
Жаңылып эле калбасам,
Бүргөндүнүн жанында,
Концерт коюп биз жаттык.
Карл Маркс айылда,
Эртеси күнү жол болду,
Таш-Көмүр жакка барууга.
Машина жок түшөргө,
Арабабыз алдыда.
Кош дөңгөлөк бир аттуу,
Калганы ошол жадымда.
Топурак жонго шорголоп,
Тумчукканбыз чаңына.
Бир тутам түн, күн узун,
Билемин июль айын да.
Акактап кечке жол жүрүп,
Араң жеттик Нарынга.
Ошондон бери, Токтосун,
Отузга жакын жыл болду,
Какыр чөлдүн бири жок,
Караңгы түнү нур болду.
Кокуйлап каччу талаалар,
Коно турган туур болду.
Шамалды-Сай ГЭСине,
Шам жаркырап, суу толду.
Черин жазды чөл дагы,
Чечип салып куур тонду.
Чар тарабы кең болду,

Чатырлуу ак там, эл конду.
Кеңирээк дем алдырбас,
Керимсели жоголду.
Көк ала майдан, көк шибер,
Көчөлөрү оң болду.
Кубандырып көңүлдү,
Кулпунган гүлдөр оронду.
Дымыгып жаткан эчен жыл,
Дың талаалар ойгонду.
Мен деле уккам, Токтосун,
Планы бүгүн толгонду.
«Таш-Көмүр» совхоз элине,
Тапыраган той болду,
Жибектей була пахтасы,
Жылдагыдан мол болду.
Сагынган элиң жыргасын,
Салдыргын ырчы жоргонду.

Токтосун:

Кыдырган киши көп көрөт,
Кыйланы баштан өткөрөт.
Жатып ичер жан бакты,
Жалкоону элим жек көрөт.
Эмгекти сүйгөн жанындай,
Эпкиндүүнү эп көрөт.
Адал мээнет ак тердүү,
Азамат деп эскерет.
Ак пахтаны баарынан
Айрыкча «Ленин» көп берет.
Башынан эле лениндик,
Баатырсыңар деш керек.
Кубанычтуу иш болду,
Кубандыктардын демилге,

Леонид Ильич жазган кат
Кубат берди элиме.
Бардык союз элиндей,
Талкуу болду Ленинде.
76 миң тонна деп,
Милдеттенме алды эле,
Быйылкы жылы берүүгө
Мүмкүндүгүн санашып,
Кошумча пахта тапшырат
4000 тонна кеминде.
Бардыгы болуп 80000
Ак алтынды төгүүгө,
Убада кылган лениндик,
Уккам ошол жөнүндө,
Талпынып канат кереги.
«Таш-Көмүр» совхоз элдери,
Коромжусуз тез жыйнап,
Кол менен эмес көбүнчө,
Үндөө кабыл алышкан,
Машина менен тергени.
Пахталуу колхоз, совхоздун,
Бардыгына кат кылган
План милдеттенмесин
Бүт газетке бастырган.
Окуп чыгып Үндөөнү
Обком дагы жактырган.
Талкуулап окуп уксун деп,
Пахта эккен колхоз, совхоздун,
Бардыгына тапшырган.
Таш-Көмүрлүк туугандын
Үндөөсү куру калбады,
Үлпөткө батты аймагы,

Күзөттө болсо карганы,
Күн-түнү тынбай балдары,
Күпүлдөтүп талааны,
Кораблин айдады.
Бункеринен буркулдап,
Булуттай кебез жайнады.
Жаз, жай тынбай жарышып,
Күрөлдү күздө каймагы.
Гаипов менен Набиев
Эмгектин болду балбаны.
Алар минген корабль
Бир мүнөт токтоп калбады.
Саат сайын өстү бейм,
Сапат менен салмагы.
Жүрөгү таза эмгекчил,
Жүздөрү дагы жайдары.
Быйылкы жылы «Таш-Көмүр»
Биринчи бүтүп салганы.
Онунчу беш жылдыкты,
Озунуп тосуп алганы.
Учтан-түпкө дайыма,
Угула берсин шаңдары.
Куттуу болсун булардын
Кубанычтуу майрамы.

Эстебес:

Туугандар кылса ийгилик,
Түйтунуп калган окшойсуң,
Баятан бери бажырап,
Басылбай койдун, Токтосун.
Башканын баарын унутуп,
Бир эле жерге токтойсуң.

Кара-Суу менен Араван,
Катарга эмне кошпойсуң.
Кантип эле аларда
Кошумча пахта жок болсун.
Эгерде пахта көп болсо,
Күндө 7 процент
«Ак алтын» кайдан топтолсун.
Ленин берген 4 миңди,
Кара-Суу деле берет да.
Араван берет 3 минди,
Аны да айтыш керек да.
Сузактык пахтачыларым,
Булар да байкап көрөт да.
Таштайт беле талаага,
Тапканын бүт төгөт да.
Талашпайын мен эми.
Таш-Көмүргө келели.
Арстанбаптын тоосундай
«Ак алтындын» көлөмү.
Шашылыш келди жардамга,
Шаардыктын көп эли.
Мектептин келди балдары,
Шахтёрдун келди балбаны,
Мекемеде иштеген
Кызматчылар калбады.
Биригип эки Таш-Көмүр,
Мол түшүм болду алганы.
38 кораблдери,
Оп тартып күндө жалмады.
Биримдикте күч кубат,
Бүтпөй турган ал барбы.
Ал совхоздун билесиң

Рыскулов экен башчысы.
Партиялык уюмга
Сыдыков экен катчысы.
Улам барып бир жерге,
Уктабай таңды аттырчу.
Чамдагыла элим деп,
Чарчабай акыл айтчусу.
Кем-керчигин тез издеп,
Керектүүсүн тапчусу.
Милдетин билип өзүнүн,
Минтип турса жакшы ушу.
Уятка калбай иш бүтсө,
Урмат, Жыргал, Бакты ушу.

Токтосун:

Жүйөөлү ишке элимдин,
Жүрө берсин арааны.
Топтолгону пахтанын
Тоо-тоодой болсун карааны.
Утуру жаңы чарбанын,
Угула берсин кабары.

Эстебес:

Экинчи бүткөн чарбаны,
Эскерип күтүп алалы.
Эки-үч күн эле калды деп,
Тургандыр шашып ал дагы.
Жыйынтык бүтсө чакырап,
Тоюна, Токо, баралы.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

ТӨЛ МАЙРАМЫ

Токтосун:

Келчи курбум жаныма,
Керегиң тийди баарыга.
Күүлөнүп топко жүгүрсө,
Күлүк да келет табына.
Кабары чыкпай калды деп,
Калк турат бизди сагына.
Барып-келип жатабыз,
Мал өстүргөн айылга.
Колхоз менен совхоздун,
Кой төлдөткөн маалында.
Майрамы көп майына,
Маанилүү көрүп камылга,
Кубандырган төл жактан,
Кубанычтуу чагында.
Эмгектин баатыр алптары
Эгизден төл алууда.
Күүлөнүп ырда Эстебес,
Күч келбесе жаагыңа.

Эстебес:

Жер бетинде гүл жайнап,
Жемиш-дарак бүр байлап.
Акындардын ичинде,
Арашандай ыр кайнап.
Төр-төрлөрдө жыбырап,
Төрт түлүктүү мал жайнап.
Жаз жарышы башталып,
Жан-жаныбар шаттанып.

Биз да быйыл Токтосун,
Карап үйдө жатпадык.
Жаз менен кошо жар салып,
Жалпы элге бардык аттанып.
Кыштакта, колхоз-совхоздо,
Кыйкырып жүрдүк какшанып.
Көргөндөрдүн баарысын,
Көкүрөккө катпайлык.
Жайнатып арбын төл алган,
Жакшыларды мактайлык.
Эгиздер быйыл көп болмок,
Эсебин туура тактайлык.
Кой чарбадан Кыргыз эл,
Келе жатат даңкталып.
Кечээ Леонид Ильичтен,
Кубанычтуу катты алып.
Ала-Тоо кыргыз элибиз,
Аябай толкуп мактанып.
Ошол залкар сыймыкты,
Ырга кошуп, мактайлык.

Токтосун:

Барып калган чагымда,
Туулуп өскөн айылга.
Ийгилиги кандай деп,
Көз чаптырам дайыма,
Токтогул тоолуу район,
Төрт түлүк малды багууда.
Оор кышка карабай,
Озуп чыгат алдыга.
Жаңы-Жол болсо жанында,
Жайы-кышы көрүп камылга.
Ала-Бука экөө тең,

Жарышка чыккан чагы да.
Ырыма берген демилге,
Районум Ленинге.
Токтоло турган жөнүм бар,
Быйылкы алган төлүнө.
Башынан бери лениндик,
Ээси болот пахтанын.
Жайытынан көрөмүн,
Жайылып мал жатканын.
Эпкиндүү эчен чабанды,
Эми келет мактагым.
Баракелде лениндик,
Жүз тубар койдон жүз эки,
Козу болду тапканың.
Алган милдеттенмеңди,
Абийир менен актадың.
Көп жылдан бери башкарма,
Комсомолдо Сатарым.
Мамытов менен Орозов,
Малдан чыкты атагың.
Бир жүз кырктан козу алган,
Силерди ырдап жатамын.
Көп токтобой бир жерге,
Көрөйүн Сузак жакты да.
Сузактагы «Москва»,
Төл жагынан астыда.
Абдырашит башчы да,
Анын да иши жакшы да.
Умаров Муктар жүз койдон,
Бир жүз отуз үч козу,
Төлдөтүп аман бакты да.
Ошол эле Сузакта,
Фрунзелик Төрөнү,

Муну да байкап көрөлү.
Жүз кырк бирден төл алды,
Муктардан ашып өнөрү.
Ушундай мыкты чабанга,
Ар дайым көңүл бөлөлү.
Ал жеткенче ырдаймын,
Асанов Ислам жолдоштун,
Жаңы совхоз «Сузакка»,
Директор болуп турганын.
Өткөн жылы мал үчүн,
Арбын жем-чөп жыйнадың.
Укканда мен да кубандым.
Койлоруң эгиз тууганын.
Төл жагынан совхозуң.
Аткарыптыр планын.
Жусуптун уулу Абдылда,
Жүз кырктан төл алды да.
Алдыңкы болуп калды да.
Ушундай жакшы чабандан,
Уккандарың бар чыгар,
Узартып жолго салгын да.

Эстебес:

Адегенде түштүктү
Аралайлы ырдайлы,
Чабандын мактап жакшысын,
Чабалын көрүп сындайлы.
Араван районунда,
Атактуу колхоз «Жданов»,
Көчүбаев башкарма,
Көргөндүрсүн миң барып.
Мансуров Тойчу чабаны,
Макталыптыр сыйланып.

Жүз койдон жүз кырк бештен,
Козу алыптыр чынданып.
XXII партсъезд,
Колхозу бар жанында.
Хасан деген чабан бар,
Кайраты чоң анын да.
Маанисин билет эмгектин,
Малдын чыкпай жанында.
Эр азамат чабандар,
Эмгектин өскөн шаңында.
Эпкиндүү нечен адам бар,
Ээ болгон сыймык-кадырга.
Жанаша Ноокат район,
Жакшы экен камылга.
«Россия» колхозу,
Ысырап жок малында.
Махмудов Арслан чабаны,
Мактай турган табында.
Кадимки Совет район,
Кара-Кулжа сайында.
«Карл Маркс» колхозу,
Колхоздордун алдында.
Жороев Сакен чабандын,
Угулган аты баарына.
Убада берген жүз койдон
Жүз кырктан козу алууга.
Убадасын аткарып,
Урматтуу болгон чагы да.
Коромжусуз төл алуу.
Койлорду жакшы багууда.
Кана эмесе Токтосун,
Камдап турган ырыңды айт,
Жалал-Абад жагын көрүпсүң,

Жашырбай бардык чыныңды айт.
Мадаминов башкарган,
Сузактагы колхоздо,
Козудан болгон чыгымды айт.
Эмне үчүн булардын,
Малга көөнү бурулбайт.
Жакшы бакса койлорун,
Жарымы ара туулбайт.
Жүз койдон элүү козу алган,
Чабандар эмне куулбайт?
Бардык ишин оңдобой,
Бул кылык такыр тыйылбайт.
Эки жылдан бери карай,
Сузактын дайны угулбайт.
Пахтасы былтыр толгон жок,
Төлү быйыл болгон жок.
Сузактын малчылары,
Эмнеге чыгынбайт.
Эси оогон чарбанын,
Этек-жеңи жыйылбайт.
Кашаң начар колхоздо,
Короо-жай, кашар курулбайт.
Кышында койдун баарысы,
Кол карап ачка чурулдайт.

Токтосун:

Калтырбай айттың Эстебес,
Кара-Суу, Совет, Алайды,
Араван, Өзгөн, Ноокаттан,
Азаматтардан далайды.
Катта-Талдык совхозго,
Бөлбөй кеттиң санаанды.
Баштагыдай атагы,

Чыкпаганы жарайбы.
Көз жаздымда калтырбай,
Көрсөң боло аларды.
Көп айтпай түштүк тарапты.
Көргүм келет Таласты.
Быйылкы жылы таластык,
Баш байгени талашты.
Азыраак болуп чыгымы,
Арбын болуп төлдөрү
Атагы элге жарашты.
Конзаводдун чабаны,
Осмонкулов Искендер,
Ошондон кабар алалы.
Жаркырайт алтын жылдызы
Эмгектен тапкан таалайы.
Көп жылдан бери кой баккан,
Кой бакканда мол баккан.
Алыска кетип кабары.
Начар болсо Искендер,
Жүз алтымыш козуну,
Жүз тубардан алабы.
Жүзү жарык элине,
Жүрүп турат арааны.
Кадимки Талас шаарында,
Катарлаш эле жанында,
«Октябрдын 40 жылдык»,
Атай өскөн айылда,
Ысактын уулу Үркүнбай,
Ыраак чыкты алдыга.
Адатта жакшы турбайбы,
Алга озгон сайын күчөнүү.
Өмүрү алып көрбөгөн,
Быйылкы төлү жүз элүү.

Ал жердик башка малчылар,
Үркүнбайдай болсо экен.
Жатып ичер жан бакты,
Жалкоолугун койсо экен.
Жылдан-жылга планы,
Ашыгы менен толсо экен.
Алар да эмки жылдарда,
Атак-даңкка консо экен.

Эстебес:

Ош менен Жалал-Абаддан,
Олчойгон эмгек жараткан.
Жакшыларын ырдадык,
Жаркырап өсүп бараткан.
Анда эмесе Токтосун,
Этеги Киров район,
Эмгегин айтсак жарашкан.
Эчен түрдүү чабан бар,
Эл-жери сыйлап баалашкан.
Айтбаев Базылбек,
«Бейшеке» колхоз тараптан.
Арбын төл алып ар жылы
Азамат Базыл кайратман.
Эл сүйүп мындай чабанды,
Депутатка шайлашкан.
Жүз койдон жүз алтымыш
Козу алып төлүн жайнаткан.
Жайлоосу бийик Кең Чаткал,
Жайында барып жайлашкан.
Жемди, чөптү, тоютту,
Жеринен арбын камдашкан.
Брыстуу чабан силерсиң,
Биздей ырчынын тилин сайраткан.

Айтылуу Жоон-Төбөдө,
Атактуу сонун адам бар.
Досбергенов Төлөбек
Даңкталып жүргөн чабан бар,
Артынан өсүп чыгышкан,
Азамат нечен чабандар.
«Россия» колхоздон,
Алдаберген жаш чабан.
Баатыры болуп эмгектин,
Бардык эл-журт барктаган.
Коромжусуз төл алып,
Койлорун аман сактаган.
Өлкөмдүн берген сыймыгын,
Өз иши менен актаган.
Казакбаев башкарма,
Колхозун алга баштаган.
Базылбек, Алдабергендей,
Балдар, кыздар көп болсун,
Бакытты көздөй аттаган.
Өскөн колхоз-совхоз көп,
Өткөндө берки Капкадан.
«Талас» деген колхоз бар,
Улизко баатыр башкарган.
Союзга болуп депутат,
Сапаттуу иштеп такшалган.
Алдыга койгон максатын,
Ашыгы менен аткарган.
Бала Саруу, Жайылган,
Кара-Арча, Сөгөт айылдан.
Эгиздеп төлдү көп алган,
Эчендер бар таанылган.
Канатташ совхоз Кайыңды,
Кайраттуу иштеп чамынган.

Кана эми курбум Токтосун,
Айтасың кайсы жагынан?

Токтосун:

Туулуп өскөн жерим деп,
Туткасы бирге элим деп,
Кировду өтө мактадың.
Жаагың талып калганча,
Жан аябай какшадың.
Кировдон мен да көп көрөм,
Төлөбектей алптарын.
Качан ырдайт деп турам,
Кара-Балта, Москва,
Бул Сокулук жактарын.
Унутуп койгон окшойсуң,
Угуп тур мен баштайын.
Кубиев Кожой башынан,
Кой багып көнгөн жашынан.
Элине даңкы жайылып,
Эмгектен күчү ташыган.
Беш жылдан бери жүз койдон,
Бергени жүз алтымыш.
Ушундай мыкты чабанды,
Урматтайт дайым калкыбыз,
«Дружба» колхоз эли эмес,
Браазыбыз жалпыбыз.
Сонун чыкты жарыштан,
Сокулуктун элдери.
Эгин менен кызылча,
Экөө эле дейсиңби,
Жылына арбын төлдөрү.
Жакында эле Союздан
Кызыл Туу алып келгени.

Әстебес:

Сокулукту сонун деп,
Солкулдата мактадың.
Кызылчадан даңкталып,
Кызыл Туу алып жатканын.
Жакшыны жакшы деш керек,
Жалган эмес айтканың.
Москва районунда,
Кубиевден башканын,
Арбын төлдү алышкан,
Жакшыларын таппадың.
Калининдеги «Победа»,
Колхозун айтам шашпагын.
Бул айылда бар эле
Сариев, аты Кенерал,
Союзга чейин таанымал.
Кабары жок, дайны жок,
Кайда катып таштадың.
Мен айтайын токтой тур,
Чүйдүн жогору жактарың.
Токмок менен Кеминден,
Толкундап ишке берилген,
Ак-Бешимде Дордош бар.
Атактуу чабан дедирген.
«Кызыл-Октябрь» совхоздо,
Токтокан чыкты келинден.
«Чоң-Кемин» совхоз сонун жер,
Баш-аягы керилген.
Жайлоосу укмуш Көк-Ойрок,
Жайында кооз көрүнгөн.
Арык болуп барган мал,
Апта эле күндө семирген.

Анда эмесе Токтосун,
Айтып көр кабар Көлүңдөн.

Токтосун:

Кант, Чүй, Кемин тарабын,
Катары менен санадың.
Жакшыларын көп мактап,
Айтпай койдун жаманын.
Боташевдер бир кезде,
Жүргүздү эле араанын.
Жыл өткөн сайын арт жакта,
Калып жатат аларың.
Кандай себеп болду экен,
Биле алдыңбы кабарын?
Малынын карды ток бекен,
Иштөөгө колу шок бекен?
Мурунку атак-даңкына,
Жетишет бекен, жок бекен?
Түз эле көлдүн эң башы,
Түп жагына өтөйүн.
Нарын жакка баратып,
Сен айтаарсың этегин.
Ошол көлдүн башында,
Жаңы район Ак-Сууда.
Жаңысына карабай,
Жалпы эли аябай,
Иштегени жакшы да.
Куттуу болсо Ак-Суунун,
Өзүнчө район болгону,
Район атка конгону.
Күрпүлдөп аккан суу жээги,
Курорттуу жер борбору.
Кубандырат жүрөктү

Төл планы толгону.
Баш-аягын жыйнашып,
Багытты жакшы беришээр.
Райондун чоңдору.

Эстебес:

Кабар айтам Нарындан,
Колхоз-совхоз баарынан.
Мактай турган чабан көп,
Мал өстүрүү жагынан.
Тянь-Шань районунда.
Жаңы-Талап айылдан,
Табалдиев Молдошум,
Таанылды чабан жаңыдан.
Төл алуу жактан Молдошум,
Рекорд койду абыдан.
Жүз алтымыш беш козу,
Жүз койдон аман алынган.
Дайракунов башкарма,
Өсө бер туш-туш жагынан.
Орногон жаңы чоң кыштак,
Он-Арчанын сайынан.
Ондогон чабан көп болсун,
Ордендер төшкө тагынган.
Бали ыракмат Молдошум,
Маматказиев Мырзакул,
Бул да сенин жолдошуң.
Эбегейсиз көп болсун,
Өсө берсин кой, козуң.
Күлүктөй болуп күүлөнүп,
Күчөй турган жолдосуң.
Ар бир чабан өзүнүн
Ар-намысын ойлосун.

Салмактуу кыйын чабандар,
Санасам курбум менде экен,
Жүз койдон кырк үч козу алган.
Жүдөгөн чабан сенде экен.
Жетишпеген көп нерсе,
Жети-Өгүз деген жерде экен.
Кой бакканды билбеген,
Чабандар кайдан келди экен?
Жүз койдон кырк үч козуну,
Уялбай кантип берди экен?
Фрунзе колхозундагы,
Садыков чабан сен бекен,
Иманбаев дегени –
Колхоз «Ысык-Көлдө» экен.
Ак ниет менен иш иштеп,
Аракет кылып тердесең,
Кетесинер оңолуп,
Кежирликке көнбөсөң.
Жаңы район Ак-Суунун,
Жакшы болсун иштери.
Жалпы эмгек орундап,
Жаркырап турсун жүздөрү.
Мындан ары жок болсун,
Жаман жолго түшкөнү.

Токтосун:

Табылга берген жер болот,
Таалайдын ээси эл болот.
Ченемсиз ырыс, бак берген,
Чекеден аккан тер болот.
Көп жамгырдан сел болот,
Көп түкүрсө көл болот.
Чабандар жакшы билесиң,

Кой башы өсчү төл болот.
Төлдөсө коюң эгизден,
Түк калбайсың жеңиштен.
Сен болосуң элиндин,
Сыймыктуусу дегизген.
Короого төлүң жык толсун,
Сузгандай балык деңизден.

Эстебес:

Чабандар баарыңа айтарым,
Чалкый берсин өрүшүң.
Ашырып төлдү алгандар,
Ар киминдин жемишиң.
Республика боюнча,
92 ден козу үчүн,
Чымырканып киришкин.
Эл алдында жүзү жарык,
Убада сөз бек болсун,
Сапаттуу баксаң койлорду,
Сандары кайдан кемисин.
Жайлайсыңар жайында,
Жайлоонун шибер тегизин.
Көмүскө катып сойбойлу,
Көрпөлүү козу семизин.
Куттуу болсун чабандар,
Кубанычтуу жеңишиң.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

ЫРЫСТУУ ЖАШТАР

Токтосун:

Күлүндөп келип Октябрь,
Күндөй нурун чыгарып.

Кылымга татып элүү жыл,
Кылкылдап Кызыл Туу алып.
Каткырык чыгып көөнү шат,
Кары, жаш келди кубанып.
Келген элдин баарына,
Керектүү оюн куралык.
Сайрандап ырдаар чагыбыз,
Салтанатка ылайык.
Бой көтөрмө жайың бар,
Болбос жерден чырайып.
Ойдогудай айтышкын,
Олтуруп албай сыланып.
Эрегишип көрөлү,
Бүгүн биз эл ичинде сыналып.
Эрегишкен ушу деп,
Эдиреңдеп кетпегин.
Түрүндү бузуп бат эле,
Түктүйө түштү беттериң.
Улуу, кичүү астында,
Уруша турган кейптендиң.
Чанагынан чачырап,
Чакчая түштү көздөрүң.
Чаян чаккан эмедей,
Чыкчу эле ачуу сөздөрүң.

Эстебес:

Сынашам десең мен мында,
Сынай турган эл мында.
Алоолонбой кайраным,
Айтышчу болсоң кел мында.
Күйүп сөзгө жооп бер,
Күч сынашчу жер мында.
Токтолуп калчу мен эмес,

Тобокелден көрдүм да.
Ыркырашчу биз эмес.
Ыгы болот чырдын да.
Адегенде бир тийме,
Сенин ачууң бар мурдуңда.
Кекээрлешпей жөн айткын,
Кереги бар сыйдын да.
Катуураак кармасам,
Капа болуп чыйрыйба.
Күчүңдү жыйнап сактанып,
Камданып келген экенсиң,
Кайраным ушул жыйынга.

Токтосун:

Ыктатып алчу эмедей,
Ырдаса эле асылат.
Баштагы дартын күчөтүп,
Барган сайын ашырат.
Кужулдашса азыраак,
Кумары анан жазылат.
Кантет экен деп турсам,
Кажынасың кашылап.
Орондобо жөнү жок,
Деги оолукмаң качан басылат?
Кызмат кылсам экен деп,
Кызыктуу тойго мен келдим.
Кырчаңгыңды күчөтүп,
Кычыткы сүйлөп сен келдиң.
Мен келгенде кызматка,
Сен келдиңби ызаатка.
Андан көрө Эстебес,
Айтышчу болсоң узарт да.

Эстебес:

Жоорутум канча кашынып,
Жок жерден турсуң асылып.
Оолугуп кеткен жерим жок,
Олтурсуң өзүң катылып.
Катуу чымчып таштасам,
Калбасын этиң ачынып.
Конокко келди дейсиңби,
Мени эт жесин деп чакырып?
Сен келгенде кызматка,
Мен каламбы жашынып.
Оюңа койсо сөз бербей,
Олтургуң бар бакырып.
Түнөргөнсүп сурданып,
Түрүмдү айттың баштаарда.
Этиет болсоң болбойбу,
Элүүгө жашың басканда.
Эрегишпей кетели,
Эл майрамдап жатканда.
Ойдогудай ырдайлы,
Олтурган кары-жаштарга.
Сен билгенди мен билем,
Сен да жөнүң менен чакчаңда!

Токтосун:

Жүйөөлүү сөздөн айтпастан,
Жүрөктө сырды ачпастан.
Жок жалаага түшүпсүң,
Керегиң тийсе калкыңа.
Кетенчиктеп артына,
Кежегей болуп бүтүпсүң.
Жарык нурун чачканы,
Жалпыга жетип атагы.

Дүбүртү күчтүү Октябрь,
Дүйнөнүн жүзүн каптады.
Жер жердеги эмгекчи,
Майрамдашып жатпайбы.
Эрмектерин сагынган,
Эл чогула баштады.
Ырдасак боло биз азыр,
Ырыстуу ушул жаштарды.

Эстебес:

Сагынып келген калың эл,
Залга баары жыйылды.
Гүлдөтүп ойноп жүрөбүз,
Күнүгө мындай жыйынды.
Кыйкырып айтсам эп болор,
Кымбаттуу элүү жылымды.
Таалайлуу элдин жыргалын,
Таап айтыш кыйынбы.
Улам утур кылтыйтып,
Уланткың бар чырыңды.
Бирге жүрүп бир туруп,
Билчү элем сенин сырыңды.
Ырысы кенен жаштарды,
Ырдаса ырдаар чак келди.
Эл-жериме түбөлүк,
Кетпес таалай бак келди.
Ушундай кенен жыргалды,
Улуу Октябрь алып келди.
Элестетип ырдачы,
Элүү жыл мурун өткөндү.
Сүйлөп көрчү сүрөттөп,
Ошондогу кездерди.
Акын болсоң Токтосун,
Айтууга бир аз сөз келди?

Токтосун:

Эски убакта жаштардын,
Эрки колго тийбеген.
Башынан байлап малча айдап,
Бай-манаптар бийлеген.
Отун алып, от жагып,
Кошо чыгып күл менен,
Кошун айдап кой багып,
Тынбастан күнү-түн менен.
Иштесе да жакпастан,
Зулумдар уруп, тилдеген.
Ал кезде кул, күң деген,
Саналчу экен миңдеген.
Көп алдында айтканым,
Көрбөсөм да угушум,
Илгерки биздей жаштардын,
Көргөн күнү курусун.
Башкасын мындай коё тур,
Бай-манап тартып алчу экен,
Байкуштун сүйгөн сулуусун.
Калыс өзүң ойлочу,
Кандай дейсиң мунусун?
Ал убак болсо сен дагы,
Алмаксың байдын жумушун.
Колуңа тиймек кош өгүз,
Калактай тиш буурусун.
Кашаң болмок өгүзүң,
Канча чапсаң баспаган.
Тишиң да мокок болмокчу,
Кыргыштуу жер казбаган,
Жалаң аяк, жалаң баш,
Жаактан териң аралаш
Аябастан чаң болуп,

Айланып башың маң болуп.
Күн төбөгө келгенде,
Эс алам деп Эстебес,
Олтурмаксың дал болуп.
Өзүңдөй эки өгүздүн,
Бошотмоксуң баштарын.
Кыдырып чөбүн жээрде,
Кызыл отун капталдын,
Эч байкабай калмаксың,
Эки өгүздү төрт сайгак
Кайдан келип тапканы,
Чычаңдашып жөнөмөк,
Бет алды келген жагына.
Алыстатпай чукулдан,
Алдын тосуп калууга,
Артынан кууп салпылдап.
Жүгүрмөксүң лакылдап.
Кире качмак токойго,
Сен жетерде жакындап.
Чычырканак, караган,
Эчен кирип тикени,
Бутуң да андан жадамак.
Камыштын тилип кыйгагы,
Колдоруң далай канамак,
Ошондо эки согончок,
Айыга элек кез болор,
Чөңөр тилген жарадан.
Өкүрүп сабап чыкмаксың,
Өгүздөн алып өчүңдү.
Бирине ыргып минмексиң,
Чарчадым деп кубалап,
Теминген сайын шыйпанып.
Куйругу менен булгалап,

Бир көзүңдөн башкасын
Ботала кылып булгамак.
Кайта келип жериңди,
Айдамаксың тырмалап.
Күн кыярып батарда,
Уясына жатарда.
Ыңгыранып бай келмек,
Үйдү көздөй кайтарда.
Казгандай кудук ийнелеп,
Жер айдасаң чиймелеп.
Атаңдын көрү арам кул,
Айдаган жериң булбу – деп,
Ажыдаардай ышкырып,
Айкырып байың тилдемек,
Каарданып буркулдап,
Камчысын сүйрөп жиндемек.
Карс дедире бир салса,
Кайран көңүл зилдемек!
Байбиче турмак бир жактан.
Шүмшүк үйгө кирбе деп.
Келериң менен тынчылдай,
Байлатмак дагы торпогун.
Каяша кылар дарман жок,
Өзүңө маалым коркооруң,
Түн жамынып жатмаксың,
Төшөнчү кылып астыңа,
Жоор өгүздүн олпогун.
Анда сага Эстебес,
Ичээр оокат, эт кайда,
Эмкидей кызыл бет кайда?
Ээгиң калмак калбайган.
Бир бечара болмоксуң,
Бул курсак жок чандайган.

Айлансак болот Советтен,
Алыс кылган андайдан.
Кубанчыңды ырдагын,
Куюлсун сөзүң таңдайдан?

Эстебес:

Эски убакта жүрмөкпүз,
Сен айткандай зарланып.
Буурусун айдап, шор кайнап,
Мен жүрмөкмүн сандалып.
Сен бармаксың бир байга,
Отун алып мал багып.
Эне-атанды ээрчитип
Оокат үчүн жалданып.
Койчу болуп жүрмөксүң,
Коломтодо жан багып,
Ошондо курсагың тойбой тамакка,
Кубалап иймек таң ата,
Жармы талкан жармы суу,
Жармаң болмок чаначта.
Айдап койду кетмексиң,
Адырлуу аска тарапка.
Жук болбогон жармасын
Жутуп алып заматта,
Өзөгүңө кан уюп,
Жаткан жериң кара аска.
Үтүрөйүп турмаксың,
Үркүп койлор баратса.
Саксайган дөбөт жаныңда,
Сенден бетер ал ачка.
Алы келбейт үргөнгө,
Ал дагы сендей күндөрдө.
Тикчийип карап олтурмак,

Тили жок сага сүйлөөргө.
Муңканып ырдап турмаксың,
Бук болуп ичиң күйгөндө:
«Туш кылат бекен табигат,
Тууралык кенен күндөргө,
Ыйлатып бизди кор кылды,
Уу тырмак болуш бийлерге».
Ушинтип боздоп келмексиң,
Күн батып кеч киргенде.
Айдаган койдун бирөөбү,
Адашып калмак бир жерде.
Кем чыгып коюң санынан,
Жан чыгып коркуп байыңан,
Каарланып бай келмек,
Кабарды угуп жаңыдан,
Кайда таштап кеттиң, – деп,
Камчысын кармап сабынан,
Кемпири турмак бакырып,
Кайыш тил, – деп санынан.
Өлөсө кылмак абыдан.
Үнүндү угуп ата-энең,
Үйрүлүп кетпей жаныңдан.
Чымындай жанын соо кой, – деп,
Чыркырап байга жалынган.
Каарланып бай кетмек,
Тапкын, – деп койдун заарынан.
Үйүңөр жаман алачык,
Төшөнчү жок жамынган.
Оокатың жок ичээрге,
Ун сурап апаң айылдаң,
Арпа ун болмок бир кочуш,
Араңдан зорго табылган.
Таш тулгага от жагып,

Тамакка апаң камынган.
Асмандан күн бүркөлүп
Атылып көктөн чагылган.
Кар аралаш күн жаап,
Каран түн башка жабылган.
Кыңылдап түндү атырып,
Кыймылдашка дарман жок,
Турмаксыңар таңынан.
Сен кетмесиң коюңа,
Тамтык жок бүткөн бою да.
Апаң бармак азандан,
Күл чыгарып, от жагып,
Күрөгү бар колунда,
Атаң кетмек отунга,
Арканы бар жонунда.
Кайгы баштан арылбай,
Кармалып байдын торунда.
Күйүттүү болуп күн өтмөк,
Укугу жок колунда.
Азыркы жаштар ырыстуу,
Акыйкат жыргал доорунда,
Эмине десең баары бар,
Ээ болгонбуз сонунга.

Токтосун:

Коңгуроо добуш үн берген,
Комузуң бар колунда,
Ырыстуу күндө туулуп,
Ырдап турбуз чогууга,
Эркелеп өскөн чагыбыз,
Эркиндиктин доорунда.
Илгерки заман болгондо,
Ырас, илинмек чалма моюнга,

Жай, кышы зарлап жүрмөкпүз,
Жарыбас байдын колунда.
Карачы эмки жаштарды
Аргымак тандап минишип,
Асылдан кийим кийишип,
Улардай таңшып үн салат,
Улуу тоонун боорунда.
Күлкүсү шайыр, көөнү шат.
Капалык жок оюнда.
Күлпөтү күчөп турган кез,
Күнүгө эмгек тоюнда.
Октябрь жарык нур чачып,
Таалайга элим жеткенин.
Жаркыраган заманда,
Жаштардын ырда өскөнүн!

Эстебес:

Кыйынчылык куу турмуш,
Кыргыздан алыс калганы.
Оозго алар сөз эмес,
Ойлоп көрсөм андагы.
Азаптуу болгон ал кезде,
Алсыздардын балдары.
Мына, эмики заман нур заман,
Эл-жерим бүтүн жап-жаңы.
Өнөр билим өркүндөп,
Өскөн элдин аймагы,
Жалпы элге керектүү,
Жакшы ырдадың чарбаны,
Кадыр баркка ээ болгон,
Азыркы кезде мал дагы,
Кандай айтса жарашат,
Колхоз, совхоз жайлары.

Какшыган жерге жеткирди,
Капчыгайдан дайраны.
Кумсарган нечен талаалар,
Кулпунуп кийди сайманы.
Ушинтип баарын гүлдөткөн,
Техниканын жардамы
Трактор элдин балбаны.
Айдап жүрөт үстүндө,
Кыргыздын кыз, балдары.
Кол ороктор токтолгон,
Ат соколор жок болгон
Ал илгерки элдин шайманы.
Өзү оруп, өзү жыйнаган,
Комбайнды камдады.
Жаңырган элдин заманы,
Жаштарга канат байлады.

Токтосун:

Айтпай койдун Эстебес,
Эгин эккен, мал баккан,
Экөөбүнөн башканы.
Унчукпасам унуттуң,
Заводдо иштеп жатканды.
Жер байлыгын аңтарып,
Көмүр, темир казганды.
Чамамда ойго салбайсың,
Чаңгыр-Таш, Кочкор-Атанын,
Нефтиси суудай акканды.
Булоолонткон бургусун,
Булчуңу чоюн жаштарды.
Сыймык берип эмгеги
Суу бөгөп бузду асканы.
Тасмадай таза жол салды,

Талкандай тартып таштарды.
Карачы кыргыз балдары,
Ар өнөргө машталды.
Калкынын күткөн максатын,
Каалоосундай аткарды.
Илим менен өлчөдүк,
Асман, жердин арасын.
Узартат элем дагы да,
Убактынын тары да.

Эстебес:

Ырас, мен карайын алыма,
Сени аз калганда чалууга.
Кууланып качкан турасың,
Кутула турган жагыңа.
Арманда болсоң күч жыйна,
Ээрчишип дагы келербиз,
Ушул элдин алдына!

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

ПАХТАЧЫЛАРДЫН КҮНҮНӨ

Эстебес:

Бактыга сүрөп баратат
Партия чапкан жолубуз.
Улам алга жайылып
Узарган кези колубуз.
Улуудан калган шарт экен,
Учурашып коюбуз.
Ага-ини келип олтурсун,

Аманбы жалпы тобуңуз.
Алдыга чыктың жарыштан,
Атактуу Ош оболус.
Куттуу болсун бүгүнкү,
Кубанычтуу чогулуш.
Кулак сал биздей жарчыга,
Кубанып ырдайм калкыма.
Кана курбум, Токтосун,
Кадимкиңдей шаңкылда.
Ырыстуу элдин тоюна,
Ырдагандан тартынба.
Баасы кымбат баркы өйдө,
Барабар пахта алтынга.
Башынан тааныш ушул эл,
Пахтанын көнгөн шартына.
Кыйкыра турган кезибиз,
Кызыктуу чыксын сөзүбүз,
Кубанып элдин даңкына.

Токтосун:

Келген экен чогулуп
Кенен оштук жаш-кары,
Таалайлуу элге, Эстебес,
Тамашаны баштайлы.
Быйыл ысык болду пейили,
Күндүн тийген аптабы.
Күн нуруна чагылган,
Алтын жылдыз тагынган,
Азаматтарды мактайлы,
Кереметтүү жылымда.
Кеңири кулач баштады,
Өткөн жылдан быйыл жыл
Арбын алды пахтаны,

Пахтачы баатыр элдердин
Баркын элге даңктайлы.
Брас эле, Эстебес,
Эл кубанган убагы.
Жеткире билип кадырын,
Жер кубанган убагы.
Эл менен жер биригип,
Тең кубанган убагы.
Аябай алды оштуктар
Ак жибектей буланы.
Аткарылган кезеги,
Ак пахтанын планы.

Эстебес:

Күнгө бай күнгөй жериң бар,
Күжүрмөн эмгекчил элим бар,
Күрөп алса түгөнгүс,
Күмүш, алтын кениң бар,
Жайдыр-кыштыр талбаган,
Жарышта артта калбаган,
Эпкиндүү кыз-келин бар.
Ар бир колхоз-совхоздо
Атактуу нечен эриң бар.
Аймагын Оштун ырдайлы,
Алдыңкыларды көңүлгө ал.
Сапаттуу эмгек бүтүрүп,
Элим, сайрандай тургай жөнүң бар.
Баалуу бир топ жерлерди
Барыктап айтар кебим бар.
Чогулган элге макташка,
Чоң район Ленин бар.
Алдыга озуп бараткан,
Атагын элге тараткан,

Элинин баары күжүрмөн,
Эмгеги көздү караткан,
Жарыштан алга чыгышкан,
Жанында колхоз Рахманжан.
Келинден чыккан атактуу,
Кеп баштайын Саадаттан.
Мингени темир машине,
Үстүндө жүрсө жарашкан.
Тетигин билип темирдин,
Биринчи жолу жол ачкан.
Эжебиздей болсок деп,
Эчен кыз-келин жанашкан.
Ондогон нечен эрлер бар
Ош менен Жалал-Абаддан.
Кана курбум, Токтосун,
Эми баштайсың кайсы тараптан.

Токтосун:

Анжиян менен Фергана,
Биз менен кошо бу дагы,
Өкүлдөрүн жиберип,
Кубанып турган убагы.
Кереметке бөлөдү,
Керилип жаткан талааны.
Жадырап жайнап элимдин
Жаркып турат кабагы.
Ашык берип эт-сүттү,
Жүн, эгини, жумуртка бүттү.
Касиет дечи а дагы.
Тоо томкоргон кенчинин
Толуп жатат далайы.
Кенчи Абдубаланы,
Кыргыз эле дейсиңби?

Совет эли тааныды
Жин-Жигандын шахтасы,
Жакшы болду пахтасы,
Күндөй тийип жарыгы,
Баатырдын болду баатыры,
Мактасын биздей акыны.
Салтанатка бөлөдү,
Сайрандуу кыргыз калкымды.
Эмгегинен таанылып,
Төшүндө турат алтыны.

Эстебес:

Кара-Суу менен Араван
Кадимден ишке жараган.
Кайраттуу нечен эрлер бар,
Кадыры элге тараган.
Кара-Сууда «Фрунзе»,
Ар качан чыкпайт санаадан.
Айчүрөктөн кем эмес,
Атактуу кыз бар калааңан,
Калыймахан карындаш
Калк ишине жараган.
Бакытты таап эмгектен,
Барктап эли баалаган.
Таалайлуу мындай сулууну
Таң калып ар ким караган.
Эмгеги күндө чыңдалган,
Эринбейт эмгек кылгандан.
Ак булуттай пахтасын,
Аралап жүрсө жыргаган.
Керме тоо жели соккондо,
Кебездин башы ыргалган.
Жагоолу куштай Калыйман,

Жаркырап өңү нурданган.
Маягы болуп эмгектин,
Өткөн жылы бул келин
Москвич менен сыйланган.
Жалкоолору кур калган,
Жакшылар минтип ырдалган.
Баштачы эми, Токтосун,
Баткен, Лейлек туугандан.

Токтосун:

Хайдаркан менен Кадамжай,
Карасам түштүк кенге бай.
Каалагандын баарысы,
Болуп жатат шайма-шай.
Тешебаев Сайдулла,
Кызматы бар алтындай.
Жайы-кышы тынбастан,
Жакшы иштеди тартынбай.
Депутат болду Союзга,
Жылып жаңы конушка.
Ушундай күнгө жеткирген,
Ыракмат, алкыш оруска.
Жакшы аткарды планды,
Ленин, Сузак жактары.
Кара-Суу да планын
Аткарууга аз калды.
Эмне дейсиң, Эстебес,
Араван менен Баткенге
Байгенин тийди арт жагы.
Мурункудай чыкпады
Аравандын таскагы.
Дайыма алда жүрдү эле,
Ал эмине аксады?

Эстебес:

Таалайлуу түштүк туугандар,
Талыкпай эмгек кылгандар,
Дагы эпкиндеп иштей бер.
Эмгекте байлык жыргал бар.
Ашырып оштук планын,
Аткарды койгон ураанын.
Орденин алып Лениндин,
Олчоюп турган убагың.
Куттуу болсун сыймыгын,
Кубанат менин кыялым.
Жаркыратып жактыңар
Ильичтин өчпөс чырагын.
Таалай берген партия,
Таттыңар бакыт булагың.
Тынчтыктын бизбиз жарчысы,
Тараткан элдин кумарын.
Даңкыңар дайым көкөлөп,
Жарык болсун ыраңың.
Эки ордендүү Кыргызстан,
Ордендүү облус Ош болуп,
Атагын элдин уладың,
Ак эмгек менен кубандың.
Эл жерим күндө гүлдөсүн,
Эмгекти дагы чыңагын.
Калган сөздү калтырбай,
Кана, курбум, улагын.

Токтосун:

Жаңы-Жолдук туугандар
Жаман берди пахтаны.
Болбосо Ленин жактагы
Канданча быйыл ашканы?

Анткенинин себеби:
Жер болду жакшы бакканы,
Азык болду чачканы.
Ошон үчүн пахтасы
Эртелеп гүл ачканы.
Эргеш, Саадат баатырлар
Тонналап берип жатпайбы.
Жакшыларды мактайлы,
Кыргыз даңкы толгон кез,
Кырчындай жигит болгон кез.
Айта берсе табылат,
Алтындай болгон далай сөз.
Кораблдер тергенин
Көрүп келди эки көз.
Кубанган элим жайдары
Кулпунуп Оштун аймагы,
Жапа тырмак иштешип,
Жашы менен карганы
Кубаныч болду областтын
Ленин орден алганы.
Кызматын айттык элдердин.
Кымбаттуу болду эмгегин.
Чарбага толду төлдөрүң,
Баа жеткис кендериң,
Бакытка толду ченгелиң.
Мактантып даңкың көтөргөн
Маңдайдан аккан терлериң.
Өлкөмө тынчтык орносун,
Өрттөнгөн согуш болбосун.
Жаркырай берсин заманым,
Жайнаган гүлдөр соолбосун.
Барабыз коммунизмге
Элим, партия чапкан жолдосун,

Ленин курган турмушта
Түбөлүк ырдап кыргызга,
Үнүбүз жетсин жылдызга,
Биз да таалайлуубуз, жолдошум.

Токтосун:

Ак алтын берген түштүккө
Арнадык жылуу саламды.
Алдыңкы колхоз-совхоздун –
Атагы элге таралды.
Айтпай кеттиң, Эстебес,
Лениндеги белгилүү
Фрунзе менен Аралды.
Атабекова Өлмөсхан
Эжекени ырдагын.
Элдин сүйгөн адамы,
Эмгектен көргөн жыргалын.
Бригадасы биринчи
Областын алды сыйларын.
Толкундайсың көргөндө
Тоодой пахта жыйганын.
Кайратман элдин эмгегин
Калтырбай айткын, курбалым.

Эстебес:

Түштүктү айтсам түгөнбөйт,
Колхоз-совхоз эл-жери –
Кадыр-баркка ээ болгон
Кайратман баатыр эрлери,
Атак-даңкка жеткирген,
Ар намыстуу эмгеги.
Ушул жыргал заманды
Жашасын Ленин атабыз

Жаратып бизге бергени.
Ак алтындуу түштүккө
Арнаймын нечен термени.
Жайлоосу кенен мал баккан,
Жеринде түрлүү байлык бар.
Жемишин төгүп жайнаткан,
Түштүгүм жайнап өсө бер,
Түшпөгүн ушул ардактан.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

КУТ БОЛСУН, ЭЛИМ МАЙРАМЫҢ!

Токтосун:

Күн нурун ысык чачкандай,
Кирсиз тунук асмандай
Күлмүңдөйт сүйкүм мекеним,
Күч-кубаты ташкындай.
Жаркырайт шаар-кыштагым,
Жалаң каухар жапкандай.
Миң кубулуп күү чалат,
Кылымга кабар айткандай.
Күз күнү жерим башкача,
Гүлгө оронгон макмалдай.
Башталган кези сайраны,
Бак-таалай дечи ал дагы.
Жүрөгү толкуп шаттанып,
Жүздөрү жаркын жайдары.
Бирдиктүү Совет эл мына,
Бир атанын балдары.
Тоолук кыргыз элине,
Толгондо жашы элүүгө,

Төрүмдө мейман жайнады.
Куттуу болсун элимдин
Кубанычтуу майрамы !

Эстебес:

Таалайга толкуп бүгүн мен,
Таңшыймын шаңдуу үн менен.
Салтанат майрам чоң тойдо,
Сайраймын булбул тил менен.
Кубанычтуу күндөрүн,
Куттуктап тосуп гүл менен.
Кутмандуу кыргыз эл-жерин,
Кулпунуп өсүп гүлдөгөн.
Ааламга тийген жарыгы
Октябрь чачкан нур менен.
Өлкөмдө бирдик, досчулук,
Өркүндөп-өсүп бүрдөгөн.
Элүү жылда эл жаңы,
Эргиймин көккө мен дагы.
Торгойдой тилиң сайратчы,
Токтосун курбум сен дагы.
Тоюбуз тойго уланып,
Толкундай берсин эл дагы!

Токтосун:

Октябрь таңы атканда
Өлкөмө нурун чачканда,
Эркиндик тийген болучу,
Эр, аял, кары, жаштарга,
Эл эзилген куу турмуш,
Эми калды капкайда.
Азыркы күндү карасак,
Акыл менен бааласак,

Жылдан-жылга жыргалга.
Жылып элим баратат,
Кечээги кыштак бүгүн шаар,
Керемети жарашат.
Бир кезде байкуш эл болсок,
Кат таанып кагаз чийбеген,
Көөдөндө сырлар ачылбай,
Көп тарыхтар жазылбай,
Көкүрөгү зилдеген.
Эми көрчү кыргызды,
Өнөрпоздор кулпунуп,
Жайнап чыкты миңдеген.
Бүт дүйнөлүк кабарды,
Окуйбуз эне тил менен.
Илимдин көрчү кубатын,
Илгери жайып кулачын,
Абалтан ойлоп келаткан,
Аткардык элдин мурасын,
Ачылбас сыр жердеги,
Аңтарылды кендери,
Ай-ааламга таанылды,
Ак калпак кыргыз элдери.
Ошонун баарын ойлосоң
Октябрдын бергени.

Эстебес:

Күүлөнүп алга бараткан,
Гүлдөгөн турмуш жараткан,
Күнүбүз улуу партия –
Күзгүдөй таза жол ачкан.
Эмгек, атак, даңк менен,
Элүүгө чыкты республикам.
Үзүрлүү эмгек күч алган,

Үч ордендүү Кыргызстан.
Ырыска толкуп чөмүлгөн
Ысык-Көл, Талас, Тянь-Шань.
Ош менен Жалал-Абаддан.
Кетпес таалай-бак келген,
Күнөстүү борбор Фрунзем.
Кең Чүйүм күндө гүлстан,
Күнү-түн өчпөс күйгөн шам.
Көрүнүп турат Туубуздан.
Өрүшү кеңип бараткан.
Өлкөмдө он беш бир тууган,
Ошонун бирөө Кыргызстан.
Ооматтуу өскөн турмушуң.
Кем эмес Чолпон жылдыздан.
Баа жеткис ушул курулушту –
Бардыгын элим тургузган.

Токтосун:

Дүңгүрөтүп ааламды,
Дүйнөгө кетип кабары.
Кыргызым тойго чакырды,
Боордош ини-аганы.
Москва, Ленинграддан,
Балтика, Ыраакы Чыгыштан,
Башынан бирге таалайы,
Орто Азия, Казакстандан –
Көрдү кыргыз борборун,
Көрсүн дагы тойлорун,
Чокусу көктү тиреген,
Зоосунда бүркүт түнөгөн,
Менменсинген тоолорун.
Булагың акса жылгадан,
Булбулдун үнүн туураган.

Алп Нарынга кошулуп,
Азоо тайдай туйлаган.
Капчыгайлуу коолорун,
Түбүнө от жаккандай,
Түгөнбөс кенчке баткандай,
Кыштын күнү тоңбогон,
Кырч эткен муз болбогон,
Ысык-Көлдүн бойлорун.
Бир барып көрүп келишсин
Талас, Чүйдүн боорлорун.
Кыдырышсын кызыгып,
Ош, Жалал-Абад жолдорун,
Токтогул ГЭСи ток берчү,
Тоо суусу кантип толгонун.
Жомокто кыргыз укпаган,
Эми кандай болгонун.
Эшиги ачык колу март,
Кутмандуу кыргыз эл мына,
Кандаш, жандаш боорлоруң.

Эстебес:

Элүү жылдын ичинде
Элим да өстү, жер өстү.
Ээ болуп сыйга, кадырга,
Эчен кыз, даңктуу эже өстү.
Ааламга аты тараган,
Агада өстү, ини өстү,
Аңтарсак кыргыз тарыхын,
Аштык кыр ашуу белести,
Агабыз улуу орус эл,
Акылын берип кеңешти.
Ар-намыстуу элимдин,
Телегейи тең өстү.

Аңтарса тоонун койнунан,
Дүйүм түркүн кен өстү,
Асканы бузуп жол салып,
Адыр-өзөн төр өстү.
Ала-Тоо күлүп шаңкайып,
Ай менен күнгө теңешти.
Ата-энебиз кубанып,
Ааламга тынчтык тилешти.
Биздин ошол чоң тойго,
Украина, Белорус,
Өркөнү жайык кең конуш,
Молдавия, Кавказдан,
Баардык элди кел дешти,
Брыстуу элдин тоюнда,
Ырдаган жакшы эмеспи.
Ынтымак, достук тереңдеп,
Элим, жыргаган жакшы эмеспи,
Кут болсун шаңдуу салтанат,

Токтосун:

Амандашып ырдаган,
Акындардын салты да.

Эстебес:

Элүүгө чыккан күнүндө,
Элим күндөй жаркыра.

Токтосун:

Адымдап бара жатабыз,
Ай-жылдызга талпына.

Эстебес:

Көрк берген менин калкыма
Жашасын Коммунисттик партия!

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

АЙТЫШ

Токтосун:

Жайдыр, кыштыр тынбастан,
Жанаша жүрүп ырдашкан.
Күкүктөй үн алышып,
Күлүктөй болуп жарышып,
Суу кечсе бирге кечишип,
Ашууну ашса бирге ашкан.
Сыйлашам десе сыйлашып,
Чырдашам десе чырдашкан.
Эми кандай жаңы сөз,
Айтылар экен дегенсип,
Эки бирдей курдаштан.
Эңсеп келген эл турат,
Этиеттен, кылдаттан.
Эби менен жөн ырда,
Энбаштык кылбастан.
Салабаттуу сөздөн айт,
Санаанды бөлөк бурбастан,
Жаталбассың жай алып,
Жараңа тийип ыратсам.
Атайын келип бул жерге,
Айып болот өңдөнөт,
Айтышпастан тим кайтсам.

Эстебес:

Жакшы айттың сөздү бир баштан,
Жаныңда менмин ырдашкан.
Кэкээрлеп кирдиң жөн эле,
Келгендей болуп бир жактан.

Эки адамдан тең болот,
Эби менен чырдашкан.
Табылар сөздүн эсеби,
Тамаша кылбай чындашсаң.
Оорутуп койсом этинди,
Олтурарсың жылбастан.
Эл да кылар калыстык,
Ээнбаш сөз ким жактан?
Жайыграак сөзгө келели,
Жаакташып турбастан.
Алгалап күндө бараткан,
Азыркы турмуш күндү айтсаң.
Жаңылык болуп жатпайбы,
Окуп, угуп тыңдасаң.
Оюңа сенин келбейби,
Өркүндөп өскөн элимдин,
Өрнөгүн айтып ырдасаң.
Көп эле жерди кыдырдың,
Көргөнүңдү айтып ырдасаң.
Кайра эле чырга келесиң,
Каяша айта бересиң,
Башка сөзгө бурбасам!

Токтосун:

Катуу чыкты таскагың,
Камчы тийсе саныңа.
Күйүгүп баспай калчу элең,
Күч келбесе жаныңа.
Бурсаң мен да бурулам,
Болуп жаткан агымга.
Саат сайын жаңылык,
Салтанат болгон чагы да.
Айыл чарба ишине,

Айрыкча көңүл бурулду.
Эмгектен маяк атанган,
Эчендер сүйкүм угулду.
Жетиштик деп мактанган,
Жел сөз менен аткарган,
Жетекчилер куруду.
Калп айткан тартсын азабын,
Кандай дейсин мунуму?
Бол дагы айт калганын,
Бошоң тартып буларга,
Бооруң ачып турубу?

Эстебес:

Кайрат мол күчтүү жаш чагым,
Кантип чыкпайт таскагым.
Көкүрөгүң Чаткалдай,
Көйрөңдөнө баштадың.
Баа берет калың эл,
Басынткан сөздү таштагын.
Тууралап айтып ырдайлы,
Турмуштун өсүп жатканын.
Эмгектин баатыр алптарын.
Өлкөгө күчүн арнайт деп,
Өстүргөн биздей жаштарын.
Кыдырып жүрдүк жай, кышы,
Кыргыздын түрлүү жактарын.
Мал киндиктүү Ала-Тоо,
Кең Нарындан баштайын.
Аралап далай көргөнбүз,
Арпа менен Аксайын.
Абасы таза, төрү кең,
Ак куулар учкан көлүнөн.
Ар жерден нарзан суу чыккан,

Атырылып жеринен.
Адамга жай, малга жай,
Ала-Тоо турат керилген,
Атактуу малчы көп чыккан.
Ат-Башынын элинен.
Асылбүбү сыяктуу,
Ар намыстуу келинден.
Убайын көрүп эмгектин,
Уй багуудан көрүнгөн.
Өзөнү токой кайың, тал,
Өрүшү толгон калың мал,
Ат-Башынын башында,
Айтылуу дагы колхоз бар.
«Погранич» бай колхоз,
Баары жактан шай колхоз.
Барып калсаң кабар ал.
Башкармасы Акунов,
Ар бир иш келет колуна.
Азамат кыргыз уулу деп,
Алкыш алган чогууңдан.
Ак ниет күчү эл үчүн,
Актап жеген жемишин.
Көркөмдөп кыштак калаасын,
Гүлдөткөн күндө өрүшүн.
Кар жатпас кара Кочкордон,
Көп көрөм малдын семизин.
Асырап жакшы бакпаса,
«Кочкор» совхоз айылда,
Кышта болсун жайында,
Качан барсаң дайыма,
Карыя апам Телегей,
Калың койдун жанында.
Карыдым деп талбастан,

Канча жылы мал баккан,
Жайкысын Соң-Көл жайлаткан,
Жашыл чөбүн чайнаткан,
Коромжусуз өстүрүп,
Козуларын жайнаткан,
Калкы сыйлап кадырлап,
Калган эмес ардактан.
Ушундай нечен карылар,
Урматы элди таңданткан.
Ал эми ырда Токтосун,
Айткың келет кай жактан?

Токтосун:

Алты район Тянь-Шань,
Ашыгып ырдап жакканын,
Атагы чыккан Ат-Башы,
Аябастан мактадың.
Имерилип көп барып,
Ичкен тузунду актадың.
Көрмөксөн болуп айтпадың,
Кетирген каталыктарын.
Аралап эчен көрсөң да,
Ак-Талаа, Жумгал, Нарынды,
Берки Кочкор айылды.
Билбептирсиң эмгиче,
Бир топ кылмыш табылды!
Короодон айдап короого,
Кошо коюп малдарын,
Жетпегенин жеткирип,
Тууралашкан сандарын,
Дүкөндөн сатып алышып,
Төгө турган майларын.
Санаасы менен көбөйткөн,

Саалган сүттүн салмагын.
Торпоктор ичти деп жазган,
Кокустан жетпей калганын.
Кошумча кылган үстүнө,
Бакчадагы балдарын.
Аныктады Пленум,
Эмгекке берчү акчага,
Этти да сатып алганын.
Карыз болуп калдың деп,
Колхозчунун мойнуна,
Канчалап акча салганын.
Торпогу чоң уй болуп,
Козулары кой болуп,
Кара жемсөө активдин,
Казынасы мол болуп,
Ээси болгон пайданын.
Кошумча эмгек күн алган,
Аз келгенсип алдагы.
Эптеп жаап келишкен,
Эсептей берген жалганын.
Жалганчы тартты жазасын,
Алдамчы алды азасын,
Самандары чөп болду,
Санагына көп болду.
Жүгөрү деп камышты,
Силоско көөмп салышты.
Ушинтип кээ бир башкарма,
Алдоонун жолун табышты.
Жеке бийлөө бир жактан,
Желимдей болуп жабышты.
Араандай ооз ачышып,
Алкыларын агытты.
Мындайларды пленум,

Эл ичинен арылтты.
Канчалык күнөө кылгандар,
Ошончо жаза алышты.
Элден да чыгып калышты.
Мактаган Тянь-Шаныңдын,
Начар экен иштери.
Исаев кылган кылмышка.
Уккандар көңүлү түтпөдү.
Жамынган экен нечен куу,
Жабылып жеген-ичкени,
Билинбей жүргөн мите экен,
Белинен бекем бүктөдү.
Өздөрү кылган айыпты,
Өз мойнуна жүктөдү.
Кыйын болду жогорку
Кызматынан түшкөнү.
Дагы бар башка жактары,
Узартып сен да айт аны.

Эстебес:

Ысык-Көл жатат мелтиреп,
Ырыстуу элим энчилеп,
Тегереги бүт колхоз,
Тескей-күнгөй эки бет.
Каз, өрдөк, куу бетинде,
Канатын чаап желпинет.
Карагайы капталда,
Кашка суу агып мөлтүрөп,
Көркөмүнө суктанып,
Көңүлгө шаттык келтирет.
Апийим тилген маалында,
Аралап бардым айылга,
Жетишкен далай колхоз бар,

Жети-Өгүздүн жанында,
Абийир, даңкка ээ болгон,
Апийимди кыргандан,
Айтылуу келин Марыя,
Ак ниеттүү эмгегин,
Айтуу керек баарына.
Марыядай эмгектен,
Макталып чыксын алдыга.
Ушулардын кызматын,
Уурдагандар оңбогон,
Жетекчилер бар окшойт,
Жеп-ичкенден толбогон.
Огул деген башкарма,
Ойдогусун ойногон,
Ошондо шиши тойбогон,
Ыксыратып мындайды,
Райкому колдогон.
Жалган жерден мактаган,
Жакшы наам, атакты,
Жабыштыра чаптаган.
Кабарчылар сын жазса,
Катып басып таштаган.
Алакол менен паракор,
Азыркы шартка жакпаган.
Кууланам деген өздөрү,
Кулап түшөт аскадан.
Ушундайлар токтолбой,
Уруулары соттолбой,
Учкашкандар жок болбой
Колхоздун иши аксаган.
Калганын дагы угуп тур,
Кабар берем башкадан.
Совхоздон чыккан тандалып,

Санасаң бир топ жаш чабан,
Мээнеткеч мындай адамга,
Мен да толкуп мактанам.
Улахолдо Төлөсүн,
Ырдап барсаң көрөсүң.
Айылы бүтүн мактаган.
Өрүктөй семиз койлору,
Өңдөрүнөн азбаган.
Таукаш болсо Тамчыдан,
Өрүшкө койлор батпаган.
Эки жылда үч төлдөткөн,
Бир-бири менен мелдешкен.
Баалуу сабак өрнөгүн,
Бардык жерге көргөзгөн.
Эми Чүй, Талас, Ош жатпайбы,
Ошол жактан баштайлы,
Бир жерди айта бербестен.

Токтосун:

Ырдашамын кел дейсиң,
Ырдасаң эле тердейсиң.
Салкын жакты кыдырып,
Сары-Өзөн Чүйгө келбейсиң.
Кырдан туруп кыйкырып,
Кызыктуу жооп бер дейсиң,
Келбей салкын төр жактан,
Сен мактаган көл жактан.
Чүйдүн башы Кеминде.
Баташовду айрыкча,
Барыкташат элинде.
Кипкаев деген дагы бар,
Кирбейби сенин көөнүңө.

Малын мындай коё тур,
Кыйын го Чүйдүн атагы,
Кызылча менен эгинге.
Кызылча жактан чүйлүктөр,
Белгилүү дүйнө элине.
Асырап жакшы багышты,
Малдарын бербей өлүмгө.
Бир жылда эки жылдыктын,
Эсебинен эт берди.
Тянь-Шанча алдабай,
Мал башын дагы көп берди.
Жети жылдык беш жылда,
Аткарылсын деп берди.
Жетишпеген жактарын,
Жемелеп айтар кез келди.
Калинин, Чүй, Канттын да,
Кызылчанын түшүмү,
Өткөн жылга жетпеди.
Жетекчинин күнөөсү,
Төмөндөп түшүп кеткени.
Кант, Кемин, Чүйдүн малдары,
Көбүрөөк чыкты чыгымга,
Жалаң Чүйдүн өзүнөн,
Жүзүнөн өлдү жыйырма.
Өспөйт ко малдын сандары,
Өлө берсе жылына.
Айдаралы айткандай:
Уйлары өлүп кой калды,
Букалары бой калды.
Өкүрүп жүрөт көп бука,
Ошолордун ичинде,
Өжөр экен көк бука.

Тентушунан айырган,
Завфермага өч бука,
Мурунтугун кокустан,
Үзүп алып жүрбөсүн,
Ызасына чыдабай,
Ыңгыранган ферманы,
Сүзүп алып жүрбөсүн?
Этеги Чүйдүн, Таласты,
Эби келди айтканга,
Талас турат жыттанып,
Тамекисин тартканда.
«Калинин» деген колхоздо,
Толстунов башкарма,
Кадыры сиңди көп жылы,
Кары менен жаштарга,
Менменсинип сүйлөгөн,
Менчиктеп жалгыз бийлебей,
Көтөрүлүп тилдебей,
Ашыра мактап салбасам,
Алдыда анын колхозу,
Айыбы жок ийнедей
Досбергенов Төлөнбай,
Төшүндө алтын жылдызы,
Азаматтын бири деп,
Ардак кылат кыргызы.
Совхозу Жоон-Төбөдө,
Жарышта чыккан мөрөгө.
Жай-кышы чөптөн жутабай,
Койлору кунан букадай,
Уюлгуйт уяң жүндөрү,
Уруна бербей туш-тушка,
Ушундай эрди сүйлөйлү.

Эстебес:

Эл байлыгы жер менен,
Жер байлыгы эл менен,
Башка жерден Ош жактын,
Баш-аягы кең деген.
Айтылып элге атагы,
Адам болуш эмнеден.
Аябай иште эл үчүн,
Адал иш маңдай тер менен.
Так ушундай эрлер көп,
Таанысаң түштүк жергеден.
Кайратман баатыр Маматов,
Кара-Сууда «Ленинден».
«Москва» колхоз Сузакта,
Тажыбаев өңдөнгөн.
Жүгөрүдөн түшүмүн,
Жети жүз центнер бергенден.
Рахманжандан Саадат,
Жүз сексен тонна пахтаны,
Машина менен тергенден.
Республика боюнча,
Жаңы-Жол мыкты көп жерден,
Өрнөгүн айтып жатамын,
Өзүм барып көргөндөн.
Катта-Талдык совхозу,
Жүз койдон жүз он төл берген.
Кара-Суу, Ош пахтаны,
Жылдан-жылга кем берген.
Кээ бирөөлөр бар экен,
Кемчилигин көрбөгөн.
Элди, жерди алдаган,
Өз билгенин бербеген.
Сузакта «Эркин» колхоз бар,

Далай бардың мен менен,
Ибраев башкарма,
Өзүн-өзү мен деген.
Жалган сводкаларды,
Жазышкан активдер менен,
Сакалдыда Татанбай,
Ада ушундай «эр» деген.
Алкымы тойбой башкага,
Аянты менен жер жеген.
Жоюш керек мунусун,
Жоголсун бул иш курусун.
Көөп кеткен нечендер,
Көтөрө албай ырысын.
Аткара турган кез келди,
Азыркы шарттын сунушун,
Чыккынчылар куулсун!

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

КУТТУУ БОЛСУН МАЙРАМЫҢАР

Токтосун:

Эзелтен кыйын даңкыңар,
Эне деген атыңар.
Ай, Күн, Жерден кем эмес,
Аалам үчүн баркыңар.
Ак сүтүң өмүр мүрөгү,
Адамдын соккон жүрөгү,
Алкыш-урмат айтылар.
Адатыңар башынан,

Алпештеп баккан жашынан,
Жакшы болсо балдарың –
Жазылып калат жарпынар,
Менсинип эч ким жете алгыс
Мекен деп сенден кете албас,
Мээрмандык шартыңар.
Өзүңдөн өнүп чоңойгон,
Өлкөдө биздей жарчыңар.
Кут болсун эже, карындаш,
Кубанычтуу Мартыңар!..

Эстебес:

Кубанып ырды баштаймын,
Кутмандуу күндү мактаймын,
Куюлган шекер сөзүмдү,
Курсакка неге сактаймын.
Дүйнөдө ыйык, эң кымбат
Ал – эне деп барктаймын.
Эмгегине эненин –
Эч нерсе тандоо таппаймын.
Таланттуу уул-кыз төрөгөн,
Таалай бакка бөлөгөн.
Тарбиялап бакканын,
Такыр ичке катпаймын.
Алдейлеп күндө эмизген,
Ак сүтүн дайым актаймын.
Колумдан келсе энени
Космоско чейин даңктаймын.
Энелер өттү баштагы,
Эчен жыл эрксиз басканы.
Караңгылык убакта,
Ой, максат, тилек ишке ашты,
Октябрь нурун чачканы.

Токтосун:

Эмгеги да укугу,
Эркектер менен барабар
Сыймыгы болду өлкөндүн,
Силердин тапкан балаңар.
Кубатыңдан гүл жайнап
Кулпунду кургак талаалар.
Шаарымда «Кыргызавтомаш»,
Шаңданып иштейт кары-жаш.
Сыдыкова Айымгүл,
Сырдана токарь ишке маш
Шайыр мүнөз жайдары,
Шаарымдын сүйгөн ардагы.
Тоонун токарь кызы деп,
Тотудай болгон кушу деп,
26 чы съездге
Делегат кылып шайлады.
Кыздардын минтип барганы.
Касиет дечи ал дагы.
Маанилүү эмгек болбосо,
Москва барыш кайдагы.

Эстебес:

Дүңгүрөп Мартта майрамы,
Дүйнө эли күтүп жатпайбы.
Кулпунуп өсө бергиле
Кут болсун теңдик Марттагы.
Азыркы ар бир эмгектин,
Аялдар баатыр алптары.
Санасак баарын түгөнбөйт,
Союзга дайын аттары.
Кыргызстандан биринчи
Зууракан эне, Телегей,
Баатырлык жолду баштады.

Ээрчип чыкты артынан,
Эчен кыз-уул жаштары.
Эмесе айтып өтөйүн,
Эмгектин көркүн ачканы,
Нурданат, жүзү албырат.
Эртеден кечке талбаган,
Эмгеги көздү талдырат.

Токтосун:

Дагы эле ушул шаарымда
Шаарымдын түштүк жагында.
Бригадир болуп иштеген,
Коваленко Галина,
Ителги куштай кыпылдайт,
Иштеп жаткан маалында,
Союзга болду депутат,
Сыймык дейбиз аны да.
«Октябрдын кырк жылдык»
Фабрикасында тигүүчү,
Жамалдинова Айнура,
Эмгеги менен жетишти
Лауреат наамына.
Жеңил өнөр жайлары,
Демилгечи болушуп,
Алдыга кулач жайганы,
Өрнөктүү кыздар көбөйсүн,
Өлкөнүн болуп ардагы.
Башталган эмгек сайраны,
Бактылуу болсун майрамы!..

Эстебес:

Умтулуп алга адымдап,
Укмуштар чыкты жалындап.
Сыдыкова Мукенди,

Сыйлашат эли кадырлап.
Демилге эмгек зор болуп
Дениңер болсун саламат.
Кулматова Сатина,
Кут болсун сыймык атак-даңк!
Кыргыз эл дайым силердей
Кыздары менен мактанат,
Дүйнөлүк майрам күнүңөр,
Дүңгүрөп чыкты үнүңөр.
Уул-кыз алган жар менен
Узак өмүр сүрүңөр!..

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

КЫЗЫЛЧАЧЫЛАРДЫ КУТТУКТОО

Токтосун:

Ордендери жаркырайт,
Олтурган элдин залдагы.
Эмгегинен таанылган,
Элинин сүйгөн ардагы.
Жылдыздарын карачы,
Чолпондун өзү таңдагы.
Булар менен даңктанат,
Бүт кыргыздын аймагы.
Куттуу болсун элимдин,
Кубанычтуу майрамы!

Эстебес:

Кызылчадан кант алган,
Кызматтан мактоо, даңк алган.
Ак ниет адал ишинен,
Атагы элге таркалган.

Азамат чыкса кайратман,
Акындар талбайт айтардан.
Өндүрүш иши такталган,
Өлкөм бүгүн макталган.
Алдыга койгон милдетин,
Ашыгы менен аткарган.
Эпкиндүү баатыр дегизген,
Элине шекер жегизген.
Энчисин арбын мол алган,
Эмгекке кылган жемиштен.
Эринбеген кызматтан,
Эмгекке чебер устаттан.
Ырыстуу элим келдиңер,
Район, шаар, кыштактан.
Алтын жылдыз тагынган,
Балбанга салам айтабыз.
Ардактуу наам, орденди,
Алганга салам айтабыз.

Токтосун:

Саймадай жери кулпунуп,
Салтанат менен конгон кут,
Маңдай терин агызып,
Мына бу турган калың журт.
Урмат сыйга бөлөндү,
Уга элек болсоң менден ук.
Эмгектен баатыр атанды.
Айдарбеков, Климчук,
Дайыма көрүп жүрөсүң,
Канттагы колхоз «Алганы».
Аты да «Алга» өзү алга,
Жылыга жылып барганы.
Жапырт иштейт тынбастан,

Жашы менен карганы.
Өткөн жыл өтө кубанды,
Өтмө Кызыл Туу алды.
Чоң кубаныч ал дагы,
Айдарбеков «Алгада»,
Эмгектин баатыр балбаны.
Канатташ колхоз «Ленин»,
Качантан бери билемин.
Башкармасы Климчук,
Калк үчүн берген жүрөгүн.
Эсеп менен иреттеп,
Эмгектин билет үнөмүн.
Мактаса мактоо жарашат,
«Ленин» менен «Алганы»,
Кызылчадан өткөн жыл,
Мол түшүм болду алганы.
Жүгөрү, буудай дандары,
Кампага батпай жайнады.
Жүздөрү жарык жайдары.
Карандай суук кыш болду.
Кандай экен малдары?
Эстебес өзүң айтып өт,
Эми болсо калганы?..

Эстебес:

Толкундабай тура тур,
Токтосун бир аз көңүл бур.
Бактысын көрүп турмуштун,
Баатыры болуп кыргыздын.
Макталып чыкты кыз, уул.
Сулайманова Гүлсара,
Ракмат элден миң сага,
Панфилов колхоз айылда.

Баркталган жери Жайылма.
Таалайлуу болдуң эмгектен,
Талыкпай кышы жайында.
Кыргызга баатыр аталдың,
Кырчындай жапжаш чагында.
Көрсөттүң элге ишиңди,
Көкөлөй бергин дайыма.
Гектардан беш жүз центнер,
Кызылча төккөн маалында.
Күзүндө барсак экөөбүз,
Гүлсара турган айылга!
Жүзүн көрсөң баатырдын,
Сен жүрмөксүң ээрчип жанында.
Эми район Москва,
Энглис колхоз астыда,
Иванова Нинаны,
Звеновой бул дагы.
Иштерин айтсак жакшы да,
Талыкпай Нина эмгектен,
Татыктуу болдун бактыга.
Орден менен жылдызын,
Окшоштуруп такты да.
Куттуктаймын буларды,
Кубанып турган чактыда!

Токтосун:

Нина менен Гүлсара,
Баатырларды айттың да.
Кыздарды мактап жатканын,
Менден көрө жашсың да.
Кылчактабай кыздарга.
Кызыктуу сөздөн айткын да,
Федерченко, Нефедов,

Алейников, Чашкин да,
Айдай жүзү жаркырап.
«Ленин» орден такты да.
Кара-Балта быйыл жыл,
Кант жагынан астыда.
Чүй, Кеминдин элдери,
Түшүмүн толук бербеди.
Кызылчаны сүйбөйбү,
Алардын айдоо жерлери?
Өткөн жыл Кыргызстаным,
Эт, сүт, жүн менен пахтаны,
Эң эле толук аткарды.
Ааламга кетип атагы,
Аябастан даңкталды.
Апийим артык төгүлдү,
Арбын алдык эгинди,
Тамеки болсо тайланып,
Таңылып жатат көрдүңбү?
Таамайлап ачык айт,
Кошуп айтпай төгүндү.
Кыйкырып ырдап жүрөбүз,
Каерде Токоң жеңилди.
Кыскартып корутундула
Узарта бербей кебинди?

Эстебес:

Алдыңкы болуп бааланып,
Атагы элге таралып.
Азаматтыгын көрсөтүп,
Алышты «Ленин» орденди,
Аппоев менен Жанаев.
Угулду кыргыз даңкыбыз,
Укмуштар жаңы жаралып.

Күндөн күнгө жаңылык,
Гүлдөдү элим жаңырып.
Өткөн жылы кыргыз эл,
Эки орден катар тагынып.
Дүңгүрөп өстүк Ала-Тоо,
Дүнүйөгө таанылып.
Ээн жаткан чоң Нарын,
Карачы, эл күчүнө багынып.
Токтогул ГЭСи курулду,
Түнөлгө суусу бурулду.
Кыргызымдын атагы,
Бүт дүйнөгө угулду.
Эрикпей журтум эмгек кыл,
Эмгекте байлык, бакты, нур,
Кеткен жылдан беш эсе,
Кең пейил болсун ушул жыл.
Жер-жерден келген агайын,
Барлык жетекчилер угуп тур.
Маданият биринчи,
Мааиисине көңүл бур.
Баалайлы элдин жыргалын.
Башкармалар, директор,
Барлык колхоз, совхозго,
Больница, мончо, клуб кур?
Талыкпай иштеп жатышкан,
Талабын элдин камсыз кыл.
Шаңга бөлөп турган кез.
Шаар кыштак талааны,
Каармандар сыйланды,
Калкыма сыймык а дагы.
Татыктуу тосуп алалы.
Кырк жылдык тойго кыргыз эл,
Жеңиш менен баралы.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

АЙТЫШАЛЫ, КЕЛ БЕРИ

Токтосун:

Калдайган калың эл келди,
Кары-жашы тең келди.
Атайылап чакырган,
Арбын түшүм бергенди,
Ашыра пахта тергенди.
Мекен кылып жайлаган,
Кышкысын жылуу жерлерди,
Жай саратан ысыкта,
Жайлаган салкын төрлөрдү,
Күжүрмөн биздин малчылар,
Көп алган асыл төлдөрдү.
Кылымга даңкы таанымал,
Кызылчачы эрлерди.
Апийим, кара куурайдын,
Анын да кыйын эмгеги,
Кубанычтуу элдерди,
Комузуңду колго алып,
Козголтчу сен да термеңди.
Кече эле күнү уккансың,
Газеттен окуп чыккансың,
Алтын, күмүш, колодон,
Медаль алган эрлерди.

Эстебес:

Ак карлуу суукта мал баккан,
Ак пахта эккен, дан баккан.
Ашууну бузуп жол казган,
Ар бир ишке кайратман.

Апийим, күрүч, кызылча,
Жемиши жайнайт чарбактан.
Берметтей терин агызып,
Берекени жайнаткан.
Түштүк, чыгыш, батыштан,
Түгөл келдиң калбастан.
Атагыңар, данкыңар,
Акындын тилин сайраткан.
Эл-жерим өстү канчалык,
Эпкиндүү болгон даңк алып.
Эки ордендүү кыргызым,
Өрүшүң өстү жайкалып.
Катылган кендин сырларын,
Каймагын сыртка аңтарып.
Кучагын жайып Ала-Тоо,
Кубанат күндө чалкайып,
Өрнөгүн элге айталык.
Жакшысы менен жамандын,
Жөн-жөнүн элге айталык.

Токтосун:

Ак ниет биздин малчылар,
Ааламга кеткен даңкыңар.
Силерсиңер жүз койдон,
Жүз отуз козу алчулар.
Андайлардын атагы,
Ар убакта айтылар.
Уккамын биздей жарчылар,
Урматтап ырдар шарты бар.
Бардың беле Эстебес,
Былтыр кышта жайында,
«Коммунизм» колхозу,
Көрктүү сонун айылга.

Керимкулов Эсендин –
Жүз элүү баш бодону,
Семиртип жаткан чагында.
Күнүнө сегиз жүз грамм,
Эт кошулган маалында.
Ошол эле колхоздун,
Намазбеков Калысты.
Алты жүз элүү тубар кой,
Аман-эсен багышты.
Төрт килодон жүн кыркып,
Жүз отуз козу алышты.
Өткөн жылы Жети-Өгүз,
Өрнөгүн элге таанытты.
Азаматтар малдарын –
Асырап, сактап калышты.
Билесиң Тогуз-Булактан,
Жайнактын уулу Кадыкты.
Желгенине жел жетпес,
Желеден тулпар агытты.
Жылкы десе башынан,
Жылмаят кыргыз калкыбыз.
Кымызын ичип кызарып,
Жазылып калат жарпыбыз.
Былтыр Кадык бээден,
Бакканы дагы алтымыш.
Куюндай күлүк кулундан,
Тапканы дагы алтымыш.
Кубаныч толгон көңүлгө,
Куттуу болсун даңкыңыз.
Күмүштөн медаль тактыңыз.
Чоң-Кеминдин Аманы,
Чоң жылкычы а дагы.
Чогуу чыккан кабары,

Чүйдөгү «Прогресстин»,
Анархайда чабаны.
Өмүркул болсо завферма,
Сейдиштен кабар алалы.
Жалкоо чабан ал болсо,
Жүз тубар койдон жүз кырктан,
Жылына козу алабы?
Мындай мыкты чабандан,
Санасак чыгат далайы.
Кана эми сен, Эстебес,
Карап мени турбагын,
Кайратыңды чыңдагын.
Калк ичинде элдер көп,
Чогулушка келген көп,
Калганын өзүң ырдагын?

Эстебес:

Атактуу жерди тактаба,
Анчалык эле мактаба.
Жакшы колхоз-совхоздор
Жазылган «Ардак тактага».
Кара малдан асты экен
«Калинин» менен Москва.
Кой жагынан жакшы экен
Кочкор, Жумгал, Ак-Талаа.
Жаңыбаева Марусия,
Жайылат кою аскада.
Аркардай болуп иргелген,
Ар койдон беш кил жүн берген,
Атагы мунун башка да.
Ат-Башы менен Кеминдик,
Алы жетпей калыптыр
Ардактап малды бакканга.

Көп экен өлүм малынан,
«Көк-Мойнок» совхоз жактарда.
Тоюткор чөбү аз болсо,
Тоңуп калат, ачкада.
Таластын башы Кара-Кол,
Айдаралиев башкарма.
Эң биринчи чоң колхоз,
Эби бар муну мактарга.
Көпүрө-Сайы жык толгон,
Көркөмдүү кооз ак тамга,
Жаркырап шаар жаткансыйт
Жайлоого бара жатканда.
Азамат Айдаралиев,
Асмандай бер, мактанба.
Бери Жоргонун-Белин ашканда,
Жолдогу совхоз «Кайынды»,
Отуз жыл жаткан билинбей,
Оңолуп эми таанылды.
Ээн жаткан «Орловка»,
Эң сонун үйлөр салынды.
Өзөндө, тоодо, талаада,
Өчпөгөн чырак жагылды.
Алпечтеп ал жер өстүргөн,
Алымкул төкмө шайырды,
Ушундай бир топ совхоздор,
Угулуп даңкы жаңырды.
«Жоон-Төбө» совхоздун,
Белгилүү баштан кабары.
Береке, эмгек, ырыска,
Бет алган кези кадамы.
Тажрыйбасы элге тараган,
Так ошол жердин чабаны.
Күтүрөп малга толтурган,

Гүлдөгөн кенен талааны.
Айткым келет атактуу,
Досбергенов аганы.
Ошондой чабан көп болсо,
Ойлогон элдин талабы,
Каалаган максат орундайт,
Калкымдын жаңы заманы.
Капканын суусун байласа,
Каз-өрдөк, ак куу чардаса,
Жаңы-Көлдүн үстүндө,
Жаштар кайык айдаса.
Бир убакта көрөсүң –
Биздин Киров калааны!..

Токтосун:

Ысык- Көлдө «Новый путь»,
Ырыс, таалай конгон кут.
Эгин-чөбү жетиштүү,
Эч жолобой малга жут.
Көрө элек болсоң көрүп чык,
Уга элек болсоң менден ук.
Заңкайып турат алыстан,
Заңгыраган чоң клуб.
Эчен-эчен курулуш,
Эби менен курулуп.
Кабары калкка угулуп,
Алга чыкты суурулуп.
Көлөмдүү область Ош жакка,
Көз чаптырсак бурулуп.
Жаңы-Жолдун элдери,
Жакшы чыкты жарыштан.
Жетимиш сарай бир жылда,
Жеткилең кооз салышкан.

Уй менен коюн семиртип?
Ушундай жерге багышкан.
Эмне үчүн «Кировдун»
Элдери артта калышкан?
«Кыргызстан» колхозу,
Уялса боло намыстан?
Сексен ую сандалып,
Өлгөнү турат арыктан.
Сарымсаков башкарма,
Коркобу малга барыштан?
Барсам уйлар сүзөт деп,
Кетеби качып алыстан!
Берки совхоз «Үч-Коргон»,
Малдары арык бүт бойдон.
Чатырап турган желини
Уй көрбөйсүң сүт толгон.
Жыртылган тондой жондору,
Жыланач арык койлору.
Активдери азыртан,
Аракет кылса болбойбу?
Жыргатып жем-чөп жедирбей,
Же койлору шордойбу?
Күнүмдүккө кызыкпай,
Келечекти ойлойлу.
Барган сайын көрөбүз,
Баш-аягын Таластын.
Эмне үчүн быйыл жыл,
Мал багуудан адаштың?
Кара-Колдой колхоздун,
Катары өсүп, дагы ашсын.
Ак-Талаа, Жумгал, Кочкорлук,
Азаматтарга жанашкын.
Талпынып алга чыккыла,

Танданып көптөр карашсын.
«Аламүдүн» совхозу –
Аябай артта калыптыр.
Мал багууну билбеген,
Адистер ага барыптыр.
Абдан семиз болот деп,
Аттарга силос салыптыр.
Көрүндү элге «семизи»,
Көп тоюп алып силоско,
Көмөлөндү сегизи.
Уйга берчи силосту,
Береби атка негизи?
Жок жерден тапты өлүмдү,
Жоор аттар көмүлдү.
Акт болсо жазылды,
Ага да мөөр басылды.
Кайдыгер карап койбостон,
Калк сурагын атыңды.
Зоотехник менен ветврач,
Жооп бер катпай башыңды?
Агроном, сен болсоң,
Талаага чачтың асылды.
Эки жүз гектар жердеги,
Картошка менен капуста,
Кар алдында катылды.
Буларга көз салбастан,
Директор менен парторг,
Дердейип уктап жатыры,
Калк ойлонуп көргүлө,
Кандайча болот акыры.
Тиер кээси бар чыгар,
Тиешелүү катыгы!

Эстебес:

Алдыга өсүп бараткан,
Айтайын Түштүк тараптан.
Ондогон нечен эрлер бар,
Ош менен Жалал-Абаддан.
Алп Токтогул ГЭСи бар,
Ааламга даңкын тараткан.
Эли да бай, жери бай,
Эмгеги көздү караткан.
Атактуу «Ленин» район,
Жанында колхоз «Ракманжан», .
Келиндер чыккан атактуу,
Кеп баштайын Саадаттан.
Эмгекте жүрсө жарашкан.
Көркү да сулуу чүрөктөй,
Көрсөм деп ар ким самашкан.
Даңкы чыгып пахтадан,
Далай элдер мактаган.
Тынымсыз эмгек убакта,
Тынч алып бир саат жатпаган.
Кыз-келинди үйрөтүп,
Кызматына маштаган.
Жанында колхоз «Фрунзе»,
Жаңырттып ишин тактаган.
Эр аялы күжүрмөн,
Эмгектен башын тартпаган.
Айрыкча күз айында,
Пахтасын терген маалында,
Ысыгы мээ кактаган.
Көңүлү, ою эмгекте,
Көлөкөгө качпаган.
Билесиңби, Токтосун.
Бир эжеме мактанам,

Тонналап жыйган пахтасы
Толкутуп кумар чер жазган,
Эркектерден кем эмес,
Эмгеги менен эл баккан,
Ал ким десең белгилүү,
Атабекова Өлмөскан.
«Лениндик» туугандар,
Эки эжеге мактанып,
Эдирейип турбастан.
Эжелердей даңктанып,
Эрлер чыксын көп жаштан.
Кай бир жердин кемчилин,
Заары жок бетке айткан.
Канатташ аркы «Кара-Суу»,
Качабы эли эт жактан?
Шаарына барганда,
Менчик малын семиртип,
Шишкебекти көп саткан.
Колхоз менен совхоздун,
Ачкадан өлгөн малдары,
Аз болуп тоют чөп жактан,
Пахтага көңүл коюшуп,
Малды унутуп ташташкан.
Пахтадан да, малдан да,
Жемиштен да, дандан да,
Жетишүү керек көп жактан.
Сары-Өзөн Чүйдүн мекенин,
Сайрабай кантип кетемин.
Кыргыз элге таттырган,
Кымбат баа шекерин.
Хасанга окшош күжүрмөн,
Көрөбүз Чүйдөн неченин.
Угалы дагы башкадан,
Узарткын ырдын этегин?

Токтосун:

Канча жолу сайрадың,
«Кара-Суунун» аймагын.
Көрүп келген экенсиң,
Кароосуз калган малдарын.
Жалаң малга бурулуп,
Жал, куйругун сугунуп,
Унутпайлы эгинди,
Кызылча, пахта, апийим,
Кымбат баа делинди.
Арбын түшүм алганга,
Алтын, күмүш, колодон,
Ардактуу медаль берилди.
Көпкө айтып кетели,
Гончаров, Бочков, Беккерди.
Гектарынан алышкан,
Түшүмдөрүн текшерди.
Аларга алтын медалды,
Азаматтар деп берди.
Талды-Суунун Аалысы,
Таалайга кошо кез келди.
«Безостая – 1» экен,
Буудайдан былтыр сепкени.
Жетимиш эки центнер,
Гектарынан төккөнү.
Төртөө эле дейсиңби,
Толуп жатат көптөрү,
«Карл Маркс» Түптөгү,
Апийим болот күткөнү.
Калыйса, Сайра келиндер,
Кайраттанып иштеди.
Жетимиш кило апийим,
Гектарынан түшкөнү.

Апийим менен эгинге,
Машиналар түтпөдү.
Ошол үчүн түптүктөр,
Пароход менен жүктөдү.
Арашандын суусундай,
Агып жатат сүттөрү,
Толкунундай көлүнүн,
Толуп турат күчтөрү.
Кандай экен, Эстебес,
Калган жердин иштери?

Эстебес:

Мырзалиев Таштемир,
Механиктин балбаны.
Жүз элүү тонна пахтаны,
Жалгыз өзү камдады.
Кайраттуу чыкса балдары,
Кара-Суунун ардагы.
Нары жагында Араван,
Айтылуу мунун салмагы.
Барыктуу экен элине,
«Жданов» колхоз жерине.
Валиевдин Зардары,
Гектардан элүү центнер,
Кем жыйган жок ал дагы.
Канатташ колхоз «Партсъезд»,
Катуу чыккан шаңдары.
Өткөн жылы ал жерде
Пахтанын болду майрамы.
Калыймакан жаш сулуу,
Кыздардан чыккан жайдары.
Макталып эмгек ишинен,
«Москвич» сыйлык алганы.

Буга өмүрлүк болгон жигиттин,
Өлгөнчө жоктур арманы.
Баш тартпаган эмгектен,
Балдарынан, карыганы.
Баш жагы бийик Чоң-Алай,
Багышат түрлүү чарбаны.
Ар кардай малды өстүрсө,
Азаматтык ал жагы.
Бирок, маданият өзгөрүү,
Бул жерге такыр барбады.
Экиден аял алышат,
Ээги түшкөн чалдары.
Атасынан жол тийбей,
Алиге бойдок балдары.
Клуб, мончо, ооруканасы,
Курулат качан тамдары?
Жетекчиси ал жердин,
Жетпейби буга дарманы?
Өткөн жылы Кыргызстан,
Орденден экини алганы.
Атак менен даңк менен,
Ала-Тоону шаңдайлы!

Токтосун:

Атыры беттен аймалап,
Ырас, Ала-Тоо чексиз шаңданат.
Элүү жылдык, кырк жылдык,
Эки той удаа келатат.
Элибиз жакшы камданат,
Дүңгүрөп өссөк баа жеткис,
Дүнүйө жүзү таңданат.
Эмгек менен элиме,
Келе берсин таалай-бак.

Жакында эле барабыз,
Элиңерди аралап.
Айылдагы жакшылар,
Жүрсөңөр болду саламат!..

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

КУТМАНДУУ КҮН

Токтосун:

Күндө майрам, күндө той,
Күндө сонун жаңылык.
Шаңга оронуп турган кез,
Шаар-кыштак жаңырып.
Жаркырайт түнү күндүздөй,
Жакуттан мончок тагынып.
Кыргыздар Россияга,
Кошулушкан чагына,
Быйыл жүз жыл болду деп.
Жүзгө жашы толду деп,
Ини агадай башынан,
Ирегелеш конду деп.
Бүт дүйнө укту кабарды,
Билесиң жакшы аларды.
Тойго толгон эл келди,
Кары-жашы тең келди.
Күлүктөр күчөп чабылып,
Жорголор жолдо термелди.
Көкбөрү, эңиш, кыз куумай,
Көрдүң тыйын эңгенди.
Барчын, кыргый, шумкарлар,
Бөдөнө, түлкү, өрдөккө,

Батырышты чеңгелди.
Жанаша болдуң эл менен,
Жар чакырдың мен менен.
Жаныңда жүрдүм бастырып.
Жаакташып сен менен,
Келгин дагы жаныма,
Керегин тийди баарыга.
Таңшып ырдаар кезибиз,
Жашы менен карыга.
Алды артын сөздүн билбесең,
Анда эле торой чалдым да.
Кучунашың карматпай,
Куру бекер жармашпай,
Кубанчын элдин таап ырда.
Жоргонду жолго айдагын,
Жорутундан танбагын.
Урматтап ырдар кезибиз,
Улуу Октябрь майрамын.
Кубаныч артып баратат,
Куттуктасак жарашат,
Экинчи жолу кыргыз эл,
Ленин орден алганын.

Эстебес:

Угуп тургун кебимди,
Урматтап ырдайм элимди.
Ак чачтуу ата-энелер,
Алп кайрат жигит, келинди,
Аймагы толгон алтынга,
Ала-Тоодой жеримди.
Ак-Сай, Сырт, Арпа, Суусамыр,
Алай, Соң-Көл төрүмдү.
Аккуулар сүзүп ойногон,

Атактуу Ысык-Көлүмдү.
Арбын алды көлдүктөр,
Арпа, буудай эгинди.
Апийим болсо пландан
Ашыгы менен төгүлдү.
Алмасынын бирөбү –
Анделектей көрүндү.
Эгиндер артып пландан,
Эмгек күнгө бөлүндү.
Жүз жылдык тойдо макталып,
Бүт планын аткарып,
Элим алды шаттанып,
Экинчи орден «Ленинди».
Көңүл эргип асманга,
Көп менен курдук сейилди.
Ашуусу бийик белди ырда,
Агыны катуу селди ырда.
Адамдын көөнүн сергиткен,
Атыр аба желди ырда.
Канчалык казсаң түгөнгүс,
Казыналуу кенди ырда.
Керектин баары табылган,
Кереметтүү жерди ырда.
Жер байлыгын аңтарган,
Жеткилең күчтүү элди ырда.
Керектүү сөздөн айтып көр,
Кезегинди бердим да.

Токтосун:

Кыргыз эли ким эле,
Кыйналгандын бири эле.
Жигиттер байга кул болуп,
Кыз-келиндер күн эле.

Кара туман каптаган,
Капкараңгы түн эле.
Түндү түрүп тараткан,
Түбөлүк күн жараткан,
Өз колунан Лениндин,
Октябрдын таңы аткан.
Саймаланып жер бети,
Самагандай келбети,
Салтанаты жарашкан.
Эңсегени табылып,
Эркин заман кабылып,
Элим болду канатчан.
Мурунку кыргыз билбеген,
Мал баккандан башканы.
Мекен кылып жүрчү эле,
Мергендей тоо-таш асканы.
Кайдан билсин ал кезде,
Катмарын жердин ачканды.
Азыркыдай шахтаны,
Ар түрдүү кенди казганды,
Октябрь таңы атканы.
Өлкөмдүн кары-жаштары,
Үлгү алып улуу орустан,
Өнөрлүү боло баштады.
Арпа, буудай дан түгүл,
Апийим түрлүү жашылча,
Кара куурай, кызылча,
Тамеки менен пахтаны,
Түшүмү түмөн сан жеткис,
Тоо кылып үйүп таштады,
Кыргыздын уул-кыздары.
Кылымдарга макталды,
Кызматынан даңкталды.

Байлары атка минишчү,
Байкуштар жөө жүрүшчү.
Мурунку кыргыз эми жок.
Миң өнөргө такшалды.
Фабрик-завод, өнөр жай,
Машиналары шайма-шай,
Рулун өзү башкарды,
Кайнап жаткан зор эмгек,
Карасаң туш-туш жактарды.
Тентек сууну токтотуп,
Талкандай тартат таштарды.
Ырдай турган кезибиз,
Ырысы кенен жаштарды.
Коммунисттик эмгектин
Ударниги болууга,
Уул-кыздар аттанды.
Эл кыдырып жүрөсүң,
Эчендерди билесиң.
Эстебес, сен да ырдагын
Эмгектенип жатканды.

Эстебес:

Мамаров Зайчы башкарган,
«Кызыл Кыя» совхоздун,
Кыйын чыкты жаштары.
Айдаган ар бир гектардан,
Миңден ашык центнер,
Алышты жашыл массаны,
Урмат менен бул жаштар,
Убадасын аткарды.
«Салиева» колхозу
Салтанатты баштады.
Сонун чыкты быйыл жыл

Сотосунун баштары.
Кызылга толуп кырманы,
Кыр кылып үйүп таштады.
Алтымыш беш центнер,
Ар гектардан алганы.
Баш бармактай бирөөбү,
Байкап көрсөң дандары.
Эмгегинен таанылып,
Звеносу Пазылдын,
Элимдин болду ардагы.
Башынан жакшы көрчү элең,
Токтосун, ачкыл жарманы.
Жүгөрүдөн жасаган,
Жагымдуу болот нандары.
Туз аралаш көмүлсө,
Кычкыл болот даамдары.
Силосун жеген уйлардын,
Коюу болот айраны,
Калың болот каймагы,
Көлдөй болуп көлкүлдөп,
Көп болот сары майлары.
Жүгөрүнү билбеген,
Чоң конок деп сүйлөгөн,
Ысык-Көлдүн аймагы,
Жашылы малга жагымдуу,
Жакшы өсүмдүк экен деп,
Жактырып алар да айдады.
Түк оюна кирбептир,
Төрт жүз центнер гектардан,
Түптөгү «Орджоникидзе»,
Колхозу түшүм алганы.
Жакшылап багып өстүрдү,
Жакыпбектей балдары,

Билбейсиң айыл чарбаны,
Билбестик дечи ал дагы.
Керели кечке тынбадың,
Келтирип бир топ ырдадың.
Кен чыгып жаткан шахтаны,
Айтпай кеттиң, Токтосун,
«Ак алтын» дечү пахтаны.
Кандай сонун жаңылык,
Карасаң түштүк жактагы.
Аравандык туугандар,
Алдыңкы болуп даңкталды.
Кара-Суу, Жаңы-Жолдуктар
Капкачан бүтүп планын,
Катары менен макталды.
Ленин, Сузак, Токтогул,
Лейлек менен Фрунзе
Бүтөрүнө аз калды.
Көрдүң эле кыйланы,
Көргөндөрдү ырдайлы.
Аравандан Халимахан,
Айдоочу кыз турбайбы.
Машина менен бир өзү
150 тонна жыйнады.
Кара-Суудан Анархан,
Карл Маркс колхоздон,
Кайраттуу кыз бул дагы.
Жүз отуз үч тонна пахтасын
Кабыл алды кырманьы,
Көтөрүлбөй жөнү жок,
Көрсөң боло мындайды.
Элге ырдагын сен дагы,
Эринбей эмгек кылганды.

Токтосун:

Мактап жаткан жүгөрү,
Малдын азык үнөмү.
Эзелтен жакшы билебиз,
Эч кимдин жок күмөнү.
Көрдүң беле Таластан
«Көк-Сай», «Россияны».
Койлорунун жылына
Көбөйүп жатат туягы.
Канчалык малы көбөйсө,
Касиет дечи бу дагы.
«Көк-Сайдагы» Ашырбек,
Көпчүлүк айтат «асыл» деп.
Асыл эмей эмине,
Адал иштейт элине.
Алты жүз алтымыш жети
Тубар койдон миң козу,
Алып берди кеминде.
Көптү тууп койлору,
Көтөрүм дебе болжолу.
Кабыргасына кол батпай,
Килт-килт этет жондору.
Берки «Россияда»
Дүйшөбаев Дилдебек,
Дилдебек анык дилде дейт.
Кызматынын артыгы
Кыркып алган жүндө дейт.
Алты жүз койдун ар бири
Беш килодон жүн берет.
Асырап жакшы бакпаса,
Аязда ачка таштаса,
Анчалык жүндү ким берет.
Айтсаң боло, Эстебес,

Артыкбайдын баласы,
Чүйдөгү Рыскелдини.
Алты кило бир койдон
Алган жүнү белгилүү.
Бостонун тандап киесиң,
Бой көтөрүп жүрөсүң.
Беш бармагын көргөндө,
Билегиң түрүп киресиң.
Мал асылы кой болот,
Кадырын качан билесиң.
Кыдырдык кыштак, калааны,
Кымбат баа, өсүмдүк,
Кызылча куру калабы.
Эрте бүтүп чүйлүктөр,
Эчак дайын кабары.
Артынан аламүдүндүк,
Аткарды планын а дагы.
Артта калып азыраак,
Калининдик туугандар,
Кичине бүркөө кабагы.
Бүтпөгөнүн бүтүрөр,
Намысын өзү түшүнөр.
Бүткөндөн кабар алалы.
«Коминтерн» колхозу
Көрктөндүрдү талааны.
Петренко башкарган
Кабар алгын жаштардан.
Комсомолдук бригада
Планын эчак аткарган.
Ишенбесең карап кел,
Окуйсуң Ардак тактадан.
Шапарев Аламүдүндөн,
Шашылып, ишсиз жатпаган.

«Сын-Таш» менен «Бурана»,
Сыналган колхоз Чүйдөгү.
Калыйча, Токтобүбүнүн
Кантынын тоодой үймөгү.
Ушулардын баарысы
Бир бири менен жарышты.
Гектардан 500 центнер
Кеминде түшүм алышты.
Келин, уулу элимдин
Кетирген жок намысты.
Айт эми сен калганын,
Алдыга таштап арышты.

Эстебес:

Жүндү унутуп койдун деп,
Жүдөтүп көпкө каарыдың.
Кыйлага айттың тынбастан
Кызылчанын тарыхын.
Көпүрө жокто Нарындын
Көп минчү элең кайыгын.
Кашына басып барбапсың,
Капарыңа албапсың
Кара-Көлдүн айылын.
Жагамын деп турасың
Жакында анын жарыгын.
Айылыңды неге таштадың,
Аларды неге айтпадың.
Көрдүң беле Токтосун,
Комсомолец жаштарын.
Боорунан асканын,
Бургулап оюп таштарын,
Тоннель тешип жатканын.
Тоннель бүтсө көрөрсүң.

Тентек Нарын бурулуп,
Тешигинен куюлуп,
Тегеренип акканын.
Анда нечен элдер бар,
Алыс жактан келген бар.
Ар улуттан болсо да,
Ага-ини болуп кенгөн бар.
Ала-Тоолук кыргызга,
Аябай жардам берген бар.
Бульдозер менен түзөгөн,
Бурч-булуңун бүтөгөн,
Көркөмдүү сонун жерлер бар.
Көркөмдүү жерге барышкан,
Көп үйлөрдү салышкан,
Жаштардан чыккан эрлер бар.
Курал шайман колунда,
Кутмандуу эмгек тоюнда,
Кубанып иштеп жаткан кез,
Абыла менен Домбура,
Аскалардын боорунда,
Жаркырап Ильич шамдары,
Жаралат шаар койнунда.
Өйдө-төмөн өткөндө,
Олтурарсың чай ичип,
Ош – Фрунзе жолунда,
Токтогул ГЭСин унутуп.
Токтосун, айтчы чыныңды,
Эмине бар оюңда?
Жаргарттын бери жагында,
Караколдун сайында,
Бакайдын кызыл ташынын
Кире бериш жанында?
Каалаганда барчу элең

«Каракол» колхоз айлына.
Башкармасы Ырысбек,
Башынан угуп жүрчү элең,
Бардык иши дурус деп.
Келишимдүү тамдары,
Келин-кызы жайдары,
Шатыра-шатман ак пейил,
Шайыр мүнөз балдары.
Асырап жакшы багышкан
Асыл тукум чарбаны.
Камданып жатат элдери
«Коммунисттик эмгектин» —
Колхозу деген наамды
Иш менен жеңиш алганы.
Өркүндөп өсүп жаткан кез
Өлкөбүздүн аймагы.

Токтосун:

Түштүк, Талас, Чүй, Көлдүн,
Түгөл ырдап бойлорун,
Көрбөй калдың Эстебес,
Тянь-Шандын тоолорун.
Жагалданып жүрчү элең,
Жакшысын минип жоргонун.
Ат-Башы, Нарын, Ак-Талаа,
Кочкорду айтпай койгонуң.
Маанисин билип ырдасаң,
Мал киндиги Тянь-Шань,
Түз жери көп сайынан,
Түмөндөп мал жайылган.
Курсагың тоё жечи элең
Курут менен майынан,
Куйрук, казы, жалынан.

Сартбаев Ракматалынын
Эгизден төлдөп койлору,
Эсепсиз өстү болжолу.
Жаңыбаева Маруса,
Жарашып көркөм тоолору,
Жабырап кою жай-кышы,
Жалаң жибек жондору,
Эмгек эрин таарынтпай,
Эмгегин баалап алгадай,
Элди ырдасаң болбойбу,
Тянь-Шандык туугандар,
Малдарын семиз багышты,
Арбын түшүм быйыл да,
Ар эгинден алышты.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

АКЫНДАР АЛКЫШ АРНАШАТ

Токтосун:

Ээрчишип бир баскан,
Эзелтен бери сырдашкан.
Эстебес сенсиң курбалым,
Эргип бүгүн ырдагын.
Таңшый турган кез келди,
Таңдайың жанып тынбагын.
Көрсөк Оштун элиндей,
Корабль минген алп барбы?
Аткарып койду оштуктар,
«Ак алтын» дечү пахтаны.
Тартынбай сен да ырдачы,
Тамшанып уксун жаш, кары.

Эстебес:

Ардактуу түштүк туугандар,
«Ак алтынды» кырманга,
Ала-Тоодой жыйгандар,
Ак ниеттүү сиздерге,
Акындар айтар ырлар бар.
Ооматы келген элсиңер,
Оболоп жылда талпына.
Жар салып даңктап ырдамак,
Биздей жарчыңардын парзы да!

Токтосун:

Жыл сайын озуп алдыга,
Жыргалды көздөй бараткан.
Бактылуу элсиң лениндик,
Баш байгени талашкан.
Илгертен берки салтыңар,
Ийгиликти жараткан.
Пахтанын жөөгү бир укмуш,
Парадда солдат баскандай
Үзүрлүү иштеп жүрүшөт,
Үйүндө кары-жаш калбай.
Эрте келип, кеч кетет.
Эмгектен баар тапкандай,
«Шамалды-Сай» көл болду.
Талаасы шаарга айланды,
Тамшанып көптөр таң калды.
Лениндик туугандар,
Лепилдеп кызмат кылгандар.
Алдыга чыктың пахтадан,
Эчак план ашты эле,
Эт, сүт, эгин, бакчадан.
Жоро жолдош курбалым,

Алдаматов, Басиндер.
Ардактап тосуп турганым.
Ак пахтаң бышкан чагында,
Аралаш бирге турбадым.
Иш ийгиликтүү болсун деп,
Ийилип кызмат кылбадым.
Акматкулова Калыйпа,
Алкыш алдың калкыңдан.
Депутат болуп шайландың,
Дем күчүң менен талпынган.

Эстебес:

Токтосун жакшы баштадың,
Толкунун элдин мактадың.
Алдыда Ленин район,
Адымдап бара жатканын.
Аябай жаттап алыпсың.
Ар биринин аттарын.
Ак эмгектен көрүнгөн,
Азаматын, алптарын.
Аралаш чыкты Кара-Суу,
Арбынын берип пахтанын.
Кадыркул аке кадырлуу,
Калк жактырат айтканын.
Сен айткандай Токтосун,
Мен да ырдайын алптарын.
Алдыңкы совхоз «Төлөйкөн»,
Аймагы абдан кең экен.
Алардын жыйган пахтасы,
Ала-Тоо менен тең экен.
Керме-Тоо сонун жер экен,
Кырдач мурун, кыйгач каш,
Кыз-келини көп экен.

«Керме-Тоонун» атында,
Уюшуптур жакында,
Кыздар тобу дээр экен.
Ал кыздардын башчысы,
Акматова Ыкыбал.
«Кеңеш» совхоз жанында,
Кең талаасы мөмө экен.
Жашылчалуу бул айыл,
Жайнаган жемиш кени экен.
«Кенештин» элин башкарган,
Керегин элдин аткарган,
Каримова эжекем.
Жемишиңиз жер жайнап,
Жергеңиз гүлдөп эл жайнап.
Тынчтыкта болсун эл эсен.
Оштун бери жагында,
«Фрунзе» колхоз жанында,
Эргеш иним башкарган,
Эмгеги күчтүү анын да.
Жээнбеков Сайдамат,
Бригадир ошол айылда.
Кызматтан башын тартпаган,
Кышында да жайында.
Элинин даңкын чыгарып,
Ээ болгон сыйга, кадырга.
Катары менен келейин,
«Кара-Суу», «Отуз-Адырга»,
«Отуз-Адыр» совхозу,
Опсуз ысык жайында,
Ысыкка моюн бербеген,
Ырахмат жаш-карыга.
Ак ниет иштейт элдери,
Ак алтындын түшүмүн,
Ашыгы менен алууга.

Токтосун:

Канча жан эңсеп самаган,
Кадырлуу жерсиң Араван.
Кез-кезде барсам азыр мен,
Кетким келбейт талаандан,
Байкалды тоосу өңдөнгөн,
Пахтаңды көрүп агарган.
Баалап көрсөм Араван,
Кени экен алтыңдын.
Кени экен баатырдын.
Айтпасак да белгилүү,
Аяаровдун эмгеги.
Көрсөң эми Тажыхан,
Корабль болду мингени.
Талаада болсо миңн адам,
Таанылат экен бир адам.
Ырыстуу кыздын бирисиң,
Беш жылдыктын планын.
Онунчу беш жылдыктын,
Эсебинен Диларам,
Иштеп жаткан убагың,
Ленин, Лейлек, Кара-Суу,
Бута атым кетти алыска.
Аравандык туугандар,
Арышта дагы арышта!

Эстебес:

Былтыркыдан Сузактын,
Быйыл жакшы шаңы бар.
«Ак алтын» арбын алышкан,
Алдыңкы чарбалары бар.
Атабеков Сайпидин,
Айлы «Эркин» чоң колхоз.

Ардактайт жаш, карылар.
Ар дайым иши алдыда,
Ала-Тоодой багы бар.
Сузакта «Коммунизмде»,
Суктантаар дагы ишинде.
Эпкиндүү иштеп элдери,
Ээ болгон байлык, түшүмгө.
Алимжан болсо башкарма,
Ардактуу улуу-кичүүгө,
Күчөсүн мындан эмгегин.
Гүлдөсүн кыштак , эл-жерин.
Бардык жактан алды бол,
Бактылуу болсун өрнөгүң.
Калбасын Лейлек тараптан,
«Кулунду», «Коминтернди»,
Кубанып ырдайм элимди.
Ак пахтасы быйыл да,
Ашыгы менен терилди.

Токтосун:

Чыгып жатса байгеден,
Чыгыш менен батышы.
Кандай болот Эстебес,
Фрунзелик туугандар,
Кеп жыла албай жатышы.
Милдеттенмени коё тур,
Планды артка тартышы.
Быйыл Оштун жеңиши,
Батыш, чыгыш элимдин,
Бардыгына тарады.
Эңсегени бүт болуп,
Элимдин ачык кабагы.
Алдыга жылса кадамы,
Артыкча таалай а дагы.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

ЫРДАЙЛЫ

Токтосун:

Эстебес, келчи жаныма,
Элиң турат сагына,
Топ жыйынга келгенде,
Токтолбостон дайыма –
Жаңшанып ырдап олтуруп,
Жакчу элек го баарына.
Май келет деп,
Бизге салам берет деп,
Калкыбыз көрдү камылга.

Эстебес:

Көп улут өлкөм катары,
Көкөлөп кыргыз атагы.
Эл-жерим өсүп дүркүрөп,
Эмгектин гүлдөп базары,
Карачы элдин эмгегин,
Кандай укмуш жасады.
Эркиндик ушул турмушта,
Элүү жыл толо жашады.
Жакында өткөн алтын той,
Ааламга кетти атагы.
Советтик Кыргызстаным,
Закымдап өсүп жатпайбы:
Жергебиз бейкут тынчтыкта,
Жетишкенин мактайлы.
Өлкөмдө бирдик, ынтымак,
Өрүшүм жайнап кулпунат.

Туткалуу Совет мекеним,
Тумансыз тийген күн сымак,
Эл-жеримде күчөгөн,
Эмгек атак, эмгек даңк.
Уул-кыз өсүп жетилип,
Умтулуп алга өскөн чак,
Ушул биздин жыргалга,
Уккан элдер кызыгат.
Заманым учкул канатчан,
Закымдап көккө умтулат.
Турмушу элдин жетишкен.
Токчулук жыты буркурап,
Баарыбызга кут болсун.
Партия берген ушул бак.

Токтосун:

Бшкыбоз элим айткандай,
Брчы болдук ак таңдай,
Таалайлуу заман туш болгон,
Таң агарып аткандай,
Кадыр-баркын элимдин,
Какшагым келет жазганбай.
Беш жылдыкты быйылкы,
Бүтүрчү быйыл жаз кандай?
Тоолорум чумуйт ак карга,
Суктанып көңүл ачкандай.
Элиме тынчтык орносун,
Эч убак согуш болбосун.
Салтанат отуз жылдыкта,
Салдырсын биздей жоргосун.
Элимдин ою оң болсун,
Эмгекте даңкы мол болсун.
Данакер болсун тынчылык,
Дайыма элге той болсун.

Эстебес:

Жаңырып жылда кайрадан,
Жаркырап келет Май майрам.
Өзгөчө кооз көркөмдүү.
Өзүңдөй бир топ айлардан,
Өркөчтөнүп суу аккан,
Өзөндүү туш-туш сайлардан,
Ак ниеттүү малчылар,
Адырда, төрдө мал жайган.
Аскадан үндөр жаңырып,
Асманда барчын айланган.
Келишип кыштак, кең талаа,
Кем эмес көркү саймадан.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

КУТ БОЛСУН ЭКИ ТУУҢАР!

Токтосун:

Бүркөлбөс элдин кабагы,
Бул Лениндин заманы.
Каткырык-шаңга бөлөгөн,
Кары менен баланы.
Компартия нур берип,
Көрктөнттү ой-талааны.
Кургак чөл гүлгө айланса,
Кубанчы дечи а дагы.
Күжүрмөн элдин күчүнөн,
Күнүгө жаңы жаралды.
Күнөстүү Кыргызстаным,
Кызыл Тууну дагы алды.
Толкундады жүрөгүм,

Укканда бул кабарды.
Бир жылда эки туу алган.
Жүздөрү күндөй нурланган.
Журтума айтам саламды.

Эстебес:

Кубанып ырдайм толкундап,
Кулак сал калкым угуңар.
Жараткан түрлүү эмгекти
Жашыңар менен улуулар.
Баарыңа таалай алып келген
Былтыркыдан март келген
Бактылуу болсун жылыңар.
Өткөн жыл жакшы жыл болду.
Өмүрдө калчу сыр болду.
Өрүшүңө нур толду
Өлкөңө байлык жыйдыңар.
Капчыгай толо суу агып,
Ага канал казып чыгарып,
Какшыган чөлгө бурдуңар.
Боз талааны гүлдөтүп,
Бак-чарбак шаар курдуңар.
Күн-түнү эмгек башында
Күч алып иштеп турдуңар.
Көп улут өлкөм жаштары
Бир жакадан баш чыгып
Бир жеңден колду сундуңар.
Айыл чарба, эли өсүп
Алдыңкыларга теңешип
Аябай жакшы мунуңар.
Жергебиз алга умтулган
Желбиреп колдо кулпунган
Элим, жемиштүү болсун тууңар

Токтосун:

Өлкөмдүн болуп ардагы,
Өстүргөн айыл чарбаны.
Бирөөндө дан багуу,
Бирөөндө мал багуу,
Опол тоодой салмагы.
Күжүрмөндөр силерсиң,
Күндөй тийген таңдагы.
Кээ бирөө болду устаты,
Кирешелүү пахтанын.
Татпаган адам бар бекен,
Татынакай кант даамын.
Азаматтарды укканда,
Аябай келет мактагым.
Эпкиндүү элдин эмгегин,
Эскергиң келет аны да.
Жыйынтыкта оштуктар,
Озуп чыкты алдыга.
Жанашып «Ленин» орденге,
Жаркыраган «Кызыл Туу»,
Жарашып турат жаныңда.
Токтогулдук туугандар,
Толкунданып кубанды.
Билгич экен эмгектен,
Бир жылда эки туу алды.
Күжүлдөгөн күлүктөй,
Күндө чыкса байгеден,
Ким ырдабайт буларды.
Совхоз менен колхоздон,
Сокулукта, «Дружба»,
Сонун озгон турбайбы.
«Дружбадан» көрөсүң,
Көп улуттуу тууганды.

Бир атанын уулундай,
Бирдикте иштеп турганды.
Алар дагы туу алды,
Ак жүзү кызыл нурланды.
Мактасак мактоо жарашат,
Маарадан чыгып турганды.

Эстебес:

Ырдасын биздей жарчылар,
Ырымды уккун жалпыңар.
Ак алтындуу түштүктөн,
Азаматтар, алпы бар.
Ардактуу кээ бир адамдын,
Ат-атынан айтылар.
Эки ырчыны сайраткан,
Эмгегинер, даңкыңар.
Эмесе уккун баарыңар,
Эмгек баатыры кайсылар?
Жаркырап орден тагынган,
Жашынан элге таанылган,
Атактуу кыз чабан көп,
Ат-Башы менен Нарындан.
Эмгекчил, Бүбү, Мубарек,
Катар чыкты жаңыдан.
Кайрат-күчү кем эмес,
Кадимки Сайкал, Жаңылдан.
Талпынып жаштар өсө бер,
Таалайды көздөй чамынган.
Ат-Башыда Орозакундун,
Атын уккан кубанган.
Баатырлык жылдыз тагынып,
Бактысы өсүп уланган,
Кышкы жут аяз сууктан.

Кырсыксыз малын чыгарган.
Жайында Ак-Сай, Арпада,
Жайылып малы оттогон,
Жайкалган шибер тулаңдан.
Орозакун өңдөнгөн,
Ондоп чыксын уландан.

Токтосун:

Эли сүйөт турбайбы,
Эмгектен чыккан алптарын.
Жалпы элдин ичинде,
Жаялычы даңктарын.
Амадалиев Маткалык,
Гектардан элүү центнер,
Түшүмүн бергең пахтанын.
Жолдошу Жоро дагы бар,
Жоругун келет мактагым.
Экөө тең район Ленинден,
Эмгекти көздөй теминген.
Жылдыздары жаркырап,
Бирөөң Кызыл-Жарымдан,
Бирөөң Хилля жагынан,
Күчөй берсин демилгең.
Ноокаттагы Абдубап,
Даңкыңды угам ар убак.
Тамекиси жылына –
Тай-тай болуп таңылат.
Адал ниет иштеген,
Сендей азамат элге таанылат.
Алтындан жылдыз тагынат.
Каарманды мактаган,
Качантан берки биздин салт.
Канттан – кантты мол алган,

Раковец баатыр алп.
Байгеден чыккан күлүктөй,
Баатырларга урмат – даңк!

Эстебес:

Күнөстүү Кыргызстаным,
Гүлдөгөн кези аймагың.
Кадамы өсүп баратат,
Карачы, айыл чарбанын.
Кымбат даңкка жетишти,
Кыздарың менен балдарың.
Элин-жерин кубантып,
Эмгектин алды ардагын.
Райондордон даңкталган,
Көрсөткөн күчүн салмагын.
Москва менен Сокулук,
«Пригородный» совхозу,
Бүт планын толтуруп,
Кут болсун алган байрагың.
Сокулук жылда даңк алган,
Союзга аты таркалган.
Мен айтайын калганын.
Атактуу баатыр Маханько,
Звеньевой балбаным.
Ак эмгектен төшүнө –
Алтын жылдыз байладың.
Жүгөрүдөн түшүмдү,
Гектарынан жүз эки,
Центнер болду алганың.
Рахмат, баатыр Маханько,
Ушул темптен тайбагын.
Эми Кочкор менен Жумгал да
Арбын алды дан жагын.

Жумгалда Дыйкан колхозу,
Калпыды дандын каймагын.
Самүдүн менен Баралбек,
Айтайын дыйкан балдарын.
Ар гектардан Самүдүн –
Жетимиш эки центнер,
Баралбек да чамалаш,
Алтымыш эки центнер,
Арпадан түшүм алганын.
Таласта колхоз Үрмарал,
Алымкулов Кенжетай,
Аны унутуп калбайын.
Макталып иштен Кенжетай,
«Москвич» минип айдадың.
Кировдогу Күмүштак,
Кишинин көөнүн кубантат.
Дан жагынан дардайып,
Даңкталышып турган чак.
Өрүшүндө мал семиз.
Күмүштактай күрпүлдөп,
Күчөгүлө бүт тегиз.

Токтосун:

Башынан малды сүйөбүз,
Баа жетпеген асыл көп.
Асылдан арбын төл алды,
Айтбайдын улуу Базылбек.
Базылбекти эл барктайт.
Былтыркыдан быйыл жыл,
Ашыра төл алчу деп.
Базылбек болсо билесиң,
«Бейшеке» колхоз жеринде.
Күрпүлдөп аккан Таластын,

Оң жаккы түштүк жээгинде.
Адиева Байызбү,
«Победа» колхоз элинде.
Көп сүт саап алуудан,
Көрсөттүң элге демилге.
Беш жарым тонна сүт алды,
Ар бир уйдан кеминде.
«Новая Жизнь», «Фрунзе»,
Түп менен Ысык-Көлүмдө.
Саратанда тердетпес,
Салкын аба төрүндө.
Айланасы бүт курорт,
Өмүр кошкон өмүргө.
Эки колхоз өткөн жыл,
Өтө бай болду эгинге.
Сактала турган көңүлгө
Удаалаш Ращупкина,
Гектардан жетти элүүгө.
Мындай мыкты колхозду,
Ар ким эңсейт көрүүгө.
Келе жатат кыргыздын,
Элүү жылдык майрамы.
Баалуу эмгек кылууга,
Бардык күчтү арнайлы,
Жетишкендикке чиренип,
Чалкалап жатып албайлы,
Чамдайлы, журтум чамдайлы!

Эстебес:

Ош областы элинен,
Району Ленинден.
Момбеков Жусупжан,
«Калинин» колхоз жеринен.

Баатыры болду эмгектин,
Бали ракмат! – дедирген.
Эми түштүктүн кээ бир жерлерин,
Түшүндүрөм эми мен.
Пахтага эли берилген,
Дан жагынан кемиген.
Совхозу «Таш-Көмүрдөн»,
Колхозчу «Коминтернден»,
Ар гектардан беш центнер,
Араң алган эгинден.
Сузакта колхоз «Фрунзе»
Кара дайра жээгинен.
Айланасы аккан суу,
Дан чыкпайбы жериңден?
Чындыгында дан жакшы,
Чыгарбагыла көңүлдөн.
Пахта да жакшы, дан жакшы,
Ак нанды жеп артынан,
Аш кылганга чай жакшы.
Курсагыңар ток болсо,
Эки колуң шок болот.
Карыны ач кишинин,
Каруу-күчү жок болот,
Малга тоют чөп болот.
Чөп болсо арбын эт болот.
Толсо данга кампаңар,
Токочуңар көп болот.
Пахтадай даның үйүлсүн,
Байлыкка элим чөмүлсүн.
Ишенем түштүк элиме.
Иштесе жатпайт күнү-түн.
Күнөстүү Кыргызстаным.
Күчөсүн быйыл дүбүртүң,

Үч ордендүү Кыргызстан.
Элүү жылдык чоң тойго,
Төшүңө жылдыз илинсин.
Айыл чарба жагынан,
Алдыңкы болуп абыдан,
Атагың дагы билинсин.
Даңктуу Кыргызстан деп,
Бардык эл угуп сүйүнсүн!

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

ПАХТАЧЫЛАРГА КУТТУКТОО

Токтосун:

Кадырлуу сонун эл келди,
Кары, жашы тең келди.
Өтөлү азыр урматтап,
Өлкөгө байлык бергенди.
Пахта ачылган кезинде,
Багытташып чеңгелди,
Мактаса мактоо жарашар,
Майышпас баатыр эрлерди.
Аябай ырдаар кезибиз,
Ак алтын арбын тергенди.
Керме-Тоонун аягы,
Келишимдүү баяны,
Жаз күнүндөй ачылып,
Жайнап өскөн чанагы.
Эсепсиз чыккан элинен,
Эмгектин баатыр маягы.
Аравандык туугандар,

Алдыңкы болуп тургандар.
Эл чакырып той берип,
Эсепсиз түшүм мол берип,
Жеңишке колун сунгандар,
Элиме айтам саламды!
Асылы элди жыргаткан,
Акындарды ырдаткан,
Жериме айтам саламды!

Эстебес:

Эмгегин бүтүп тактаган,
Эринип карап жатпаган.
Эл таалайы жыргалдын,
Эшигин ачып аттаган.
Кажыбас кайрат күч берип,
Калкынын наамын сактаган.
Ар намысын, абийирин,
Ар кимиси актаган.
Өлкөгө күчүн арнашып,
Өчпөгөн ардак тактадан.
Ойдогу максат орундап,
Обулусун даңктаган.
Атагыңды, даңкыңды,
Акыны келип мактаган.
Алдыңар быйыл намысты.
Ак жибек була пахтадан,
Толтуруп ашык планды,
Толкуган тойду баштаган.
Ош, Жалал-Абад шаарыма,
Колхоз, совхоз баарына,
Олтурган мында жабыла,
Салам айтам толкундап,
Салтанат элдин шаңына!

Токтосун:

БІрас эле салтанат,
БІракатта чар тарап.
Ак алтын өстү жериңе,
Аябастан кайкалап,
Экинчи орден биз алдык.
Элүү жетинчи жылынын,
Элестерин кайталап.
Алтын орден алганым,
Ак эмгектен байкалат.
Жалгыз пахта дейсиңби,
Жалпы мал өстү, ал санап.
Апийим, эгин, кызылча,
Аларды жонго аркалап,
Жер алдында кендерди,
Жеткире чаап талкалап.
Орден алган себебим,
Журтум, ошолордон байкалат.
Аңтарып жердин жемишин,
Арбытып түшүм негизин.
Куттуу болсун эл, журтум,
Кубанычтуу жеңишиң!..

Эстебес:

Токтосун жакшы ырдадың,
Толкуган элдин жыргалын,
Мээнеткеч ишке күжүрмөн,
Булар менден да жакын тууганың,
Каңтарган жерден сырларын,
Калпыган эмгек кырманын.
Айрыкча жайкы ысыкта,
Аянбай иштеп турганын,
Айтыш керек бул жагын.

Карысы жашка күч берип,
Калкына эмгек кылганын.
Адал эмгек ишиңер,
Айнектей таза жүзүңөр,
Ар убак көңүл бурганым.
Ала-Тоого барабар,
Ак пахтаны жыйнадың.
Ашыгы менен тапшырып,
Аткарылды планың.
Араван менен «Кара-Суу»,
Алдыңкы болгон убагың,
Алыстап чыккан жарышта,
Атагыңа кубандым,
Ишиңер алга жөнөсүн,
Бактыга элиң бөлөнсүн.
Муктар менен Кадыркул,
Брахмат эки тууганым.
Алдыда болгун, дайыма.
Артка карай жылбагын.
Былтыркыдан чоң болсун.
Бакты, таалай мол болсун,
Быйылкы жаңы жыл дагын!..

Токтосун:

Таарынгансып сүйлөйсүң,
Тамашаны билбейсиң,
Базар-Коргон, «Лениндин»,
Башчысы болгон элинин,
Ташиевди ким дейсиң?
Нургазиев Муктарды,
Байкасам көзгө илбейсиң.
Алар да бүттү планды,
Аны унутуш туурабы?

Кубантып көр, жаштарды,
Куп көргөнсүң Чаткалды.
Чаткалдын бери жагында,
Шакафтардын сайында.
«Биринчи – Май» колхозу,
Бул дагы жакшы аткарды.
Айлына келип калдым деп,
Кадыркул менен Муктарды,
Катуу мактап жатпайбы.
Кана, эмесе Эстебес,
Кайрат, күчүн ширеген,
Кадыры көктү тиреген.
Колхозчуну мактайлы!..

Эстебес:

Айнытпа курбум, санааны,
Айтылсын элдин талабы.
Айтайын эми таанып ал,
Атактуу элге кабары,
Айтпасам сен билбейсиң,
Айбатынан сүрдөйсүң.
Сайдамат, Тойчу, Топчубай,
Умаровдой аганы.
«Карл Маркс» колхозу,
Кыйын ишке жарады.
Эмгектен чеке тердеткен,
Элине үлгү көргөзгөн.
Уул, кызы күжүрмөн,
Убагын бошко бербестен.
Тоону бузган кайраты,
Толкутуп жүрөк терметкен.
Араван менен «Кара-Суу»,
Алдыңкы болду мелдештен.

Саймалуу адыр жерде өскөн,
Салкын аба төрдө өскөн,
Байкап кабар алалы.
Баткен менен Лейлектен.
Баш, аягы кен дешкен.
Эзелден бери ушулар,
Эмгекке жакшы эл дешкен.
Артта калды бул жылы,
Аравандык жердештен.
Айылдашып кеткен го,
Ак пахтаны тербестен.
Ай талааны гүлдөтүп,
Ачылганын көрбөстөн.
Жакшы жыл келди камчылан,
Жалкоолукка көнбөстөн.

Токтосун:

Урматтуу болду быйыл жыл,
Уул, менен кыздарың.
Калкыңдын берген кайраты,
Канат байлап учканың,
Бир тууган болуп оруска,
Кошулуп Кыргызстаным.
Уялтып көктүн жылдызын,
Укмуш болду кыргызым.
Илгери чалдар алчу эле,
Иниси сүйөр нур кызын.
Анын баарын өзгөртүп,
Адилет болду турмушум.
Орденин алды Лениндин.
Керемети бул болду,
Кемпир, чал, жигит, келиндин.
Кана эми дагы кыргыз эл,

Капасыз көктө жылдыз эл.
Кайраттанып темингин,
Арбын алып түшүмүн.
Апийим, пахта, эгиндин,
Азамат эл дедиргин!

Эстебес:

Араван менен Кара-Суу.
Аймагың Оштун талаасы.
Пахтанын болуп майрамы,
Толкуду элдин санаасы.
Чыга берсин элиндин,
Сайдамат, Тойчу, Топчубай,
Булардай баатыр баласы.
Кутмандуу тойго келгендер,
Кубаныч менен тарачы.
Улансын тоюң тойлорго,
Ушул күн болсун ойлордо.
Жазылсын «Ардак тактага»
Атагыңар, даңкыңар,
Кең Фрунзе борбордо!

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

ЖОЛУГУШУУ

Эстебес:

Эл чогулуп келиптир,
Элирип сөздү баштадым.
Айтышканы турабыз,
Ал күчүңдү чактагын.
Эгиз козу кейиптенип,
Ээрчишип экөөбүз,

Эл көңүлүн ачканмын.
Ала жайы бир жүрүп,
Күзүндө сени таппадым.
Алыс жакка кетти дейт,
Ар кимдин уксам айтканын.
Ак ниеттүү жан болсоң,
Сырыңды мине айтпадың?
Кайда бардың Токтосун,
Мени эмне таштадың?

Токтосун:

Ашыккансып Эстебес,
Алды менен баштадың.
Катарында турабыз,
Кары менен жаштардын.
Кер какшыктай угулат,
Мал жоготкон эмедей,
Издегенсип айтканың.
Жалган беле Эстебес,
Күзүндө сенден бөлүнүп,
Кытайга бара жатканым.
Бир жагына жашыңан,
Ылдамыраак болсоң да,
Колуң кашаң комузга,
Кокус жүрбөй калат деп,
Коркконумдан таштадым.
Мындан башка Эстебес,
Дагы барбы тапканың?

Эстебес:

Эбелектей элпексиң,
Эчактан бери билемин.
Жолугуп калчу кез-кезде,

Жоголуп кетме күндөрүң.
Ошондой болуп кокустан,
Адашып кеткен экен деп,
Ар кимден сурап жүргөмүн.
Комуз жагын Токтосун,
Ылдамыраак үйрөндүң.
Ойнотуп кыйын чертесиң,
Комуздун нечен күүлөрүн.
Айтпасаң да эл билет,
Асти калбайт Токтосун.
Мактанып кетме бир жериң,
Канатташ Кытай элине,
Кеткениңди билбедим.
Кечирип кой Токтосун,
Каталык болсо бул кебим?

Токтосун:

Эң сонун болду пейлимди,
Эчактан бери билгениң.
Тикенектей сайгылап,
Тийишкенсип сүйлөдүң.
Катуу тийип баратат,
Каарып айткан бир кебиң,
Жоголмо жагың бар дейсиң,
Жашынып жаткан жеримден,
Качан таап сүйлөдүң?
Болор-болбос нерсеге,
Бултуюп калма жериң бар.
Мен да сени билемин.
Жолдошум эле дегенсип,
Ар убак аяп жүрөмүн.
Кичине бассаң энтигип,
Күйүкчөөл болчу жүрөгүң.

Мени менен барганда,
Кулжанын белин ашалбай,
Үйүңө кайра кайталбай,
Саргаят болчу иреңиң?

Эстебес:

Таарынбагын, Токтосун,
Тамаша кылып жатканга.
Катуулап бара жатасын,
Калк күлсүн деп айтканга.
Кыйналган жайың бар беле,
Мен менен бирге басканда.
Жүрөгү таза сен болуп,
Жүрбөй калган мен болуп,
Эче жолу көтөрдүң,
Көк адыр тоону ашканда?
Көкүрөгүң көтөрүп,
Көп алдында мактанба.
Мен деле далай учкамын,
Самолёт менен асманга.
Кандай түрдүү бел көрдүң,
Кандай сонун жер көрдүң,
Кытайга бара жатканда?

Токтосун:

Таарынбаймын сөзүңө,
Тартынбай айтам көзүңө.
Алматыдан асмандап,
Бара жаткан кезимде.
Аралап өттүк Кулжаны,
Кулжадан араң өткөндө,
Какшаалдын Кара-Тоо,
Катарына жеткенде,

Жарып өттүк туманды,
Алды жагым карасам,
Алдас уруп жатыптыр,
Ак мөңгүнүн суулары.
Туш-тушунун баарысы,
Түгөл толгон карагай,
Жылга-жылга сайлары,
Комуз черткен салаадай.
Чокулары көк тиреп,
Бой көтөрөт аябай.
Андан башка дагы көп,
Артуу-артуу бел көрдүм.
Агыны катуу сел көрдүм.
Аксай менен Арпадай,
Керилген жайык төр көрдүм.
Этек-башы көз жеткис,
«Эбинор» деген көл көрдүм.
Нефтиси суудай ташыган,
«Майт» деген кен көрдүм.
Үрүмчүгө барганда,
Жаз гүлүндөй жайнаган.
Жаш-карысы биригип,
Жеңиш туусун кармаган,
Жадыраган эл көрдүм.
Ойдолотуп күү чертип,
Ошонун баарын мен көрдүм.
Кашаңдык кылып Эстебес,
Кала берип биерде,
Канча жерди сен көрдүң?

Эстебес:

Кубанып көрүп өтүпсүң,
Кулжанын нечен тоолорун.

Кабаты менен ашыпсың,
Какшаалдын не бир зоолорун.
Көп алдында баштадың,
Көргөн жердин болжолун.
Барып түшүп көрүпсүң,
Үрүмчүнүн аймагын.
Жадырап күлүп жүрүшкөн,
Жашы менен карыганын.
Айтпай кеттиң алардын,
Ардактап тосуп алганын.
Дагы кандай алардын,
Көрдүң сонун жайларын?
Кайсы жерде өткөрдүң,
Улуу Кытай элинин,
Кубанычтуу майрамын?
Алабарман неме элең,
Аны унутуп калбагын.
Ошо күнү оолугуп,
Адатыңча адашып,
Кеттиң бекен кайраным?
Узарбасын жаңжалың,
Уланта бергин ар жагын?

Токтосун:

Энелеш Кытай эл болду,
Эңсеп барып тапканым.
Эки жыл тынбай айтсам да,
Эч түгөтө албаймын,
Эркин элдин дастанын,
Майрам күнү мен дагы,
Үрүмчүнүн шаарында,
Көп менен көңүл ачкамын,
Айтайын десем сөз жетпейт,

Ошол күнү параддан,
Элдин өтүп жатканын.
Жык толүшту майданга,
Жылдызындай асмандын.
Элестетип көрөйүн,
Гүл менен кошо гүл болуп,
Гүлдөн да кооз түр болуп,
Параддан өткөн жаштарын.
Жаттап алдым Эстебес,
Сага келсем айтам деп,
Майсаей «Мао–Цзе–дун» дешип,
Бардыгы ураалашканын.
Ошол жерде Эстебес,
Алабарман мен болуп,
Акылдуу, чыйрак сен болуп,
Ары-бери теңселтип,
Ыксыратып өзүңдү,
Коштоп алып баспадым.
Айтып берем калганын,
Ала өпкөрөөк жан элең,
Ага анчалык шашпагын!

Эстебес:

Бир тууган Кытай эл менен,
Биригип көңүл ачыпсың.
Элесин айтып ырдадын,
Элине конгон бакыттын.
Тилектеш кытай элдерин,
Көрүүгө мен да ашыкмын.
Ошол жерде жүрсөң да,
Ойлонуп мени жатыпсын.
Үрүмчү деп укчу элем,
Барып көрдүң барысын.

Эркиндик күндө жашаган,
Эркек-аял, карысын.
Эли менен тааныштын,
Улам уксам деп жатам,
Утурлап сурап жаңысын.
Жерине кандай өсүмдүк,
Чыгат экен Токтосун.
Биле алдынбы анысын?
Көрбөгөн жерди көргөнгө,
Кытайга барып келгенге,
Көөдөнү кенен неме элен,
Көтөрүлүп калыпсың,
Канча күнү кондуңар,
Кайсы жерде болдуңар.
Сагынган боордош элиме,
Кандай өпү ойнуңар?

Токтосун:

Жалпы журт тосту шаттанып,
Жаңыдан барган чагымда.
Фрунзеде жүргөндөй,
Үрүмчүнүн шаарында.
Өзүңдөй болуп бир жүрдү,
Чан-ка-фа, Нияз, Ли-вин-бин,
Бир тууган достор дайыма.
Үрүмчүдөн башкасын,
Көрбөй келген экен деп,
Курдашыңа таарынба.
Аралап Алтай тоолорун,
Көп жүрдүк Кашкар жагында.
Ак-Суу, Жаркент, Каргалык,
Кыдырып бардык баарына.
Оюма түштүң Эстебес,

Кашкардын жемиш бакчасын,
Аралап жүргөн чагымда.
Жүзүмдөрү мөлтүрөйт,
Сулуунун сымбат жүзүндөй
Анарлары туруптур,
Алигиче үзүлбөй.
Анжыр, бадам, шабдалы,
Курма, мейиз, алманы,
Түгөл айтып берүүгө,
Досундун жетпейт дарманы.
Бардык жерде жакшы экен,
Пахта менен дандары.
Бир дарбызын өлчөсөң,
Сени басат салмагы.
Туюнтуп айткан сөзүмө,
Турасыңбы түшүнбөй.
Күрүчтөрүн карасаң,
Бирөө сенин тишиңдей.
Калган-каткан оюңду,
Сурай бергин сүзүлбөй.

Эстебес:

Кырк беш күн жүрүп келгенге,
Кытайча сүйлөп калыпсың.
Кашкар, Жаркент, Алтайдын,
Калкына бүтүн барыпсын.
Бирге жүргөн жаныңдан,
Балдардын атын тааныпсың.
Бакча, түрлүү өсүмдүк,
Баарына көңүл салыпсың.
Алча, жүзүм, шабдалы,
Анжыр, курма, анарын,
Айтып өтгүң калтырбай,

Ар өсүмдүк сабагын.
Дал болуп калган окшойсуң,
Дарбыздын көрүп караанын.
Жемиш жакка башынан,
Опкок эле тамагың.
Көркөмүн айтсаң болбойбу,
Көргөн шаар калаанын.
Зоот-фабрик курулуш,
Алардан жокпу кабарың?

Токтосун:

Дал болгон жокмун Эстебес,
Дарбыздын көрүп караанын.
Жаткан экен дардайып,
Сага окшоп а дагын.
Кокустан болсо, Эстебес,
Ооз тиет эле – деп,
Курдашсынып самадым.
Сурадың айтып берейин,
Үрүмчүнүн кабарын.
Өзгөчө көрккө кириптир,
Үрүмчүнүн калаасы,
Аймагы жемиш бак болуп,
Атырдай аңкыйт абасы,
Бир көргөн эки көрсөм – деп,
Эңсегендей санаасы.
Көмүр, темир, нефтиге,
Толгон экен талаасы.
Кулпунуп бара жатыптыр,
Кургак чөлдүн жакасы.
Жер кепенин ордуна,
Эки катар, үч катар,
Эсепсиз үйлөр салыптыр.

Жаркыратып шаарына,
Электр шамын жагыптыр.
Көчөсү көздү уялтат,
Күзгү төшөп койгондой.
Күндүздөн түнү айрылгыс,
Он беши айдын болгондой.
Тынчтык үчүн Кытай эл,
Тике турган кез экен,
Түк урабас коргондой,
Ошонун баарын айтканча,
Элестетип кайтканча,
Сугалактап болбойсуң,
Суракчы кылып койгондой.
Алдастай берет экенсиң,
Алды-артыңды ойлонбой.

Эстебес:

Аралап жүргөн экенсиң,
Ар бир сонун жерлерге.
Кубангандыр көңүлүң,
Канатташ элди көргөндө.
Көрбөсөм да көргөндөй,
Толкундаймын мен дагы,
Курбалым барып келгенге.
Эми дагы бир суроо,
Эмне белек алпардың,
Ал жакта тууган элдерге.
Бармактайдан бирге өскөн,
Баркымды билчү эле деп,
Барып калсам курдашым,
Алдыман тосуп келер деп,
Атайлап арнап белендеп,

Эмне белек алып келдиң,
Эстебеске берем деп?

Токтосун:

Комуз менен ыр болду,
Алып барган белегим.
Кубандырып күү чертттик,
Жылдыздай кытай көп элдин,
Совет – Кытай элинин,
Достугу үчүн мен бардым.
Барганым жок Эстебес,
Ашкандыктан өнөрүм.
Эмне алып келдиң деп,
Көп эле сурап көгөрдүң.
Алып келген белекти,
Концерттен кийин үйүмө,
Ээрчитип барып беремин.
Бир тамеки алып келдим,
Шашып бара жатасың,
Угузганча дарегин.
Курдаш эле Токтосун,
Кур койду го дебегин.
Таалайлуу эл күлсүн деп,
Тамаша кылдык чымчылап,
Азырынча аягын,
Токтотолу кымтылап.
Совет–Кытай эки элде,
Түбөлүк болсун ынтымак!..

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

УЧУРАШУУ

Токтосун:

Ага, ини келди жыйналып,
Учурашып ырдайлык.
Омоктуу сөздү айтпастан,
Ортого ырдап кайтпастан,
Олтурат белек кыйналып.
Аңгемесин жазбаган,
Арышын кере таштаган.
Акындын тили бир калып.
Өчүң бардай Эстебес,
Өңүндү бузба сурданып!
Өтө эле бошоң тартпастан,
Өнөрүңдү катпастан,
Өзүң да көрчү жыйналып,
Таарынып капа болбогун.
Тамашага курчалып,
Токтосун, Эстебес келет деп,
Токтолбой ырдап берет деп,
Топ жыйын турат чырмалып.
Айтып өткүн билгенди,
Акылыңа киргенди,
Аягын кетпе чырга алып.
Керектүү элге келдиң да,
Кезектүү салам бергин да.
Абалтан бери эл менен,
Амандашып көндүң да,
Жөнү менен айтпастан,
Жөөлөпшөй жөн кайтпастан,

Амандашсаң эл мында,
Айтышар болсоң мен мында!
Ага-тууган элиңе,
Амандашып көргүн да.

Эстебес:

Эсендешип алайын,
Эмгекчил элим баарына,
Эки жылда бир жылда,
Эңсеп келдик сагына.
Эргиймин мен да көкөлөп,
Элимдин таалай-багына.
Кубанат жүрөк толкундап,
Кутмандуу калкым шаңыңа.
Куралык бүгүн тамаша,
Курчалды элим жаныма.
Келгендей, күлүк табына.
Ээликпей курбум тура тур,
Эстебес сенин жаныңда.
Конокко келген мен эмес,
Кошулуп ушул айылга.
Акынмын мен да сен өндүү,
Ашык сөз кетсе таарынба.
Кармашам десең мен даяр,
Калбагын бекер таарына.
Улуу деп койсом Токтосун,
Ушинте берет дайыма.
Андан көрө, элимдин
Өскөндүгүн ырдайлы!
Асманга сунган кулачы,
Жеткендигин ырдайлы.
Эки ырчы ырдап берет деп,
Элим күтүп тарбайбы.

Токтосун:

Жашыл шибер көйкөлсө,
Жазы келет өмүрдүн.
Жаркыратып жыргаткан,
Жарашыгы көңүлдүн.
Жаздай болуп жарашып,
Жаркыраган таң атып.
Жарыгы тийди Лениндин,
Элимдин кары жаштары,
Эмгектин баатыр алптары,
Бирдиктүү совет элимдин.
Бир багыт бара жатканы,
Тоо томкоруп кен казып,
Суу бөгөп бузган асканы,
Жер бети каухар өңдөнүп,
Жемишин элге чачканы,
Илим, билим жетилип,
Илгери кадам басканы.
Жер эмес бизге баш ийди,
Жаратылыш асманы.
Космонавт баатыр учкучтар,
Көктүн да сырын ачканы.
Чоң кубаныч элиме,
Чолпонго тууну такканы.

Эстебес:

Баштайын курбум эми мен,
Бактысы өсүп көрүнгөн.
Баш аягы көз жеткис,
Байлыгы ашкан жеримден.
Асманга сунган кулачын,
Ала-Тоо кенен төрүмдөн.
Көркөмдүү, даңктуу, ырыстуу,

Көгүлтүр Ысык-Көлүмдөн.
Ак алтын кенди оронгон,
Атактуу Оштун көбүнөн.
Кең – Чүй, Талас, Тянь-Шань,
Көргөндүн көөнү берилген.
Кыштагы шаарга айланып,
Фабрик, завод тургузган,
Урматтуу эмгек көрк берип,
Уул-кызы жылдызчан.
Эки Ленин ордендүү,
Көрүнөт кызыл жылдыздан!

Токтосун:

Гүлдөгөн өлкөм кулпунуп,
Күүлөнөт алга умтулуп.
Жер эмес көккө жол салып,
Жетилген жаштар курчулуп.
Көркүнө совет элимдин,
Көрө албайт чет эл жутунуп.
Өрүшүмө суктанып,
Өлүп жатат жутунуп.
Талкалансын, өрттөнсүн,
Тамыры бүт кыркылып.
Үзүлгөнчө өңгөчү,
Уруша берип кыйкырып,
Өзү казган көрүнө,
Өздөрү калсын тумчугуп.
Биздин Совет кең өлкө,
Бирдикте дайым тынччылык,
Жетишкен байлык миңдеген,
Жемиштүү жылдан жыл кенен.
Өркүндөп, дагы озобуз,
Октябрь чачкан нур менен.

Эстебес:

Таң калтырган ааламды,
Таалайлуу жыргыл заманды,
Кандай айтсак жарашат,
Биригип дүйнө элдери.
Бир доордо жанашат,
Акыйкат, теңдик, тынчтыкты,
Өз колу менен жаратат.
Тумчуктурган туманды,
Түтүндөй көккө таратат.
Эзилген дүйнө калкына,
Эркиндиктин таңы атат.

Токтосун:

Союз болуп көп улут,
Советтик өлкө жаралды.
Булутсуз айдай элим шаң,
Бүркөлбөйт дайым кабагы.

Эстебес:

Бактысын ачкан элимдин,
Бакыт ээси Лениндин,
Жүз жылдык улуу майрамын,
Элим, жүрөктөн тосуп алалы.

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

СОКУЛУК КЫЗЫЛЧАЧЫЛАРЫН КУТТУКТОО

Токтосун:

Кана, менин курбалым,
Камдоочу элең ыр жагын.
Сонун жеңиш алган кез,

Сокулуктук тууганым.
Өзүң да угуп турасың,
Телевизор аркылуу,
Текши элге айтып турганым.
Тогузунчу беш жылда,
Толкундап алга жылганын.
Тоодой кантты жыйганын.
Токтосун мактап жатканда,
Токтолбой сен да ырдагың.

Эстебес:

Улуулук кылып Токтосун,
Учурун таап ырдадың,
Кыюсу менен чымчылап.
Кытыгылап кыйнадың,
Алыстан чалма таштадың,
Агалыгың бул дагың,
Көрүп келген сен белең,
Көмүскө калган мен белем,
Көк дөбө шекер кырманын.
Кырмандын ээси эл болду,
Кызылча тоого тең болду.
Жаш, карысы биригип,
Жаны калбай сүйүнүп,
Жактырганы жер болду.
Азамат Сокулуктарга,
Акканы мончок тер болду.
Биринчи бүткөн ат конду,
Башына сыймык бак конду.

Токтосун:

Бак конгону бак конду,
Пландары бат толду.

Алдыңкылар Эстебес,
Адым шилтеп ат койду.
Аткарылчу милдети,
Аябастан так болду.
«Путь Коммунизм» колхозго,
Барчы элек басып таш жолду.
Ырдаганда келчү элек,
Ышкыбоз нечен элимди,
Жылаажындай үндөрү,
Жигит менен келинди.
Ошол жигит, келиндер,
Опол тоо болуп көрүндү.
Кумшекерге бөлөдү,
Кубаныч менен төрүмдү.
Мен жегенде бир татым,
Сен да барып жедиңби?
Кубанып жесе Токтосун,
Куру калдым дедиңби?
Мактап ырдар кезегим,
Башкармасы Темирди,
Айнагүл, Турсун келинди,
Андан башка колхоз көп,
Аяба сен да желиңди?

Эстебес:

Желимди аяп нетемин,
Желпинип кайда кетемин.
Быйылкы жылы Сокулук,
Аяган жок шекерин.
Шекериндей акчага,
Толтурушту этегин.
Кубанчына туу берип,
Кубанды Кыргыз мекеним.

Ырыска элди бөлөгөн,
Ыкыбалы жөлөгөн,
Райком менен Исполком,
Аяган жок жетегин.
«Жаңы жерге» дайыма,
Жаншанып ырдап кетемин,
Директору Садык бар,
Тааныштырып өтөйүн,
Шаардан такыр айрылгыс,
Шааниси өскөн көчөнүн.
Жаркырап турса калаасы,
Жан киргизет талаасы,
Жанаша «Жаңы пахтаны»
Жаншанып ырдайм карачы.
Умаров деген башчысы,
Урматка бүткөн жакшысы,
Таң агарып атпастан,
Талааны көздөй басчусу,
Козголбой уктап жаткан го,
Коңгуроосун какчусу.
Эл көңүлүн аччусу,
Сокулуктун сокудай,
Кызылчасын казчусу.
Биримдик менен иштешип,
Бийикке чыккан бакты ушу!..

Токтосун:

Билбеген адам бар бекен,
Зууракан, Керимбүбүнү.
Абалтан бери эжелер,
Калтырган элге үлгүнү.
Тарбиялар өстүрдү,
Таалайлуу күнгө жеткирди.

Талыкпас эже-сиңдини,
Сокулуктун атагы,
Сонун болуп билинди.
Катарлаш эле «Москва»,
Былыр чыккан астыга.
Быйылкы жылы азыраак,
Артка кадам бастыда,
Намыс менен аларда,
Кызылчанын планын,
Бүтө турган чактыда,
Кана эмесе, Эстебес,
Калгандарын айткын да?

Эстебес:

Калгандарын айт дедин,
Какшанып ырдап кайт дедиң.
Мени менен кошулуп,
Маектешип олтуруп,
Канча жерден кант жедиң?
Канттын ээси «Кант» эле,
Каалагандай март эле,
Качан артта калчу эле.
Ачуусуна тийгенде.
Алты жүз центнер гектардан,
Кызылчасын алчу эле.
Быйыл да жатат камданып,
Бүтүрүшөт жакында,
Бүт эли чогуу жарданып,
Кара-Балта, Чүй, Кемин,
Ал да турат чамданып,
Ошолордун баарысы
Барып жүргөн жер эле,
Көңүлдөрүн күнүгө,

Алып жүргөн эл эле.
Пландарын толтуруп,
Коёр кези эми эле.
Кызылчасын бүткөндө,
Кыйкырып ырдап берели,
Кыйнай бербей жөн эле.

Токтосун:

Эмине үчүн кыйнайбыз?
Элди атадай сыйлайбыз.
Эл менен бирге жыргайбыз.
Эрикпестен Эстебес.
Эмгегин элдин ырдайбыз.
Ээн деп кетсек элимден,
Ээн жерде куурайбыз!..

ТОКТОСУН МЕНЕН ТУУГАНБАЙ

ЭКИ АКЫНДЫН КУТТУКТООСУ

Токтосун:

Саламдашып ырдамак,
Салты болот ырчынын.
Сагынып калган эл үчүн,
Сайрап ырдап турчумун.
Эринбестен эрте-кеч,
Эрмек болуп турчумун.
Таңшытып кызыл тилимди,
Таң-тамаша кылчумун.
Кана, иним Тууганбай,
Комузду колго алалы,
Кой жоргону салалы.
Көрүнүп турат көзүңө,
Көпчүлүктүн карааны.
Келип турбуз «Ленинге»,
«Лениндиктин» элине.
Улуу-кичүү карачы,
Ушул элим баарына,
Урматтап айтам саламды!

Тууганбай:

Агабыз айтса саламды,
Аңкайып карап каламбы.

Салтыбыз экен башынан,
Сурашмак жакшы-жаманды.
Сандаган эмгек ээлерин,
Сүйлөйбүз анан аларды.
Баарысын айта аламбы,
Байкайын алы-чамамды.
Санатка кирип Ленин,
Союзга даңкы таралды.
Эмгекчил калкым колундан,
Эчен бир иштер жаралды.
Андыктан дагы шыктанып,
Ардакта ушул заманды.
Ал эми салам парз экен,
Агайын-тууган аманбы?

Токтосун:

Күжүрмөн кары, жаштары,
Күжүлдөп иштеп жатканы.
Ар жыл сайын «Лениндик»,
Алдыга кадам таштады.
Ар жылына беришет,
Ала-Тоодой пахтаны.
Шилекейиң чууруткан,
Ширин мөмө, бакчаны,
Эгинден да, малдан да,
Түшүмдү, төлдү алганы,
Кыйын чыккан даңктары,
Тоо койнунда токсон тур,
Токою толуп жатпайбы.
Эринбестен иштешип,
Эмгектен баар тапканы
Сөз башталды Нарындан,
Ошол Нарын жагынан,

Эми ырдай баштайлы.
Эки совхоз элинде,
Эмгектин көп алптары.
«Кызыл-Жарда» Жоро бар,
Таш-Көмүрдө Гүламжан,
Кораблди көгүлтүр,
Көнүп күндө мине алган.
Бурамасы эң элпек,
Бурган жакка тил алган.
Бир чанагын калтырбай,
Бункерине иле алган.
Ортодо Нарын суусу бар.
Насос, канал аркылуу,
Куу талаага жайылды,
Мурун сууга болгон зар.
Гүламжан, Жоро дейсиңби,
Күжүрмөндөн дагы бар.
Ырыскулов, Мешковдун,
Ырчыга аты таанымал.
Эринбейт акыл айткандан,
Элдери жакшы башкарган.
Керектүү шайман, техника,
Кезегинде такталган.
Талаага калбай чачылып,
Таза жерге сакталган.
Эки совхоз өткөн жыл,
Эчак план аткарган.

Тууганбай:

«Коммунизм» колхозу,
Каналдын алды жагында,
Былтырбы, быйыл баары бир,
Планы ашат дайыма.

Ардактуу, асыл кары бар,
Атактуу ошол айылда,
Карыя Камал Султанов,
Кадырың калкка маалым да.
«Ак алтын» бактың талыкпай,
Алмадай бала чагында.
Рекорд коюп ар жылы,
Ыраатын көрдүң ишиңин.
Элүү жети центнер,
Ар гектар сайын түшүмүң,
Өлкө үчүн таза жүрөгүң,
Өмүрдүн көргүн үзүрүн.
Калкыма ырдайм эмгегин,
Кадырлуу сиздей кишинин.
Кабарын уктум, ыраактан,
Кошунаң «Ленинграддан»,
Ахмеджан уулу Нематжан,
Аталар жолун талыкпай,
Артынан улап келаткан.
Күнү-түн иштин үстүндө,
Күмүштөй аппак тер аккан.
Баркталып жатат эмгегин,
Пахтаны тоодой бергениң,
Анткени, алдың жашыңдан,
Аксакал Камал өрнөгүн.
Депутат болдуң Союзга,
Дайындуу деги жөн-жөнүң.
Эмгектен алып сый-урмат,
Эч жамандык көрбөгүн!

Токтосун:

Дал өзүндө Хиланын,
Колхозу бар «Калинин».

Азаматы ал элдин,
Акчабаев Малигим,
Таасын чыкса эмгектен.
Тааныбасын аны ким!
Мурдагы жылы шаарга,
Барган болчу Малигам.
Анаровдун сыйлыгын,
Алган болчу Малигим.
Акынынын ырына,
Канган болчу Малигим.
Мактай бербей Маликти,
Башка жакка баралы.
Тентек-Сайдын жээгинде,
Таштак жер болчу «Аралы»
Кум-ташын терип иштешип,
Гүлгө айлантты талааны.
Алдыңкы совхоз болду деп,
Абийир даңкка конду деп,
Алыска кетти кабары.
Ашырбаев Жумабек,
Ал жердин агроному.
Иш билбесе Жумабек,
Кыргызга эмгек сиңирген,
Агроном болобу?
Тентеги жок элинде.
Теги сонун турбайбы.
Былтыр алар түшүмдөн.
Биринчи орун алышты,
Эмгегин мактап ырдайлы!

Тууганбай:

Атагы чыккан зор колхоз,
Рахманжандын атында.

Назарын бурбас адам жок,
Ногоева баатырга.
Анткени, эмгек сиңирди,
Алмадай кези жашында.
Элиме айтып жар салам,
Эмгектен чыккан асылга.
Атайын байге чыгарган,
Ардактап Саадат атын да.
Айтсак биз жалаң пахтаны,
Айтылбай башка жактары.
Азыраак болор нааразы,
Аларда жүргөн жаш-кары.
Ар кандай иштин түрүнөн,
Аялдар азыр макталуу.
Сүйлөсөк эми сүт жагын,
Тең келбейт сүткө бүт дарың.
Денеге кубат жыйнатып,
Демдентип турат бүт баарын.
Айтылсын анда саанчылар,
Ак көлдү жасап салчулар.
Ак пахта жана дан баккан,
Аларга бирдей баркыңар.
Бактыкан Садырбаева,
Бактылуу болдуң дайыма.
Сүйүнүп ырдайм өзүңдү,
Сүт менен алган майыңа.
Энгельс колхоз атагын,
Элиңе угуз дагы да.
Анарбаева Анаштын,
«Москва» колхоз калкы бар.
Ар уйдан беш миң литрден,
Аламын деген анты бар.

Атагы чыккан саанчы экен,
Аткарат – ага шарты бар.

Токтосун:

Тоо этеги тегиз жер,
Топурагы семиз жер.
Аркыраган абасы,
Атыр жыттуу бейиш жер.
Жазында жашыл килемдүү,
Жан жыргатып жазчу чер.
Баласындай бапестеп,
Баркын билип баккан эл,
Катмарларын аңтарып,
Каалаганын тапкан эл,
Туйлап агып кашка суу,
Туурасы бийик салкын төр.
«Ленин-Жолу» колхозу,
Райондун жанында,
Ыраак эмес ортосу,
Акматкулова Калипа,
Арбын түшүм алгандан.
Демилгелүү кыз дешип,
Депутатка шайлаган.
Комсомолка алтын кыз,
Көп үчүн эмгек арнаган.
Толуп жатат Шайданда,
Калипадан калбаган,
Катарлаш иштеп талбаган.
Үлпүлдөгөн үр мүнөз,
Кичи пейил бир мүнөз.
Шайдандыктын кыздары,
Кандай жумуш болсо да,

Калбай чыгат бүт баары.
Анысына ырахмат,
Артка тарткан сүт жаты.
Каймагын калпып жегенге,
Кандай сонун сүт даамы.
«Эжени көрүп синди өсөт,
Аганы көрүп ини өсөт» –
Азаматтардын миңи өсөт, –
Жамандарын чанабыз,
Жакшысын мактап калабыз.
Өлмөскандын өзүндөй
Өрнөктүү өстү Анакыз.
Курбусун тартып ал дагы,
Эмгектен баатыр караңыз,
Кушбактын уулу Адылы,
Куп сиңген элге кадыры,
Жашынан бышкан жумушка,
Жактырбайт бекер турушка.
Маанисин билип эмгектин,
Малынган таалай-ырыска,

Тууганбай:

Атактуу колхоз «Ленинден»,
Алима бар келинден.
Ишинен элге билинип,
Ак эмгек менен көрүнгөн.
Ал эми, Ахмедалы азамат,
Ак эмгектин балбаны.
Колхозуңуз «Комсомол»,
Калктын болдуң ардагы.
Партсъезддик туугандар,
Пахта жакшы, сүт начар...

Сүйлөй турган бир кеңеш,
Сүт жок жерде күч начар...
Атактуу район Ленин,
Айтарым жана тилегим,
Ашырып дагы планды,
Аябай жанды үрөгүн.
Бактылуу жашап өсө бер,
Партия болуп тирегиң!

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

ЭКИ КОЛХОЗ ЖӨНҮНДӨ

Токтосун:

Жазгы келгин булбулдай,
Таңшыткын кызыл тилиңди
Ага-ини укса кубансын,
Акын деген үңүңдү.
Үргүлөбөй көзүңдү ач,
Үлгүлүү сөздөн элге чач,
Айтышчу, күнүң бүгүнбү?
Бошоң тартып кетипсиң,
Байкап көрсөм түрүңдү,
Жармач ырчы экен деп,
Жалпы эл кылар күбүрдү.
Элге атагы чыга элек,
Сен дагы мендей жашсың да.
Көпчүлүктүн ичинде,
Сен эми көргөнүңдү айткын да.

Эстебес:

Жаңшаса жаңшап көрөйүн,
Жалпы элге чыксын өнөрүм,
А дегенде Токтосун,
Атырылып жөнөдүң.
Катуу тийди өзүмө,

Калың элдин алында,
Үргүлөйсүң дегениң,
Үйүңө уктап калганда,
Үргүлөтүп өзүмдү
Канча жолу жөлөдүң?
Андан көрө Токтосун,
Айталы сөздүн бөлөгүн.
Элиндин айткын эмгегин.
Өскөн байлык күнүгө
Өз элиндин өрнөгүн.
Колхозуң быйыл кандайча,
Угайын айтчы жөн-жөнүн.

Токтосун:

Быйыл менин колхозум,
Жерлерин эрте айдады,
Жемиши батпай жайнады.
Цементтен канал каздырып,
Сайдан бурдук дайраны.
Эпкиндүү иштеп эр-аял,
Эмгектин болду ардагы.
Аралаш иштеп бир-жүрдү,
Карылары, балдары.
Бактылуу эмгек тоюна,
Барбаган киши калбады.
Мына күздүн күнкү күрөштө,
Күрөлдү жердин каймагы.
А, силердин колхоздо,
Биздей түшүм албады,
Ичиңерде тартиптин,
Начардыгы ал дагы.
Баса, унутуп коё жаздапмын,
Басылдыбы Эстебес,
Баягы, беш жалкоонун жаңжалы.

Эстебес:

Биздин да колхоз күжүрмөн,
Кем эмес сенин элиңден.
Ар жылында ашырып,
Көп алат түшүм жеримден.
Биз да канал чыгардык,
Кашка-Суунун белинен.
Жакында биздин колхоздо,
Жалпы эмгек бөлүнгөн.
Ар эмгекке буудайдан,
Беш килодон берилген.
Мыкты болсоң сеники,
Канча кил берди эгинден?
Малчыларым кайраттуу,
Алешем адыр чөптөрүн
Малына, аралатып жедирген.
Айтпай деген койчуга,
Ак ниеттүү ишинен,
Алтымыш козу берилген.
Беш жалкоо бар деп ырдайсың,
Менин ушул элимден.
Башындагы беш жалкоо,
Баарысы азыр оңолгон.
Менин жалкоолугум сүйлөйсүң,
Өз кемчилигиң билбейсиң.
Жанагы мас болуп жүргөн Керезбек,
Жүргөнүн көрөм делектеп,
Бир күнү түштө баратсам,
Калган экен Керезбек,
Карагайга өбөктөп.
Ар бир адам тилдешет,
Бул, арактан түбү өлөт деп.
Же атайлап койгонсуңарбы,

Арак ичип берет деп.
Айта берсе сенде да,
Толуп жатат кемчилик.
Аның арагы менен тим болбой,
Калаадан чаап келатып,
Колхоздун жакшы бир атын
Тынган экен өлтүрүп.
Унчукпасаң баарыңар,
Жүрө берет эсирип.
Дагы үчүнчү аял алыптыр,
Экинчи аял кетирип.
Эмгекке каршы ушулар,
Эмине үчүн Токтосун,
Элинде жүрөт бекинип.

Токтосун:

Туш келди жалаа жабасың,
Түшүнсөм айткан кебиңе.
Беш килодон бир күнгө,
Буудай бөлүп бергенге,
Тундук дейсиң эгинге,
Айткандарың, чын болсо,
Ал дагы жакшы демилге.
Чычалашпай айталы,
Чындыктан ырдап кайталы,
Кызылдар кырдай үйүлүп.
Жык толтурдук кампаны.
Авансалап алдынан,
Жайында бердик канчаны,
Жакында он бир килодон,
Эмгек күнгө тараттык,
Жүгөрү, буудай, арпаны.
Он беш сомдон бир күнгө,

Кошо бөлдүк акчаны.
Элинде болсо ийгилик,
Эстебес эмне айтпады?
Анткени мунун колхозу,
Биздей байлык таппады.
Этек-жеңи делектеп,
Бир күнү көрсөм Керезбек,
Мас болуп чаап жүрөт деп,
Эстебестин айтканы.
Ырас, ошол күнкү ичкени,
Арак эмес бозо экен,
Кичине кызылы да кошо экен.
Минген аты өлгөн жок,
Өлгөнүн эч ким көргөн жок,
Ырас, экинчи аял алыптыр,
Жаман ишке барыптыр.
Тим эле койду дейсиңби,
Көз салбастан буга да,
Көпчүлүктүн алдында,
Мына ушундай жоругун,
Жоюуга берди убада.
Коё тургун жулунбай,
Комузуң кармап умтулбай.
Жайдыр, кыштыр иш кылбайт,
Жакын агаң Турсунбай,
Ичсе эле айлын бүлдүрүп,
Иттердин баарын үрдүрүп,
Мас болуп жүрөт дайыма,
Күндүр-түндүр бир тынбай.
Макул, Керезбек турса мас болуп,
Бир терекке жөлөнүп.
Турсунбайың ылайда,
Онап жаткан жеринен,

Кечээ, алып кетти өңөрүп.
Ошонун баарын жашырбай,
Ортого салып көрөлүк,
Акын болуп жарытпайт,
Акыйкат сөзүн айтпаган.
Карындашың, Бурмакан,
Камынса керек мурдатан,
Оку десе болбостон,
Ооганга тийди көшөрүп.
Ортодон бир жыл өтпөстөн,
Төркүнүнө жөнөдү,
Төшөнчүсүн көтөрүп.
Андан кийин дагы уктум,
Бурмакан эрден чыкты деп,
Аны да айтып өтөлүк.
Күйөө ага жакпады,
«Карындашым тынч жүр» — деп,
Агасы акыл айтпады.
Сойкуланып бул кезде,
Соодагер боло баштады.
Көпчүлүктүн алдында,
Убадаңды берип кет,
Булар, бир кыялын таштайбы?
Айтып өтүң Айтпайдын,
Алтымыш козу алганын.
Жакшы көрөм мен дагы,
Жай саратан ысыкта,
Жайлоого айдап малдарын,
Жашыл төргө барганын.
Аман багып төлдөгүп,
Арттырып сапат, салмагын,
Бирок, окутпаптыр балдарын.
Ээленбегин Эстебес,

Эмине кабар албадың.
Эч болбосо бир жолу,
Балдарың окубай жүрөт деп,
Бош кезинде барбадың.
Билимсиз адам кор болот,
Айтпасам да Эстебес,
Түшүнөсүң ар жагын.
Жобурабай жөнү жок,
Эми, жообуң болсо камдагын.

Эстебес:

Айта берсе акынга,
Ар түркүн сөздөр табылат.
Айыбын айтып ырдам,
Ага Током таарынат.
Чычалаба сөзүмө,
Баары чындыкка келип багынат.
Эмгекке акча бөлсөңөр,
Тилектешмин, ар убак.
Ар дайым биздин мал чарба,
Ардакталып багылат.
Биздин ат сарай менен уй сарай,
Азыр барсаң көрсөтөм,
Аа, десең кошо жаңырат,
Ар жылкы тоют чөптөрүм,
Ашыгы менен чабылат,
Жакында дагы мал сарай,
Баш-аягы ат чабым,
Бышкан кыш менен салынат.
Кыйын болсоң Токтосун,
Кыйшайып турган сарайың,
Төбөсү качан жабылат?
Жаба турган акчасын,

Активиң менен биригип,
Жок кылдыңбы барылап.
Силердин айтылуу күлүк
Алдыга келчү чапканда
Ошо, мактап жүргөн Торкашка
Үстү башы күйпөйүп,
Үргүлөп жүдөп үрпөйүп,
Сандырактап туруптур.
Сарайдын ооз жагында,
Каруусу жок басканга.
Алыңар келбей калдыбы,
Аспиеттеп бакканга.
Боору ачыйт көргөндүн,
Көзүнөн жашы акканда,
Баарыдан чоң кемчилик,
Байкасаң бу кылганың,
Көпчүлүктүн алдында,
Көргөнүмдү ырдайын,
Сенин начар экен уй жагың.
Мүйүздөрү арбайып,
Кабыргасы каржайып
Теңселип турат баса албай,
Тили жок дартын айта албай,
Ичкенге жакшы айраны,
Жегенге жакшы каймагы,
Планга төксөң көп пайда,
Быштагы менен майлары,
Эпкиндүү болсо Токтосун,
Эмине көзүн салбады?
Анан, окутпайт экен деп кеттиң,
Тоодогу койчу балдарын.
Ырас айттың Токтосун,
Мойнума алам ал жагын.

Карыган киши түшүнбөйт,
Кайтартып койгон өңдөнөт,
Балдарына малдарын.
Сенин деле айлыңда
Тууганыңбы Көчкүнбек,
Ошонун бир кызы бар,
Окуусу жакшы деп угуп,
Ойлодум эле өссүн деп,
Бир күнү, энеси тилдеп жатыптыр,
Чоңоюп бойго жеттиң деп,
Эми окууну таштагын
Күйөөгө эрте кеткин деп,
Жамандадың Токтосун,
Турсунбай көп ичет деп.
Ичкиликтин үстүнө
Үзүлүп барып түшөт деп,
Ал, аракты такыр таштаган,
Коньяк менен шампанды,
Жагымдуу тамак экен деп,
Жаңыдан эле баштаган,
Бирок андай неменин
Койдурабыз шайтанын.
Дагы кандай кемчилик,
Менде бар, сенин айтарың?

Токтосун:

Өзүңдө айып жокчулап,
Өзгөнүн жолун торгойсуң.
Чар тарабың тегизден,
Чаң жүргүзбөй коргойсуң.
Сарайым эчак жабылган,
Заңгырайт ичи абыдан,
Кыш жакындап келатат,

Сен, короонду качан ондойсуң?
Торкашка жүрбөй калды деп,
Карачы жапкан жалаасын.
Көрсөң керек Эстебес,
Сардарбек минип жүрчү эле,
Ошол Торкашканын баласын.
Торкашка болсо багууда,
Даярлап күзгү чабууга,
Саяпкери Атабек,
Келтирип койгон табына.
Учкан куш кууп жетпесе,
Ат жандатпайт жанына.
Башында тургун Эстебес,
Байгеден чыккан маалында.
Бооруң, ачып калыптыр,
Бир байгесин берейин,
Сала кеткин кабыңа.
Айтып өттүң Эстебес,
Арык деп сенин уйларың.
Абайлап карап отурсам,
Акыйкат эмес ырларың.
Баш оорусун жугузуп,
Турсунбайдай агаңдын.
Семиз уйду арык деп,
Бул эмине кылганың?
Жармаштырып жок жерден,
Жаба бербе жалааны,
Жаман болсо уйлары,
Уй багуучу Жумаалы,
Даңкы чыгып баарыга,
Кең Москва шаарына,
Көргөзмөгө барабы?
Ушул биздин колхоздон,

Барып келди беш киши,
Укканыма карасам,
Көргөзмөгө силерден,
Барган жок дейт эч киши.
Колхозум сенден кем эмес,
Калп айтканың эп эмес.
Желпине бербе жөнү жок,
Сага жеңдирип койчу мен эмес.
Көп токтобой Эстебес,
Колхоздун эгин, малына,
Көңүл буруп көрөлү,
Маданият жагына.
Колхозуңа баргамын,
Быйылкы жаздын маалында,
Пааналап турдук жамгырдан,
Конторундун жанында,
Чындыкты айтсам Эстебес,
Чычалап мага таарынба.
Көпчүлүктүн алдында,
Көргөндү бүт айталы,
Ремонттоп койбоптур,
Медпункт, клуб, кампаны,
Аз келгенсип анысы,
Бурч-бурчуна дүмпүйтүп,
Клубка төгүп коюптур.
Жүгөрү, таруу, арпаны,
Капуста, сабиз, картошка,
Пияздан көрдүм канчаны.
Оюн, шоокко келгендер,
Карды ачса жей берсин деп,
Төктүңөр беле атайы.
Же болбосо Эстебес,
Оюн, шооктун ордуна,

Келген элдин баарысы,
Ошону көрүп кайтабы?
Билбейт окшойт элиңер,
Доктурдун кандай кадырын.
Сүйүмкан деген эжеңиз,
Бир күнү башы ооруса,
Субаналы дегенге,
Карматыптыр тамырын.
Тамырчы тамыр кармаптыр.
Эжеңди чындап жалгаптыр.
Он күнү көк суу ичирип,
Ырп этер алы калбаптыр,
Козголо албай калганда,
Бир отурган жеринен,
Кабар жетип доктурга,
Күн-түнү тынбай дарылап,
Алып калды өлүмдөн.
Алиге чейин эскилик,
Кете элек сенин элиңден.
Айтып өттүң Эстебес,
Көчкүнбектин аялы,
Окутпай кызын койгонун.
Бул сөздү угуп үйүнө,
Атайы барып конгонмун.
Окуп жүрөт ал кызы,
Дал өзүндө борбордун,
Кана айтчы угайын,
Дагы, калган сөзүн, ойлогун.

Эстебес:

Жаңы куруп жатабыз
Контор менен клубду,
Калтырбай уксун кулагың.

Бүткөндө келип көрөрсүң,
Башкача түзгөн планын.
Айылдан барып сурагын
Көп жаңылык башталды,
Больница менен мончонун,
Бүтөрүнө аз калды.
Көчөбүз түп-түз көркөмдүү,
Көрчү, көкөлөп чыккан бактарды.
Азыр барсаң көрсөтөм,
Ар түрлүү жемиш бакчаңды.
Алмасы бышкан топудай,
Коону чыккан сокудай
Дарбыздары казандай,
Көтөрүп киши баса албай.
Көрөсүң, жайнап жатканды.
Канаттуудан дагы бар,
Атайлап салган жайы бар,
Аны баккан карылар,
Өстүрүп күндө жатабыз,
Өрдөк, тоок, каздарды.
Кыйынсынбай Токтосун,
Карачы, кыштагыңдын аймагын
Дурус салган үйүң жок,
Бузулган турат тамдарың.
Көркү жаман көрүнөт,
Көчөдө жок талдарың.
Же, тиккенин билбейсиңерби,
Жүзүм менен алманын.
Алмадан тиксең алты түп,
Сага, аябай берет жардамын,
Көңүлү толкуйт көргөндүн
Көрктөнүп турса чарбагың.
Көргөзмөгө барыптыр,

Малчыдан чыккан балбаның.
Барып келди бизден да,
Мамбеталы ардагым.
Кайдан уктуң жанагы,
Сүйүмкандын тамырчыга барганын.
Бизде тамыр кармар киши жок,
Ал тамырчы менен иши жок.
Айтпагын сөздүн жалганын.
Башка айылдан бир келин,
Сүйүмканга окшоштур
Ошону көрүп албагын?
Менин клубума эгинди,
Көрүпсүң жыйып салганын.
Азыр клуб бош эле,
Анан, кайда алпарам эгиндин,
Кампадан артып калганын.
Же талаага чачып ийемби,
Колхозумдун дандарын.

Токтосун:

Канча айтсам да Эстебес,
Кемчилик албай мойнуңа.
Дардандайсың мактанып,
Жалаң дарбыз менен коонуңа.
Кайкалактап болбойсуң
Каз, өрдөгүң, тоогуңа.
Ырас, каз, өрдөк, тоок – чарбасы,
Муну кадырлап бакса сонун да.
Колхозум жатат өстүрүп,
Кара суунун боюна
Аны алып койгун оюңа.
Элимде байлык өскөн кез,
Эркиндиктин доорунда.

Мурдакыдан колхоздун
Быйыл дың жер бузуп жаңыдан
Көбөйдү жери абыдан,
Көз мелжиген эгиндер,
Комбайн менен чабылган.
Кыштагың начар, көчөң тар
Деп кеткенин, эмине?
Ал кыштак эчак жаңырган,
Асфальтталып көчөсү
Аппак үйлөр салынган,
Жыпар жыт аңкыйт багынан
Жемиши бышты шагынан.
Өрүгү өзөн ташындай,
Алмасы сенин башындай,
Койсоң боло Эстебес,
Куру бекер асылбай.
Кыйын болсоң Эстебес,
Жарыштан озуп чыгарсың.
Жеңилип калсак кокустан,
Ич күйдүлүк кыларсың.
Жанатан бери айтышып,
Жан аябай тартышып,
Боргулдантып чекенди
Чарчагансып турасың
Эми бизден да башка ырчы бар,
Жол берели аларга,
Калганын бизден, ырдасын.

Эстебес:

Эртеден бери айтыштык,
Эки колхоз жөн-жөнүн.
Эркек-аял, кары-жаш,
Эпкиндүү кылган өрнөгүн.

Сен да ырдадың Токтосун,
Мен да ырдадым көргөнүм,
Өсө берсин күн сайын,
Өркүндөп элдин мекени.
Күндөн күнгө күч алып,
Коммунизмге өтөлү.
Бактыга бизди жеткирген,
Партиянын жетеги.
Алиги, биз айткандай кемчилик,
Арада болсо кетирип.
Алга карай өсөлү.
Бизден башка ырчы бар,
Алардын келип калды кезеги,
Аяктатып айтышты,
Жүр эмесе кетели!

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

МАЛЧЫЛАРГА АРНОО

Токтосун:

Быйыл да кыйын кыш болду,
Кар болсо калың жыш болду.
Ак чокулуу тоо эмес,
Арасы кокту коо эмес,
Адыр, түз да муз болду.
Анда баатыр малчылар,
Кийип алып кыш тонду,
Чөбүн кармап колуна,
Жемин таңып жонуна.
Баласындай бапестеп.
Баккандары сонун да.

Барып келдиң жакында,
Малчылардын тобуна.
Кандай иштеп жатканын,
Малды кантип бакканын?
Алгандырсың оюңа?
Ошолордун баарысын,
Эми келди кезеги,
Элге ырдап коюуга.
Же аларды көрбөстөн,
Жеткире ырдап бербестен,
Кордойдун ары жагынан,
Коркуп кайта келдиңби,
Комузуң катып койнуңа?
Көргөндөрдүн баарысын,
Көпкө ырдап койгун да.
Ичиги жок, тону жок,
Жалаң пальто, шапкечен.
Кожоюнуң бар эле,
Колтугу толо папкечен.
Султанбектин баласы,
«Суук күндө кантти экен?
Бутунда жалаң туфли,
Бул кышта кантип кайтты экен?
Калганын анан сурайын,
Кадырлуу биздин малчылар,
Кана, айтчы, Эстебес,
Кайсы абалда жатты экен?

Эстебес:

Кыдырып келдим жакында,
Кыргыздын түрлүү жерлерин.
Айтылуу Кенес-Анархай,
Ар жагы Балкаш көл дегин.

Жайсаңдан ары как талаа,
Жашаган малчы элдеиң,
Алты күн жүрдүм аралап,
Айтайын элдин жөн-жөнүн.
Мактасам баары татырлык,
Малчынын кылган эмгегин.
Ышкырган суук, кар калың,
Ырыстуу малчы балбаным.
Ысырап кылбай өлүмгө,
Багышып жатат малдарын.
Көз ачылбайт бороондон,
Көрдүм элдин ал-жайын.
Өзүм менен бир барган,
Өнөрпоз кыздар-балдарым,
Жеткенде суукка байкадым,
Балдарымдын кээ бирөө,
Жеңил кийип барганын.
Шляпа кийип барыптыр,
Шаарда өскөн ардагым.
Шамалдуу суукка чыдабай,
Шаштысы кетти жаштарым.
Жоолук менен таңдырдым,
Үшүгөн кулак-баштарын.
Көрсөттүм малды чабандын,
Кандайча багып жатканын.
Каардуу жутка мал бербей,
Кайраттуу азаматтарым.
Калкына даңкы билинген,
Каармандарын мактадым.
Кыдырдым туш-туш жактарын.
Кечинде келип жаткамын.
Эшикте суук кырк болсо,
Үйдүн ичи алтымыш,

Терезе, эшик, печкасы,
Тегиз эле жалпы муз.
Кыздар менен балдарды,
Ар үйгө бөлүп жаткырып,
Ал жерде кондук жалпыбыз,
Жанында күн-түн малынын,
Билели чабан кадырын.
Саламат болсун малчыбыз,
Сен экөөбүз мал баксак,
Колу-бутту үшүккө алдырып,
Коктуда эле калчубуз.
Жылжыган булак көл болгон,
Жылгындынын сайында.
Өрдөк-каз менен балыгы,
Өзгөчө укмуш жайында.
Өлүм-житим жок экен,
Өстүрүп жаткан малында.
Оюнга элди чогулттук,
Ортосу «Алга» айылга.
Көп чабандар жатыптыр,
Бер жагы Айгыр жалында.
Көңүлүн ачып ырдадым,
Көпчүлүктүн жанында.
Көгөрүп үшүп мен жүрдүм,
Көк муз, кыш суук жагында.
Малчынын деми жылытты,
Муз болуп калар чагымда.
Көкүрөк керип жайкалып,
Сен көйнөкчөн жаттың тамында.
Жылуу төшөк таттуу уйку,
Желпинип жаттың Токтосун,
Жеңемдин чыкпай жанында.
Бсык жерде өскөн туугансың,

Ыгы бар сөзгө таарынба,
Райкан маркум айткандай,
Ызгаардуу бороон күндөрдө,
Капкараңгы түндөрдө,
Чабандын иши чатак иш,
Чалбай сөздү билгенге.
Кыйынын малдын байкадым,
Кыдырып көрүп жүргөндө,
Бороонго чыдап жатышат,
Боз алачык үйлөрдө.
Даяр эт-май жылуу там,
Дардаңдап жүрдүң бул жерде!
Баргандырсың көп болсо,
Токмок, Кемин, Чүйлөргө,
Маанисин элдин билдиңби,
Малдары кандай түрлөрдө?

Токтосун:

Көргөнүңдү ырдадың,
Көңүлдү жакшы бурганың.
Көрүп келген экенсиң,
Айгыр-Жалдын кырларын.
Айтканыңа карасам,
Арылап барып көрбөпсүң,
Сөксөөл, Тогуз, Кумдарын.
Ызылдаган сууктун,
Ызгаарына чыдабай,
Ышындыңбы курбалым ?
Топор, Буурул, Миң казан,
Буларды айтып ырдасаң,
Менин да келет тыңдагым.
Көрүп жүргөн жер эле,
Көп ырдаган эл эле.

Барбасам да баргандай,
Баянын бир аз тыңдайын,
БҮрас, өзүң айткандай,
Чүй боору жакын шаарга,
Чүйгүндөп мен да ырдадым.
Жылуу үйдө Токтосун,
Жыргап жатат деп айттың.
Мен делешаарда турбадым.
Кыдырып келдик элдерин,
Чүй менен аркы Кеминдин,
Көңүлүн ачып ырдадык.
Көк муштум бала-чаканын,
Көк ала сакал атанын.
Жигит менен келиндин,
Өткөн жыл Чүй, Кеминим,
Мол түшүмүн алышты,
Кызылча менен эгиндин.
«Карл Маркс», «Жаңы-Алыш»,
Кадимкидей жакшы экен.
Малдары семиз жагынан,
«Комсомол» колхоз асты экен.
Чоң-Кеминге барбадык,
Чогуу малы шарп экен.
«Кичи-Кемин» колхозу,
Ар жакта «Ильич» совхозу,
Малдарын жакшы бакчу экен,
Күн-түнү талбай иштеген,
Күжүрмөн өскөн калк экен.
Малдары жылуу сарайда,
Көрбөдүм суукка чыкканын.
Бир жагынан талаада,
Айдоо аянт жерине.
Төгүп жатат кыктарын.

Ак кар менен кошулуп,
Ал кыктар сиңсе жерине,
Арбын түшүм болот дейт,
Алган экен ыктарын.
Тартынбай иштеп жүрүшөт,
Тоотпостон кыш каарын.
Кыштын суук ызгаарын,
Бул болсо Кемин жеринде,
Кеминдиктин элинде,
Бирдиктүү иштеп жатышат,
Бир малын бербей өлүмгө,
Жапа тырмак иштешип,
Жакшына экен демилге.
Кеңири совхоз «Кегети»,
Күн чыгыш жагы «Алчалуу»,
«Прогресс», «Бурана»,
«Ак-Бешимди» аралап,
Көрүп келдик канчаны,
Ниязбектин Акматы,
Иштөөдөн качан чарчады.
Беш жүз козу бакканы,
Бордоку кылып жатканы.
Азаматтар тынбастан,
Абдан иштеп жатышат.
Аларда жок чарчануу.
Уюшкан малга жем-чөптү,
Убагында алпаруу.
Такыр жок экен мүмкүндүк,
Талаага малды кайтаруу.
Алыска кетпей калыптыр,
Арык-торук койлору.
Камасак жылуу сарайга,
Көп берсек жем-чөп аларга.

Өлбөй калар дегенсип,
Калтырган го болжолу.
Туягы такыр коробой,
Турганын көрдүм эсен-соо,
Туура экен элдин ойлору.
«Дмитров» совхозу
Билесиң го жолдогу.
Силос чөпкө кириптир,
Суук көздүн колдору.
Биз барсак болуп чогулуш,
Жолдоштук сот өткөрдү,
Ал совхоздун чоңдору.
Чөп уурдаган кишинин,
Чыкты таза ойрону!
Уурдаймын деп эл мүлкүн,
Уяттан катты шорлору.
Мен кыдырган жерлердин,
Мына ушундай болгону.
Өтүп кетти деп, уктум,
Темирден минип жоргону.
Кандай экен сен барган,
Кара-Кужур тоолору?
Салаа-салаа коолору?
Арыкпы же семизби?
Багылып жаткан койлору.
Жылдагыдай жакшыбы,
Жылкы, уюнун комдору.
Ошондо барып көргөндү,
Ортого салсаң болбойбу?..

Эстебес:

Топор, Буурул, Миң Казан,
Толуп жатат ырдасам.

Баралбай калдың ал жакка,
Баянын менден тыңдасаң.
Топордон ары бир саат,
Токтобой жүрдүк тынбастан.
Сөксөөлгө жакындап,
Сол жакта белес кырды ашсам,
Билсең сөздүн аныгы,
Бир метр кардын калыңы.
Олтуруп калдык жылбастан.
Машина жолу жок экен,
Малчынын иши шор экен.
Бет маңдай жакта коктуда.
Беш короо койчу чогуу экен,
«Артист» деп бизди таанышты,
Ардактап алып барышты.
Ичинде бир үй чоң экен,
Чоң үйгө баары жыйналып,
Чогулган элге ырдадык.
Малчылардын баарысы,
Маектешти жыйналып,
Үйдө олтуруп суукка,
Үшүп жаттык кыйналып.
Малчынын жап-жаш балдары,
Эшикте жүрөт чыйралып.
Эки бети кыпкызыл,
Анардай болуп нурданып.
Ар дайым жайлоо, кыштоодо,
Абада өскөн бир калып.
Ушулардын баарысын,
Аралап жүрдүк тынбадык.
Сенден көрө кыштоодо,
Мен сергек жүрдүм тыңданып.
Шашлык менен манту жеп,

Сен шаарда жүрдүң сыйланып,
Кышында качып малчыдан,
Кызыгып жүрбө жайында,
Кымызына бир барып.
Анархайдан келгенде,
Аттандык кайра Кочкорго.
Кара-Кужур, Жер-Көчкү,
Кайратман малчы, досторго,
Аркыратып күлүктү,
Айдады Сатар бош жолдо.
Туйгундай болуп зыпылдайт,
Туягын кере созгондо.
Учуруп Сатар баратат.
Урулу тизгин кош колдо.
Түз жол менен зыпылдап,
Түш обо болдук Кочкордо,
Андан ары жөнөдүк,
Аралап Сары-Булакты,
Жалтырайт көк муз өзөнү,
Жаткырган айнек сыяктуу.
Жакын экен малчылар,
Жарыкта жеттик убакты.
Кабарды мурун уккан эл,
Концертке баарын жыйнашты.
Каалаган артист келди деп,
Кабактар ачык кубанычтуу.
Калк менен учураштым мен,
Калганын жаштар улашты.
Эшикке бара жатканда,
Семизирээк сары келин,
Сенин жөнүң сурашты.
Тааэжеңби, бөлөңбү,
Тааныштыгың ыраспы,

Токтосун эмне келбейт ? – деп,
Томсоруп кайтты жаңкылар,
Кат жиберсин бат деген,
Кадырлуу салам айт деген.
Сары келиндин карызы бар,
Кыз-келинди дегдеткен,
Кыйынсың го каркыбар!
Эми угуп тур ал жерде,
Кандай жаткан малчылар?
Ылдыйкы айыл билесиң,
«Жданов» менен «Теңдикти»,
Ызгаардуу суук бороондо,
Көрсөтүп жатат эрдикти.
Кээде шай оодарып жиберген,
Шамалы болот эң күчтүү.
Башы Балгарт, Жер-Көчкү,
Басып калган калың кар,
Баягы өзөн өрдөштү.
Тажрыйбалуу совхоздун,
«Улахол» экен бөлмөсү.
Тагынган «Ленин» ордендүү,
Таанымал элге өрнөктүү.
Кол менен койго чөп берген,
Козуну жылда көп берген,
Атактуу чабан Тургунбай?
Азаматты көргөздү,
Угуп көрдүк баарыбыз,
Ушундай кылсын эмгекти.
Тубар кой экен бакканы,
Турмушу сонун ак тамы.
Эки миң сом бир жылда,
Эмгекке алган акчаны.
Элүү козу сыйлыкка,

Андан бөлөк тапканы.
«Ким иштесе тиштейт» деп,
Тургунбай иштеп жатканы.
Өрнөгүн алга көргөзгөн,
Көп чыксын даңкы эмгектен,
Кыргыздын кары-жаштары.

Токтосун:

«Жер-Көчкүгө» жетпепсиң,
«Улахолдон» өтпөпсүң,
Көп жатып алып Кочкордо,
Көрүнгөндү эстепсин,
«Токтосун кайда жүрөт?» – деп,
Толмоч келин сураса,
Тааныганда танбастан,
Таасын айткан ырас а....
Ал болчу менин балдызым,
Сага болот кудача,
Андан көрө Эстебес.
Сара-Булактан сол жакта,
Бурулганың айтсаңчы.
Кокту колот, тоо, ташка,
Урунганың айтсаңчы.
Бети-колун суукка,
Туурулганың айтсаңчы.
Көргөндөрдүн баарысын,
Көпкө ырдап коёлу,
Маектешип олтуруп,
Малчынын болдуң коногу,
Баратып Кара-Кужурдан,
Кантип аштың Долонду?
Төбөсү көктү тиреген,
Ак карын араң жиреген,

Долондой ашуу болобу?
Автобус болсо астыңда,
Андан ары аштың да.
Кара-Үңкүр, Кум-Бел, Оттукту,
Катары менен бастың да,
Көрбөсөм да уккамын,
Көшүлүп Нарын шаарында,
Конок үйдө жаттың да.
Жоро, жолдош көп эле,
Жол болгонун таптың да.
Жолдо кандай кыйындык,
Жорго сөз менен, айттың да.
Кеткениңди мен угуп,
Кереметтүү жолдорду,
Элестетип жаттым да.
Ачууланса жайында,
Ак кар жаап өтчү эле.
Кайра күлгөн баладай,
Жарк ачылып кетчү эле
Ат-Башынын Кызыл-Бел,
Аман-эсен аштыңбы?
Ат-Башы тегиз жер эле,
Арпа, Ак-Сайга уланып,
Ал жолду түгөл бастыңбы?
Ак-Бейит, Коргон-Таштардан,
Ал жердей малчы таптыңбы?
Кызыл-Сай, Узун-Белдеги,
Кыйналып жаткан калкыма,
Кызыл тилди чаптыңбы?
Торугарттын сол жагы,
Чатыр-Көлдүн оң жагы,
Ортосунда атылган,
Нарзандын суусун таптыңбы?

Тармал-Саз, Кара-Сайлардын,
Татаал элежолдору,
Машинаң жүрбөй бул жерде,
Балким, кыйынчылык тарттыңбы?
Ошонун баарын ырдагын,
Ордолуу элге тынбагын.
Кандайча барып келгенди,
Каарман малчы элдерди,
Жакшылап айтчы, курбалым?

Эстебес:

Аттандык Кужур төрүнөн,
Аштык Долон белинен.
Кара жолдун жээгинен,
Катар жаткан мал көрдүк.
Карасак барып өңүнөн,
Топоз экен барысы,
Тоодо жүрүп семирген.
Өңдөрү укмуш аюу жон,
Өзүнчө малдан бөлүнгөн.
Коркушпайт да алдырбайт,
Кол салган жырткыч бөрүндөн.
Мурун такыр көрбөгөн,
Балдар менен кыздарым.
«Саксайган кандай укмуш» деп,
Саргая түштү өңүнөн.
Көзүнөн башка тумшугун,
Коргозбой карга катышат.
Бозо ичип алган адамдай,
Боргулданып жатышат.
Артыкчылык бир жери,
Аскадан жолдой басышат.
Көрдүм, Токо, ушуну,

Толгон малдан укмуштуу,
Топоз экен кызыгы,
Тоң музда уктап жатышат.
Тоотпойт окшойт кышыңды,
Ток бар окшойт ичинде,
Токсон го дендин ысыгы.
Угуп тур дагы жайымды,
Узарып канат жайылды.
Аз убакыт ичинде,
Аралап кирдик Нарынды.
Көп үйлөр жаңы орноптур,
Көчөсүн түзүк оңдоптур.
Эски тамын койбоптур,
Эки катар, үч катар,
Эң көп үйлөр орноптур.
Баягы жылы барганда,
Калчылдап үшүп жатчу элек,
Мейманканасы тоңбоптур.
Эртеси эрте бет алдык,
Арпа менен Ак-Сайды.
Көргөндөрдү эл уксун,
Көкүрөккө катпайлы.
Күүлөнүп күлүк баратты,
Биз көрүп туш-туш тарапты.
Ак-Бейитке жеткенде,
Агарып жаңы таң атты.
Ашкана тоңуп калыптыр,
Ичели десек тамакты.
Күн баткыча жетсек деп,
Күүлөнтө берди канатты.
Дагы эки жүз чакырым,
Бара турган жерибиз.
Тумандап тоонун баштары,

Тунжурап жатат ак кары,
Торугарт менен Чатыр-Көл,
Көркөмү көңүл шаттады.
Сууктун күчүн карагын,
Баягы оргуштанган нарзандын,
Басаңдаптыр акканы.
Кайрылганда Торугарттан,
Катуу бороон башталды.
Көгөргөн туман сур булут,
Көргөзбөй салды асманды.
Кара-Күңгөй, Үйгөн-Баш,
Текелик, Терек, Чаар-Таш,
Өзүнчө жердин аттары.
Текеликтен өткөндө,
Кара-Сайга жеткенде,
Машинанын арт жагы,
Рессору сынып олтурдук,
Андан ары баспады.
Курбалыңдын ошондо,
Кайсы абалда жатканын,
Дөңгөлөк менен алышып,
Темирге колу жабышып,
Сатардын азап тартканын.
Ошентип, Торугартта тоңуп мен жаттым,
Токтосун эслүү жан элең,
Токмокто жыргап сен жаттың.
Көрүнгөн малчы үйү жок,
Үй көрүнчү түрү жок.
Аяздын түнү курусун,
Атай айткан «Күйдүм чок».
Арт жактан келген машина,
Алып кетти бир-бирден.
Азаматтар бар экен,

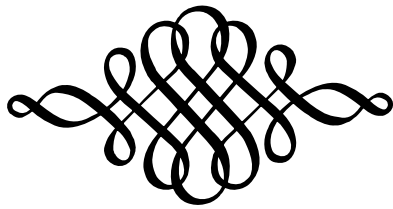
Адамгерчилигин билдирген.
Аязда сынып машина,
Айталаада каларды,
Аны байкап ким билген?
Көк-Кыя менен Тармал-Саз,
Күрткүлүү жерге барыптыр.
Тоо талаанын жолдорун,
Танкелер бузуп ачыптыр.
Анда да баатыр малчылар,
Ардактап багып малдарын,
Аман-эсен жатыптыр.
Кыш болбостур Токтосун,
Быйылкы жылдын кышындай.
Чыкылдаган чилдеде,
Чыйрыктык деп ышынбай.
Мал багып жаткан эл көрдүм,
Эмгектен баатыр эр көрдүм.
Сурасаң Ак-Сай, Арпанын,
Мааниси курбум ушундай!

Токтосун:

Барган жердин туз-даамын,
Татып келген экенсиң.
Аябастан кызыкка,
Батып келген экенсиң.
Алтындай сөздү ал жерде,
Айтып келген экенсиң.
Алты күнү ак кардын,
Астында калды дели эле,
Аман-эсен шаарга,
Кайтып келген экенсиң,
Азап болсо азыраак,
Тартып келген экенсиң.

Чарчабастан ак карды,
Чарпып келген экенсиң.
Аяз менен суукка,
Тоңуп келген экенсиң.
Урматтуу малчы эл менен,
Болуп келген экенсиң.
Үч-төрт күнү ал жерде,
Конуп келген экенсиң.
Сууктанбы, желденби,
Семирте баккан элденби.
Баштагыдан балпайып,
Толуп келген экенсиң!
Ар иште чыдайт эр киши,
Адашпай аман келгениң,
Амандыктын белгиси.
Ак карды көзгө илбеген,
Аянууну билбеген,
Абалтан берки салтыңар.
Ала-Тоолук малчылар
Эмгегинди ырдады,
Эки бирдей жарчыңар.
Жазгы гүлдөй жан жыргап,
Жазылып калсын жарпыңар.

АШЫРААЛЫ

ОСМОНКУЛГА БИРИНЧИ САЛАМДАШУУ

1946-жылы согуш жаңы басылып, эл арасы тынчып калган. Бир күнү Осмонкул акын баштаган акын-ырчылар Калык Акыев, Актан Тыныбеков, Жумамүдүн Шералиев, Токтонаалы Шабданбаев, Ажар Актанова деген бир топ артисттер колхоздун чоң сарайына оюн коюшту. Кечинде Алжан деген аксакалдыкында болушуп, артисттер ырдашат экен деп угуп калдык. Ошентип, мен кечинде атайы келип, Алжан аксакалдыкында акындардын ырын угуп олтурдум. Актан аксакал нускалуу сөздөрүн, не бир адам мурун укпаган, укмуш окуялуу аңгемелерди, Көкөтөй чендин күлкүлүү кылык-жоруктарын айтып олтурду.

Шералиев согуш учурунда чыгарган обондорун өзү комуз менен коштоп, Ажарга ырдап берди. Калык аксакал ноокастап жүргөн учуру экен, ал киши ал күнү дем алып, башка бөлмөгө жатканы кетти. Ыбрай аксакал өзү адамдын зору экен. Колдору да комузга эп келбегендей болуп туруп, комузду ушунчалык элпек черткени мени да, элди да бир жагынан көшүтүп, эритип баратса, бир жагынан чеберчилиги элди сүйүндүрдү. Олтуруштун акыры болуп калган чендерде Осокеме сөз тийди. Ыры мени таң калтырды. Айылда теңтуштарын эскерип ырдап, эмгектен озгондорду мактап, согушта эрдик көрсөтүп келген жоокерлерди ырга кошуп, элди эмгекке үндөп сонун сөздөрүн айтып олтурду. Ошондо олтурган элдин ичинде мени Аралбай деген сөзгө, ырга жакын бир тажездем бар эле: «Осоке, биздин

айылдан да бир ырчы ырдап жүрөт. Сизге учурашып ырдайын деп, ушул жерде элдин ичинде олтурат» – десе болобу. Ансыз да Осокемдин ырдаганынан сүрдөп отурган элем, чекемен тер чыпылдап, жүрөгүм опколжуй түштү.

Болуптур анда деп, Осмонкул мени таанычу эле, күлө карап комузун мага сунуп калды. Сүрдөп тарткынчыктасам, айланамда эл чурулдап боло турган эмес. Ал кезде мен комуз менен эмес домбура менен ырдачумун. Домбурамды толгоп, минтип ырдап жибердим:

Атамдай болгон агайым,
Көрсөтсөң үлгүң алайын.
Кошулуп ырдап бир жүрүп,
Сиз барган жерге барайын.
Талантым болсо таанысын,
Онду бүткөн баланын.
Акындык максат талабын,
Тууган деп көңүл сооротпой
Туурабы, сөзүн карагын.
Сиздикине окшойбу
Такшалсам, кийин жамагым.
Кадиксиз болсо деп ойлойм,
Ыр жакка койгон кадамым.
Өзүңүз келип кеткенде
Оңолуп ырдап каламын.
Ортосундамын чогулса,
Айылда ини-аганын.

Алынсам сиздер тарапка
Башталат кимден сабагым.
Келди деп көп эл чогулду,
Күндүзү оюн коюлду.
Маарыттыңар каткырып,
Маркс колхоз тобуңду.

Кубанып колхоз айылы,
Агызсаң тилден балыңы,
Таңшытып айтып ыр менен,
Таралып жаткан жаныңы,
Тынч заман менен куттуктап,
Балдарың аман келди – деп,
Балкытып чөккөн карыны.
Келиндерди кубантып,
Көрдүң деп алган жарыңы.
Сүйүнүч басты сизди да,
Басылып согуш жалыны.
Кеңешип кетмен чапканга,
Насаатын айтып жаштарга.
Суроо соңуз күчөтүп,
Дем берип чарба бакканга.
Четтетип элден тил менен,
Жай жок деп ишсиз жатканга.
Эмгек кыл, элге келдиң – деп,
Согуштан аман кайтканга.
Бали деп сүрөйт көпчүлүк,
Оюн таап таамай айтканда.
Даяр турабы даамдуу сөз,
Төгүлүп оозун ачканда.
Элестейт булбул жаңылбай,
Жаткансып сайрап ак таңда.
Ойлоном сиздей болсом – деп,
Олтурсам, турсам, бассам да.
Кызыгам ар бир сөзүңө,
Кыялым учуп асманга.
Туулуп өскөн жериңиз,
Курбу-курдаш теңиңиз,
Абалтан жакын жүрөккө,
Ага-тууган элиңиз.

Районуңуз Кант ушу,
Келбесең эңсеп сагынчу,
Сизди өстүргөн калк ушу.
Кез-кезде келип кетесиз,
Артисттер менен бастырып,
Айылдаш өскөн элиңдин.
Көңүлүн ачып шат кылып,
Камдадым эле бир топ сөз,
Айталбай койдум аптыгып.
Амансыздарбы, аксакал,
Ыбрай, Актан ак таңдай,
Ширелүү терең акыл сөз,
Өзү эле ооздон аккандай.
Көрсөтө сүйлөп элесин,
Сүрөтүн көзгө тарткандай.
Олтурган элди таңдантып,
Окуя өтүп жаткандай.
Ыбыкем комуз күүлөсө,
Күркүрөп дайра ташкандай.
Кылдарын басса чебер кол,
Кытыгылап кыялды,
Суусунун жандын баскандай
Көрүнбөс кызык нерсенин,
Көшөгөсүн ачкандай.
Үч кылы сүйлөп жана так,
Бабалар баскан жолдордун
Барактап нечен томдордун,
Баянын сүйлөп жаткандай.
Кээ бир жери чубалып,
Добулбас болуп угулуп,
Баатырлар жоого шашкандай.
Кээ жери дүбүрт өзүнчө,
Кермеден жаңы бошонуп

Элирген күлүк аттардай.
Кээ жери күүнүн керемет,
Шапар тээп жаткан жаштардай.
Кабарым элге чыгабы,
Калкым кадыр кылабы.
Сиздер менен иштесем,
Ыбыкем менен Актандай.
Алыстан даңкын угабыз,
Шералиев аганын,
Жаш-карыбыз жактырат,
Жаңырган ар бир обонун.
Ыйыктай көрүп ардактайм
Өнөрпоз элдин адамын.
Кабыл алып жакшысын,
Чыгарып ташта жаманын.
Апкаарып жатып сүрдөнүп,
Саламын бүттү жабагың –

деп ырдадым. Осокем ырымды угуп кубанып, жаркылдап күлүп, мени карап турат эле, аңгыча, Жумамүдүн айтып калды:

«Мына Осмонкул менен иштешкенибизге көп эле болду. Биринчи күрөштө эмес, ушу азыркыга чейин биз комуз алып ырдасак, Осокемден сүрдөбөй, бизден жалтанбай, калтаарыбай, жамагын жаагын жанган акындардай айтты». Осоке, бу сиздин аймактын суусу сиздин аймактын жели акын, ырчы, жамакчы суубу, акындарга ылайыкталып соккон желби, ушул алакандай Кант районунда алты акын-ырчы барсыңар. Бу бала да жетинчи болуп кошулуп калаар күн алыс эмес» дегенде, эл чукулдан сүрөп калды. Ошондо Осокем комузун колуна алып айтып турган жери:

Байкачы сөзүн баланын,
Ыбырай менен Актаным.
Өзүмдөн чыккан кулундун,

Уктуңар саламдашканын.
Калтырабай сүрдөбөй,
Калыптап кынап айтканын.
Баамдап угуп текшердим,
Байкаган жокмун шашканын.
Айтайын балам угуп тур,
Жабыштыр келсе колуңдан
Жамактын ар бир саптарын.
Өзүңдүн эмгек кылууңдан
Көрүнүп элге жакмагын.
Салмактуу жакшы сөз уксаң,
Көңүлүңө сактагын.
Элестүү ырда сүрөттөп,
Элиңдин өткөн дастанын.
Унутпа ар бир өнөрпоз
Сен баскан жолду басканын,
Бүгүнкүдөй эсимде,
Чалараак ырчы кезинде,
Калыктын алып калыбын.
Ачкамын ырдын капкагын,
Элүү сегизди жашадым,
Алымкул, Калык катарым,
Ыбрай, Карамолдонун
Калк билет кандай атагын.
Обонун-күүсүн ким танат,
Кыргыздын Молдобасанын.
Дүйнө билди Манасын,
Саякбай сындуу атанын.
Адамкалый, Актаның,
Күлдүртүп кумар жазарым.
Бир жоголсо табылбас,
Баасы жок Муса, Атайым.
Токтонаалы, Ысмайыл,

Жок болсок орун басарым.
Ушуларга кошулуп,
Бир унаага олтуруп,
Узак жол болор басарың.
Өнөрдүн кенчи эл ичи,
Элден чыгып өнөрпоз
Элине кайра берүүчү,
Таасындары менмин – деп,
Тайманбай басып келүүчү.
Элестүү болсо эмгеги,
Элине тарайт жемиши.
Байкадыңбы көпчүлүк,
Баламдын кандай негизи.
Менимче, жаман көрүнбөйт,
Бүгүнкү салам берүүсү.
Заманың учкул канаттуу,
Эл-журтуң жалпы сабаттуу.
Ар кимиси өзүнүн,

Кесибине таланттуу – деп комузун жөлөп,
олтургандарга карап: «Бизге жаш балдар керек, ордубузга
кала турган, биздин өзүбүздүн бул «Жайылма», «Ичке-Суу»,
«Чоң-Далыдан» акын илгери көп чыкты эле. Жамангул
баштап бир топ акындар белгилүү болгон. Эми менин да
ордум куру эмес экен, ордумда кала турган сендей жаш
балдар бар турбайбы» – деп абдан ыраазы болуп чечилип,
ары таң атканча «Кара эшен» деген ыр дастанын ырдап
олтуруп таңды атырды.

«Кара эшенди» айтканда кээ бир киши ыйласа, айрым-
дары муңканды. Анан күн өйдө көтөрүлүп калганда алар
ары «Чоң-Далы» колхозуна кетишти. Мен кечинде алар-
дын концертин угууга дагы бардым. Ошондон көп өтпөй
мени филармонияга чакыртып алып келишти.

Мен филармонияга иштей баштагандан тартып, Осокем менен бирге райондорго көп баруучу болдум. Шаарда үйүндө жашадым. Ал кезде Осмонкулдун үйү Панфилов көчөсүндө турчу. Калык, Асанкан Жумакматов, Акмат Аманбаев кошуналары болор эле.

Осокем жаштарга өзгөчө мамиле жасап, алардын суроосуна алынын келишинче түшүндүрүүгө аракет кылар эле. Мага жамактап ырдоонун ыкмалары ар жактуу экенин көп айтчу. Ал кезде азыркыдай автобус жок, кыштакка же шаарга эл ат же араба менен каттар эле.

Өзгөчө Осокемдин үйүнө атчан кишилер көп келишчү.

Келген адамдар айыл аксакалдары өзүнүн курдаштары Какемдин жана Осмонкулдун сөздөрүн, ырларын самап келишкенин билдирчү. Осокемди жээн дешип, казак туугандардан да келип калышчу. Мен башка бригадада жүрүп, бир күнү Осокемдикине келсем мен көрбөгөн эки казак киши олтуруптур. Үйдө Осокем өзү, Калык аксакал байбичеси менен экен. Казак коноктордун домбуралары бар, сөздөрү кандайдыр мага шаңдуу да, жандуу да угулуп, макалдатып сүйлөшүп, өткөн-кеткендерден, казак-кыргыз элинин бир туугандыгын, боордоштугун, салт-санаасынын бирдигин, акындарынын айтыштарын кеп кылышып, кээде чымчий сүйлөшүп жакшы олтурушту.

Какем менен Осокемдин казактан кыргыз бөлүнүп өзүнчө республика болор алдындагы жыйынында жарчы болгондо өздөрүнүн ыңгайсыз абалга калгандыктарын, Калыктын катуу каптап экөөнү тең ооз ачырбай Кырбаевге тилдеткенин айтышып, күлүшүп Кожомкул балбандын таң каларлык күчүн, ат чабыш, улак тартыш, койчу бардыгын эске салышып, ушунчалык сүймөнчүлүктүү, ушунчалык ырахаттануу, бири бирине берилген сезимдери сөздөрүнөн да, өндөрүнөн да билинип турду. Осокем Калык аксакалды, өз бир тууган агасындай сыйлап, өтө урматтап: «Устатым

Калык, нускоочум Калык» – деп оозунан түшүрбөчү. Мына, бу казак коноктордун алдында да ого бетер Какемди окутуучусу катары көргөзүп, өзүн өтө жөнөкөй кармап олтурду. Казак коноктордун бирөө узун бойлуу, сакал-муруту өзүнө куп жарашкан, кызылдуу жүзү нурланган сулуу адам экен. Бул киши кадимки чоң обончу жана акын Кенен экен. Экинчиси да, бою андан калышпаган, бирок көсө сакал, муруту суюк, көзү чуңкур кара киши. Бул айтылуу казактын элине аттын кашкасындай таанымал «Кара жаак» атыккан, Осмонкул менен казак-кыргыздын аш-тойлорунда көп болуп, кээде чындап, кээде тамаша катарында көп айтышып сырдакана болгон төкмө акын – Умбеталы. Сөз кызыды. Кыргыздын Ала-Тоосу, анын атыр-жыттуу абасы, арасында жайылган, аңкыган төрт түлүк малы, айран, кымызы, аскадан кулап түшкөн сымаптай тунук суулары, карагай, арчалары жөнүндө айтылып олтуруп, эртеңки күндү атактуу курорт Ысык-Атада өткөрөлү дешип, сөздү ушул жерге токтотту. Эртеси саат он эки чендерде Калык, Кенен, Үмөталы, Осмонкул Ысык-Ата курортуна келишти. Мурун айттырып койгонбу боз үй тигилип, ал жерге жакын, Тогуз-Булак колхозунун башкармасы Кенжекара, айыл аксакалдарын жана курорттун кызматчылары, врачтары, дем алып жаткан адамдар тосуп алышты.

Акындар үйгө киришип, төрдөн орун алышты. Дасторкон үстүндө баарлашты. Боз үйдүн чамгарагынан караганда, аска сыяктуу Арашандын тике тоолорунун капталдарынан көрүнүп турган карагай, арчаларын көрүп, Кенен акын «Кыргыз жери керемет гой, карашы Үмбеке, кийиз үйдөн отуруп, «шаңырактан карагай аршасы көрүнүп тур. Көрмеген адамга мына бир ажейип сундук кой», – деп Умбеталыга карады. Умбеталы да кандайдыр толкунданып, Кенендин айтканын ырастагансып, анан кайра Осокем, Какеме карап бирдеме айта тургансып, оозун эптеп баратып,

домбурасына колун сунду. Казак акындарынын обондорунун ыр-күүсүнө салып, мындай деп ырдап коё берди:

– Аманбы, бир боордош кыргыз калкым,
Салты бар, санаасы бир, дили алтын.
Конокту кут келгендей күтө турган
Илгертен келе жаткан ата салтың.
Казакка кылымдардан болгон коңшу
Кийими окшош, тамагы окшош, бирдей көркү,
Колго алып комуздарын күү черткенде,
Угумдуу обонунун таттуу темпи.
Көрбөсөм эңсейм көсөм карыңарды.
Көп келип, көп татыдым даамыңарды.
Жаш кезде жагалданып ырдап, жыргап,
Көргөмүн конгон, көчкөн чагыңарды.
Жалгыз жээн Осмонкулга келген жокпуз,
Эңсеп келдик, түгөл кыргыз баарыңарды.
Көңүл тойду аралап калааңарды,
Көбүнөрдөн көрдүм далай дааналарды.
Эргийт көңүл кечээги жарды-жалчы
Билимдүү, эл башкарган балаңарды.
Кут кылсын, жаратканым бакыт-таалай,
Ленин берген жыргал заманамды.
Илгери отту сайрап албан акын,
Эрки жок башын жерге салган акын.
Адилетсиз заманды көрүп көзү,
Айталбай ичи оттой жанган акын.
Басынып султан менен зулумдардан,
Камыгып, кандуу жашы тамган акын,
Калк ыйласа сыздашып, кошо ыйлап,
Ыракат күүдөн, ырдан алган акын.
Толкуп келип томсоруп кете берди,
Токтогул, Сүйүмбайдай кайран акын.
Эми биз элдик эрке, жайдары акын,

Партиянын осуятын жайган акын,
Билбегенди билгенден сурап билип,
Нур заман сабактарын алган акын.
Келатат артыбыздан аяк таштап,
Таланты ашып-ташып жанган акын.
Өкмөттүк майрам болсо, жыйын болсо,
Биз болдук ардакталып барган акын.
Айылдын өтүм айтып алты оозун,
Сүйлөй отур чебер Калык, балбан акын – деп
Умбеталы токтоду.

Отурган эл: «Бали» – деп сүрөп, эски менен жаңыны көптөй кылып айтканын карачы. Кайран киши, карып бараткан экен. Мындай адамдар карыбас да, өлбөс да болсо дешип көпчүлүк дуулдап ыраазы болуп токтошту.

Какем шашпай комузун колуна алып: «Умбеке, дагы эле баягыдай экенсиз. Үн дагы, сөз дагы ордунда экен». Ал комузун күүлөп мындай деп баштады:

Айтып өттүң Умбеке,
Айылдын алты карысын.
Домбура чертип ырдасаң
Толкутат жандын дабышын.
Өзгөчө мени ойлонтту,
Эскини эске салышың.
Эчен муң-кайгы күндөрдө,
Эзилгенибиз дагы чын.
Токтогул, Сүйүмбайлардын,
Томсоргон эрксиз зары чын.
Каяша айтсаң катырган,
Манап байдын каары чын,
Алсырап бүткөн аргасыз,
Ой-максаты дили бар,
Он алты союз бир тууган,
Бактыбызга жаралып,

Батпас жыргал күн тууган.
Жаш-карысы жалпысы,
Алга карай умтулган,
Күндө күлкү кайгы жок,
Күлдөй жүзү кулпурган.
Аксакалым Кененим,
Атыккан шайыр чеберим.
Улуу-кичүү чогулду,
Угулуп мында келээриң.
Шаңга бөлөп кетели
Ысык-Ата өрөөнүн.
Кечээтен бери камынып,
Күтүнүп жаткан турбайбы,
Кенжекара бөбөгүм.
Келесиң мына төрүбүз,
Келиңиз, конок келиңиз.
Жадабайт бир ай жатсаң да,
Меймандос кыргыз элибиз.
Абасы, суусу таптаза,
Ала-Тоо мекен жерибиз.
Көжүз болгон короолош.
Ашыбыз болгон жоролош.
Баштаган бирге чегибиз,
Кыз алышып, кыз берген,
Куда-сөөкпүз тегибиз.
Таякелерим келди – деп,
Таанып кетсин элди – деп,
Көрүп кетсин аралап.
Эжеси өткөн жерди – деп,
Алып келди айылына,

Осмонкул акын жээниңиз – деп Какем дагы
бир топ өткөн-кеткен эл-жердин жаңырганын, билимдин
өскөнүн, замандын алып бара жаткан жыргалдуу багытын

бир топко ырдады. Эл баягыдан да дуулдап олтурушкан жаш-карылардын жүздөрүнөн жылмаюу кетпей балилешип акындарга ыраазы. Сары-Жыгач колхозунан келген Осмонкулдун курбусу Шаршенаалы балбан деген абышка:

– Оо, Осмонкул, айылга келген конокторду ырдатып, өзүң ырдабай бу эмне деген пейил күткөндүк. Же чоң агаң Сүйүнбайды туурап жатасыңбы. Андай болбосо мына бул турган элге бир-эки ооз бирдеме деп бербейсиңби – деп, оюнчындан Осокемди каптап өттү. Ошондо Осокем Шаршенаалы тарапты карап, комузун колуна алып акырын күүлөп, анан Кененге бурулуп ырдаганы:

Болгон да акем кыргыз, чешем казак,
Коюптур жаратканын акын жасап.
Колго алсам домбурамдын эки ишеги,
Кыялды кытыгылап ала качат,
Айтпасам араңарды бирдеме – деп,
Ашыгып балбан досум бара жатат –

деп казакча бир ооз ырдап, кайра элге Шаршенаалыга карай мындай деди:

– Угуп тур, Шаке, кебимди
Күткөн жок Осоң пейилди.
Самап келдим бул жерге,
Өзүңдөй курбу-теңимди.
Оордобойм, кабыл аламын,
Ойноп айткан кебиңди.
Канчалык карайм, тойбоймун.
Жаш кезде өскөн жеримди,
Таякелерди ээрчитип,
Ачалык дедим көңүлдү.
Берекелүү кыргыздын,
Сыйчылдыгы төгүнбү?
Улуу-кичүү чогулса,
Мени унчукпай коёт дедиңби.

Андай эмес балбан дос,
Ашыкпа, Шаке, кайран дос,
Ойноп бирге чоңоюп,
Оорду колдон алган дос,

Жаш кезде бирге бастырып,
Кыз оюн болсо барган дос,
Катар өсүп балалык
Кумарына канган дос.
Талаптуу жаштар чогулса,
Таң-тамаша салган дос,
Алдуу-күчтүү кезимде,
Атагы ташты жарган дос.
Жүрөгүң басып токтой тур,
Шашмалык кылбай карыган дос, —

деп Шаршенаалыны бир топ ырдап, анан Кененди карап
мындай деди:

Ичке-Суу, Нооруз ашкан,
Кечээ апчең Айша келген жер.
Бөлөбала жездеңиз,
Үйлөнүү той берген жер.
Сагынып жүрүп төркүнүн,
Салтына элдин көнгөн жер.
Келини болуп кыргыздын,
Жээниңиз мени көргөн жер.
Төрөлүп өскөн аймагым,
Кокту, колот кырына,
Жаш кезде козу жайгамын.
Капчыгайын аралап,
Кай жерине барбадым.
Жетилип жигит болгондо,
Талант берип тоо суусу,
Таткамдын ырдын каймагын.

Жашыраак бала күнүндө,
Жаманкулду жандадым.
Аздыр-көптүр агадан,
Акындык жолун алгамын.
Кийин, Калык болду устатым.
Какемдин алдым нускатын,
Тарткысы келет ар киши,
Тарбия берген устасын.
Адамыбыз Умбеке,
Ала-Тоо деген жеринин,
Сүйүнттү мендей жээнинди,
Эсендик сурап келгениң,
Урмат-сыйын көргөзүп.
Толкуп тосот элдерим,
Ардактабаса акынды,
Агайын кайдан талашсын,
Таттуу сөзү болбосо,
Айткың деп кайдан самашсын.
Сонунун улам айтпасак,
Сонуркап кайдан карашсын.
Баштайын да бир дастандан
Күлкү менен күн батты,
Эми эр үйүндө таң атсын –

деп, Осмонкул акын оңдонуп отуруп, кайсыны айтып бейрейин, – деп сураганда эл чуулдап, Курманбекти өлтүрбөй айтып бериңиз дешти. Ошентип Осмонкул акын жайдын кыска түнүн «Курманбекти» айтып атырды. Эл ыраазы болуп, акынды алкап тарашты.

Эч кимдин көңүлүн оорутпаган, айт дегенин тартынбай айтып берген, жумшак мүнөз, кичи пейил, жүзү жарык, орто бойлуу, нурданган сулуу кишинин сүйкүмдүү, жакшы-накай элеси дайыма менин көз алдымда турат.

АШЫРААЛЫ АЙТАЛИЕВ ЭКИ БУЛБУЛ

1946-жылдын август айында айылга бара калсам Чоң-Далы колхозунун башкармасы Качиев Маамыт аксакал мени чакырып алып:

– Сен азыр кайра шаарга бар. Осокем үйүндө болсо, чакырып кел, Алымкул Үсөнбаев Ысык-Атадан эртең биздин айылга келмек болду. Ал киши менен Осокем да кошо болсун. Жакында кызылчанын казуусу башталат.

Элге жолуктуруп, ырдатып, каржалган кары-жаштын көңүлдөрүн көтөрүп, бир эс алдырып коёлу, – деди.

Мен шаарга ат коштоп келип калдым. Осокемди эртеси Сыдык деген аксакалдын короосун көздөй алып жөнөдүк. Сыдык аксакалдын короосу өзүнчө эле укмуш экен. Бир гектардай жер алмасы, өрүгү жана башка түрлүү жемиштерге толуп, арасы беде аралаш чыккан түрлүү гүл, жыш, жапжашыл чөп болоор эле. Кыскасы, өзүнчө бир укмуш жай эле.

Биз барган учурда эл бактын арасында батпайт. Колхозчулар жана да согуштан жаңы кайтышкан, али да аскер кийимин чечише элек кишилерге толуп, ардактуу коногу Алыкемдин ырын угуп жатышкан экен. Алыкемдин шаңкылдаган үнү бизге алыстан угулду. А киши үйдүн, бактын ээси жетимишти таяп калган Сыдык карыяны беттеп, короосунун көрүнүшүн айтып жаткан экен.

Алда кайдан көрүндү
Аземдеп салган ак тамың.
Айланадагы элде жок,
Алма-өрүк толо бакшагың.
Туптунук болгон мөл булак.
Шылдырап туш-туш жактарың.
Эриксиз эргип тыңшайсың,
Булбулдун сайрап жатканын,

Айланасы короңдун,
Ак балтыр назик ак кайың.
Үн алышып күкүгү,
Учуп-конуп бак сайын.
Элестеттим көзүмө,
Туулуп өскөн, чоңойгон
«Капканын» токой бактарын.
Бак ичине толуптур,
Айылда кары-жаштарың.
Бали рахмат, аксакал.
Көлөкөсү көңүлдүү,
Көп бак экен бакканың.
Курорттон тике бурулдум,
Таштай албай Мамыттын:
«Кайрыла кет» – деп айтканын,
Чогулткан экен башкарма.
Согуштан Аман кайтканын,
Көөнүндө туура көрүштүр
Кызылчачы кыз-келин,
Бір угуп, көңүл ачканын.
Көпчүлүк үчүн жаралгам,
Көптү кайдан аттайын.
Келишсе мен да чогулуп,
Кебимди кантип айтпайын.
Каалаган элди кубантып,
Көңүлдөрүн шаттайын.
Түгөл келип сөзүмдү ук,
Тамашамды баштайын.

Биз жакындап келип, бактын арасына туруп калдык.

Осокемди алып келдим, – деп Маамыт башкармага айтуу үчүн ыкыс бергенимде, Осокем мени токтотуп, ыр угуп жаткан элди, ырдап жаткан Алыкемди алаксытпай, дем алганча тура туралы – деп, токтотуп койду. Алыкем ырда-

ган сайын улам кызып, сөздөрү жаңыланып, чукугандай табылып, үнү улам шаңдуу чыгып, менин кыялымды кытыгылап, оюмду делөөрүтүп алда-кайда алып жөнөдү.

Айылың тоонун түбүндө,
Абасы атыр жыттанып.
Маңдайы журттун жарылып,
Кубаныч-күлкү кут жанып.
Күткөнүңөр мен болсом,
Күүлөнүп алыс жүгүрбөй,
Олтурат белем ыкшалып, –

дегенде ырга ышкыбоз Чоң-Далынын адамдары:

– Бали, Алыке, айылыбыздын атактуу Жаманкул, андан кийин өзүңүз менен бир туугандай болуп жүргөн Осмонкул чыккан. Бир деген биздин каныбыз менен бирге бүткөн, өзүнчө бир өмүр азыгыбыз, – дешип, Алыкемди сүрөйт. Анда Алыкем:

Ошондой айыл экени,
Көрүнүп турат түрүндөн.
Ар бириндин өңүндө,
Белгилер турат сүйүнгөн.
Сезилип турат балилеп,
Жакшы кеп чыга калганда,
Дем берген сүрөө үнүндөн.
Элден алам кубатты,
Болбосо сансыз көп ырды,
Мен, артына келбейм үйүмдөн,
Ышкым түшүп силерге,
Ырдагым келди бүгүн мен.
Жамгырдай ырды сабалап,
Жалпы журтту аралап.
Жайраган экен жашында,
Жамангул акын булбулуң.
Көп жерден угуп жүрөмүн,

Көп ырчыдан тыңдыгын.
Өнөрү туура бааланбай,
Көп көргөн турмуш шылдыңын.
Кезинде ырдап өтүптүр,
Калкынын кайгы, чындыгын.
Санаты жакшы болбосо,
Тамгасыз элдин оозунда
Сакталбайт эле бир кылым,
Эркинче ырдап жүрө албай,
Биз билген доорду биле албай,
Туурунан учуп жок болду,
Кайран акын туйгунуң.
Замандашым Осокем,
Жашым кичүү болсо да,
Жаным бирге курбумун.
Өнөрдү артык баалаган,
Элиме бакыт, кут келип.
Октябрдын таңында,
Эркиндикке туш келип,
Алымкул менен Осмонкул,
Заманды даңктап жүрөбүз,
Ала-Тоо элде жуп келип.
Кара-Булуң, Чоң-Далы,
Баш жагы туздуу кен экен.
Эркелетип сылаган,
Жели да назик жел экен.
Күркүрөп аккан чоң сайды,
Ноорустун суусу дээр экен.
Акындарды көп көргөн,
Таамай айтса эп көргөн,
Тантыктарын жек көргөн.
Элиңер сонун эл экен.
Шайыр мүнөз шаңданган,

Кандай айтса эп экен.
Байкасам жаңы көрүнүп,
Жумурткадан чегилип,
Балапан ырчы көп экен.
Оюңар менен болоюн,
Бир түн деген эмине,
Бул Осокемдин жери экен, –

деп Алыкем дагы далай сонун сөздөрүн төгүп, кызып салган жоргодой бөжүп барып, алдындагы чайга колун сунганда, Жумаалы деген абышка:

– Айланайын Алыке, биздин айылды аралап, күндө көрүп жүргөндөй ырдайсың да. Айылыбыздын жармысы ырчы десем жаңылбайм. Жанагы силер менен иштеп жүргөн Токтонаалы да биздин айылдан. Ал эми артист болуп иштебей айылда калган Ыбырайым, Ыбрай, Коогара дегендерибиз силер жокто бизге чоң медер, көңүлүбүздү ошолор шаттайт. Осмонкул болсо, анда-санда бир келет деп, сөзүн аяктаганча Осокем, бактын далдаасынан салам айтып:

– Жумаке, анда-санда дейсиң, мына, сен айтып оозуңду жыя электе кыйыгынан калат экемин деп чыга калдым, – деп күлүп барып колун кармап, Алыкем менен кучакташып көрүшүп, олтургандан кийин комузун колуна алып мындай деди:

Аңыз кылып көрмөк бар,
Атагы чыккан жакшыны,
Жан кумарын кандырат,
Жакшы акындын жакшы ыры.
Таңдайга барып татыса
Ким жаман көрсүн таттууну,
Эс алууга Алыке,
Кеттиң эле курортко,
Абасы, суусу жактыбы?
Көрүшпөдүк бир айча,

Кадыр-көңүл жакшыбы?
Аман-эсен жатышат,
Бала-чакаң шаардагы.
Кайтаарын билип алдыртан,
Кайрылып кет бизге – деп,
Кайсыл адам кармады.
Күн эсептеп жүргөнбү,,
Сен курортто жатканда,
Чоң-Далынын балдары.
Ылайыктап салкын деп,
Сыдык чал баккан алманы,
Эргитип ийди өзүмдү,
Эгизимдей өзүңдү,
Ардакташып урматтап,
Эңсешип тосуп алганы.
Башкарма жазган катты алып,
Жөө келбей минип келсин – деп,
Жиберген жээрде атты алып,
Аксакал Сыдык агага,
Инилигим аткарып,
Бурула калып дүкөндөн,
Чай, момпосуй, кантты алып,
Тууганга куру барбайм – деп,
Бу жагынан чакталып,
Теңтуш өскөн жеңемдин,
«Тоотпой ырчы уул агасын»
Дегенинен сактанып,
Орто толсун Алыке,
Ордолуу элди кубантып,
Олтурупсуң шаттанып.
Таанышыпсың жаңыдан,
Маамыт, Мамбетаалыга,
Колхоздоштурган бу элди,

Экөө тең салттуу карыя.
Улуу-кичүү дебестен,
Калыс жүрөт баарына,
Сейдемкул, Коёш, Ысмайыл,
Дыйканчылык деген иш,
Жедеп сиңген канына.
Кечээ согушта балдар жүргөндө,
Баш, көз болуп ушулар,
Бала-чака, карыга.
Алыке башыбыздан өткөрдүк,
Өрт күйгөн тозок согушту,
Кемпир-чал уулдан айрылып,
Келиндер жесир болушту,
Жалындай күйгөн жигиттер,
Жан кыйып окко төш тосуп,
Коргоду кутман конушту.
Салгылаштан балдардын,
Салтанат болуп кайтканы
Көрүнө тыгып көркоону,
Кубаныч болду арт жагы,
Азаматтыгы бааланып,
Ар киминин төшүнө,
Орден, медаль такканы,
Жалын чачкан көздөрү,
Жаркыраган төштөрү.
Бакайлар элдин арстаны.
Төлөбек, Аскар, Саадандар,
Азаматтар саптагы.
Жоо жеңген далай азамат,
Кут киргизип үйүнө,
Босогону аттады.
Айланайын балам – деп,
Ак чачтуу кары чоң эне,

Кубанып көзүн жаштады.
Алыке, самап алтын сөзүңдү,
Сагынышып өзүңдү.
Тегеректеп жаш-кары,
Тынчтыкта ойноп бапырап,
Семиртип ийди көөнүмдү,
Кыйкырышып шатырап,
Сени тосуп жатканы, –

деп Осокем атактуу төкмөнү жолунан тосуп айылга алып келген айылдаштарына жетине албай, жаш баладай бажырайып, чексиз ыраазычылык менен ырдап жатты. Айылдаштары да сүрөп, солдаттан келгендер: «Осоке, сиздерди согушта жүрүп абдан сагындык. Биз барганча сак-саламат, күүлү-күчтүү болушса экен, ырларын уксак экен деп көп эңсээр элек» дешип, Бакай, Саадан, Төлөбек, Аскарлар дагы ырдап берүүсүн сурашты. Алыкем, айланасындагы кубанычтуу элди карап, согуштан жарадар болуп келген жоокерлерди көз токтотуп, өзүнчө сыймыктануу менен жетине албай, кандайдыр бир башкача эргүү менен шаңкылдап коё берди:

Инилерим, балдарым,
Эл үчүн туулган ардагым.
Көп улуттун ичинен,
Кем түшкөн жок салмагың.
Чоң атаң Манас сыяктуу,
Чочубай чокту кармадың.
Көмөлөтүп, көркоону,
Көрсөтүп көзгө жандарын.
Атак-даңк менен көрдүңөр,
Ала-Тоонун аймагын.
Жаныңдан чыкпай жармашат,
Чыдамсыз күткөн балдарың.
Жанаша басып жаркылдайт,

Сагынган жубай алганың.
Баатырсың иним, Токтогул,
Башыңды жерге салбагын.
Өлкөбүз үчүн эл билет,
Колундун кайда калганын,
Кадырлашып урматтап,
Каарман сендей ардагың,
Силердей баатыр болбосо,
Олтурбайт элек сайрандап,
Көлөкөсүндө алманын.
Кубаныч-күлкү апкелип,
Карынын жойдуң арманын.
Бактылуу акын экенмин
Багынткан жоону талкалап,
Баатырлар колун кармадым.
Бабадан калган сөзүбүз,
«Эр жигит элдин четинде»
Жолборс жүрөк жигиттер
«Жалтанбай жоонун бетинде»
Айыгышкан айкаш болсо да,
Ата Журт ыйык сезимде.
Алган жар, бала, ата-эне,
Бактысы дайым эсиңде.
Тууларын жыкты душмандын,
Силердей туйгундар туруп сөзүңдө.
Эр жигитти шерденткен,
Элине берген ант болот.
Майданда жеңип кубанткан,
Манастан калган салт болот.
Жаза атпай, таамай башка аткан,
Кан кечип жоосун какшаткан,
Ата уулуна даңк болот.
Айгинелеген жеңишин,

Ажалга барган эл үчүн,
Ар-намыстуу жоокердин,
Ар жеринде так болот...

Бали, Алыке айтканыңда калет жок. Бир жери жардар болуп, ушундай улуу согушта бир жеринде тагы болбогон жоокер жок чыгар. Бул так, өткөн өрттүү согуштун белгиси. Таап айттың, Алыке – дешти көпчүлүк. Эки залкар кайталангыс сөз чеберлерине таптаза дилдерин, чексиз сүймөнчүлүк алкоолорун билгизип тарашты.

АШЫРААЛЫ АЙТАЛИЕВ:

БОРОНЧИЕВГЕ УЧУРАШУУ

1946-жылы март айында мен филармонияга атайын чакырык кагазы менен келдим. Келген күнү кечинде Фрунзеде филармониянын залында жалпы артисттер катышкан концерт болду. Ал концертке Адамкалый Байбатыров уюштурган темир ооз комузчулар ансамбли жана оркестр, хор катышып, аягы Шабданбаев менен Борончиевдин тамашалуу айтышы менен аяктады.

Бул концерт мага чоң таасир калтырды. Анткени акындардын айтышын биринчи угушум. Алардын тамашалуу курч сөздөрү жана бири айтып жатканда, ал бүтөлөктө экинчиси жообун камдап, ойдогудай жооп бергендери, мен үчүн кызыктуу көрүндү. Эртеси саат ондо филармониянын конторуна келдим. Директор өзүндө экен.

Бир аздан кийин бардык артисттер, комузчулар, ырчы-акындар келет деди. Аңгыча аттарын угуп жүргөн Осмонкул, Калык, Молдобасан, Актан, Карамолдо, Чалагыз жана башка залкарлардын баарысы келишти. Алардын жашыраагы Ысмайыл Борончиев экен. Директор конторунан чыгып келип аксакалдарга учурашып, андан кийин мени көргөзүп: «Бул баланы Осмонкул аксакалдын бригадасынын айтуусу менен чакырып алдык. Угушубузга караганда жамактап ырдайт окшойт». Алар мени Ысмайыл Борончиев менен ырдашасың дешти. Экөөбүз сахнага чыктык. Мен тердеп, ырдай албай сүрдөп туруп калдым. Ошондо Ысмайыл мени үндөккө чакырган куштай чакырып, минтип ырдап жиберди:

Кат алдыңбы чакырык,
Кааладык иним чакырып.
Ачыкка чыгып ырдагын,
Айылда жатпай жашынып.
Жүргөнүң болбойт өнөрдү,
Ичине катып жашырып.
Уялчаак болбойт өнөрпоз,
Учураш мага ачылып.
Оозуна кирген көп элдин,
Ордосу ушул өнөрдүн.
Таасындары чогулган,
Таанымал талант чебердин.
Кошулуп бирге жүрөсүң,
Жасалма эмес, нукура.
Бар болсо байлык көрөңгүң,
Акыны болсоң канакей
Ак калпак кыргыз жердеген,
Ала-Тоо ыйык өрөөндүн.
Өзгөчөлүгү билинет
Эки ооз айткан сөзүнөн,
Өнөрпоз болом дегендин.
Өнөрдүн алды кызыл тил,
Ушуну баалап, иним бил.
Ордунан чыгат ой-максат,
Ооп калса шыкка бүткүл дил.
Таза болсо талантың
Чаңдуу ылай, болбой кир
Балалык кылбай ырдагын,
Баспасын сени биздин сүр.
Обонбу же жамакпы,
Ой-максатың кайсы түр.
Шашпагын, иним, сүрдөбө,
Сынабайбыз күндө эле.

Кызматка кантип өтөсүң
Көрсөтпөй элге бирдеме.
Кары-жашка саламдаш,
Мени менен амандаш

Кудурет болсо сүйлөөгө – деп Ысмайыл акын дагы бир топту айтып, ички сезимимди козгоду. Кандай талпынып, кандай учаарымды сыноочу адамдай болуп, менин ырдашыма далалат кылганы өңү-түсүнөн байкалды.

Канчалык сүрдөсөм да акыры ырдай турганымды билдим. Анан комузда эмес өзүм чертип жүргөн домбура менен минтип жооп иретинде ырдадым:

Атайы келдим айылдан,
Арзып амандашканы.
Биринчи көрүп олтурам,
Бийик текче сахнаны.
Жактырган жокмун жашымдан,
Жамгырдай ырдан башканы.
Самап келдим сай күлүк,
Сабына аралашканы.
Олуядай көрүндү,
Олтурушкан залдагы
Олтурган, турган басканы,
Удургутту жүрөктү,
Угулуп жүргөн аттары.
Урматына элдин бөлөнгөн,
Ушулар өнөр алптары.
Сүрөөргө сенсиң чоң жөлөк,
Акын агай Ысмайыл.
Сөзүңдүн ар бир саптары,
Аптыккансып жүрөгүм,
Ордуна келе баштады.
Комузчу, ырчы, манасчы
Өстүргөн далай талантты,

Амансыздарбы, жаш-кары.
«Шамбет» – деп жазган китебиң,
Былыр тийди колума.
Окуп чыгып түшүнүп,
Ой кошулду оюма.
Дилгирлендим ичимден,
Мен да сиздей болууга.
Он жылы мурун келипсиз,
Урматтуу ушул тобуна,
Сыноочулар жумшады,
Жамагы кандай экен – деп.
Жорго атыккан өзүнө,
Саламдашып коюуга, –

деп араңдан-зорго ырдадым.

Эки көзүм эл отурган залда. Отургандардын көбүн газета-журналдарга чыккан сүрөттөрүнөн тааныдым. Кээ бирөөлөрүн жаңы көрүп олтурам. Алардын ичинен жакшы тааныганым Алымкул, Калык, Актан, Ыбрай, Шералиев, Шеркулов, Баетов, Карамолдо, Эшмамбетовдор. Буларды тааныганымдын себеби, Осмонкул аксакал жана Шабдан-баевдер менен биздин айылга көп барышаар эле. Аңгыча Ысмакемдин мен токтоор менен кайта ырдап турган жери:

Жаңы келген жаш бала,
Жаман эмес жамагың.
Бекер жерден ырчы – деп,
Угулбаптыр кабарың.
Азыр алик алынды,
Алиги айткан саламың,
Акындарга окшошот.
Аяк таштаар кадамың.
Ылгай турган учуруң
Ырдын жакшы, жаманын.
Эмгегиң элдик боло алса,

Эркелетет заманың,
Орду ушул мекеме,
Таланты бар баланын.
Аракетте берекет,
Улуунун алгын сабагын.
Жакшы ыр болсун тапканың,
Таамай болсун айтканың,
Жаккандай болуп жалпы элге,
Жамакка тилди тактагын.
Кызыккан кылган ишиңе,
Кыйшык жолду баспагын.
Орду менен ойлоп жаз,
Обу жоктонуп шашпагын.
Айта турган сөзүңдү,
Алды менен ойлогун.
Осмонкул, Калык, Алымкул,
Алптардын үйрөн жолдорун.
Ийгилик артып ишинден,
Ичинде болуп олжонун.
Сабына келдиң жаш жигит,
Сай күлүк өңчөй жоргонун, —
деп сөзүн аяктап, мени ырда дегенсип карады.

Ошондо мен:

Ысмайыл акын агайым,
Айттыңыз сөздүн далайын.
Эсептеп жүрөм комуз, ыр,
Болот деп бакыт-таалайым.
Осмонкул атам кашында,
Учурашкам жакында.
Колумду бергем, айылдаш
Токтонаалы акынга.
Ыбырай, Актан жанында,

Бірдашкан биздин айылда.
Жолугушкам ал жерде,
Адамкалый шайырга,
Шералиев бар болчу.
Шаңкылдап үнү табында.
Эл тартылат негедир,
Касиет бардай баарында.
Адам өзүн унутат,
Обонго, күүгө эришип,
Бірдап турган чагында.
Көркөм кийими бир башка,
Созулган обон, үн башка.
Сөздөрү таттуу жадатпайт,
Жалпы артисттер бөлөкчө,
Жаралган элби ырдашка.
Адакемдин ооз комуз,
Кагып чыкса оштонуп,
Кулагын салып учкан куш,
Тыңшагандай токтолуп.
Чымын учса угулуп,
Күбүр-шыбыр жок болуп.
Көк-Ойрок көзгө элестеп,
Кыялдар бүтүн козголуп,
Экинчи чыккан кезинде,
Элестеп турат эсимде.
Чогулуп турган сыяктуу,
Көчөдө жаштар кечинде.
Гармонун тартып чыкканда,
Көп бүлүк түшүп сезимге.
Орусча, кыргыз, казакча,
Уйгурча, түркчө кээсинде.
Так сүйлөп ойноп кыягы,
Өнөрпоз Адамкалыйдын,

Кубулуп бүткүл ыраңы,
«Керөзөндү» боздотсо.
Мусакендей сыягы,
Жаштардай болуп кыялы,
Иштеп калсам бир жерге.
Калк урматтап колун чаап,
Мага деп сый кылабы – деп артисттердин
өнөрлөрүн ырдай баштасам, комузун колуна алып Ысма-
кем мындай деп ырдады:

Жаңы ырчы иним токтогун,
Убакыт тар созбогун.
Оюңа койсо тим эле
Баарыбызды тизмелеп,
Сынай турган окшодуң.
Сыналып жаткан сен өзүң
Сынагың элди келеби.
Бала экен деп тим койсо,
Бакылдагың келеби?
Тополоңдобой токтоо бол,
Токтонаалынын бөбөгү,
Акынбы, акын эмеспи,
Аралатып эл-журтту,
Андан кийин көрөлү – деп Ысмайыл сөзүн
бүтүрдү. Мен ошондой улуу аксакалдардын сыноосу менен
кызматка алындым.

АШЫРААЛЫ МЕНЕН ТУУГАНБАЙ

БЕТКЕ АЙТКАНДЫН ЗААРЫ ЖОК

Ашыраалы:

Кубаныч күлкү шат заман,
Кыймылы иши так заман.
Көп улут калкым бир тилек,
Коммунизмге аттанган.
Ырдасам элдин эмгегин,
Ыракаттанам, шаттанам.
Баарысы бирдей ырыстуу,
Колхозчу жана жумушчу.
Илимпоз, доктор куючу,
Окуучулар жаш кадам.
Калыптыр жүрөк сагына,
Калдайган журтум баарына.
Кубанып салам айтамын,
Кутмандуу ушул сахнада

Тууганбай:

Жолдошун жолго таштабайт,
Жосунду билген жакшы адам.
Жоргосу элең кыргыздын,
Жошултуп арыш таштаган.
Өзүңдү ээрчип жашымда,
Өнөрүм түзөп тактагам.
Бир тууган ага сыяктуу,

Көрчү элем жакын башкадан.
Талаалап жүрдүң бир топко,
Тамактан ичип жакпаган.
Сан элди талбас кажыбас,
Сатылган жайың дагы ырас.
Көп күндөр болду өзүң да,
Көрүнбөй кеттиң сахнадан.

Ашыраалы:

Аш ичтим ырас жакпаган,
Аным чын кантип мактанам.
Адеп мен баштап жүргөндө,
Аз жутуп өзүм сактагам.
Анык дөө ошол турбайбы,
Алмамбет, Манас болсоң да.
Асмандан жерге таштаган,
Азаматтын бири элең.
Аракты көрсөң качпаган,
Түз кишидей сүйлөйсүң
Кадамын кыйшык баспаган,
Мен катары жутчу элең
Менден да кээде мыкты элең,
Артынан түшүп күн-түнү,
Арбытты деп укчу элем.
Ууртасам ишсиз каламын,
Угулуп элге кабарым.
Уурдап согуп Тууганбай,
Укмуштай экен амалың.
Митайым болуп мынчалык,
Кимдердин алдың сабагын.
Караны акка айлантып,
Көрүнгөндөрдү таң калтырып.
Бир жерге болсоң жетекчи,
Билинди аман каларың.

Тууганбай:

Мен жетекчи болгондо,
Көрүнмөкмүн иш менен.
Ак ниеттүү элиме
Ак кызматын иштеген.
Тарбиячы болмокмун,
Сиздейлерди түздөгөн.
Сен жетекчи болгондо,
Ашканага мисалы,
Директор кылып койгондо,
Барганда сөөгүң бакадай.
Эрди-башы кубарып,
Эми эле жууган матадай.
Бооруна басып жатмаксың,
Боруктардан сойгондо
Тааныбай акмак кылмаксың,
Тарсайып ичиң толгондо.
Кардың чыгып кайкаңдап,
Карыган каздай майпаңдап.
Ар мүнөз жасап ошондо,
Аялдарга жайкаңдап.
Андайларда повардын,
Өңдүүсүнөн тандамак.
Жанын чаап жалынып
Жанын койбой кармалап,
Кылтындаса кызыгып,
Кызматка коюп алдамак.
Элдин көзүнө илинип
Эки жакка билинип,
Жылаң аяк үйүңдөн
Жылдырып жеңем айдамак.

Ашыраалы:

Аялыма айтмакмын
Анын баары ушак – деп,

Көралбастан өзүмдү,
Көрүнө салган тузак – деп.
Бул башкарма болсо бир жерге
Колхозунун планын
Бир топко дурус аткармак.
Жалпаңдап ар бир адамга,
Жакшы экен деген атты алмак.
Колуна ээн тийгенде,
Коомдук мүлккө баш салмак.
Чөп-чардан курап бир канча,
Чөнтөгү толо акча алмак.
Саякатта жүрсө да,
Законго таяп башка алмак.
Ичкен-жеген былыгың,
Ич арада катталмак.
Ак жүрөктөр чыдабай,
Ар кай жерге даттанмак.
Аяктан жооп келгенче,
Адебин колго бергенче,
Айылда жүрмөк чакчаңдап.

Тууганбай:

Мен, кутулуп келсем саламат,
Айылда жүрсөм аралап.
Жалтактасаң жагынып,
Жазсаң да арыз каралап.
Ашканадан айрылып,
Мага келсең пааналап.
Кошомат кылып ийилип,
Контордо турсаң сагалап.
Убара болдуң кичине,
Ушагы биздин элдин – деп.
Жалдырасаң байкушум,
«Жардам кыл кызмат бергин» – деп.
Оюмду айтсам жемелеп,

Оңбойсуң деп ар качан.
Балдарын аяп баштагы,
Арызыңды ой албасам.
Ажаан ит байлап жанына,
Колхоздун сарай тамына
Кароолчу кылып шайласам,
Ал жерде да соо жүрбөй,
Амал таап адам билбеген,
Итиң да сендей куу болмок.
Ууруну көрсө үрбөгөн,
Тактайга тойбой тамагың.
Цементти жалмап тил менен,
Топтордун өзү болмоксуң
Тонналап туруп бир жеген,
Бир гана мылтык, ит калмак.
Оп тартсаң оозго кирбеген,
Органга калсаң билинип,
Делого ишиң тигилип,
Өзүң түшүп капканга.
Өңгөчүңдөн илинип,
Айылыңа анан келмексиң.
Алты жылы керилип.

Ашыраалы:

Кыйнадың көп жол бастырып,
Карагай, цемент саттырып.
Ишимди чырга айлантып,
Ит менен койдун жаткырып.
Оюнда болду Тууганбай,
Органга мени тапшырыш.
Кадырлуу дыйкан болмокмун,
Короо-жайлуу, алмалуу.
Уставдан чыкпай асырап,
Күтмөкмүн уй-кой чарбаны.
Атыкмакмын айылымдын,

Ак сакалдуу ардагы.
Коймаарек жашап жатмакмын,
Колхоздун болуп багбаны.
Куйту-митаам болмоксуң,
Култулдаган шаардагы.
Мекениң болмок ишиң жок,
Көк базардын аймагы.
Дүкөндөн арзан алмаксың,
Картошка менен алманы,
Чет базарга сатмаксың
Оңой таап олжо пайданы.
Арзан алып кудуңдап,
Кымбатка сатып шудуңдап,
Болмоксуң бир топ айлалуу.
Жолдошуң, досуң жалпы мас,
Бозокор, буфет жайдагы.
Турмуш бала-чакаң жок,
Буюрмак эмес там дагы.
Албетте, мындай кишинин
Болбойт да сүйүп алганы.
Ушундай болуп күчөмөк,
Сендеги эмгек майданы.

Тууганбай:

Багбан болот элем – дейт,
Бак жытына кызыга.
Иштерман болот элем – дейт,
Ишенесиңерби ушуга.
Иштемек тургай Ашыке,
Эки колун сунганда
Эңкейсең жетпейт бутуна.
Ашыкем багбан болгондо
Багбандыкка конгондо,
Алмалар соолуп күбүлүп,
Ал жылы колхоз алманын,

Түшүмүнөн түңүлүп.
Өрүктөр өспөй куураган,
Шабдаалылар шалдайып,
Келекелеп жатмаксың,
Көзүңдү ачпай далдайып.
Андан да колхоз бошотуп,
Жеңил иш иштеп бергиң – деп.
Газетти берсең эки күн,
Келбей калып жети күн.
Артыңдан издеп калышмак,
Узунуңдан сулк түшүп
Уктаган жерден табышмак,
Эс алалбай уйкудан
Жүрөт элең кайраным,
Эки бутуң чалыштап.
Почточудан бошонуп,
Кумдай өңүң бозоруп.
Эми кандай болом – деп
Каңгып басып турмаксың.
Кайсыл үйгө коном – деп.
Турмушум кандай болот – деп,
Көп кайгы болуп оюңда.
Азыңкы өңүң кер сары,
Ойлонуп көчө боюңда.
Кашайып жаның ачынып,
Кез-кезде курушуп мойнуң да.
Салам айтып турмаксың
Салбырап менин жолумда.

Ашыраалы:

Ар укмуштуу жорукту,
Арта салдың мага да.
Андайлардан кур койбой,
Айтып өттүм сага да.

Тууганбай:

Кыдырып концерт коёбуз,
Кыштактар менен калаада.
Ушундайлар учурайт,
Урматтуу калкым арада.
Азыркы жыргал замандан,
Андайлар кетсин садага.

Ашыраалы:

Өзүнүн тили, салты бар,
Дүйнөнүн түрлүү калкы бар.
Ал элдин бири кыргыздар,
Абалтан атак-даңкы бар.
Канына сиңип келаткан,
Кабылан Манас алпы бар.
Бузулбай күчөп саптары,
Биздерге жетти жатталуу.
Баатырдык жагын апырткан
Бар чыгар бир аз калптары.
А бирок туура айтылган,
Адаты нечен салттары.
Анда да сонун жаңырган,
Азыркы жыргал салт жаңы.

Тууганбай:

Жаңысы жакшы экен – деп,
Эскинин баарын чанбайлы.
Талдасак мисал келтирип,
Таардын көркү шайдайбы.
Жылдыз да көзгө көрүнөт,
Жарыгы, бирок айдайбы.

САЛТ ЖӨНҮНДӨ

Ашыраалы:

Аскасы көккө сайылган,
Ак кардан жоолук салынган.
Буттарын сунуп талаага,
Булуттан жууркан жамынган.
Мөлтүрөгөн сулуудай,
Мөңгүдөн сөйкө тагынган.
Ак көбүк чачып суулары,
Арыстан болуп чамынган.
Талаасы толуп байлыкка,
Дасторкон болуп салынган.
Ала-Тоо алтын жер тура,
Ак калпак элге таанылган.

Тууганбай:

Кайраты жанган чагылган,
Кармашкан жоосу багынган.
Жүдөтөр өрттөн душманды,
Жүрөгү бүрккөн жалындан.
Дос элге жайып кучагын,
Достуктун оту жагылган.
Ак калпак асыл эл тура,
Ала-Тоо үчүн табылган.
Жакшысы менен жаманын,
Калыстык менен тандайлы.
Абалтан кыргыз элибиз,
Ардактап келген карыны.
Бул жагы жүрүп олтуруп,
Биздерге жетти тамыры.
Сыйлаймын кутман карылар,
Сакалга түшкөн агыңы.
Апалар аппак чачына,
Айланып чабам жанымы.

Карынын баркын билбеген,
Кажылдап дөөрүп сүйлөгөн,
Каңгы баш кээ бир балдар бар,
Кайнатып иет каныңды.

Ашыраалы:

Туура айтасың Тууганбай,
Жактырам айткан мунуңу.
Теңтуштай сүйлөйт «сен» дешип,
Жанында турса улууну.
Унутуп койгон сыяктуу,
Урматка моюн сунууну.
Сезимсиз нерсе деп коёт,
Сегиз саат кызмат кылууну.
Өнөкөт ишке айланткан,
Окууга кирип чыгууну.
Туура багыт жолу жок,
Туурашат ичкич ууруну.
Тамашасына үйрөнгөн,
Чет тилде ырдап күйгөндөн.
Таап алышат өзүндөй,
Тандап туруп сулууну.
Келечек менен иши жок,
Көктү чиет муруну.

Тууганбай:

Көргөндө күйүп кетесиң,
Көйрөңдөрдүн кылыгын.
Оройлор жаман өзгөчө,
Оозуна тиштеп чылымын.
Какайып турат чиренип,
Капталдан басып жулунуп.
Көзүнө такайт коркутуп,
Көрсөтүп бетте тырыгын.
Жолунан аман өткөрбөйт,

А жасабай койсоң ырымын.
Аганы көрүп, ини өсөт,
Абалтан элдин макалы.
Акыл-эс берген балдарга,
Ардактайм салттуу атаны.
Эси жок кээ бир кары бар,
Ээгинде тутам сакалы.
Пивого барсаң камынып,
Көтөрүп алат чаканы.
Көрүнгөн жерге төшөлүп,
Көрпөчө болот чапаны.
Туралбай калат акыры,
Туурап ал кургак баканы.

Ашыраалы:

Байкабайт ичип жүргөндөр,
Баратат элден жат болуп.
Абийирин жеген андайга,
Аракеч деген ат конуп.
Ашкан болсо каада көп,
Аша чаап кээси март болуп.
Айтылып кала тургансып,
Артында атак-даңк болуп.
Өлгөндө малды көп союп,
Өзүнчө барат салт болуп.
Олчойгон бээни жарышып,
Он койдун канын тамызып.
Аялы эркек туугандай,
Аракты суудай агызып.
Кайрат айткан болушуп,
Стакандар кагышып.
Арадан чатак чыр чыгып,
Акыры тарайт чабышып.
Эртеси күнү жарашат,
Арага элчи салышып.

Эсепке албайт өлгөндүн,
Бүлөөсүнүн убалын.
Кайрат айткан болушат,
А кылганы, – деп Куданын,
Маркумга сообу тийсин – деп
Түшүрөт он күн куранын.
Шарияттын өзүндө
Курандын деле сөзүндө,
Мүчө жыртыш болбойт, – деп.
Аны алган киши оңбойт – дейт.
Жаңыбаев чоң молдо
Жакында андан сурадым.

Тууганбай:

Туура айтып кеттиң жанагы,
Жыртышы менен мүчөсүн.
Батинке сүрткүч жыртышы,
Мүчөсүн арак ичесиң.
Башынан кыргыз салт экен,
Беш киши келсе тай сойгон.
Белгилеп мейман достугун,
Бир киши келсе кой сойгон.
Берекең кеткир, дечү экен,
Белгилеп союш сойбосо.
Атайлап келген меймандын,
Алдына башын койбосо.
Байкаса аша чапкандык,
Баарысы туура ойлосо.
Ак калпак элин кадырлайт,
Акындын сендей күлүгүн.
Ушунча журтка баркталган,
Урматы кызыл тилинин.
Кемчилин айтса бетине,
Кек кылба сөзүн ининин.
Кыйла эле көрдүм сыйларын,

Кыргыздын далай үйүнүн.
Эсептеп турма жайың бар,
Эт салып берсе жилигин.

Ашыраалы:

Пейили кенен кыргыздын,
Жолоочу келсе жолунан.
Түшүп кет биздикине, – деп,
Жетелеп келип колуна.
Ардактап үйгө түшүрөт,
Айыптуу жандай бүжүрөп.
Баласына бербеген,
Бар тамагын ичирет.
Тартылат эти алдыга,
Табагы толо титиреп.
Көрмөксөн болуп табагын,
Көңүлсүз карап тамагын,
Көк моюн чыкса койкоюп,
Ачыла баштайт кабагың.
Безилдеп калчу түрүң бар,
Бербесе кокус арагын.

Тууганбай:

Айтканындай болоюн,
Адатымды коёюн.
Өлтүрө жеп тамакты,
Өзүңдөй болуп толоюн.
Меймандостук деп койсо,
Өтө эле аша чапкан бар.
Дардандап болор-болбоско,
Дүнүйө-мүлкүн чачкан бар.
Ырас, колдо жок эмес бул заман,
Короодо коюң, акчаң бар.
Эмине сенин ишиң, – деп,
Обу жок кээси чачкандар.

Курдашың сенин Келдибек,
Коколой уулу Бердибек,
Туягым ушу жалгыз – деп,
Туулган күнүн белгилеп.
Чай ичип кетиңиздер, – деп,
Чакырган экен элди көп.
Артында, бирок «носу» бар,
Ала албай жүргөн доосу бар.
Айтышып жатты аялы,
Алымбү менен жоо сымал.
Балакат сөзүн чууртуп,
Басынтып кирди тил менен.
Баягы сенин тоюңда,
Бир диван алып кирди элем.
Берекең кеткир болбосо,
Башкача күтүп жүрдү элем.
Баштагы кошкон буюмун,
Базардай баалап чектеди.
Кошумчаң менен жерге кир,
Короодон чыгып кет, – деди.
Ал жерде кошо бар элең,
Аны сен кантип танасың.
Араңдан зорго тыйганбыз,
Аяштын чырдуу жалаасын.
Бакайга теңеп «папасын»,
Бак-дөөлөт дедиң «мамасын».
Манаска теңеп ырдадың,
Хулиган өскөн баласын.
Какылдап мактап андайда,
Канча сом акча аласың?

Ашыраалы:

Артык баш болбойт арактан,
Семириш болбойт тамактан,
Келбетиме асылба.

Капталың жеп бүтүпсүң,
Какшык сөз сүйлөп жашыңда.
Акча жагын эсептеп,
Ак көбөйдү чачыңда.
Жердеш иниц чакырып,
Туулган күнгө жакында.
Студенттер жыйылып,
Сен олтурдуң кашында.
Кеткен окшойт салт болуп,
Кезек менен чакырма.
Ала буурул кээсинин,
Адаты бар бакырма.
Беш-алтоосу биригип,
Бийлеп жүрдү чатырда.
Токтотсо тартип сакталып,
Тополоң менен чуулганды,
Ошондон улам жетишпей,
Окуудан көрдүң куулганды.
Жүргүлө, бүгүн деп келет,
Жекшемби күнү өткөрөт.
Убадалашып баарысы,
Дем алыш күнү туулганбы.
Ыраазы болдум бир келин,
Ызаттап сага жүгүнүп.
Оң колуң алып бооруңа,
Баш уруп турду бүгүлүп.
Эмнеси жаман мындайдын,
Эрдигим көңүл сүйүнүп.
Анан бир жеңем шакылдап,
Алагүү болуп лакылдап.
Май жукпас кайним, – деп тергеп,
Олтурду сага жакындап.
Кара жаагын жаныган,
Каяктан жүргөн шакылдак.

Тууганбай:

Бакалактаган жеңенин,
Басмыртыраак кулагы.
Баса олтуруп жаныма,
Баяныңды сурады.
Укчу элек го ичет, – деп,
Ууртабаган жанбы – дейт,
Айталиев агайдын,
Эки аялы барбы – дейт.
Сөздү бөлүп шашмалап,
Колумда дейт кыз-келин,
Сүйлөгөнү автомат.

ТУУЛГАН КҮНДӨН ЧЫККАН СӨЗ

Тууганбай:

Туулган күнүң Ашыке,
8-Март экен.
Аялдар күнү туулупсуң.
Алар менен кошулуп,
Арасында созулуп,
Ар дайым болгун жалпы эсен.
Жашыңдан чыгып талпына,
Жайылттың ырды калкыңа.
Кыярган чакта ойлонуп,
Кылчайсаң кантет артыңа
Дале,
Кыз-келин көрсөң болбойсуң,
Кебимди кандай ойлойсуң,
Көркөмүң эски дарактай.
Көөнүнө азыр толбойсуң.
Бир чети түшүн, жеңеме,
Билинип калсаң оңбойсуң.

Ашыраалы:

Сүйлөйсүң иним, кызыкты,
Сүйкөнүп туруш кызыкпы.
Жаштык кез калды камалып,
Жалынсак кайдан табалык.
Күн өткөн сайын чачыңдын
Күмүшү чыгат агарып.
Карылык келет турбайбы,
Калган соң пенде жаралып.
Байкасаң боло Тууганбай,
Башыңда чачтан тал алып.
Сүрүлөт өмүр токтобой,
Сүйлөгөн сөзүм агалык.
Жалганды, иним, жайнатпа,
Жаштарга кайдан жагалык.
Кеп салып келин-кезекке,
Жалаңдап жүргөн жерим жок.
Айбыгып коркуп жеңеңден,
Алаңдап жүргөн жерим жок.
Короз моюн, ак тамак.
Аял алчу жигиттер,
Акча берсе накма-нак.
Азыр эле кыз тандап,
Алып берем – деп мактанат.
Алжыбачы, жеңе – деп,
Араң тыйдым какмалап.
Койчо баалап кыз саткан,
Кордоп кызын сыздаткан.
Желмогуздай ата бар,
Жүрөгүнө муз каткан.
Кыз саткандай түрү бар,
Кызыкканын билип ал.
Куда иликтейт шимшилеп,
Мамкызматы бар, чини бар.
Байкуш болгон сүйүүдөн,

Балбыраган ини бар.
Сүйлөшө албайт кыз менен,
Башы, көзү, тили бар.
Аңдып туруп зордуктап,
Ала качмай жини бар.
Законун таап «тыяктан»,
Сактап калчу пири бар.
Авалтадан салт экен,
Абийир сактоо, уялуу.
Жаңы салтпы, эскиби,
Жаман жагын тыялы.
Антпесе тиет калайык,
Азыркы күнгө зыяны.
Табалы дагы тазалап,
Тамырын жулуп кыялы.
Элүү жылда эл жаңы,
Эл өзгөрткөн жер жаңы,
Эл милдетин актайлы.
Партиянын ураанын,
Барктап ойго сактайлы.
Жаныбыз менен жар салып,
Жакшылык жагын мактайлы.
Жалынга салып күйгүзүп,
Жамандын жагын кактайлы.
Бакыттуу күнгө жеткирген,
Бапестеп багып өстүргөн,
Партиянын жетеги.
Таалайлуу коммунизмге,
Таптаза болуп жетели!
Көбүрөөк басып сенчилеп,
Шамалдап жүргөн жерим жок.

Тууганбай:

Эсептеп чачтын актарын,
Элге айтып кирдиң кабарлап.

Ээсинен эмес турбайбы,
Эртеби-кечпи агармак
Карайтып жүргөн чалдар бар!
«Карыганым билбей калсын» – деп.
Шек санап сизден Ашыке,
Шектенип карап калмам бар.
Бир топко чачың карарат,
Бир күнү кайра агарат.

Ашыраалы:

Жашыңдан билем жөнүңдү,
Жылдырба «чоңко» кебиңди.
Чакчайып көрө калдыңбы,
«Чаарсың» – деп айтып өңүмдү.
Өзүңкүн билбейт экенсиң,
Өң жактан бир аз жөнүңдү.
Субагай тартып кебетең,
Окшотуп турат келиңди.
Эгер сен келин болгондо,
Экестүү кылып эриңди,
Жалактап ойноок болмоксуң,
Жадатып жүргөн жериңди.
Эри жок жеңил, оюнпоз,
Эркектер басмак төрүңдү.

Тууганбай:

«Аял» деп эркек башымды,
Ашыкемин чыры ашынды.
Ал эми мисал сизди да
«Аял» – деп атап затыңды,
Аныктап элдин астында,
Ашыркүл койсок атыңды.
Элпетек аял болмоксуң.
Он бештен ашык балаңы
Онтобой тууп коймоксуң.

Күйөөң болмок тыртайган,
Күнүгө ийлеп соймоксуң.
Арааны улам ачылып,
Ар үйдө таңды атырып.
«Эки ооз сөз эле айтам» – деп,
Атасын жүрмөк таанытып.

Тууганбай:

Мен атасын жүрсөм таанытып
Сен андан бетер чаңытып.
Көп ичкен аял болмоксуң
Көрүнгөнгө жабышып.
Кубалап калбай артынан
Куржалак калып баркыңан.
Энеден баштап сөгүнүп,
Эркектен жаман шалпыган.
Кубатың кеткен маалында,
Куланып катып калмаксың,
«Куюшканыңды» шыпырып.
Жоон-жолпу аял болмоксуң,
Жолго баштап кете албай,
Көтөрүм эриң тыртайган,
Көтөрүп үйгө жете албай.
Көп киши турмак жаныңдан,
Көздөрүн жуумп өтө албай.

Ашыраалы:

Тууганбай болбой жалганда,
Турганбү болуп калганда.
Көчөнүн кызы болмоксуң,
Эркекти көрсөң асылып.
Турган жерден аларды,
Туш-туштан жакка качырып.
Таркылдап эриң чакырып,
Таңгамаал келмек бакырып.

Ашыраалы:

Аял болбой калганың.
Андай болуп калганда.
Ортомчу келин болмоксуң,
Оюңду айткан ирээттеп.
Боз балдарды жазгырып,
Бойдокторун азгырып.
Алдап жатып алмаксың,
Арак берип мас кылып.
Сенде кайдан эр болсун,
Шаарга келсең «кызмын» – деп.
Кыштакка барсаң кайрадан,
Зордоп алып кетишип,
Зорго качып чыктым – деп.
Айыл, шаарды чаңытып,
Асыл башты карытып.
«Алтын жаштык» дегендин,
«Көк бөрү» болуп балдарга.
Тажатып бүтүп аларды,
Тап коюп анан чалдарга...
«Бул жерде турсам бекер» – деп,
«Билинип калат экем» – деп.
«Ээнирээк ойноп-күлүүгө,
Эл билбес жакка кетем» – деп,
Бир эрден чыгып Баткенден,
Бир эрден чыгып Ташкенден.
Орто Азияны бүтүрүп,
Ошондо издеп башка элден.
Оруска тийип ороңдоп,
Чукчага тийип чунаңдап.
Жакутка тийип жалаңдап,
Айылың суук экен – деп,
Африкага кетем – деп.
Эптеп таап тийип карасын,
Элиме кайра жетем – деп,

Ээрчитип келмек ал жактан,
Эринин кара баласын.
Азырынча токтотуп,
Айталы кийин чаласын.
Мейли деп баарын көтөрөм,
Мендейди кайдан табасың.
Чылбырын силкип койбосом,
Чымчылай берет агасын.
Эмгегин элге арнаган,
Эл туусун бийик кармаган.
Эл мүдөөсүн аткарган,
Мугалим болот чанда адам.
Алтынды баскан салмагы,
Ааламдын кымбат ардагы.
Колунан чыккан талпынып,
Калкымдын ар кыл каарманы.
Чолпондой болуп таңдагы,
Жүзүнөн жаркып шамдары.
Тарбия алган силерден,
Кыргыздын кымбат балдары.
Ачык көңүл жайдары,
Эмгеги элге арналуу.
Сиздердей агай-эжейден,
Кимдер таалим албады.

АШЫРААЛЫ МЕНЕН ЗАМИРБЕК

ЖАШООБУЗ БИЗДИН НАН МЕНЕН

(Терме)

Ашыраалы:

Орнотуп, жыргал бейишин,
Жер берип жатса жемишин,
Эси жок кээ бир наадандар,
Эсирип жатат не үчүн?

Замирбек:

Көркөмдүү гүлдөр жерде өсөт,
Кол жетип адам үзө элек.
Жанталашып жаныңда,
Жанаша өсөт тикенек.
Жер эне бай ушундай,
Жемишке түрдүү жайнаган.
Бирок,
Артыгы бүткүл даамдардын,
Ак нанды сүйбөс барбы адам.
Гүлдөй – деп жыты, эң таттуу,
Күнүгө жесең, бал жалаң.
Жемиштен деле танасың,
Жей берсең тынбай кайрадан,

Деги танса да алтын, күмүштөн,
Танбаган эч бир нанды адам.

Ашыраалы:

Алтын менен күмүшүн,
Тиричилик жашоодо
Кошо албайт нанга үлүшүн.
Жаркырагы, кооздугу,
Кыйналып ачка болгондо,
Баасы жок нандай бир үзүм.
Кабарың бар баласың,
Качанкы өткөн замандан,
Ачарчылык каптаса,
Көрк кетет жарык ааламдан.
Каатчылык көп болгон,
Кабыргалар саналган.
Кыймылдаган түрү суук,
Кут учуп кеткен адамдан.
Сүйлөгөнгө күчү жок,
Сүлдөрү бар араң жан.
Каарын төгүп жокчулук,
Кабар берип ажалдан.
Батканда жедеп жанына,
Арга издеп өлбөй калууга.
Күнүгө эмес, бир айда,
Бир үзүм токоч тапканын.
Кырчындай болгон жаштардын,
Кыйынчылык тартканын,
Укпайбыз кээде улуунун,
Нанды ыйык деп айтканын.
Көз көрүп күйүп кетесиң,
Чылада нандын жатканын.

Күнүбүз ушул нан менен,
Бийик тут, жаштар барктагын.

Замирбек:

Аралап суук шамалы,
Адамга салып санааны.
Аччылык менен ажалды,
Аябай жүрүп арааны.
Жек көрдү согуш келгенде,
Жергемди каптап карааны.
Распы көргөн чыгарсыз,
Бийлаган «нан» деп баланы.
Ойноого дагы ал жетпей,
Өзөктөрү карарып,
Оозу толо нан жешпей,
Түйшүктү тартты көп бала.
Түштөрүнөн нан кетпей.
Алаамат согуш жылында,
Аз болгон нан чынында,
Бар беле толо дасторкон,
Барып калганда жыйынга.
Андагы нандын кадырын,
Айтып өт Ашыке ырында.

Ашыраалы:

Жер айдашкан курал жок,
Трактор танкка айланды.
Сарайда, тоодо, талаада,
Төрт түлүктүү мал калды.
Эл согушка аттанткан,
Эгин сээп дан баккан
Баба дыйкан балбанды,

Ошолордун ордуна
Кемпир, келин, чал калды.
Ат, өгүз кошуп соко айдап,
Жумушка чекти балдарды.
Элди-жерди коргойм – деп.
Атасы жүрдү кан кечип,
Баласы кыйнап апасын,
Курсагым ачты нан дешип.
Жүгөрү нан, арпа нан,
Конок буурчак канча нан
Сулуунун унун тиктешип,
Кебегин терип чарчаган.
Алааматынан согуштун,
Азапты тартты канча жан,
Буудай нан жээр бекем – деп
Эңсешип эл-журт аңкаган.
Унут болуп ошол күн
Кор болуп малга тепселип,
Коромжу казыр канча нан.
Топ кылып тепсеп ак нанды,
Тобунда бардыр байкаган.
Ар бир түрлүү наамы бар,
Нандардын бизде баары бар.
Кээ бир нандын бетинде,
Сыйпалган ширин балы бар.
Кээ бир нандын ичинде,
Сыр менен жемиш даны бар.
Ошолорду жөн жебей
Кесир кылып чачкан бар.
Койгон жерин унутуп,
Бир айдан кийин тапкан бар.
Кайран нанды кор кылып.

Көгөртүшүп, чиритип,
Ыргытышып жаткан бар.
Улгайган эле аяштар,
Ушуну кылып жатканда,
Эмне кылбайт жаш балдар!

Замирбек:

Токчулукта калкыбыз,
Талыкпай иштеп шаң менен.
Азыркы кезде береке,
Ар үйгө кирсең нан белен.
Бааласак күчүн нандын бу,
Барабар денеде кан менен.
Бирок да кээ бир көпкөндөр,
Билинбей чектен өткөндөр,
Баарысы менде бар деген.
Май болгон оозун аарчышат,
Майлыктай көрүп нан менен.
Ысык нан жаңы түшөөрдө,
Ылдамдап жөнөйт дүкөнгө.
Кир болот деп короодон,
Күчүгүн, киргизип алган үйүнө
Жалаң нан өзү кубатсыз,
Жардам бербейт деп үнүнө.
Эрмектейт сүйгөн күчүгүн,
Эзилте абдан бышырып,
Эт менен багат күнүгө.
Күйөсүң жерде аппак нан,
Күчүктүн жатса жанында.
Эмне кылсын нанды айбан,
Эт барган соң карынга.
Наадандын берип жазасын,

Нан түгүл суу жок жанында.
Акылга кел деп андайды,
Ачкарын койсо тамында.
Кыйкырып чыкмак ошондо,
Кызылы кетип жүзүнүн,
Тамак жок болсо жеп коймок,
Таптап жүргөн күчүгүн.
Ак нандын койсоң бүтүнүн.
Кадырын билет эле го,
Калтырбай жеп күкүмүн.
Нанды кор кылган ушинтип,
Наадандар такыр оңбосун,
Түшүнсөк нансыз эч убак,
Турмуштун шаңы болбосун.
Жер бети көрксүз таңы жок,
Өсүмдүк суусуз жаны жок.
Жашоого болот алтынсыз,
Жашай албайбыз наны жок.

**АШЫРААЛЫ АЙТАЛИЕВ МЕНЕН
ОҢГАР ОРОЗБАЕВ**

1989-жылы Алматада өткөн Эл аралык айтыштан

Ашыраалы:

Көз кубантып, аралап калааңарды,
Аралап көрдүм далай дааналарды.
Эргийт көңүл карасам мына бүгүн,
Эл башкарган Казакстан балаңарды.
Түбөлүккө кут кылсын казак калкым,
Партия берген ушул заманаңды.

Эртеден өттү далай албан акын,
Эрки жок башын жерге салган акын.
Чындыкты айта алышпай ал залкарлар,
Кандуу жаш көкүрөккө тамган акын.
Толкуп келип, томсоруп кете берди,
Сүйүнбай, Токтогулдай кайран акын.

Энди биз эрке, жакшы жайдары акын,
Партиянын осуятын жайган акын.
Айтыш болсо, жыйын болсо, майрам болсо.
Биз болдук ардакталып барган акын.
Мынакей кошо чыкты ташкенттиктер,
Эмесе сүйлөй отур балбан акын.
Казактын түрлүү сөзүн түйүп алдым,

Алты күнү жатып алып билим алдым.
Казактар кандай сүйлөйт болду экен деп,
Эл чогулган жерлерге кирип алдым.
Калкыма ар убакта көзү ачык,
Байкасам көп сыр билген дили бардын.
Кыргызчаны коё туруп бул күндөрү,
Казакчаны так даана мен билип алдым.

Ташкендин кичи пейил болот калкы,
Өзбек эли маданияттуу бүтүн жалпы.
Жар салып эл кашына чыктык эми,
Оңой эмес, чууруп салып дароо айтуу
Айланайын жаш бала эл алдында
Канакей кара санга басчы камчы.

Оңгар:

Акындын ар бир сөзүн тосып келгем,
Кубанычтын мейремиме кошуп келгем.
Абаке, ак жүзүндөн айланайын,
Ала -Таудан сагынып ашып келген.
Кубанычтын белгилери санаада оо,
Ардактап элибиздин дааналарын.
Бир тууган бир атанын баласы деп,
Айтады казак, кыргыз балаларын ой,
Аманбы Ала-Таудай элиң калай,
Агажан, көркөмдүү өскөн жериң калай.
Туускан баурластар сагынышты
Кубанычта көрүнсө ээ көңүл сурай.
Көңүлүм сизди көрүп толуп жатыр,
Ар бир сөзүң көөнүмө конуп жатыр.
Биздин элде айтыстар өтүп келет,
Кыргызда качан айтыс болор экен?
Жүрөгүмдө солай оюм болуп жатыр.

Ай-хайлап добушумду салайынчы,
Кубаныч көп көңүлүн табайынчы,
Айтыска чакырыңыз мен да барам,
Домбра ай-хайлатып чалайынчы

Ашыраалы:

Жакшы экен акын сындуу толгонууң да,
Акындын нак өзүндөй ойлонууң да.
Ала-Тоого барсам деп жүрүптүрсүң,
Байкасам мыкты экен ойлоруңда.
Ташкенде жүрүп мынча өлөң айттың,
Чоң акын болмоксуң ай заңкылдаган,
Баштатан Алматыда болгонунда.

Ала-Тоону сен билесиң, абдан салкын,
Суулары туп-тунук гой сонун алтын.
Айланын аныктап билесиң го,
Салкын жердин өзүнчө улуу баркын.

Салты бар Ала-Тоонун укмуштары,
Ошерде сонундардын кызыктары.
Булагынан бир кочуш ичип алсаң,
Өмүрдүн тамырына укмуш дары.

Элибизде айтыш деген болуп турат.
Эрке балдар сөздөн салып, согуп турат.
Ырларды бөксөбөстөн күнү-түнү,
Ысык-Көлдөй чайпалып төгүп турат.

Кээ бирөө толкуп ташып токтоно албайт,
Кээ бирөө бардаңкедей октоло албайт.
Ааламды айланышып бир төксө да,
Айрымы турган жерден козголалбайт.
Кагылайын мында турган менин иним,

Кубанттың кыргызча айтып сүйлөп тилиң.
Азаматсың карачы көтөрүпсүң,
Акыны болуп казактардын артып жүгүн.

Байкасаң Ташкен шаардын баары даяр,
Чаңкасаң кайнап турган чайы даяр.
Берекелүү өзбектердин элдери ай,
Курсак ачса он тыйын наны даяр.

Жаткан жер бар талаада кала албайсың
Жакшы жерди кантип сен жамандайсың.
Кеч кирсе Алматыда, Фрунзеде,
Курсакка бир оокатын таба албайсың.

Жүргөнүң жакшы болду аман-эсен,
Барам десең кыргызга ала кетем.
Эстебес, Тууганбайдай, Замирбектей,
Ал жерде сууруп салма бар го чечен.
Чындыгы жашай бергин Ташкент жакта.
Берлиндин китебин окуп көрчү,
Ташкен деген казакка болгон мекен.

Оңгар:

Агай, жеткендеймин мен арманыма,
Кубаныч көкүрөккө салганыңа.
Сүйүнбай мен Жамбылдын урпагыбыз,
Айтысты өнөр тутуп жүрүбүз гой,
Акындардын илесип тармагына.
Акын болсок Ала-Тауну аттап барып,
Амандашып баурларыма бармакмын арманымда
Жылкы багып жүргөндө ой, кымыз ичип,
Барсам деймин сол жакка көңүлүм түзөп.
Үкү таккан кыргыздын кыздары көп,

Кына белге жапсырган кыпсак бүчүк.
Бул өмүрдүн саналуу бир салаалары
Ар элдин ар бир түрлүү балалары.
Кыргызды биз айтпасак ким айтады,
Кымызы жалпы казак бабалары.
Жүрөсүздөр ар качан кымыз ичип,
Конок болуп келипсиз жолуң түзөп.
Бизде конок болуп кеттиң Алматыда
Болмаса кийгизер элем алтын ичик.
Агажан атыңыздан айналайын,
Толганып мен да булай үн салайын.
Кыргыздын ар өнөрү бизге тааныс
Толгонуп жүрөмүн мен далайын.
Өмүрдүн нечен түрдүү санаасы бар,
Казактын да билесиз данасы бар.
Комузду көргөн кезде эске түштү
Кыргызда нечен акын даанасы бар.
Токтогул өткөн эле жырын айтып,
Манасы жеткен ай бизге тартып.
Акындын нечен түрлүү даналары,
Кыргыздын өткөн турмус сөзүн айтып.
Кубаныч болгон кезде өмүрүңдө,
Жетсем дейм жан ага, көңүлүңө.
Оо, калкым сагынычты жеткизейин
Сондагы туустас кыргыз элге.
Ой, жалпы баур элге ээй-ий

Ашыраалы:

Чынында кыргыз кызы болсо керек,
Алпарып автобуска акы төлөп.
Жүргөндөр арабызда толтура да,
Билинбей ак карага болгон жөлөк.
Көп кыздар калаабызда жүрүп жатыр,

Кой дебейбиз, каалаганын сүйүп жатыр.
Казакка тийсе эгер сүйүнөөр элем,
А кыздар көрүнгөнгө тийип жатыр.

Барсаң сен, эртең эле кошо баргын,
Автовокзал жолумду тосо калгын.
Бул эми күйөө болсоң Ашыкеңе,
Ала-Тоодой эмеспи конгон бактың.

Сендей акын чынында болот эрке,
Акындык сууруп салма кыйын нерсе.
Кубанарым кыргыздын алган кызы
Өзүңдөй акын бала төрөп берсе.

Кези келсе чыгарма кайнайды гой,
Акын тили ар качан сайрайды гой.
Чын акын байкап көрсөң сөздүн өзүн,
Тушамыштап бутунан байлайды гой.
Ташкенде, атлас көйнөк кыздар турса,
Биздин кызды Оңөкөм алмайды гой.

Чындыгы пахта деген кымбат экен,
Баасы кымбат баарына урмат экен.
Чынында казак, кыргыз жумуштарда,
Көп иштеп, жакшылыкты көрсөк экен.

Биз болсо Ала-Тоодо малым менен,
Баратабыз шар аккан агын менен.
Анча-мынча мактанып коём чиркин,
Кичинекей айдаган даным менен.

Жүрөбүз ойноп, күлүп салкын төрдө.
Мен айтайын жан иним жаман көрбө,
Өзбектен бир айга отпуске алып,
Келсең боло дем алышка Ысык-Көлгө.

Чын айтсам Ташкен барса күрүч берет,
Күрүчү кол күйгүзүп бүрүштөтөт.
Көп бастым көчөсүндө кургап-тердеп,
Кыйын болду эт жагын татып көрмөк.
Алматыга келсеңиз кой сояды,
Колуңда жиликтери койкояды.
Аны муну тамаша ыр чыгарып,
Айтышуу экөөбүзгө болду милдет.
Жатаарда мен барайын бөлмөң көздөй,
Жан иним койсоң болду палоо демдеп.

Оңгар:

Айылдан келген агабыз,
Азыраак босун санаңыз.
Брдасак ырдап сиз менен,
Жарысып биз да жатабыз.
Казак, кыргыз бир тууган,
Каалайбыз да каалайбыз,
Конок болуп барсаңыз,
Эсебин таап агажан,
Бешбармакты коябыз.
Асыла бермей ардагым,
Жаңы ырды арнадым.
Көтөрүп келем акын болуп,
Калкымдын бир салмагын.
Агажан мени таарынтып
Асыл бир сөздү салмагын.
Кыргызда кандай болады
Көрөрмүн барсам жолунда.
Ону да сүзгөн дангырды.
Кызын берсе кыргыздын,
Алар эдем жасымда.
Акын болдум агажан,

Кырык мынау жасымда.
Балдарым турса дүйүмдүү
Келиниң бар гоу күйүмдүү.
Күтүп отур мени да,
Күлмүңдөп карап касымда.

Агажан, атың калкка жеткен
Бул аныктык.
Баурлаш биз де сүйөбүз.
Ала-Тау кыргыз калыкты.
Ысык-Көлдү көргөнбүс,
Барып да, дем алып да.
Кызым кетип жатыр гоу,
Туускан болуп калкка.
Күнөөлөр бас табылбасын.

Айтылган мобул сөздүн салмагы
Калкымдын о, чиркин.
Көбөйүп жатат арманы.
Ар качанда аман болсун,
Өзбек, кыргыз, казактын.
Туускан мобул кулдары э-и-ий.

ТҮШҮНДҮРМӨЛӨР:

1. **«Корголго жолугушуу»**, – Токтосун. Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр /Түзгөндөр: А.Жусупбеков, А.Акматалиев (–Б.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997 – 585 б.) деген китептеги Т.Тыныбековдун «Корголдун аңгемеси» деген эскерүүсүнөн кыскартылып алынды.

2. **«Барпы менен жолугушуу», «Калык менен жолугушуу», «Мени Калык атам кошуп алды» Корголго экинчи жолугушуу (экинчи вариант)** – Токтосун. Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр /Түзгөндөр: А.Жусупбеков, А.Акматалиев (– Б.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997 – 585 б.) деген китептен алынды.

3. Токтосун менен Эстебес **«Ырдайлы»** – Т.Тыныбеков Э.Турсуналиев Айтыштар. Ырлар. («Кыргызстан» басмасы – 1964) жыйнагынан алынды.

4. Токтосун менен Эстебес **«Токтогулга – 100 жыл»** – Токтосун. Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр /Түзгөндөр: А.Жусупбеков, А.Акматалиев (– Б.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997 – 585 б.) деген китептен алынды.

5. Токтосун менен Эстебес **«Эмгек – бакыт, эмгек – даңк» («Сокур намыс баш жарат» аттуу макалага үн кошуп...), «Биз ким элек, ким болдук?!», «Кут болсун элим сыйлыгың!», «8-март майрамын куттуктоо», «Куттуктоо»** – Токтосун. Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр /Түзгөндөр: А.Жусупбеков, А.Акматалиев (– Б.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997 – 585 б.) деген китептен алынды.

6. Токтосун Тыныбеков менен Орозбек Кутманалиев «Жаңы жылды куттуктоо», «Тажик элин куттуктоо», «Казак элине учурашуу», «Өзбек элин куттуктоо», «Акындар алкыш арнашат», «Биринчи алым-сабак», «Экинчи алым-сабак», «Үчүнчү алым-сабак», «Малчыларга арноо», «Май келди» – Токтосун. Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр /Түзгөндөр: А.Жусупбеков, А.Акматалиев (– Б.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997 – 585 б.) деген китептен алынды.

7. Токтосун менен Эстебес «Студенттер жөнүндө», «Таш-Көмүр» совхозунун пахтачыларына арноо», «Төл майрамы», «Ырыстуу жаштар», «Пахтачылардын күнүнө», «Кут болсун, элим майрамың!», «Айтыш», «Куттуу болсун майрамыңар», «Кызылчачыларды куттуктоо», «Айтышалы, кел бери», «Кутмандуу күн», «Акындар алкыш арнашат», «Кут болсун эки туңар!», «Пахтачыларга куттуктоо», «Жолугушуу», «Учурашуу», «Сокулук кызылчачыларын куттуктоо», «Эки акындын куттуктоосу», «Эки колхоз жөнүндө», Малчыларга арноо» – Токтосун. Чыгармалар, айтыштар, эскерүүлөр /Түзгөндөр: А.Жусупбеков, А.Акматалиев (– Б.: Кыргызстан жазуучулар союзу, 1997 – 585 б.) деген китептен алынды.

8. Айталиев А. «Осмонкулга биринчи саламдашуу», «Борончиевге учурашуу», «Бетке айткандын заары жок», «Салт жөнүндө», «Туулган күндөн чыккан сөз», «Жашообуз биздин нан менен» – Ашыке. Ырлар, айтыштар, эскерүүлөр, маектер, арноолор /Түзгөн: Токтобеков Ж. (–Б.: «Турар», 2010) китебинен алынды.

9. Ашыраалы менен Оңгар Орозбаевдин айтышы интернеттен алынды.

МАЗМУНУ

СОВЕТ МЕЗГИЛИНДЕГИ АЙТЫШТАРДЫН АБАЛЫ	3

ТОКТОСУН

КОРГОЛГО ЖОЛУГУШУУ	10
МЕНИ КАЛЫК АТАМ КОШУП АЛДЫ	13
БАРПЫ МЕНЕН ЖОЛУГУШУУ	71
КАЛЫК МЕНЕН ЖОЛУГУШУУ	82

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

ЫРДАЙЛЫ	92
ТОКТОГУЛГА 100 ЖЫЛ	116
ЭМГЕК – БАКЫТ, ЭМГЕК – ДАҢК	119
БИЗ КИМ ЭЛЕК, КИМ БОЛДУК?	129
КУТ БОЛСУН ЭЛИМ СЫЙЛЫГЫҢ!	138
8-МАРТ МАЙРАМЫН КУТТУКТОО.....	143
КУТТУКТОО	148

Т. ТЫНЫБЕКОВ МЕНЕН О.КУТМАНАЛИЕВ

ЖАҢЫ ЖЫЛДЫ КУТТУКТОО.....	153

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС

ТАЖИК ЭЛИН КУТТУКТОО	161
КАЗАК ЭЛИНЕ УЧУРАШУУ	164
ӨЗБЕК ЭЛИН КУТТУКТОО	170
АКЫНДАР АЛКЫШ АРНАШАТ	174
БИРИНЧИ АЛЫМ-САБАК	179
ЭКИНЧИ АЛЫМ-САБАК	184
ҮЧҮНЧҮ АЛЫМ-САБАК	192

ТОКТОСУН МЕНЕН МАМБЕТ	203
МАЙ КЕЛДИ	203

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС	221
СТУДЕНТТЕР ЖӨНҮНДӨ	221
«ТАШ-КӨМҮР» СОВХОЗУНУН ПАХТАЧЫЛАРЫНА АРНОО	228

ТӨЛ МАЙРАМЫ	238
БЫРЫСТУУ ЖАШТАР	252
ПАХТАЧЫЛАРДЫН КҮНҮНӨ	265
КУТ БОЛСУН, ЭЛИМ МАЙРАМЫҢ!	274
АЙТЫШ	280
КУТТУУ БОЛСУН МАЙРАМЫҢАР	292
КЫЗЫЛЧАЧЫЛАРДЫ КУТТУКТОО	296
АЙТЫШАЛЫ, КЕЛ БЕРИ	302
КУТМАНДУУ КҮН	315
АКЫНДАР АЛКЫШ АРНАШАТ	327
ЫРДАЙЛЫ	333
КУТ БОЛСУН ЭКИ ТУУҢАР!	335
ПАХТАЧЫЛАРГА КУТТУКТОО	344
ЖОЛУГУШУУ	350
УЧУРАШУУ	362
СОКУЛУК КЫЗЫЛЧАЧЫЛАРЫН КУТТУКТОО	366

ТОКТОСУН МЕНЕН ТУУГАНБАЙ ЭКИ АКЫНДЫН КУТТУКТООСУ	372

ТОКТОСУН МЕНЕН ЭСТЕБЕС	381
ЭКИ КОЛХОЗ ЖӨНҮНДӨ	381
МАЛЧЫЛАРГА АРНОО	396

АШЫРААЛЫ

ОСМОНКУЛГА БИРИНЧИ САЛАМДАШУУ	416
ЭКИ БУЛБУЛ	431
БОРОНЧИЕВГЕ УЧУРАШУУ	441

АШЫРААЛЫ МЕНЕН ТУУГАНБАЙ БЕТКЕ АЙТКАНДЫН ЗААРЫ ЖОК	448
САЛТ ЖӨНҮНДӨ	456
ТУУЛГАН КҮНДӨН ЧЫККАН СӨЗ	464

АШЫРААЛЫ МЕНЕН ЗАМИРБЕК ЖАШООБУЗ БИЗДИН НАН МЕНЕН	470
АШЫРААЛЫ АЙТАЛИЕВ МЕНЕН ОҢГАР ОРОЗБАЕВ	476

ТҮШҮНДҮРМӨЛӨР	484

Адабий-көркөм басылма

«Айтыш» сериясы

АЙТЫШ

4-том

ТОКТОСУН, АШЫРААЛЫ

Чыгышына жооптуу: *А.Акматалиев*

Түзгөндөр:

А.Акматалиев, М.Көлбаева

Редактору *Акматалиев А.*

Тех. редактору *Жанышбекова А.*

Корректор *М. Көлбаева*

Компьютердик калыпка салган *Өмүров Б.*

Төрүүгө 04.04.16. берилди. Басууга 25.06.16 кол коюлду.

Форматы 60x84¹/₁₆. Көлөмү 30,5 басма табак.

Нускасы 600. Заказ 18.

«Басма-полиграфиялык комплекс «Принт Экспресс» ЖЧК

басмаканасында басылды

Кыргыз Республикасы, Бишкек ш., Профсоюз к. 49.